

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

J. F. BJÖRNSTÅHL

SEMINARIEADJUNKT

TJUGUSJUNDE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

INNEHÅLL.

	Sid.
Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit.»	1.
Något om folkskoleväsendet i Stockholm. Af C. K—N	8.
Några ord om Linköpings folkskoleseminarium efter dess utvidgning intill 1886. Af G. W.	25.
Seminariekommittén.	44.
§ 56 Seminariestadgan. Af J. F. B.	45.
Minnen från en studieresa sommaren 1907. Af S. EDSTRÖM	46.
Från invigningen af den nya seminariebyggnaden i Hernösand. Af —R—	58.
Meddelande från Svenska seminarielärareföreningen	61.
Erster internationaler Kongress för Moralpädagogik	62.
Litteratur. J. F. B.	63.
Några bidrag till folkskoleinspektionens historia. Af CARL K—N	73.
De praktiska undervisningsövningarna. Af C. O. A.	88.
Våra skalder i folkskolans läsebok. Af J. F. B.	102.
Svenska seminarielärareföreningen	103.
Litteratur. J. F. B.	106.
Bidrag till Sveriges officiella statistik	111.
Om organisationen af folkbibliotek. Af CARL K—N	113.
Ideal och verklighet med avseende på folkskolan. Av C. O. A.	122.
Folkskolans i Nordamerika organisation och uppgifter. Av CH. SVANBORG	132.
Folkskoleseminariernas undervisning i kunskapsämnen. Av GIDEON SANDAHL	152.
Sjukdomsförhållandena vid seminarierna. Af J. F. B.	165.
Meddelanden	167.
Litteratur. J. F. B.	168.
Hvilka myndigheter böra hafva vård om folkskolans angelägenheter? Af CARL K—N	175.
Skolreformpolitik. Af CARL K—N	181.
Folkskoleseminariernas undervisning i kunskapsämnen. Av GIDEON SANDAHL	192.
Litteratur. J. F. B.	201.

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1909

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit».

8) Den af Kungl. Maj:t den 13 juli 1906 tillsatta kommitté för att efter verkställd granskning af gällande bestämmelser rörande organisationen af och planen för folkskoleseminarierna i riket äfvensom af öfriga i omedelbart samband därmed stående föreskrifter rörande folkundervisningen afgifva det utlåtande och de förslag, hvartill nämnda granskning kunde föranleda, består af förutvarande statsrådet F. Berg såsom ordförande samt fem ledamöter, nämligen seminarieaktorn H. M. Dahlgren, hemmansägaren L. J. Jansson i Djursätra, bruksdisponenten O. M. Strömberg, folkskoleinspektören kyrkoherden C. R. Sundell och seminarieaktorn J. A. O. Wickbom.

Kommittén har under år 1907 varit samlad under tiden den 15 januari—den 7 juni samt den 30 oktober—den 20 december, hvarjämte kommitténs redaktionsutskott hållit sammanträden under större delen af året samt bearbetning af det statistiska materialet fortgått. Kommittén har vid olika tillfällen varit förstärkt med seminarieaktorerne C. O. Arcadius och O. W. Sundén, folkskoleinspektören J. Franzén och seminarieadjunkten Hedvig Sidner såsom särskildt tillkallade sakkunniga.

Under året ha besvarats remisser från Kungl. Maj:t och från Riksdagens statsutskott, uppsatts redogörelse öfver seminarieförhållanden i åtskilliga främmande länder samt ingående granskats ett af redaktionsutskottet på grundvalen af kommitténs förberedande beslut angående den blifvande seminarieorganisationen utarbetadt förslag till ny seminariestadga. Detta granskningsarbete är nu i det hela afslutadt.

I anledning af de svårigheter, som enligt gällande värnpliktsbestämmelser uppstå för seminarieeleverna och vålla dem stort afbräck i deras utbildning för lärarkallet, har kommittén den 20 december 1907 till Kungl. Maj:t aflåtit underdånig skrifvelse med hemställan om åtgärder för ändring af sagda bestämmelser.

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1907 vid rikets åtta manliga folkskoleseminarier 863 och vid de sex kvinnliga folkskoleseminarierna 595, eller tillsammans 1,458 elever.

Afgångsexamen undergingo 1907 års vårtermin 214 manliga, af hvilka 3 före inträdet vid seminarium aflagt examen inför teologisk fakultet, och 155 kvinnliga elever, eller tillsammans 369 elever.

Vid seminariet i Murjek, som är afsedt för bildande af lapska småskollärare och -lärarinnor, voro höstterminen 1907 intagna 67 elever, hvaraf 4 manliga och 63 kvinnliga.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskollärare och -lärarinnor voro samma termin intagna 57 elever, 4 manliga och 53 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen 1907 aflades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola af 19 elever, däraf 1 manlig, vid seminariet i Murjek och af 21 elever, däraf 3 manliga, vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskoleseminarier hafva under år 1907, enligt till ecklesiastikdepartementet lämnade uppgifter, 482 elever, däraf 6 manliga, undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet till erhållande af befattning såsom lärarinna vid småskola har undergått af 335 elever vid af enskilda personer anordnade småskoleseminarier.

Någon pröfning har icke under år 1907 blifvit anställd i öfverensstämmelse med § 4 i stadgan angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola den 28 maj 1897.

Till stipendier vid folkskoleseminarierna hafva för vårterminen 1907 anvisats tillsammans 43,750 kronor, hvarjämte

stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 12,970 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 44,550 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskoleseminarierna samt 13,270 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Af den undervisningsmateriell, som genom ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, hafva statens samtliga fullständigt anordnade seminarier kostnadsfritt erhållit hvad som för dem ansetts erforderligt.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1907 inspekterat folkskoleseminarierna i Falun, Lund och Uppsala samt småskoleseminariet i Lund.

Enligt de — jämlikt föreskriften i gällande stadga angående folkundervisningen i § 67 samt kungl. cirkulären af den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifterna angående folkundervisningen meddelades år 1906 undervisning i 20 högre folkskolor. I rikets 2,408 skoldistrikt funnos

5,349 fasta och	418 flyttande eller tills.	5,767 folkskolor,
1,469 » »	741 » » »	2,210 } mindre
5,032 » »	940 » » »	5,972 småskolor,

Så 11,850 fasta och 2,099 flyttande eller tills. 13,949 skolor,

eller, med inräknande af de högre folkskolorna, 13,969 skolor.*

I de högre folkskolorna undervisade antingen endast i läsämnen eller såväl läs- som öfningsämnen 23 lärare och 4 lärarinnor samt i

folkskolorna . . .	5,397 lärare o.	3,227 lärarinnor, tills.	8,624
mindre folkskolorna	180 » »	2,033 » »	2,213
småskolorna . . .	131 » »	6,987 » »	7,118

Summa 5,708 lärare o. 12,247 lärarinnor, tills. 17,955

* Skolornas antal är nu beräknadt på samma sätt som i ecklesiastikdepartementets berättelser om folkskolorna.

eller, med inräknande af de högre folkskolornas lärarpersonal, 17,982, förutom 380 lärare och 893 lärarinnor, eller tillsammans 1,273, hvilka undervisat endast i öfningsämnen.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1906 års slut 851,407, hvaraf 433,406 gossar och 418,001 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	778,929
» » ej åtnjutit sådan undervisning	67,497
hvarjämte uppgifter saknas om	4,981
Summa	851,407

Bland de vid 1906 års slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	422,291
» » » flyttande folkskolor	27,447
» » » fasta mindre folkskolor	50,864
» » » flyttande mindre folkskolor	25,691
» » » fasta småskolor	164,210
» » » flyttande småskolor	29,348
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor	
utom sina egna distrikt	16,185
högare folkskolor	494
allmänna läroverk och fackskolor	13,838
skolor för abnorma barn	1,165
enskilda skolor	17,993
hemmen	9,403
Summa	778,929

Bland de vid 1906 års slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade	7,664	inhämtat folkskolans minimikurs,
»	41,486	undergått godkänd afgangspröfning samt
uteblefvo	3,308	till följd af sjukdom eller naturfel och
»	15,039	af annan anledning.
Summa	67,497.	

Med inräknande af de under året aflidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skolåldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 587 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 767,561.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1906 enligt ofvan nämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning:	
kontant	15,722,170 kronor
in natura	1,557,873 »
för skolbyggnader, skolplatser och inventarier	7,204,108 »
» undervisningsmateriell	449,969 »
» öfriga behof	5,681,063 »
Summa	30,615,183 kronor.

Statsbidrag af allmänna medel hafva för år 1906 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 7,078,290 kronor 68 öre.

Understöd har för år 1906 utgått till lärares aflöning vid 1,928 fortsättningsskolor med 127,152 kronor 50 öre.

För år 1906 har understöd utgått för främjande af undervisning i slöjd för gossar med 358,370 kronor samt af undervisning i slöjd för flickor med 221,485 kronor.

Till aflönande af vikarier för 908 folkskollärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1906 utbetalts af allmänna medel 128,851 kronor 20 öre.

Till de högre folkskolorna, som uppgå till 22, har för år 1907 utgått statsbidrag med 36,000 kronor.

Statsbidrag till aflönande af lärare och lärarinnor vid af landsting inrättade småskoleseminarier har under år 1906 utgått med 23,370 kronor 73 öre.

På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1907 beviljat understöd åt 35 folkhögskolor med 176,777 kronor. Enligt styrelsernas berättelser hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 1,007 manliga och 820 kvinnliga, eller tillsammans 1,827 elever. Af

det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 35,000 kronor, fördelades år 1907 21,350 kronor mellan 444 manliga och 13,644 kronor mellan 413 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar har, enligt uppgift från statskontoret, för år 1907 å länsstat varit uppförda 53,105 kronor och af statskontoret anordnats 39,684 kronor 51 öre, allt till höjande af folkskollärarnas löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriell, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hafva till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriell, som genom chefens för folkskolebyrån försorg anskaffats. Under år 1906 uppgick kostnaden härför till 18,968 kronor 16 öre.

Kungl. Maj:t har för år 1907 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 14 äldre, behöfvande folkskollärare med tillsammans 4,900 kronor samt åt 160 äldre, behöfvande småskollärare m. fl. med tillsammans 16,000 kronor.

Vid institutet å Manilla för bildande af döfstumskollärare vore under läsåret 1906—1907 inga elever intagna. Till profårskurs vid döfstumanstalt under nämnda läsår anmälde sig 2.

I samtliga döfstumanstalterna voro under läsåret 1906—1907 intagna 706 elever.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1907 anslagits ett belopp af 172,975 kronor.

Vid institutet för blindas å Tomtebodas voro under läsåret 1906—1907 intagna 117 elever, däraf 68 gossar och 49 flickor. Af dessa undervisades 5 gossar vid handtverksskolan i Kristinehamn. Ingen elev har varit frielev. 15 elever afgingo efter fullbordad lärokurs, 2 på grund af bristande förmåga att draga nytta af undervisningen, 1 på målsmans begäran; 2 elever hafva under året aflidit.

Vid förskolan för blindas å Tomtebodas voro under läsåret 1906—1907 intagna 40 elever, hvaraf 20 gossar och 20 flickor.

Vid förskolan i Växjö för blindas voro under läsåret 1906—1907 intagna 37 elever, 20 gossar och 17 flickor. Vid slutet af läsåret 1905—1906 utskrefvos 10 lärjungar från skolan. Af dessa öfvergingo 7 till institutet å Tomteboda och 3 återvände till sina hem.

Vid handtverksskolan för blindas i Kristinehamn undervisades under året 1906—1907 39 elever, alla manliga.

Till skolhemmet för blindas döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1907 beviljat 5,000 kronor. Under året undervisades därstädes 12 elever.

Af anslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn har för år 1907 anvisats en summa af 191,737 kronor 50 öre. I anstalterna voro intagna vårterminen 1907: i undervisningsanstalterna 691, däraf 17 externer, i arbetshemmen 282.

2.

Något om folkskoleväsendet i Stockholm.

Folkskolan i hufvudstaden är ordnad genom lag angående folkskoleväsendet i Stockholm af den 15 maj 1903, Kungl. Maj:ts nådiga stadga angående folkundervisningen i Stockholm den 8 november 1901, reglemente för Stockholms stads folkskolor den 28 april 1903 samt instruktionen för folkskoleinspektörer och öfverlärare m. m.

Enligt § 2 i ofvannämnda lag och § 3 i den oförmälda stadgan angående folkundervisningen i hufvudstaden skall folkskoleväsendet därstädes handhafvas af öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor jämte de territoriella församlingarnas skolråd.

I § 3 af sagda lag säges, att öfverstyrelsen utgöres af ledamöter, utsedda af skolråden, Stockholms stads konsistorium och stadsfullmäktige sålunda, att hvarje skolråd äfvensom konsistorium väljer en ledamot samt stadsfullmäktige bland stadens till fullmäktige valbara inbyggare välja lika många ledamöter som hela antalet af de utaf skolråden valde. Ledamot i öfverstyrelsen utses för en tid af två år och kan återväljas. Afgår ledamot under den tid, för hvilken han blifvit utsedd, väljes annan ledamot för den tid, som återstått för den afgångne.

I denna § har den förändring blifvit vidtagen, att äfven kvinna kan utses till ledamot af öfverstyrelsen.

För val af ledamot i skolrådet föreskrifves i § 25 af Kungl. Maj:ts nådiga förordning om kyrkostämman m. m. i Stockholm den 20 november 1863, att kyrkoherde skall i skolrådet vara ordförande, att församlingen äger att å kyrkostämman utse lämpligt antal för nit om skolväsendet kända män eller kvinnor. Väljes kvinna till ledamot, äger hon att när som helst afsäga sig uppdraget.

Det synes af ofvanstående, att de kommunala myndigheter, som skola handhafva folkskolans i hufvudstaden angelägenheter, äro förståndigt sammansatta och valda enligt sunda grundsatser. Ledamöterna i den myndighet, som är den egentligen styrande, som i sin hand har värden om hela folkskoleväsendet, väljas af korporationer: konsistorium, stadsfullmäktige och skolråd; ledamöterna i de myndigheter åter, som äro den högsta myndighetens biträden i de särskilda församlingarna, utses på kyrkostämman af dem, som där hafva säte och stämman.

Afsikten med inrättande af ofvan omtalade två myndigheter är naturligtvis att genom deras samverkan främja skolans bästa. Därför hafva också i folkskolestadgan föreskrifvits vissa fall, då en sådan samverkan skall äga rum. Så skall vederbörande skolrådsutlåtande inhämtas rörande antagande af öfverlärare och utfärdande af instruktion för honom; rörande förslag till reglemente; angående sökandes lämplighet till tjänst, som skall tillsättas; beträffande lärares förflyttning från en tjänst till en annan.

Men det är ej nog därmed, att ifrågavarande samverkan finnes på papperet. Den måste också sättas i verket, och är öfverstyrelsen insiktsfull nog för att inse hvad genom en förtroendefull samverkan mellan den och de särskilda skolråden kan vinnas, inskränker den ej samverkan till de i skolstadgan föreskrifna fallen, utan hänvänder sig till skolråden äfven i andra frågor, rörande hvilka det kan vara af vikt att få så allsidiga upplysningar som möjligt. Då t. ex. en ny metod införes på försök, bör öfverstyrelsen inhämta skolrådets utlåtande om resultatet därpå. Häremot vänta vi invändningen, att det bör vara tillräckligt för öfverstyrelsen att veta, hvad folkskoleinspektör och vederbörande öfverlärare och lärare hafva att härom säga. Visserligen böra dessa vara sakkunniga, men det händer ej så sällan, att de sakkunnigas omdöme ej blir så objektivt, som önskligt vore. Det är så många omständigheter, som kunna föranleda, att omdömet blir i ett eller annat hänseende mer eller mindre skeft. Försiktigt vore ju då, att öfverstyrelsen inhämtade äfven skolrådets utlåtande. Dessa hafva ju till uppgift att »med omsorgsfull uppmärksamhet följa skolans arbete». Här väntar

jag åter en invändning. Skolråden sitta ej inne med erforderlig sakkännedom för att kunna bedöma den sak, hvarom här talas. Som svar härpå anholder jag få fästa uppmärksamhet på att i Stockholms skolråd vanligen finnas utom ordförandena åtskilliga personer, som på grund af sin pedagogiska utbildning kunna bedöma metodiska frågor. Dessutom torde det stundom vara viktigt nog att i dylika spörsmål inhämta äfven hvad föräldrarna säga. Dessa kunna upplysa om hvilka framsteg barnen hafva gjort vid undervisningen efter den nya metoden, hur mycket hemarbete den medfört, om barnen kunnat reda sig utan hjälp i hemmet, om de varit intresserade af den m. m. Allt sådant, som här angifvits, ligger inom föräldrarnas förmåga att bedöma och är ju af stor vikt att känna, då det gäller att besluta, om en viss angifven metod skall följas eller icke. Och föräldrarnas intressen företrädas ju af skolråden. Hade skolrådets utlåtanden blifvit inhämtade, innan öfverstyrelsen afgaf sin berättelse rörande Stockholms stads folkskolor för år 1906, torde det yttrande, den innehåller rörande de försök, som under året gjordes med den af Bertil Hammar och Andr. Wallgren utgifna Första Läseboken, blifvit något modifieradt. Den, som skrifver detta, har i egenskap af skolrådsledamot i ett par klasser följt undervisningen efter den omnämnda läseboken och enligt den af dess författare förordade läsemetoden. På grund af de iakttagelser, jag därunder gjorde, skulle jag ej hafva kunnat skriva under öfverstyrelsens yttrande rörande metoden i fråga. Jag kunde ej finna något skäl, hvarför man skulle byta ut det gamla förfaringssättet och den förut använda läseboken mot den metod, som säges vara herrar Hammars och Wallgrens uppfinning, och den bok, som har dessa till författare. Enligt hvad jag kunnat iakttaga lärde sig de barn, som undervisats efter nya metoden och i nya boken, att läsa och uppfatta hvad de läst hvarken fortare, säkrare eller bättre än de, som undervisats på gamla sättet och i gamla boken. Mig föreföll det, som om lärarinnorna, äfven då de sade sig undervisa efter den nya metoden, i hufvudsak följde den gamla, och att det var just den omständigheten, som orsakade, att de vunno så godt resultat, de gjorde. Den utveckling af ljudmetoden, som i öfverstyrelsens berättelse omtalas, synes

mig så obetydlig, att den näppeligen förtjänar nämnas som ett framsteg. Däremot synes det mig som ett betänkligt tilltag att vilja införa det förfaringssättet, att läsning och skrifning ej läras samtidigt. Visserligen är det mindre förlust att uppskjuta med att lära barnen skriva, till dess de hunnit ett stycke framåt i läsning, i så organiserade skolor, i hvilka lärarinnan har att undervisa endast en klass, än i sådana, där hon samtidigt skall undervisa minst två klasser, men en förlust blir det dock enligt mitt förmenande alltid. En lärarinna, som nyligen studerat folkskoleundervisningen i Tyskland, har sagt mig, att man där gjort försök med att till en början endast läsa, men att man efter vunnen erfarenhet skulle återgå till bruket att lära barnen läsa och skriva samtidigt.

I stadgan angående folkundervisningen i Stockholm är föreskrifvet, att de första läse- och skriföfningarna skola ställas i nära samband med hvarandra. Äfven om öfverstyrelsen hade befogenhet att afvika från denna föreskrift, synes det mig, som om den ej borde göra det. En föreskrift, grundad på så lång erfarenhet som denna, bör ej skjutas åt sidan för mer eller mindre lösa hugskott.

I öfverstyrelsens berättelse säges rörande ordning och tukt: »Äfven detta är hafva i det stora hela vitsorden öfver skolbarnens uppmärksamhet utfallit tillfredsställande. Besökande i våra skolor få i allmänhet ett mycket godt intryck af i dem rådande ordning och tukt, och äfven det sätt, hvarpå barnen fritt använda raststunderna på skolgårdarna, vittnar om tidsandans civiliserande inverkan.» Jag har besökt för få skolklasser under året för att kunna afgöra, om ofvanstående omdöme är fullt träffande; men under mina skolbesök har jag iakttagit, att i några klasser ordningen varit mönstergill, under det i andra enligt mitt förmenande alltför stort utrymme lämnats åt själfsväldet. Dessutom har jag låtit mig berättas, att det på sista tiden förmärkts hos barnen ett visst själfständighetsbegär, som gjort, att det varit förenadt med en viss svårighet att få barnen att lyda under rasterna. Men man har sökt lugna mig med upplysningen, att det vore kännetecken på en god uppfostran, att barnen finge växa upp i frihet. Sant må vara, att barnen böra få röra sig i frihet men inom be-

stämnda gränser, och under alla omständigheter böra de vänjas vid lydnad. Det är så mycket viktigare, att skolan allvarligt håller på att barnen få lära sig lyda, som nutidens uppfostran i hemmen präglas af en viss slapphet. Allmän och berättigad är klagan öfver den uppväxande ungdomens alltför stora själfrådighet.

Väl känner jag till att inom amerikanska skolor gjorts försök med att öfverlämna omsorgen om tukt och ordning inom skolan åt barnen själfva. De få stifta de regler, som skola följas vid samlifvet i skolan. Detta måste dock stämma öfverens med de fordringar, som lärarekollegiet i stora grunddrag framlagt. Barnen få sedan själfva vaka öfver att reglerna följas. Lärarna äro endast rådgifvande samt bilda en högre instans, till hvilken barnen kunna vädja vid svårare fall. Jag vet också, att åtskilliga af våra lärare och lärarinnor vilja föra in i våra skolor »amerikansk disciplin». Modernt är det ju för närvarande i vissa pedagogiska kretsar att taga efter allt amerikanskt. Det må för öfrigt lämpa sig för våra förhållanden och vårt folks kynne eller icke; det må för öfrigt i och för sig själf vara efterföljansvärdt eller icke. Det är märkvärdigt, att vi alltjämt skola vara så benägna för att efterapa allt utländskt. Om det är godt eller dåligt, betyder ej mycket. Hufvudsaken är, att det begagnas utomlands. En sak är att från utlandet taga sådant, som efter omsorgs- och insiktsfull pröfning befunnits godt och tjänligt att bringa i samklang med det bepröfvade goda, vi förut äga; en annan är att kritiklöst förorda det, som man i utlandet iakttagit, och som vid första påseendet verkat tilltalande.

För att gifva våra läsare begrepp om huru långt man i några amerikanska skolor gått med disciplinens reglerande af barnen själfva, meddela vi något därom ur en ansedd tysk skoltidning, som i hufvudsak anför följande: »I Amerika, det land, där man träffar på det medborgerliga sinnet mer allmänt och mer lefvande än annorstädes, där man gifver barnet dess rätta värde och låter det så mycket som möjligt bestämma öfver sig själf, har ett nytt pedagogiskt experiment med framgång blifvit försökt. Detta försök synes verkligen närma sig idealet af amerikansk barnuppfostran. Barnen i en skola organiseras nämligen efter samma plan, efter hvilken de ameri-

kanska städernas förvaltning är anordnad. I en sådan skolstad välja de små med direkt valrätt en borgmästare, en stadsdomare, stadsråd och lagstiftande församling, som består af representanter för de särskilda skolklasserna. Den som uppfunnit och arbetat för tillämpandet af detta system är Wilson L. Gill. Han har redan nått lyckliga resultat med denna nya form af barnuppfostran. I Filadelfia äro 33 skolor ordnade efter detta system, och i New York, Boston, Syracuse och andra städer är ett större antal folkskolor ordnade på samma sätt. Dessutom har Gill under en tvåårig vistelse på Kuba inrättat alla offentliga skolor på denna ö efter ofvan omtalade själfförvaltningsprincip. Äfven där har Gills system haft med sig goda följder och vunnit alla myndigheters erkännande. De lagar, som fastställas af denna barnregering, måste stämma öfverens med de fordringar, som rektor och lärare framlagt i stora grunddrag. Men i öfrigt hafva lärarna endast att gifva råd eller att tjänstgöra som en högre instans, som dock träder i verksamhet endast då skolbarnen påkalla dess hjälp. I »Century Magazine» skildrar Frank Parsons, hur en flickskola i Boston omgestaltades till en skolstad. Sju hundra små flickor från alla klasser voro samlade i den stora salen; entusiastiskt förklarade de rätten till själfförvaltning som grundlag för deras skolstad, och eldigt försäkrade de att ej mer tåla bland sig oordning, orättfärdighet, uppstudsighet eller obehag. Med stort allvar och med fullt medvetande om sina plikter skredo de därefter till val af sina ämbetsmän. Borgmästare blef en täck, glad tolfårig flicka. Då man kort efter hennes val frågade henne, hvilken betydelse hon såg däruti, att hon blifvit vald till borgmästare, förklarade hon: 'Det betyder, att jag med allvar måste tillse, att hvarje flicka är ordentlig, snygg och artig. Det betyder vidare, att jag skall vaka öfver att allt sker med ordning och enligt god sed, att hvarje skolflicka i sin klädsel är snygg och nått samt att skolsalar och skolträdgård hållas i ordning.' Då någon sade henne, att det vore en svår uppgift, hvilken hon väl ginge till mötes med en viss bäfvan, sade hon: 'Nej, uppgiften är mycket lätt, ty de skola alla vara goda medborgare'. Sedan företogs val af domare. Därtill utsågs Mary Finn. Hon sade: 'Jag skall uppmana alla med-

borgarinnor att uppföra sig väl, och om de ej göra det, måste jag bestraffa dem. Alla måste uppföra sig anständigt.

Omsorgen om disciplinen är helt och hållet öfverlämnad åt skolflickorna. Lärarna stå öfver dessa på samma sätt, som hela landets författning står öfver stadgandena för en särskild stats styrelse. Ja, själfförvaltningen i skolorna har ännu större utsträckning än i de flesta städer; ty partier och sammangaddningar mot myndigheterna tålas ej. I skolorna finnes ingen bestickning, ingen liknöjdhet, som ointetgöra anordningarna. Den tolfåriga borgmästaren och den tioåriga domaren styra efter de ideella lagar, som mycket tidigt äro inpräglade i de amerikanska barnen. Allt godt och ädelt i deras hjärtan utvecklar sig och blomstrar upp, då de redan tidigt läro i tillfälle att lägga i dagen sina tänkesätt och handla efter dem. Resultaten, som man vunnit genom dessa skolstäder, äro i alla hänseenden glänsande. Ordningsskärlek och ifver att lära hafva stegrats i mycket hög grad; aktning för lagen, sträfvän efter rättfärdighet och plikten att lyda utveckla sig i de ungas sinnen. Näsvisheter betraktas ej mer som mot en främmande makt utförda spratt, för hvilka man vinner berömmelse för mod och skicklighet, utan de anses som en förbrytelse mot allmänheten och en förolämpning mot kamraterna.

Den första skola, i hvilken systemet infördes, har genom det på kort tid blifvit alldeles förvandlad. Det var en kommunalskola, i hvilken 1,000 barn från en af New Yorks förstäder undervisades. Tillståndet i den var så dåligt, att på skolgården en polisvakt måste anordnas för att genast kunna gripa in, när fortfarande oordningar förekommo. Inom en vecka var allt annorlunda. Lärjungarna själfva sörjde för god tukt, och lärarna befriades från allt bekymmer öfver de usla förhållandena. Makten, som lämnas de unga ämbetsmännen, stärker utomordentligt deras ansvarskänsla. Så valdes i första klassen i en folkskola i Filadelfia en af de sämsta, smutsigaste och lataste gossarna till klassens representant i skolans råd. Läraren förklarade hela systemet förfeladt, om en sådan liten skurk valdes; men efter 6 veckor kunde han säga med full sanning: "Tonny, jag kan ej nog förundra mig öfver hur förträfflig du har blifvit. Du har ingen

dag försummat skolan och lär dig ordentligt dina läxor. Du är så snygg som en liten gentleman och har arbetat upp dig från den sista bänken till den första!" Den lille gossen såg upp och sade: "Jag gör endast hvad man kan vänta af en representant i skolans råd!" I en annan skola hade en smutsig, trög och ohyfsad flicka blifvit af borgmästaren utsedd till polis. Lärarinnan förklarade en tid därefter: "Förändringen, som har försiggått med flickan, är underbar; hon är snygg, flitig och kommer nu punktligt till skolan." En smutsig pojke blef utsedd till sundhetstjänsteman. Han hade till uppgift att tillse, att medborgarnas händer och ansikten voro rena. Det första, han gjorde, sedan han blifvit vald, var, att han gick till pumpen och började mycket grundligt rengöra händer och ansikte. Ofta företaga barnen val med den beräkning, att ett dåligt barn därigenom bäst skall föras på rätt väg. Skoltiden har blifvit en välsignelse för den amerikanska ungdomens uppfostran."

En tysk pedagog utropar, sedan han läst öfvanstående skildring af skolstaden: »Det stora problemet har sålunda blifvit löst», och sedan yttrar han i hufvudsak följande: »Det, hvaröfver våra stora pedagoger med djupt allvar hafva tänkt, det, hvarpå de under ett helt människolif hafva arbetat utan att hafva uppnått, allt hvad de velat och utan att allt dunkel blifvit skingradt, det har funnit sin lösning genom det amerikanska kolumbusägget. Hvilka bekymmer kosta oss icke bemödandena att söka förbättra lata, själfsvåldiga, halsstarriga skolbarn! På andra sidan världshafvet känner man ej till sådana bekymmer. Man gör en sådan liten skurk till borgmästare eller polis, och det onda är borta. Inom kort tid har skurken blifvit ett mönsterbarn. Hvad vill man mer begära? Men hvarför skulle ej samma system, som medfört så mycket godt bland ungdomen, hafva samma verkan bland de vuxna? Skulle det ej bevisa sin inneboende kraft, om man valde tjuftar till kassaförvaltare och röfvare till presidenter och ministrar? Det är påkostande att ej drifva ironien längre. Hvarje pedagogisk fackman skall förklara det prisade amerikanska systemet vara hvad det i verkligheten är — en humbug, gyckel, kortligen just det, som i Nordtyskland nämnes med det träffande uttrycket »barnsligheter».

Vi tveka ej att instämma med den tyske pedagogen i omdömet om de amerikanska skolstäderna. Dylika anordningar för vinnande af ordning och tukt synas oss vara barnsligheter. Men därmed vilja vi ej hafva sagt, att det under alla omständigheter är oändamålsenligt att låta ungdomen i en skola åtminstone deltaga i vården om disciplinen. I en läroanstalt, hvars elever hafva nått erforderlig mogenhet därtill, kan man inom vissa områden med fördel öfverlämna omsorgen om disciplinen åt lärjungarna själfva, dock under vederbörande lärares insiktsfulla ledning och samvetsgranna kontroll.

Slutligen vilja vi erinra därom, att bruket att använda elever som biträden till upprätthållande af ordning och skick i skolan är gammalt. Redan Valentin Trotzendorf, som år 1528 blef rektor i Goldberg, gaf sin skola en anordning, hvar till han hämtat mönstret från den romerska republiken. Och sedan har man ju i en mängd skolor använt lärjungar som biträden vid ordningens upprätthållande. Än hafva dessa fått ett, än ett annat uppdrag. På sista tiden har samtidigt därmed, att många framställt krafvet, att åt ungdomen själf måtte så mycket som möjligt öfverlämnas omsorgen om disciplinen i skolan, den meningen velat göra sig gällande, att man borde sorgfälligt akta sig för att gifva åtminstone de mindre barnen i skolan något uppdrag, som innebure, att de skulle hafva någon tillsyn öfver kamraterna. Ett dylikt uppdrag hade nämligen med sig så många frestelser till öfversitteri, ögontjänst, partiskhet, kryperi, ljugande och mottagande af mutor m. m., att man borde akta sig noga för att utsätta de unga för dylika frestelser, för hvilka helt visst många skulle falla till stor skada för sig. För vår del anse vi det välbetänkt att ej gifva barnen något sådant uppdrag, som här är i fråga, förrän de uppnått erforderlig mognad; hafva de däremot kommit så långt, att de med skäl kunna räknas till den mogna ungdomen, då torde — såsom vi förut antydtt — man både utan fara kunna och böra till de unga själfva till väsentlig grad öfverlämna vården om tukt och ordning bland dem.

Slutligen vilja vi anföra några ord, som Stockholms forne folkskoleinspektör, doktor C. G. Bergman, skrifvit i sin bro-

schyr: »Några ord om arbetet i skolan». Han skrifver: »Utan disciplin och ordning vinner en lärare och uppfostrare aldrig något godt resultat. Villkoret för framgången af hans undervisande och fostrande verksamhet är, att han har afdelningen i sin hand. När hvarje lärjunge i afdelningen, denna må vara stor eller liten, uppmärksam och stilla lyssnar till och mottager lärarens ord, som voro dessa ställda direkt just till honom, då är afdelningen lättskött. Lyckas icke läraren få den sådan, så utarbetar han lätt sig själf och uttråkar sina lärjungar.»

Vi hafva erinrat om dessa ord, i hvilka vi instämma, i detta sammanhang, enär vi tyckt oss märka åtskilliga spår af en lösare disciplin i Stockholms folkskolor, än åtminstone vi anse gagnelig. Och äfven om i åtskilliga amerikanska skolor disciplinen är så lös, att barnen få tillåta sig åtskilligt, som måste inverka störande, så synes det oss ej vara eftersträfvansvärdt att införa dylik sed äfven i våra skolor.

Men vi återgå till öfverstyrelsens berättelse. I denna säges det, att ett betydelsefullt reformförsök på folkskoleinspektörens förslag och enligt öfverstyrelsens den 29 januari 1906 fattade beslut utförts inom afdelningar af den första årsklassen (första kursen under vårterminen och andra kursen inom höstterminen). »Hufvudsyftet med reformen skall hafva varit dels den öfveransträngning, som med den förut brukliga läsordningen hotar de små nybörjarna, dels att gifva undervisningen en form, som mera lämpar sig efter lärjungarnas barnsliga ståndpunkt, än i vissa afseenden förut skett.

För att undvika öfveransträngningen har i dessa försöksafdelningar först och främst barnens dagliga arbetstid väsentligen inskränkts, lektionerna förkortats och raststunderna förlängts. Under det att enligt hittills gällande läsordning äfven dessa första kurser haft en daglig arbetstid af 4 lektioner, hvardera på 50 eller 60 minuter, hafva i försöksafdelningarna dagligen endast förekommit 5 lektioner på hvardera 30 minuter. Under det att förut, förutom en inskjuten måltidsrast på en half timme, lektionerna varit skilda åt genom raststunder på endast 10 minuter, hafva i försöksafdelningarna med bibehållande af den längre måltidsrasten rast-

stunderna utsträckts till 15 minuter hvardera. Genom dessa längre rastetider har, trots arbetstidens förkortning, om man inberäknar den kvarts timme, som vanligen åtgått för att hjälpa de små eleverna vid deras förberedelser till hemgång från skolan, barnens vistelse i skolan blifvit lika lång som enligt den först använda timplanen.

Därjämte har öfveranstängningen motarbetats genom upptagande på timplanen af ordnade lekar under två lektioner i veckan, motsvarande de högre kursernas gymnastiköfningar.

För att gifva undervisningen en för barnens ålder lämpligare form än hittills har åt åskådningsundervisningen ägnats flera lektioner än enligt den gamla läsordningen samt handarbetsundervisningen omgestaltats. Under det att förut denna bestått i stickning, har den i försöksafdelningarna dels bestått i mycket enkla sömnadsöfningar, dels fått formen af öfningar, som afsett att utgöra förberedelser för teckningsundervisningen i de högre klasserna. Härför har man använt enkla förarbeten, läggningar med stickor och färgade kartonglappar efter af lärarinnan på svarta taflan tecknade förebilder. Därjämte hafva under höstterminen i andra kursen förekommit enkla modelleringsöfningar i lera efter förebilder, som lärarinnan först modellerat i samma ämne.»

Hade öfverstyrelsen haft blick för betydelsen af en liflig samverkan mellan sig och skolråden, hade den naturligtvis under rättat dem om de beslutade reformförsöken och anmodat dem att vid terminens slut inkomma till öfverstyrelsen med berättelse om de iakttagelser de gjort. Därigenom skulle öfverstyrelsen fått en allsidigare, objektivare och sannare kännedom om resultaten af de igångsatta försöken, än den nu kan få. Därigenom hade skolråden känt sig manade att med än större uppmärksamhet följa arbetet i skolan. Det sätt, hvarpå de nu af öfverstyrelsen behandlas, har med sig, att de förlora allt intresse för skolan. »Vi ha numera intet att göra», har jag hört skolrådsledamöter mer än en gång säga; »öfverstyrelsen lämnar intet kvar åt oss.» Här torde den invändningen kunna göras: »Skolrådets ledamöter skola ju besöka skolan, och då måtte de väl hafva tillfälle att få se de olika anordningarna i de särskilda klasserna. Det är sant; men en skolrådsledamot kan besöka ett stort antal

klasser utan att komma in i en försöksklass. Och skulle han än t. ex. i slutet af en termin komma in i en sådan, så vore det för sent för honom att anställa erforderlig undersökning och jämförelse för att kunna fälla ett på sakliga grunder fotadt omdöme. Dessutom kommer han att följa den sak, hvarom fråga är, med mycket större uppmärksamhet, om han är anmodad att offentligen framlägga sin uppfattning däraf.

I sammanhang härmed kunna vi ej annat än omnämna ett annat mycket talande bevis för hur likgiltigt öfverstyrelsen behandlar skolråden. Det har nu förflutit snart ett och ett halft år, sedan Hedvig Eleonora församling delades i tre församlingar, och ännu har icke öfverstyrelsen ordnat förhållandena mellan de särskilda skolråden. Häraf har blifvit en följd, att t. ex. skolrådets ledamöter i nuvarande Hedvig Eleonora församling ej veta, hvilka lärares undervisning de äro skyldiga och befogade att följa. Öfverstyrelsen har på detta sätt satt en församlings skolråd i nästan fullkomlig översamhet. Visserligen hafva skolråden i Hedvig Eleonora och Oscar haft olika åsikter om hur förhållandena borde ordnas, men detta är ingen ursäkt för öfverstyrelsen. Hade den ansett skolrådets verksamhet af någon betydelse, nog hade den kunnat afgöra den ifrågavarande saken.

Känner man, hur likgiltigt öfverstyrelsen behandlar skolråden, undrar man ej öfver att den vill inskränka församlingarnas inflytande i öfverstyrelsen. Enligt nu gällande skolstadga har hvarje skolråd en representant i öfverstyrelsen. Nu vill man främtaga församlingarna den rätten. I stället vill man indela Stockholm i vissa distrikt, till antalet färre än församlingarna, och låta hvarje sådant distrikt välja ett ombud i öfverstyrelsen. Och skälet, för hvilket man skulle gå ifrån en af de grundsatser, hvarpå lagen om folkskoleväsendet i Stockholm är grundadt, är det djupsinniga, att antalet ledamöter i öfverstyrelsen skulle blifva för stort, om hvarje församling fortfarande skulle hafva sin representant i öfverstyrelsen. Om antalet ledamöter i öfverstyrelsen verkligen skulle blifva för stort, hvarför då ej inskränka antalet af de ledamöter, som skola väljas af stadsfullmäktige?

Innan jag lämnar förhållandet mellan öfverstyrelsen och skolråden, vill jag besvara en fråga, som möjligen nå-

gon, som läser detta, känner sig manad framställa. Hur kan jag, som ju ej vet, hvilka lärares undervisning jag har rätt att åhöra, likväl säga, att jag har följt arbetet i klasser, där undervisning meddelats efter Hammars och Wallgrens läsebok? Jo, hemligheten ligger däruti, att jag följt med undervisningen i sådana klasser, innan ännu församlingarna delats. Det är efter delningen, som skolråden i Hedvig Eleonora och Oscar ej veta, hvilket deras verksamhetsområde är. Ännu i medlet af september år 1907, då detta skrives, är det oklart.

I öfverstyrelsens berättelse säges, att de gjorda reformförsöken aflupit väl. Barnen i försöksafdelningarna hafva ej varit trötta, och de hafva hunnit lika långt i de särskilda ämnena som barn i de parallellafdelningar, i hvilka undervisning meddelats efter gamla timplanen och enligt det förut brukliga förfaringssättet. Jag har, som sagdt, ej kunnat genom egna iakttagelser komma till en bestämd uppfattning härom; men efter hvad jag hört, torde det förtjäna en noggrann undersökning om resultaten, innan den nya timplanen och den nya metoden allmänt införas. Jag är förvissad om att öfverstyrelsen låter sig angeläget vara, att en sådan undersökning blir anställd.

En af reformerna, som i öfverstyrelsens berättelser omtalas, är, att flera lektioner än förut ägnats åt åskådningsundervisningen. Huruvida denna förändring blir till gagn för skolan eller icke, beror på hur denna undervisning är anordnad. Hvad undervisningen rör sig om och hur den bedrives, äro frågor, som man måste hafva besvarade, innan man kan fälla något omdöme om reformens gagnelighet. Jag har i berättelsen förgäfves sökt svar på dem.

Angående den manliga slöjden upplyses i berättelsen, att den i egentliga folkskolan till hufvudsaklig del varit frivillig och förlagd till eftermiddagarna kl. 3—8 med undantag af lördagarna, då den pågått kl. 3—6. Då jag läste den uppgiften, uppstod inom mig frågan: »Hvarför har öfverstyrelsen så ordnat, att deltagandet i manlig slöjd är frivillig? Till följd häraf undervisades år 1906 i hufvudstadens folkskolor endast omkring 1,630 lärjungar i träslöjd. Det är beklagligt, att ett så litet antal deltager i denna synnerligen viktiga undervisning. Kanske förhåller det sig så, att åtskil-

liga af de gossar, som ej deltaga uti undervisningen i slöjd, få öfva sig i handarbete i de s. k. arbetsstugorna. För att få kännedom härom borde styrelserna för arbetsstugorna inberätta till öfverstyrelsen, huru många gossar i dem få undervisning i handslöjd. Men på det alla folkskolans gossar måtte få deltaga i undervisningen i slöjd, borde denna blifva obligatorisk. Befrielse från deltagandet i skolans undervisning kunde gifvas dem, som styrkte sig få motsvarande undervisning i arbetsstuga. Slutligen torde det väl kunna sättas i fråga, om ej i Kungl. folkskolestadgan för Stockholm är föreskrifvet, att undervisning i slöjd skall vara obligatorisk. Uti 12 § i nämnda stadga säges: »Läroämnen i folkskolan vare: kristendoms-kunskap, modersmålet, räkning, geometri, geografi, historia, naturkunnighet, teckning, sång, gymnastik och slöjd, hvarjämte särskilda åskådningsöfningar böra förekomma i folkskolans lägre klasser.» Jag kan ej tolka anförda § annorlunda, än att slöjd är ett obligatoriskt läroämne lika fullt som kristendoms-kunskap, modersmål m. fl. Och jag styrkes i denna uppfattning, då jag jämför här ofvan åberopade § med motsvarande § i Kungl. Maj:ts förnyade nådiga stadga angående folkundervisningen i riket af den 10 dec. 1897. Denna lyder sålunda: »Läroämnen i folkskolan vare: kristendoms-kunskap, modersmålet, räkning, geometri, geografi, historia, naturkunnighet, teckning, sång, gymnastik samt trädgårdsskötsel och trädplantering, där lämpligt jordland jämlikt § 56 därtill blifver upplåtet, hvarjämte undervisning i slöjd för de gossar och flickor, som anmälas att deltaga i denna undervisning, må kunna vid skolan anordnas i den utsträckning, omständigheterna medgifva.» Läs därtill mom. 6 af § 12 i folkskolestadgan för Stockholm, som lyder: »Härjämte skall, i den omfattning omständigheterna medgifva, meddelas undervisning åt flickor i huslig ekonomi», och du skall blifva öfvertygad om att i folkskolestadgan för Stockholm är stadgadt, att undervisningen i slöjd skall vara obligatorisk. Hur kan då öfverstyrelsen anordna den som frivillig? En skolstyrelse, som skall tillse, att barnen fostras till goda och nyttiga medborgare, bör väl själf i första hand ställa sig gällande lag till efterrättelse.

I den kvinnliga slöjden hafva deltagit såväl alla flickor i skolans alla afdelningar som gossarna i de tre lägsta klas-

serna. I huslig ekonomi hafva 2,235 flickor fått undervisning i folkskolans skolkök. Medeltal arbetsdagar har i Matteus församling varit 14½, i Jakobs, Johannes och Maria 15, i Kungsholmens 16½, i Engelbrekts 18, i Katarina 18 à 19, i Hedvig Eleonora och Oscars 21 samt i Klara 30. För den, som har någon erfarenhet i folkskoleangelägenheter, måste det förefalla mycket tvifvelaktigt, om några beaktansvärda resultat kunna vinnas genom undervisning i huslig ekonomi, när denna undervisning inskränkes till 15 dagar om året och 5 à 6 timmar om dagen, helst om han därjämte tager i betraktande den ålder, barnen i allmänhet innehafva. För oss är det tydligt, att, om barnen skola hafva något verkligt gagn af den undervisning, hvarom här är fråga, böra de få deltaga däri åtminstone 30 dagar om året. Deltagande i sagda undervisning under kortare tid synes mig vara förlorad tid. Men det är ej nog härmed. Att några flickor skola deltaga i huslig ekonomi, under det deras klasskamrater undervisas i något annat ämne, verkar mycket störande. Man bör visserligen icke anordna skolan så, om ej undervisningen i huslig ekonomi kan utsträckas till så lång tid, att den däri deltagande flickan har verkligt gagn däraf. För öfrigt är jag mycket benägen för att omfatta den meningen, att det vore gagneligast för både flickan själf och för arbetet i skolan, om undervisningen i huslig ekonomi ej meddelades åt flickor i sjätte klassen utan endast åt elever i folkskolans högre afdelning eller fortsättningsskolan, helst om då erforderlig tid kunde gifvas åt denna så synnerligen viktiga undervisning. Det vore, synes det mig, en mycket god sak, om öfverstyrelsen ville med allvar söka åstadkomma en utredning om huru undervisning i huslig ekonomi borde ordnas för att medföra verkligt gagn. Som den nu är anordnad, har den två fel: den kan ej blifva till nämnvärd nytta för dem, som deltaga däri; den verkar störande på den öfriga undervisningen.

»Ferielekar, som alltsedan år 1899 anordnats för i staden kvarvarande folkskolebarn, ställdes», såsom det i berättelsen heter, »liksom föregående år i samband med regelbundna utflykter. För utförfvande af denna verksamhet indelades staden i tre lekledaredistrikt: det 1:a omfattande Nikolai, Maria och Katarina, det 2:a Engelbrekt, Hedvig Eleonora, Jakob och

Johannes, det 3:e Klara, Matteus, Adolf Fredrik, Gustaf Vasa och Kungsholmen.» Hvarför har ej Oscars församling upptagits i något lekledaredistrikt? Finnes i denna stora församling inga folkskolebarn, som kunde haft nytta och nöje af att få deltaga i lekarna och utflykterna?

Bespisning af fattiga skolbarn har ägt rum dels i skolköken, då de fattiga barnen få äta middag af den mat, som tillagats af de flickor, som undervisades i skolköket, dels i skolans skollokaler men utan samband med skolköken.

Mot bruket att förbinda bespisning af fattiga barn med undervisning i skolkök har anmärkts, att barnen ej få lära så mycket i matlagning, som de kunde få, om de icke skulle laga mat till bespisning af ifrågavarande barn, ty, när i skolköken mat skall lagas till bespisning af fattiga barn, kommer den mat, som tillredes, att bestå af jämförelsevis få, enkla och billiga rätter. Det synes mig, som om anmärkningen vore berättigad; men, när undervisningen i huslig ekonomi inskränker sig till endast 15 dagar, kan det just göra detsamma, om barnen få sysselsätta sig med tillagning af färre eller flera rätter, ty hvad de få lära sig blir i alla händelser så obetydligt, att de däraf knappast hafva något gagn.

Jag har att skaffa med två läroanstalter, som taga emot elever, som genomgått 12 à 14 kurser i Stockholms folkskolor.

Allmän är lärarinnornas i dessa läroanstalter klagan öfver att de flickor, de få från folkskolan, äro så ojämna och osäkra i svensk språklära. Ser man på den lärokurs, som i kurserna 8—12 skall genomgås, förvånar man sig öfver att resultaten blifva så litet tillfredsställande, helst som lärarinnorna i allmänhet torde anse undervisningen i språklära mycket tråkig i jämförelse med läsningen af arbeten ur den svenska litteraturen. Helt visst skulle det lända till gagn, om öfverstyrelsen gjorde sig reda för huru det står till med undervisningen i språklära samt öfverlade med lärare och lärarinnor om bästa sättet för dess bedrifvande. Viktigt torde det vara att taga hand om denna undervisning, äfven därför, att, om man skall göra allvar af att få till stånd en folkskolans högre afdelning med uppgift att bereda till realskoleexamen, det är nödvändigt att i denna afdelning få mottaga väl förberedda elever, om de på tre år utan öfveranstängning skola kunna föras

fram till nämnda examen. Såsom vi i ett annat sammanhang yttrat, synes det oss, som om man borde göra denna afdelning fyraårig åtminstone för flickor. Annars skulle de, som aflägga denna examen vid folkskolan, hvarken i formell eller materiell bildning kunna jämföras med dem, som genomgått en åttaklassig flickskola. Folkskolans högre afdelning bör ej blifva en realskolefabrik, där man ej har annat mål än att träna eleverna för att kunna taga den ifrågavarande examen. Det är olyckligt, att för vinnings skull sådana träningsanstalter kommit till stånd; därigenom nödgas äfven skolor, som visserligen ej vilja vara endast dylika träningsanstalter, att vid sitt arbete som mål sätta att föra lärjungarna fram till den examen, som här är fråga om, på så kort tid som möjligt. Blefve folkskolans högre afdelning fyraårig, skulle detta inverka fördelaktigt på deras allmänbildning och hälsotillstånd, som vilja i folkskolan bereda sig för realskoleexamen, samt äfven bilda en välgörande motvikt mot realskolefabrikerna.

Carl K—n.

3.

Några ord om Linköpings folkskoleseminarium efter dess utvidgning intill 1886.

Genom beslut den 22 april 1864 bestämde Kungl. Maj:t, att Linköpings folkskoleseminarium skulle inräknas bland de seminarier, som skulle bibehållas och fullständigas. Kungl. Maj:t ville själv utse dess föreståndare, sedan därvarande domkapitel inkommit med förslag. Kollegan, vice lektorn i Norrköping, Chr. L. Anjou blev förordad och redan den 22 juni nämnd till föreståndare samt erhöll ett resestipendium för att i utlandet studera seminarieväsendet och mogna för de nya uppgifter, som väntade honom. Konsistorium, som ägde förordna de tre huvudlärarne, som skulle anställas, dröjde något längre med utnämningarna. De personer, som dittills tjänstgjort som övningslärare, blevo tillsporda, om de voro hugade att bibehålla sina befattningar mot de arvoden, som nu blivit bestämda för dessas innehafvare, och med den ökade tjänstgöringsskyldighet, som nu komme att inträda.

Enligt Kungl. Maj:ts förordning den 4 okt. 1864 skulle föreståndaren vara pliktig att undervisa 12 à 16 timmar i veckan, huvudlärarne 26 à 28 tim., läraren i sång och musik 12 à 16 tim., den i gymnastik och vapenföring liksom den i teckning 8 à 10 tim., varförutom det ålåg föreståndaren och lärarne att, när så erfordrades, närvara vid seminarieelevernas praktiska övningar i den nu med seminariet förbundna övningslokalen. Genom seminariereglementet av den 1 december 1865 blevo rektorerna ålagda 12 à 18 tim. tjänstgöring, adjunkterna 24 à 30 tim., lärarne i musik och sång 12 à 16 tim., lärarne i teckning och de i gymnastik vardera 8 à 10 tim. och lärarne i trädgårdsskötsel 6 à 8 tim.

Emellertid visade sig hinder möta att genomföra den nya organisationen till den tid, då seminariet plägade begynna

sitt läsår, varför domkapitlet nödgades framskjuta dess öppnande till den 1 oktober och ingick till Kungl. Maj:t med begäran, att det ifrågavarande läsåret finge avkortas till 32 veckor.

Enligt det förslag till arbetsordning för läsåret 1864—1865, som inlämnades till domkapitlet och av denna myndighet fastställdes, börjades dagens arbete kl. 7,30 fm. med bön och bibelläsning till kl. 8 fm., därefter vidtogo lektionerna, klockan 8—10 fm. fortgick undervisningen i alla tre klasserna, mellan kl. 10 och 11 var blott tredje klassen ledig två dagar i veckan, mellan 11 och 12 pågingo också lektioner, med undantag av att klass III då var ledig en dag och kl. I två dagar. Klockan 1 hade någon klass eller grupp därav skolbesök eller sång, för kl. 1—2 em. rådde allmän ledighet, men kl. 2—3 em. onsdagen och lördagen hade varje klass en lektion i trädgårdsskötsel (kl. II och III undervisades då gemensamt). Kl. 3—4 em. upptogs av lektioner utom onsdagar och lördagar, då allenast en klass var upptagen och då blott av ett övningsämne, kl. 4—5 pågingo lektioner; onsdagar och lördagar dock fria. Tiden mellan kl. 5 och 6 upptogs mest av sångövning med någon klass och mellan kl. 6 och 7 ägde gymnastikövningar rum. Nästan alla dagens timmar voro således utdelade på klasserna eller vissa grupper av dem. De av domkapitlet för läsåret bestämda kurserna voro följande: Vid de för alla tre klasserna gemensamma bönestunderna lästes och förklarades Johannes' evangelium, förslaget ifrågasatte eventuellt också något av de apostoliska breven. Klasserna I och II hade tillsammans 7 timmar kristendomsundervisning i veckan, och lästes då katekes från 2:dra art. till 5:te huvudstycket; biblisk historia: berättelserna ur Nya testamentet till den avdelning, som var hämtad ur Apostlagärningarna; därtill kom kännedom om det heliga landets geografi samt 10 à 15 psalmer ur Svenska psalmboken eller David psaltare. Kl. III hade 4 timmars kristendomsundervisning: repetition av hela den kateketiska kursen; biblisk historia; repetition; anvisning till bibelns kännedom; huvudpunkterna av kristna kyrkans historia. Läroböcker voro Kurtz' eller Cnattingius' samt Hübners läroböcker i bibl. historia samt Welanders »Anvisning till bibelns kännedom», vartill kommo bibel, katekes och psalm-

bok. *Svenska språket*: Kl. I, 6 timmar: övningar åsyftande färdighet att språkriktigt, ljudligt och uttrycksfullt föreläsa ur bok. Stavningslära och formlära, med användning på läsestyckena; rättskrivningsövningar; kl. II, 4 timmar: fortsatta läs- och skrivövningar; satslära och interpunktionslära; muntligt återgivande av läsestycken eller meddelade berättelser samt handledning för genomgående analyserande uppfattning av dessas innehåll; kl. III, 4 t.: fortsatt övning i förutnämnda uppgifter; skriftliga uppsatser, fortgående från reproduktion av berättelser, beskrivningar och skildringar till självständig behandling av lättare ämnen, efter meddelad anvisning.

Vid språkundervisningen begagnades Svedboms läsebok, Brodén's formlära, Schultz' och Kastmans sats- och interpunktionslära, Lundblads rättstavningsövningar.

Räknekonst. Kl. I, 4 t.: noggrann kännedom av tal-systemet och dess användning vid de 4 räknesätten i hela tal, bråk och sorter; övningar i huvudräkning inom talserien 1—100; insikt i grunderna för de aritmetiska reglerna och metoderna samt färdighet att för dem redogöra. Kl. II, 3 t.: enkel och sammansatt regula de tri samt fortsatta övningar i huvudräkning och i uppfattandet av de aritmetiska operationerna. Kl. III, 2 t.: fortsättning av regula de tri med dess tillämpning på de för det praktiska livet viktigaste uppgifter; huvudräkning till något större omfång; utdragning av kvadratrötter samt handledning i enkelt bokhåller; — von Zweigbergks och Nyströms läroböcker användes.

Geometri. Kl. I, 2 t.: geometrisk åskådningslära; kl. II, 2 t.: de i praktiskt hänseende viktigaste plana figurers allmänna egenskaper samt sättet för deras mätning och beräkning; kl. III, 3 t. (1 t. användes för hela klassen gemensamt och de båda andra omväxlande för den delen av klassen, som ej på samma tid hade skolbesök): behandling på ovannämnda sätt även av solida figurer. — Lagerhamns lärobok.

Historia och geografi. Kl. I, 5 t.: svenska historien till lutherska tidevarvet; matematisk och fysisk geografi, den senare med mera speciell hänsyn till fäderneslandet; kl. II, 4 t.: svenska historien till närvarande tid; Sveriges politiska geografi inlärdes noggrant, de övriga kulturländernas

blott i allmän översikt; kl. III, 3 t.: repetition av föregående kurs, svensk statsförfattning och fornkunskap; huvuddragen av allmänna historien; läroböcker av Dahm och Ekelund i svensk historia, av Dahm i geografi, av Wennerström i allm. historia.

Naturkunnighet. Kl. I, 3 t.: förberedande översikt av naturläran, enligt Berlin, jämte det allmännaste av botanik och zoologi (Arrhenii elementarkurs); kl. II, 2 t.: fortsättning av Berlins naturlära; kl. III, 3 t.: fortsättning av Berlins naturlära, repetition av det förut inhämtade.

Pedagogik. Kl. II och III tillsammans, 2 tim.: den kristliga folkskolans uppgift och bestämmelse i förhållande till familjen, staten och kyrkan, skolans organisation, lärarens personlighet, hans åligganden i avseende på undervisning och uppfostran, kort överblick av folkskolans historia.

Metodik. Kl. II och III tillsammans: formen för folkundervisningen i allmänhet samt behandlingen av de särskilda läroämnena.

I pedagogik och metodik meddelades undervisningen muntligen utar användning av lärobok.

Välskrivning. Kl. I och II, vardera 1 t. Övningarna åsyftade såväl meddelandet av insikt i kalligrafiens grunder som uppövädet av lärjungarnas skriftfärdighet.

Musik och sång. Lägre sångklassen, 5 t.: elementerna av musikens teori, skol- och intervallsång; koralsång, förberedande övningar i orgelspel; högre sångklassen, 4 t.: fortsättning av den teoretiska undervisningen t. o. m. de allmänna grunderna för ackordläran; koral- och figuralång; orgelspel. Båda klasserna tillsammans hade 1 t. koralsång.

Teckning. Kl. I, 3 t.: linearteckning på fri hand samt efter lättare etyder i landskaps- och ornamentsritning; kl. II, 2 t.: teckning och ritning efter etyder i landskaps-, ornaments- och djurritning samt efter lättare etyder i figurritning; kl. III, 1 t.: ritning av alla ovanstående slag men efter utförligare etyder, varjämte eleverna övades i att själva undervisa.

Gymnastik. Kl. I och II, 2 t. gemensamt samt tillika 2 t. tillsammans med kl. III: första delen av exercisreglementet, fristående gymnastik samt pedagogisk gymnastik; kl.

III, 2 t. tillsammans med kl. I och II: exercisreglementets båda delar, såväl teoretiskt som praktiskt inhämtade; handgevärlära jämte militär- och pedagogisk gymnastik.

Trädgårdsskötsel, kl. I och II gemensamt, 1 t.: första grunderna i trädgårdsanläggning. Kl. III, 1 t.: trädplantering samt skötsel av trädskola.

De praktiska övningarna i seminarieskolan voro ordnade på följande sätt:

Eleverna i kl. II voro fördelade i 2 grupper, besökte övningsskolan 6 t. i veckan för att åhöra mönsterlärarens undervisning. Undervisningsämnena i skolan voro ordnade så, att de alla under läsårets lopp förekommo på dessa timmar. Vardera gruppen var närvarande under samma timmar under 4 veckor, varefter ombyte av grupperna ägde rum.

Eleverna i kl. III voro fördelade i 2 grupper med avseende på de vanliga skolämnena, äfvensom teckning, i 3 grupper med avseende på gymnastik. Vid undervisningen i de förstnämnda ämnena infann sig vardera gruppen 5 timmar i veckan i skolan för att dels åhöra, dels under mönsterlärarens ledning deltaga i undervisningen. Vid varje av skolans trenne gymnastiktimmer var jämväl en av grupperna närvarande för samma ändamål. I avseende på ämnenas anordning gällde det som ovan nämnts.

I *övningsskolan* genomgicks i 1:a klassen i kristendoms-kunskap: bibl. berättelser av läraren muntligen framställda, modersmålet, dels ABC, stavning (efter ljudning) och innaläsning, dels tal- och åskådningsövningar, huvudräkning, skrivning och ritning på griffeltavla, sång och gymnastik; tills. 27 t. i veckan.

2:a kl.: bibl. historia, första kursen av läroboken, Luthers lilla katekes, valda psalmverser; modersmålet: läs-, tal- och åskådningsövningar samt rättskrivning; räknekonst: huvudräkning och räkning på tavla, addition och subtraktion i hela tal; naturlära: inledande översikt; välskrivning, sång, teckning och gymnastik; tillsammans 29 timmar i veckan.

3:e kl. bibl. historia, 2:a kursen av läroboken, Luthers lilla katekes med förklaring, psalmer; modersmålet: läs-, tal-

och skrivövningar, språklära; räknekonst: huvudräkning, fortsättning av räkning på tavla, naturlära: fortsättning; historia och geografi: sv. historia, huvudsakligen muntligt meddelad; det allmännaste av den fysiska samt Sveriges och Norges politiska geografi; välskrivning, sång, teckning och gymnastik; tillsammans 29 t. i veckan.

De läroböcker, som begagnades i skolan, voro: bibel och katekes, bibl. historia av Bäckman, psalmbok, Oldbergs hemskola, Glasells läsebok, Landgrens språklära, Berlins naturlära, von Zweigbergks och Nyströms läroböcker i räknekonst, Dahms i historia och geografi.

På samma gång rektor höstt. 1864 inlämnade till domkapitlet sitt förslag till lärokurser och lektionstimmarnas fördelning, fäste han domkapitlets uppmärksamhet på att undervisningsmateriell i fråga om vissa ämnen h. o. h. saknades för seminariet och dess övningsskola, att i fråga om andra den var otillräcklig. Då fyllandet av denna brist — särskilt med hänsyn till de ökade krav, som läroanstaltens omgestaltung framkallat, erfordrade omkostnader, som icke kunde bestriidas med de anslag, som K. M:t anvisat till materiell, ved, ljus m. m., så anhöll han, att domk. måtte göra framställning om ett anslag på en gång av 1200 à 1500 rdr rmt till inköp av böcker och andra hjälpmedel för undervisningen, kartor, globber, åskådningsmateriell för undervisningen i naturkunnighet, ett pianoforte och om möjligt ett mindre orgelharmonium.

K. M:t beviljade de nödiga medlen, och seminariet började sin verksamhet efter de nya riktningslinjer, som nu blivit utstakade för det.

Dylika förslag till lärokurser inlämnades vid läsårens början till domkapitlet för att vinna dess stadfästelse, och, ehuru grunddragen förblevo tämligen desamma, märkes tid efter annan ett närmare preciserande av kurserna liksom ock utfyllningar i dem. Så bestämdes t. ex. redan för läsåret 1865—1866, att vid undervisningen i klass III uti svenska språket »utmärkta» svenska författares arbeten skulle läsas och korta biografiska uppgifter meddelas. För läsåret 1866—1867 bestämdes, huru ofta skriftliga uppsatser skulle utarbetas. I den kursreglering, som gällde läsåret 1868—1869, föreskrevs, att redan i andra klassen skulle läsning och re-

dogörelse för »litteraturstycken» förekomma och biografier över författarne förekomma. I den för 1871—1872 började man föreskriva läsning av de norska och danska stycken, som den bagagnade läseboken (av Bjursten) innehöll, o. s. v.

Eftersom i seminariereglementet den 1 december 1865 fastställdes särskilda föreskrifter endast med hänsyn till den utsträckning, vari undervisningen uti varje läroämne borde meddelas under hela den åt seminariebildningen avmätta tiden, men någon fördelning mellan klasserna av denna fullständiga kurs icke blev angiven, så lät K. Maj:t 1873 tillkalla ett par i frågan förfarna personer, bland dem rektorn vid Linköpings folkskoleseminarium, vilka uppgjorde ett förslag till kursernas fördelning på de tre särskilda läsåren, grundat på de erfarenheter, som man vunnit under den gångna tiden. Man hade i allmänhet kommit till den övertygelsen, att väl mycken tid användes i högsta klassen åt inhämtandet av teoretisk kunskap, och att den praktiska utbildningen borde där mera tillgodoses, och som ett önskemål framhölls, att lärotiden måtte förlängas till fyra år.

Detta förslag följdes dock icke strängt vid Linköpings folkskoleseminarium. Än föreslogos och godkändes av domkapitlet ändringar i kursfördelningen, än anslogos något olika antal lärotimmar för undervisning i något ämne eller gren därav. Men sedan en plan till ämnesfördelning blivit bifogad till Kungl. cirkuläret den 31 maj 1878, blev denna bestämmande de följande läsåren, om än smärre avvikelser däriifrån förekommo.

Det visade sig efter hand vara förenat med svårighet att under de tre normala läroåren bibringa eleverna den mögnad och förfarenhet, som lärarekallet kräver, och detta hängde i viss mån samman med de i allmänhet otillräckliga förkunskaper, med vilka många elever gjorde sitt inträde vid seminariet. Rektor fäste redan 1869 domkapitlets uppmärksamhet på att inträdessökandena vanligen voro så illa förberedda, att de ej väl kunde tillgodogöra sig den undervisning, som läroanstalten bjöd dem, men erinrade ock om svårigheten för den stora mängdens barn att finna tillfällen att underhålla och utvidga de kunskaper, som de medfört från folkskolan. Därav hade tanke väckts på angelägenheten av att äga an-

stalter med uppgift att förbereda dem, som önskade söka inträde vid något seminarium. Men då det ej vore att vänta, att slika inrättningar snarligen kunde komma till stånd, så hemställde han till domkapitlet, att det genom ämbetsbrev måtte rikta vederbörandes uppmärksamhet på nödvändigheten att taga noga kännedom om de i reglementet angivna inträdesfordringarna, och att de vände sig till kompetenta personer för att vinna den nödiga förbildningen.

Som denna åtgärd ej gjorde till fylles och synbarligen också andra seminarier gjort liknande erfarenheter, så upptogs frågan om sättet för en fyligare utdanning av eleverna för deras framtida kall vid rektorsmöten 1870 och 1875, i det att frågan om lärotidens förlängning där bragtes under debatt. Då gjorde sig den meningen gällande, att bättre vore tillägg av en ny klass än upprättandet av preparandanstalter och inträdesfordringarnas höjande. Rektor Anjou vid Linköpings seminarium förordade i skrivelse den 4 okt. 1875 till därvarande domkapitel, att detta måtte verka för att försöksvis en dylik klass inrättades vid något seminarium, enär därigenom man bäst kunde komma till erfarenhet om vilka förändringar i de övriga klassernas arbetsordning som därav lämpligen kunde föranledas. Han föreslog, att domkapitlet måtte ingå till Kungl. Maj:t med underdånig anhållan, att i Linköping finge inrättas en dylik klass, och att nödigt anslag måtte beviljas till avlönande av en extra lärare med adjunkts tjänstgöringsskyldighet; och därjämte att den ifrågasatta klassen finge träda i verkställighet från och med vårterminen 1876. Kungl. Maj:t villför ^{22/10} 1875 denna begäran och bestämde i enlighet med rektors förslag, att där finge intagas elever, som uppnått 16 års ålder och i övrigt uppfyllt de villkor, som i paragraferna 33—35 av reglementet för folkskollärareseminarierna i riket den 1 december 1865 voro angivna för inträde samt vid anställt förhör visade sig äga följande insikter: 1) god kännedom av en kortare lärobok i bibliska historien, ävensom av Luthers lilla katekes och den antagna förklaringen med därtill hörande bibelspråk; 2) färdighet att väl läsa svenskt och latinskt tryck, ävensom förmåga att nöjaktigt redogöra för det lästa och att någorlunda felfritt uppskriva ett dikterat stycke; 3) färdig-

het i de fyra räknesätten i hela tal och decimalbråk samt övning i enkel huvudräkning; 4) kunskap i det allmännaste av fäderneslandets geografi samt 5) en jämn och redig handstil. — Sedan Kungl. Maj:t fattat detta beslut och anslagit medel till bekostande av en extra lärare med tjänstgöringsskyldighet som adjunkt, ingick rektor till domkapitlet med en begäran, att det måtte vidtaga åtgärder, för att det måtte göras bekant inom riket, att en dylik klass komme att anordnas i Linköping. Särskilt borde detta kungöras inom de stift, vilkas söner allmännast plägade uppsöka därvarande seminarium, nämligen Kalmar, Strängnäs, Visby och Västerås stift. Den nybildade klassen syntes fylla den uppgift, för vilken den blivit upprättad, varför medel begärdes hos riksdagen till upprättandet av en dylik vid rikets folkskoleseminarier. Riksdagen lämnade anslag därtill, varpå Kungl. Maj:t den 31 december 1877 befallde, att den klass, som i Linköping försöksvis blivit organiserad, skulle inlemmas som en fast länk i seminarieinstitutionen därstädes från och med läsåret 1878—1879 och läroanstalten således bliva fyrtklassig, och att en fjärde adjunkt tills vidare skulle förordnas. Rektor anhöll dock redan i maj 1878 genom domkapitlet, att Kungl. Maj:t täcktes tillåta, att denna tillsattes på ordinarie stat, vilket ock bifölls.

Tiden för terminernas början var visserligen genom seminarie-reglementet den 1 december 1865 bestämd men icke uttryckligt dagen för deras slut. Höstterminen skulle utgöra omkring 16 veckor och vårterminen omkring 20 veckor. Det tillkom domkapitlet att närmare fixera tiden, då terminerna skulle löpa till ända, och förhållanden inträdde understundom, då rubbningar även med avseende på begynnelsedagarna inträdde. En sådan rubbning vållade kolerafarsotens härjningar i Linköping hösten 1866. En elev vid seminariet avled plötsligt i denna sjukdom, och stor oro spred sig bland dess lärjungar, varför rektor i samråd med lärarne medgav de elever, som sådant önskade, rätt att lämna staden och hemställde till domkapitlet, att undervisningen tills vidare måtte få inställas. Som denna myndighet godkände förslaget, inställdes seminariearbetet från den 12 september till den 6 november, då

rektor genom annons i tidningar åter sammankallade ungdomen. Ett avsevärt avbräck i läsåret hade emellertid ägt rum, och det mötte svårigheter att fylla ut den lucka i läsåret, som uppstått. Rektor gjorde därför en ansökan om en förkortning därav till 31 veckor, och att följande vårtermin finge taga sin begynnelse redan den 8 januari 1867, och att en särskild afgangsprövning utom den i reglementets § 44 föreskrivna finge förrättas under höstterminen 1867 med de elever i högsta klassen, vilka icke till vårterminens slut samma år hunnit tillägna sig föreskrivna kunskaper och färdigheter. — Några andra anmärkningsvärda rubbningar i lästiden förekommo ej.

Enligt Kungl. brev den 4 oktober 1864 skedde därefter ingen intagning av nya elever å annan tid än vid läsårets början, såvida icke den inträdessökande visade sig då hava ägt laga förfall, vars giltighet dock prövades av seminariets inspektor.

Inom sina klasser voro eleverna till en början ordnade på grund av sina betyg. En ändring däri vidtogs från och med höstterminen 1866, i det att ordningen dem emellan därefter reglerades av den alfabetiska följden av elevernas tillnamn. — Som seminariestadgan icke uttryckligen angav villkoren för uppflyttning i högre klass utan blott hänvisade till tillämpliga delar av ett par föregående paragrafer, så bestämdes vid läraresammanträde inför inspektor den 8 juni 1866, att endast de elever, som i alla ämnen undfått vitsordet godkänd, skulle utan ytterligare prov uppflyttas. Med avseende på afgangsprövning fastställde det ovannämnda Kungl. brevet den 4 okt. 1864, att dylik finge anställas allenast vid läsårets slut. Den kom dock icke alltid att ställas i omedelbart sammanhang med vårexamina. Den, som närmast föregick utfärdandet av 1865 års reglemente, ägde rum den 22 juni, medan årsexamina försiggingo redan den 14 och 15 i samma månad. Det följande året förrättades den visserligen i omedelbar tidsföljd med årsexamina men likväl på särskild dag. Att 1867 en extra afgangsprövning anordnades under höstterminen, framgår av vad förut blivit sagt om följderna av föregående års kolerafarsot. — Det minsta antalet utexaminerade elever under här avhandlade period avgick år 1871, då det

inskränkte sig till blott 10; det största åter möter 1882, då det uppgick till 42.

Antalet närvarande elever höll sig under periodens förra del omkring 75; uppgick 1871 till blott 68, men höjde sig 1874 till 83. När kort därefter en ny klass på försök tillades, höstterminen 1876, växte antalet till 92 och sprang höstterminen 1881 upp till 144. Därefter inträdde efter hand ett sjunkande. Dessa fluktuationer hade naturligtvis en motsvarighet i växlingarna i fråga om antalet inträdessökande. Till framemot senare delen av 1870-talet plägade antalet uppgå till omkring 30 å 40 men växte därefter, i synnerhet sedan den nya klassen tillkommit, och uppgick 1879 till 93, varefter en minskning inträdde, och 1886 anmälde sig allenast 41.

Ovanligt nog inträffade vid läsårets början 1865, att fyra elever, som på egen begäran under vårterminens lopp 1864 utan examen avgått från seminariet, begärde att få återinträda, och efter en särskild prövning ansågos de »ej kunna förvägras denna förmån».

Under åren 1865 och 1866 användes bokstäver för att utmärka valören av betygen, men från och med 1867 återgick man till det tidigare bruket att betjäna sig av siffror för sagda ändamål. Betyget 3 motsvarade »Med beröm godkänd», 2 uttyddes med: »Icke utan beröm godkänd», 1 räknades som liktydligt med »Godkänd» och 0 med »Försvarligt». Under åren 1865 och 1866 förekommo betyg för skicklighet i simkonst, och dessa år utdelades betyg ej blott för »undervisningsskicklighet» utan ock för »praktisk förmåga» i allmänhet.

Efter liberala grundsatser utdelades de s. k. stipendierna. Som de flesta eleverna utgingo ur obemedlade eller fattiga hem och betyget »godkänd» i läroämnena räknades som tillräckligt vitsord om »skicklighet», så tillföll dylika understöd de allra flesta eleverna, om än beloppen naturligtvis växlade betydligt. Så utdelades vid höstterminens slut 1865 ett eller annat stipendium å blott 10 rdr, men å andra sidan hemställde rektor samma år till konsistorium om att 5 elever måtte bekomma stip. å 90 rdr och 5 stipendier å 80 rdr, eftersom föregående termin ingen fått större stipendium än 60 rdr och en elevs stipendiebelopp per år skulle kunna upp-

gå till 150 rdr. De sedvanligaste beloppen rörde sig mellan 25 och 50 kronor.

Ikke få terminer sattes seminariet i tillfälle att utdela premier, som i regel voro översända från Kungl. ecklesiastikdepartementet till utdelning bland eleverna. Till följd därav blev under 1860-talet vid flera tillfällen Palmers pedagogik som premium utdelad; år 1879 och de bägge därpå följande åren hugnades de avgående eleverna med var sitt exemplar av Normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor. Flera gånger voro de hitsända och utdelade gåvorna av naturvetenskaplig art. Så blev 1869 »Våra matlavar och våra bästa matsvampar» av Smitt utdelad, följande år mottogos 100 exemplar av en skrift »Om konstgjorda fågelbon» av Holmgren; 1878 sattes seminariet i tillfälle att till var och en av de avgående eleverna utdela en plansch över den vid samma tid fruktade s. k. Coloradoskalbaggen. Tidigare hade en pomologi av Eneroth kommit seminariet till handa för att tillställas elever som uppmuntran för intresset för trädgårdsskötsel. Ofta vittnade de från Kungl. ecklesiastikdepartementet till utdelning översända skrifterna m. m. om intresset för någon viss fråga, som vid den tid tilldrog sig uppmärksamhet. Bland andra gåvor, som mottogos till utdelning, må nämnas »Runalist», av C. J. Ljungström, vilken skrift i 50 ex. överlämnades till seminariet, »Berättelse om läroanstalter för dövstumma», av J. Blomqvist, »Livet under hednatiden», av Montelius, »Anvisning för undervisning i gymnastik och vapenföring», av Nyblaeus. Tillfällena att utdela dylika gåvor blevo efter hand mera sparsamma. Under de första åren bekom flertalet elever premier av böcker eller planscher.

Lokala förhållanden. Bland olägenheter, med vilka Linköpings folkskoleseminarium måste kämpa under den period, som här är i fråga, må väl räknas, att det ännu några år saknade eget hus och hem och måste röra sig i förhyrda lokaler, som naturligtvis icke alls voro avpassade efter läroanstaltens speciella behov. Det höll till i nr 16 Tannefors kvarter och betalade till husets ägare, löjtnant C. F. Ridderstad, tidningen Östgöta Correspondentens mångårige redaktör, en hyra av 800 rdr. Förberedelser vidtogos dock snart att bereda seminariet tillfälle att flytta in under eget tak. Dess nyutnämnde rek-

tor gjorde redan den 28 november 1864 en framställning till domkapitlet om behovet av egna, ändamålsenliga lokaler och meddelade, att tomt funnes till salu, och att arkitekten H. Zettervall vore beredvillig att uppgöra nödiga ritningar till ett seminariehus. Vederbörande behjärtade behovet, och medel ställdes till domkapitlets disposition att förvärva den behövliga tomten. Köp avslutades med handskmakaren A. J. Borén, och seminariet blev ägare till tomten nr:is 73 och 74 Tannefors kvarter med en areal av 13,230 kvadratmeter. Köpeskillingen var 2,500 rdr. Linköpings stad offrade ingenting för saken. — Byggnadsplats var sålunda förvärfvad, nu gällde det ock att få ett ändamålsenligt hus.

Redan före detta köp hade rektor i skrivelse till domkapitlet redogjort för de anspråk, som seminariet ansåg sig böra ställa på en eventuell seminariebyggnad, dess beskaffenhet, anordning m. m., och domkapitlet hade överlämnat skrivelser till nyssnämnde arkitekt med anhållan, att han måtte med ledning av den uppgöra ritningar och kostnadsförslag till ifrågavarande byggnad jämte flyglar. Skulle kostnaden överskrida det belopp, 50,000 rdr, som Kungl. Majestät ställt till förfogande, skulle vissa avprutningar i anspråken få göras. I det längsta borde man dock hålla på att få en egen gymnastiklokal. Zettervalls förslag ställde sig emellertid alltför dyrbart, varför seminariets rektor och lärare hemställde, att uppförandet av gymnastikhus måtte uppskjutas, och, ifall det visade sig omöjligt att skaffa sig nödiga medel, borde ock boställsvåning åt rektor lämnas ur räkningen. Denna sistnämnda avknappningen blev dock icke vidtagen. Nya ritningar och kostnadsförslag uppgjordes av annan hand, och det lyckades genom åtskilliga inskränkningar att hålla kostnaderna inom de gränser, som ovannämnda anslag angav. Huset blev visserligen trångt men var dock efter den tidens behov tillräckligt. Det invigdes den 16 sept. 1869 af stiftets dåvarande biskop, E. G. Bring.

Andra tider kommo emellertid redan under den period, som här beröres, då den ståtliga byggnaden visade sig alltför trång för seminariets växande behov. Kungl. Majestät anbefallde inrättandet av en ny klass 1878 men lät ej tillbygga någon ny lokal, varför man nödgades tillgripa bön- och fest-

salen till skolrum. Då under en följd av år omkring 1880 ett ovanligt stort antal elever mottogs, nödgades man sammantränga ett större antal av dem i rummen, än som stämde väl överens med hygienens krav.

Vid tiden för seminariehusets invigning var redan den kringliggande tomten planerad och planterad och en trädgård 1867 anlagd av direktören vid länets trädgårdsförening i staden, Kroné.

Egen gymnastiklokal förblev seminariet utan under hela den här omhandlade tiden, och man nödgades vända sig till högre allmänna läroverket för att få hyra dess gymnastiksal vissa timmar i veckan, högst 8 enl. domkapitlets beslut 1864. Lokalens avlägsenhet från seminariet, i vars grannskap flertalet av eleverna hade sin bostad, nödvändigheten att av hänsyn till högre allm. läroverkets anspråk förlägga övningstiderna till timmar, som voro mindre lämpliga för seminariets behov, och den osäkerhet, som rådde, huruvida ifrågavarande läroanstalt komme att till ett följande läsår förunnas rätt att begagna lokalen, kändes understundom besvärande nog. Så hände, att rektor vid allmänna läroverket 1882 fann penningersättningen från seminariet för knapp. Kungl. Maj:t hade visserligen 1881 beviljat ett anslag av 200 kr. till underhåll av materiell, eldning m. m., men nämnde rektor fann detta vara alltför otillräckligt och utverkade, att seminariet uppsades till avflyttning efter slutet av läsåret 1883—1884. Situationen räddades därmed, att domkapitlet på seminarierektors förslag medgav, att av anslaget till materiell, ved, ljus, m. m. vid seminariet årligen finge tagas 200 kronor att användas som bidrag till gymnastikvaktmästarens avlöning, till ersättning för tillsyn av gevär, uppässning vid målsskjutning m. m. Seminariet medgavs då rätt att fortfarande stanna kvar som läroverkets hyresgäst.

I enlighet med seminariereglementet den 1 december 1865 förekommo jämte övningar i gymnastik även dylika i vapenförening, och sedan Kungl. Maj:t genom cirk. den 23 mars 1870 utsträckt militärövningarna, beviljade han följande år nödiga medel för att tillsammans med stadens allm. läroverk förvärva en skjutbana, varefter de bägge läroanstalterna ock inköpte en skjutpaviljong, som tillhört stadens förra

skarpskyttekår. Exercis- och skjutgevärd tillhandahöllös av Kungl. arméförvaltningen och översändes i ett par omgångar, av vilka den, som inträffade 1880, medförde ej mindre än 130 gevär.

Redan på grund av seminariereglementet den 21 mars 1862 hade en folkskola blivit ställd i samband med seminariet för att bereda dess elever tillfälle till övning i undervisningskonsten. Skolan bestod under läsåret 1864—1865 av trenne klasser och utvidgades följande läsår till fyra klasser eller läxlag, ordnade i två avdelningar med var sitt klassrum. Den av seminariets huvudlärare, som besörjt undervisningen där, kunde således icke längre ensam räkna till att sköta den, varför man tills vidare hankade sig fram med att använda i var vecka en elev från kl. III och II som biträdande lärare, förnämligast i småskoleavdelningen. Rektor fäste därför i skrivelse till domkapitlet den 8 juli 1865 uppmärksamheten på behovet av en särskild biträdande lärare i övningsskolan, och, då saknaden därav kändes alltmera besvärande och meningen var att med ingången av läsåret 1866 tillöka övningsskolan ytterligare med en årsklass, så ingick rektor i april sistnämnda år till konsistorium med anhållan, att det måtte vidtaga åtgärder för att bereda medel åt en utexaminerad folkskollärare med tjänstgöring i övningsskolan. Då rektor ej vågade ifrågasätta nog rikligt bidrag därtill från statens sida, föreslog han, att en skolavgift av 5 rdr rmt måtte få upptagas från barn i övningsskolan som bidrag till avlöning åt den ifrågasatta extraläraren. Domkapitlet tillstyrkte förslaget, och Kungl. Majestät lämnade bifall till att en dylik avgift finge upptagas från och med läsåret 1866—1867. Domkapitlet vände sig ock till Kungl. Majestät med begäran om anslag för dylik lärares avlöning. Denna anhållan bifölls på det sätt, att 750 kronor finge utgå för ändamålet av det anslag, som Kungl. Majestät anvisat till den med folkskoleseminariet förbundna anstalten till småskolelärares utbildande. Så fortgick det läsåren 1867—1868 och 1868—1869. Då emellertid rektor ej ansåg sig böra vidare tillstyrka denna anstalts fortsatta verksamhet, enär intresset för den syntes vara alltför ringa, i det att elevernas antal första året ej steg till mera än 11 och det följande läsåret sjönk ned till allenast 8, så ingick

han den 10 juni 1869 till domkapitlet med nytt förslag i frågan. Han förklarade sig vara övertygad om att under alla förhållanden seminariet självt hade behov av den avdelning, för vilken det av särskilda hänsyn åtnjutit statsanslag, och att det skulle lända seminariet till skada, om undervisningen i övningsskolan skulle inskränkas och nödgas bedrivas på ett mindre tillfredsställande sätt. Han framhöll i sammanhang härmed, att det biträde vid undervisningen i skolans övre avdelning, som man haft att tillgå de senaste åren, allt framgent behövdes där, enär denna nu hunnit utveckla sig till fyra årsklasser, och rektor påpekade dessutom, att extra läraren där ej med visshet kunde påräknas stanna längre än till kalenderårets slut, eftersom anslaget till dennes avlönning beräknades efter kalenderår och hade blivit ställt i samband med Östergötlands landstings eventuella beslut i fråga om understöd åt äldre folkskollärare till bevistande av kurs vid seminariet.

Dessas undervisning av seminariets lärare möjliggjordes endast därigenom, att sistnämnda extra lärare biträdde i övningsskolan. Därför hemställde rektor till domkapitlet, att det måtte i underdånighet anhålla om särskilt anslag till ifrågavarande extra lärare, enär den terminsavgift, som Kungl. Majestät den 19 september 1866 tillåtit seminariet att upptaga av lärjungar i seminarieskolan, efter vad erfarenheten visat, ej kunde uppbringas till högre belopp än omkring 250 riksdaler om året. Kungl. Majestät beviljade anslag och förnyade det allt sedermera med anledning av årliga ansökningar därom. Då icke längre anstalten för småskollärares utbildande fortlevde och således dess behov ej vidare kunde anföras som stöd vid begäran om anslag till en extra lärare vid småskolavdelningen, så hänvisade man till den betydelse en fullständigt och väl organiserad övningsskola hade ej allenast för seminariets egna elever utan ock för de med understöd av landstinget försedda äldre folkskollärare, som årligen infunno sig för att lära känna nyare undervisningsmetoder och så fullkomna sin undervisningsskicklighet. — Seminariet kom så efter hand att äga två extra lärare i övningsskolan.

Seminarium såsom anstalt för småskolelärares utbildande. Sedan i följd av Kungl. kung. den 23 april 1858 småskolor

börjat mera allmänt spridas i landet, inställde sig ett allt mera kännbart behov att bereda tillfälle till en mera yrkesmässig utbildning för personer, som önskade förbereda sig för lärarekallet i detta slags skolor. Förslag väcktes, att vid rikets folkskoleseminarier anstalter skulle anordnas med syfte att utbilda sådana. Rikets konsistorier yttrade sig i frågan, och därpå anbefallde Kungl. Majestät den 31 maj 1867, att ej blott i Lund utan ock i Linköping en dylik anstalt avsedd för manliga elever skulle upprättas. Med anledning därav vidtogos åtgärder i bemälda syfte, och den 1 oktober 1867 trädde anstalten i verksamhet med ledning av det reglemente, som domkapitlet fastställt för den. Enligt detta skulle undervisning där meddelas i kristendomskunskap, svenska språket, räkning, välskrifning, teckning, sång och gymnastik. I det förstnämnda ämnet skulle genomgås ett av evangelierna, en epistel, en biblisk historia, Luthers lilla katekes jämte en del psalmverser. Undervisningen i svenska språket skulle omfatta rättstavning, innanläsning, så mycket form- och satslära, som oundgängligen behövdes för en redig uppfattning av läsestyckenas innehåll, valda även med hänsyn till att skänka kunskap i fäderneslandets historia, geografi och naturlära till det mått, att eleverna sattes i stånd att leda enkla åskådningsövningar. Kursen i räkning omfattade: huvudräkning 1—100 i de fyra räknesätten i hela tal och bråk; vidare skulle förekomma skrivövningar med krita, griffel och penna, teckning och sång, varvid eleverna borde bibringas kännedom om nottecknen, deras läge på ett musikaliskt instrument, tonträffning, koralsång och några enklare barnsånger; de gymnastiska övningarna skulle bestå i fristående rörelser. Den teoretiska undervisningen upptog 20 timmar i veckan, medan 8 timmar användes av varje grupp för praktiska övningar.

Som villkor för inträde fordrades, att den sökande begått Herrens nattvard, var känd för gott uppförande, haft naturliga eller skyddskoppor och uppnått en ålder av 16 år. Han skulle ock visa sig äga kännedom i bibliska historien och förmåga att rent och flytande läsa innantill svensk och latinsk stil, behandla de fyra räknesätten i hela tal, äga någon övning i kyrkosång samt hava läslig handstil.

Att anstalten icke blev långlivad, är redan i det föregående antytt. Tilloppet av sökande var ringa, och behovet av en småskoleavdelning bortföll i och med det att Östergötlands landsting 1869 upprättade en självständig läroanstalt för att tillgodose länets behov av lärarinnor i småskolorna, och att flera andra landsting vidtogo liknande åtgärder vid samma tid. Man hade ock hunnit erfara, att det i sistnämnda slags skolor i allmänhet var mindre ändamålsenligt att betjäna sig av manliga lärarekrafter än av kvinnliga.

För *redan tjänstgörande folkskollärare* beredde Linköpings folkskoleseminarium en följd av år tillfälle om än icke så mycket att öka sina teoretiska kunskaper som att lära känna nyare undervisningsmetoder. För en del av dessa äldre lärare, som vunnit sin utbildning i folkskoleseminarierna under dessas barndomstid eller de bägge första årtiondena av dessas tillvaro, tedde det sig svårt att med den knapphändiga utbildning, som de ägde, möta de växande anspråk, som tiden medförde. Därför uppsökte många av dem de utvidgade seminarierna för att vinna förkovran. För att lätta möjligheterna därtill för inom Östergötlands län arbetande äldre folkskollärare beviljade detta läns landsting för år 1868 ett anslag av 450 riksd. rmt, därtill föranlett av en hemställan från den folkskoleinstruktör, som det bekostade i syfte att främja folkskoleundervisningen i länet. Anslaget beräknades till understöd under en tre månaders vistelse vid Linköpings folkskoleseminarium. Till den ändan vände sig landstinget till stiftets konsistorium med anhållan, att det ville medverka till att det med anslaget avsedda ändamålet måtte uppnås. Med anledning av denna begäran lät domkapitlet infordra rektors och medlärares yttrande, i vad mån möjlighet kunde öppnas för att vid seminariet förverkliga den tanke, som framkallat landstingets beslut och skrivelse. — Seminariets lärare förmenade, att bäst vore, att låta de lärare, som anmälde sig, bilda en egen avdelning vid seminariet med egen undervisning. Denna anordning förutsatte dock ökade lärarekrafter, isynnerhet som Södermanlands landsting i likhet med Östergötlands beviljat medel för att inom sitt län understödja folkskollärare, som önskade förkovra sig genom någon tids vistelse vid något seminarium, och det i Linköping redan mottagit ansökan

om plats för åtminstone fyra lärare från nämnda grannlän. Domkapitlet ingick därför med en underdånig begäran om anslag till en extra lärare, och Kungl. Majestät beviljade detta. Därigenom sattes seminariets ordinarie lärare i tillfälle att ägna tid och omtanke åt de besökande folkskollärarnas fortsatta utbildning, som nästan uteslutande bestod i deras handledning vid praktiska övningar uti folkskolan. Under en följd av år upprätthölls dylika kurser med hjälp av stats- och landstingsmedel. De stipendier, som utgingo ur dessa sistnämnda medel, sänktes omsider från 75 till 50 rdr, och tiden för besöken vid seminariet beräknades till 2 månader i stället för 3. Vistelsen vid seminariet varade dock ofta icke ens så länge, och antal besökande från det egna stiftet var understundom ringare än från ett annat. År 1871 utgjordes en tid de hospiterande folkskollärarne av 16 personer från Strängnäs stift, blott 7 från Linköpings och 2 från Västerås stift.

Den period i Linköpings folkskoleseminariums historia, som i det föregående blivit berörd, betecknar en reformations-tid i seminariets utveckling. Den började med en mångsidig omorganisation av anstalten, och mot dess slut utbildas seminariet med ännu en klass och vinner den omfattning, som det sedan dess bibehållit. Under denna tid fick det flytta in under eget tak, såg sin övningsskola växa ut till de proportioner, som den sedan bibehållit, och en rymlig trädgård anlägges till nytta och trevnad; med ett ord sagt: seminariet undergick en förnygring, för att ej säga en omskapning, som sedermera föga blivit rubbad genom den seminariestadga, som såg dagen den 29 januari 1886.

G. W.

4.

Seminariekommittén.

Kommittén åtskildes före jul och samlades åter i mitten af januari. Enligt hvad som antydts, hinner den ej afsluta sitt arbete förrän vid sommarens början. Inom kommittén har den förändring inträddt, att rektor Wickbom afgått och i hans ställe inkallats fröken Hedvig Sidner, som förut varit adjungerad som sakkunnig. Efter hvad vi hört, föreslår kommittén höjning af seminarielärarnes löner, och det anse vi också nödvändigt, om dugande krafter skola dragas till seminarierna. Det har nämligen visat sig, att läraretjänster äro vida mindre begärliga vid seminarierna än vid de allmänna läroverken. Man ser också, att ordinarie seminarieadjunkter söka motsvarande platser vid de allmänna läroverken.

5.

§ 56 i seminariestadgan.

I en föregående årgång af denna tidskrift (år 1900 h. 1 sid. 21) framställer dåvarande utgifvaren af tidskriften en önskan, »att § 56 måtte, så snart ske kan, formuleras så, att lärarne äga rätt att, äfven *utan föregående varning* förvisa elev från seminariet för viss tid. Paragrafens andra moment har fått en sådan formulering, att lärarne kunna tvingas att relegera för alltid en lärjunge, hvars förseelse synes dem böra riktigast föranleda en förvisning för viss tid.»

Ett sådant fall hade nyligen förekommit vid Linköpings seminarium.

Ett liknande fall har helt nyligen inträffat. En elev hade gjort sig skyldig till en grof förseelse mot en lärare. Lärarne ansågo, att varning vore ett väl lindrigt straff, och att han borde förvisas från seminarium för ett år, men, som eleven i fråga ej förut blifvit varnad, kunde mom. 1 af § 56 ej här tillämpas. Att döma honom till förvisning för alltid, hvilket enligt paragrafens formulering visserligen kunnat ske, ansågs vara ett alltför strängt straff, hvarför han dömdes till varning.

Då det ännu torde dröja något år, innan en ny seminariestadga blir utfärdad, vore önskligt, att mom. 1 i § 56 så snart som möjligt finge en annan formulering.

J. F. B.

6.

Minnen från en studieresa sommaren 1907.

Det var med tämligen högt ställda förväntningar, som jag i slutet av sistlidne maj med understöd av ett statens stipendium anträdde en studieresa, under vilken jag besökte Falun, Göteborg och Köpenhamn. Att dessa förväntningar ej i allo blevo uppfyllda, berodde främst på att jag ej blev i tillfälle att välja en fullt lämplig tidpunkt för resan. I de flesta skolor stod terminsavslutningen för dörren, och till följd därav var, såsom det på många håll också sades mig, allt statt i upplösningstillstånd. Där skolarbetet verkligen var i gång, upptogs tiden till stor del av repetitioner och förhör, mindre av egentlig undervisning. Jag hade sålunda goda tillfällen att höra, *vad* barnen i de respektive skolorna kunde. Svårare däremot var det att få veta, *huru* de inhämtat det. Mångenstädes, dit jag kom, var emellertid arbetet av en eller annan anledning inställt. Det var vår — skolutflykternas tid.

Man kan ju emellertid inhämta mycket även genom att deltaga uti en väl anordnad skolutflykt. Aldrig skall jag glömma de intryck, jag bevarar från en för samtliga Göteborgs folkskolor anordnad gemensam utflykt till Slottsskogen. En sådan företages årligen den 6 juni. Innevarande år bar den en särskilt högtidlig prägel, emedan den just inföll på kungaparets guldbröllopsdag. Minst 13,000 barn voro samlade på en enda plats, och dock tyckets ordningen vara den mest mönstergilla. Ett angenämt minne har jag ock från ett besök vid Trollhättan. Där omsvärmades jag nämligen ej blott av de riksbekanta Trollhättepojkarne med deras: »Vill herrn se fallen?» utan även av en väldig skara Göteborgsbarn, som voro ute på

skolresa. Helt säkert komma dylika resor, och det med rätta, att få en betydelsefullare plats i framtidens geografi-, historie- och naturkunnighetsundervisning.

Skolresor, examensförhör, repetitioner och mera sådant gjorde emellertid, som sagt, att jag ej fick så synnerligen rika tillfällen att åhöra egentlig undervisning. Detta gäller emellertid icke om min vistelse i Köpenhamn. Där såg man ännu vid mitt besök i mitten av juni sommarferierna såsom ett i fjärran skimrande mål. De äro nämligen, såsom bekant, vid Köpenhamns folkskolor mycket korta. De omfatta tiden 1 juli — 12 augusti. En dansk lärare bad mig skämtsamt tala tyst om de svenska ferierna, emedan han i annat fall kunde befara upplopp i klassen. Ett sorl av häpnad tillkännagav dock, att varningen kommit för sent.

Emellertid fick jag ju även på de andra platserna taga förhållandena, sådana de nu en gång voro, och vill jag här meddela några av de rön, jag kunnat göra. I Falun besökte jag företrädesvis folkskoleseminariets övningsskola; i Göteborg och Köpenhamn uteslutande egentliga folkskolor och deras överbyggnader. Min huvuduppgift var att taga kännedom om undervisningen i kristendomskunskap och modersmålet.

I.

Vid våra svenska skolor betrakta vi i allmänhet *morgonandakten* såsom ett viktigt moment i kristendomsundervisningen. Och detta med fullt skäl. Är nämligen kristendomsundervisningens främsta uppgift ej att meddela ett visst mått av vetande utan att vara ett medel för danandet av kristliga karaktärer, så lämna just morgonböerna och den med dem förbundna bibelläsningen de rikaste tillfällen därtill. Jag vill icke påstå, att man i de danska skolor, jag besökte, förbisåg uppbyggelsesyftet med kristendomsundervisningen. Det blev tvärtom vid de egentliga religionstimmarna, såsom jag snart skall bli i tillfälle att visa, i ett flertal fall mycket väl tillgodosett. Morgonandakt i förening med bibelläsning förekom emellertid icke. Blott i ett par klasser, jag besökte, inleddes dagens arbete med en kort bön. Praxis tycktes annars vara att, om första timmen ägnades åt religionsundervisning, börja med

en psalmvers. Var första lektionen icke en kristendomslektion, uraktläts ofta även detta. Jag kan icke neka mig nöjet att i detta sammanhang berätta om början av en skoldag i en klass, som jag besökte, ehuru berättelsen ingalunda får tagas såsom typisk. Läraren, en något till åren kommen man, inträder och hälsar. Sedan börjar han vandra av och an på golvet och gnola på en psalmmelodi. Utan att för barnen angiva något nummer, tar han upp en psalm — »orglar förekomma ej i skolsalarna», och barnen resa sig småningom och instämma, allt eftersom de få klart för sig, vad saken gäller. Sedan tre strofer sjungits, afbryter han, då barnen visa lust att fortsätta, med ett »Nok», och lektionen begynner.

I flera klasser vid Göteborgs folkskolor lästes morgonbönen i kör av lärare och barn. Där voro en kvart å tjugo minuter anslagna till bön och bibelläsning, men den senare ställdes ej i samband med själva morgonbönen utan avskildes därifrån genom psalmsång. Den bedrevs ock i de klasser, jag besökte, mera som vanlig undervisning än som andaktsövning. Sålunda användes t. ex. vid behov kartor och plancher.

Innan jag lämnar detta ämne, vill jag söka giva en teckning av gången av en morgonandakt från seminariets i Falun övningsskola, icke därför att den så mycket avviker från det, som torde vara det vanliga, utan därför att den lämnar ett exempel på huru just denna gren av kristendomsämnet är särskilt ägnad att giva barnen *något för hjärtat*. Efter bönen gävos först några inledande frågor. Därpå upplästes av lärarinnan det stycke, som för dagen skulle behandlas. Sedan lästes en eller två verser i sänder av barnen och utfrågades omedelbart. Sist kom en kort tillämpning. Som exempel på den sistnämnda må anföras följande till berättelsen om Jairi dotter: »Liksom Jairus få även vi vända oss till Jesus, när vi komma i nöd. Den kan kanske någon gång för oss bli sådan, att det ser ut, som om det icke skulle kunna finnas någon hjälp. Då vill Jesus säga även oss: 'Frukta icke; allenast tro!'»

Bibliska historien var det dominerande elementet i kristendomsundervisningen i Köpenhamns folkskolor. I den egentliga folkskolan följdes Baslevs lärobok, i högre avdel-

ningen däremot och i De forenede Kirkeskoler, som bilda en avslutningskurs till den egentliga folkskolan och föra sina elever från Middelskoleeksamen, motsvarande vår realskoleexamen, lästes Martensens och Paulis bibelhistorie, ett utförligare referat av bibelböckernas innehåll. Den förstnämnda läroboken innehåller även en kort framställning av kyrkans historia. I högre avdelningen bedrives undervisningen i detta sistnämnda ämne efter en utförligare lärobok.

Vad beträffar behandlingen av det givna lärostoffet, tycktes man i allmänhet nöja sig med att giva livs- och karaktärsbilder utan att lägga så mycken vikt vid den historiska utvecklingen. Detta torde också, då det gäller folkskolans stadium, vara det riktigaste. De danska lärarne gingo ofta in i detaljer långt mer, än man i allmänhet gör hos oss. Ett exempel därpå lämnar en lektion, som behandlade Israels intåg i Kanaan under Josua och erövring av landet. Därvid berättades icke blott om intagningen av Jeriko och landets delning utan även om skökan Rahabs räddningsbragd, om erövringen av staden Aj och om Akans stöld. Läraren interfolierade som oftast framställningen med etiska och religiösa tillämpningar. Det var liv och värme i undervisningen. Den gick emellertid i en utpräglad rationalistisk riktning. Allt mirakulöst skulle givas en naturlig förklaring, huru stora svårigheterna därför än voro. Givetvis måste då åtskilligt av vad som meddelades bli av tvivelaktigt värde. Att övergången över Jordan kunde verkställas på grund därav, att prästerna, som gingo i spetsen av tåget med Förbundsarken, och vilka stodo på en något högre kulturståndpunkt än det egentliga folket, kände vadställena, kan ju låta säga sig. Att Jerikos murar föllo till följd av det starka lufttryck, som åstadkoms genom israeliternas trumpetstöt, torde däremot förefalla något omtvistligt. Av mera allvarlig art var en annan »nyhet», som gossarne fingo till livs under samma lektion. Sedan det blivit påpekat, huru Akans synd blev strängt bestraffad av Josua, framställdes frågan: »Är också Gud sträng?» och svaret, som gavs av läraren själv, lydde: »Nej, Gud är aldrig sträng.» Yttrandet modifierades visserligen sedan i någon mån genom förklaringen: »Guds bud äro

stränga», men jag fruktar i alla fall, att, vad barnen fingo lära, mera bidrog till att grumla än att fördjupa deras uppfattning om Gud.

Såsom ett exempel på vilken mängd av historiskt stoff som behandlas, förtjänar även omnämnas, att jag i en flickklass fick höra innehållet i Esters bok utförligt refereras. Nästa läxa utgjordes av —prologen till Jobs bok.

I de svenska skolor, jag besökte, tycktes man fästa huvudvikten vid att grundligt inpräglade och göra sig gagn av ett mindre urval av undervisningsstoff. Ingenstädes kunde jag märka, att man gick utöver, vad läroboken meddelade. I allmänhet tycktes lärarne berätta oberoende av bokens framställningssätt. Detta torde väl ock få anses såsom det bästa. Man fordrar ju i allmänhet ej memorering av bibliska berättelser, vadan formen kan betraktas såsom en underordnad sak, men berättandet vinner genom att ske självständigt i åskådlighet och liv. Naturligtvis böra i vissa fall undantag göras. Så t. ex. böra enligt min mening bibliska »kärnspråk» alltid återgivas ordagrant.

När jag efter ungefär två veckors vistelse i Göteborg anlände direkt till Köpenhamn och började att studera kristendomsundervisningen därstädes, kunde jag icke undgå att lägga märke till en skarp kontrast mellan *katekesundervisningen* på de båda platserna. Det, som genast tilldrager sig ens uppmärksamhet flerstädes i Göteborgs folkskolor, är den reda och klarhet samt det djupa allvar, som behärskar denna undervisning. Allt tyckes vara anlagt på att giva en grundlig och säker kristendoms-kunskap. Katekesutvecklingen följes noggrant och de förklaringar och tillämpningar, som göras, äro korta och koncisa. Undantag gävos naturligtvis, men i allmänhet redde sig barnen utmärkt, vare sig det gällde uppläsandet av katekestycken eller att i ett längre sammanhängande svar redogöra för något, som lästs. I allmänhet voro ock frågorna så avfattade, att de krävde långa svar. Vad som möjligen skulle kunnat anmärkas var, att undervisningen kanske led av en viss stelhet, samt att den blev för litet personlig.

Om en viss stelhet behärskade särskilt katekesundervisningen på sina ställen vid Göteborgs folkskolor, så var i Köpenhamn förhållandet fullkomligt motsatt. Vad som där mest

präglade denna undervisning, var *liv* och *hurtighet*. Naturligtvis voro förhållandena olika i olika skolor. En inspektör beklagade, att många bland lärarne voro indifferentare i religiöst avseende, och att deras religionsundervisning till följd därav blott utgjordes av referat. Sådan »refererande» kristendomsundervisning fick jag ock höra ett par prov på, men de flesta kristendomslektioner, jag hade tillfälle att åhöra i Köpenhamn, buro vittne om levande intresse från lärarens sida. Kanske låg orsaken härtill delvis däri, att vederbörande inspektörer voro vänliga nog att hänvisa mig till de bästa religionslärarne.

Katekesundervisningen meddelades i strängaste anslutning till bibliska historien. Detta får dock icke så förstås, som skulle (man på något sätt sammanblanda historia och lära, såsom från vissa håll inom vårt land ivrigt påyrkats. Ordningen i Luthers lilla katekes och Baslevs utveckling därav följdes, men man begagnade sig men, än i allmänhet sker hos oss, av biblisk-historiska exempel för belysande av katekesens innehåll. Sålunda visade det sig som en vinst jämväl för katekesundervisningen, att barnen hade ett rikt historiskt stoff till sitt förfogande, och att de jämte bibliska historien också kände åtskilligt av kyrkans historia. När det så t. ex. gällde åskådliggörandet av orden: »Att fasta och lekamligen bereda sig» etc., utgick man från vad barnen visste om klosterväsendet och särskilt då från Luthers tidigare liv. När man skulle klargöra begreppet *bikt* och *avlösning*, gjordes jämförelser med den katolska läran om bikten.

Den bredd, varav undervisningen till följd av det rikhaltiga materialet givetvis kom att lida, inverkade nog stundom menligt på redan och klarheten. Detta blev så mycket mer fallet, som läraren i fråga var en livlig natur. Det kunde då hända, att denne av idéassociationen lät föra sig betydligt på sidan om sitt ämne. Ett exempel härpå: Läxan var svaret på frågan »Hvilke er Guds Egenskaber?» När nu läraren började låta barnen nämna bibliska exempel på Guds allvetenhet, så glömde han till sist bort, att ämnet var katekes, och lät dem återgiva berättelse efter berättelse, även sådana, som ej voro användbara för det ursprungliga syftet, och när han vid timmens slut från berättelsen om Daniel i lejonkulan

återvändande till katekesen, kom han där in på stycket: »Er det andre Guder?»

Huru kunna nu emellertid barnen på så jämförelsevis ringa tid som tre timmar i veckan tillägna sig ett så rikhaltigt undervisningsstoff? Det är klart, att bredden ökas på grundlighetens och säkerhetens bekostnad. Först och främst krävdes mycket litet av utanläsning utom Luthers lilla katekes, och härom är väl intet annat än gott att säga. Men även i övrigt tycktes man ej lägga synnerligen stor vikt på kunskapsmeddelelsen. Detta frestades jag åtminstone att antaga, ty i de fall, då lärarne riktade sina frågor till någon viss lärjunge och ej, såsom oftast skedde, läto hela klassen svara, tycktes de ej alls vara noga med att fördela frågorna utan sysselsatte sig ofta långa stunder med några av de pigaste.

I det föregående berörda egenskaper hos undervisningen: å ena sidan reda och klarhet och därmed följande möjlighet att meddela en bestämd kunskap i ämnet samt å andra sidan värme och liv jämte blick för kristendomens tillämpning på nutida förhållanden behöva ju emellertid ej vara oförsonliga motsatser. Åtskilliga katekeslektioner, som jag åhörde i Göteborg, och särskilt den undervisning i ämnet, jag fick göra bekantskap med i folkskoleseminariets i Falun övningsskola, buro vittnesbörd om huru de kunna på ett lyckligt sätt förenas. Jag väljer ett exempel från det sistnämnda stället. Det gällde behandlingen av styckena »Vad förbjuder Gud i sjunde budet?» och »Vad befaller Gud i sjunde budet?»

Bibelorden memorerades visserligen, men någon *själlös* utanläsning förekom ej. Återgivandet visade, att barnen uppfattat, vad de läst. Katekesstyckena tillhöllos de endast att med uppmärksamhet läsa igenom, och svårare bibelord gävos ej heller till utanläxa. Sålunda förbigick man språket: »Den intet ockrar» etc. Det var både allvar och värme i undervisningen. Denna inriktades även på kristendomens tillämpning på vår tid och dess förhållanden. Så lämnades vid behandlingen av språket: »Given åt alla, vad I ären dem skyldiga», genom några enkla exempel en redogörelse för kommunal- och kronoskatter och de ändamål, vartill dessa behövas. Förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare, kon-

torist och principal, tjänare och husbönder belystes genom sådana exempel, som kunde ligga inom barnens tankesfär. Sist kom en helt visst i varje svensk skola behövlig erinran om att sjunde budet också är ett bud om sparsamhet.

II.

Ursprungligen hade jag tänkt mig, att vid studiet av modersmålsundervisningen framförallt taga hänsyn till uppsatsskrivningen. Förhållanden, för vilka jag i början av denna uppsats delvis redogjort, åstadkommo emellertid, att det blev *innanläsningen*, som fick huvudparten både av tiden och av intresset. Det var ock i fråga om detta ämne, jag hade tillfälle att göra de, åtminstone efter min egen mening, viktigaste iakttagelserna. Först då något om *vad* som lästes.

Den strävan, som under senare år nästan överallt inom vårt land gjort sig gällande att under läsövningarna i folkskolan åtminstone på det lägre stadiet söka göra barnen bekanta med någon del av våra rika litteraturskatter, visade sig hava vunnit beaktande i alla skolor, jag besökte. Ingenstädes användes *endast* Folkskolans läsebok som övningsbok i välläsning. Naturligtvis lästes både i Falun och Göteborg Nils Holgerssons underbara resa. Men även annan litteratur användes, så t. ex. Bergmans läsebok, Topelius Läsning för barn, Robinson Crusoe, Viktor Rydbergs dikter m. fl. En stor svårighet vid litteraturläsning är naturligtvis, att barnen ej ha råd att skaffa sig böcker. Att turvis inom klassen läsa ur ett enda exemplar är ju endast en nödfallsutväg, som blott någon enstaka gång kan komma till användning, då den bereder endast ringa tillfälle till uppövande av läsfärdigheten. Till en mycket god lösning av frågan hade man kommit vid Göteborgs folkskolor. Ett större antal exemplar inköptes för skolbiblioteken av sådana böcker, som kunde anses lämpliga för läsning i skolan. Dessa förvarades i små, flyttbara lådor eller skåp, vilka av bibliotekarien på rekvisition avlämnades till klasserna. Sedan böckerna använts en timme inom en klass, återlämnades de till biblioteket.

Åtminstone flerstädes gävos vid läsningen biografiska notiser beträffande författarne. Längre än så kan man väl knappast i fråga om litteraturhistoria komma i folkskolan.

Ringa arbete kräver det emellertid att t. ex. vid slutet av vårterminen å svarta tavlan uppskriva i tidsföljd namnen på de författare, man under läsåret gjort bekantskap med, och med några få ord antyda det utmärkande för varje tidevarv. I en skola, där detta utfördes, passade lärarinnan på att i samband därmed giva de avgående barnen några anvisningar på god och förädlande skönlitteratur samt varna för dåliga eller underhaltiga böcker. Både litteraturöversikten och anvisningarna antecknades av barnen.

Även beträffande *metoden* för innanläsningsförmågans bringande har under de senare åren en stor omvälvning ägt rum. Bl. a. spelar nog lärarens föreläsande nu en större roll än förr. Vid seminarieövningsskolan i Falun förelästes flitigt av lärarinnan. Vid lektioner i modersmålsundervisningens metodik inskräptes också hos seminarieeleverna vikten av att ofta föreläsa för barnen, så att dessa komma i tillfälle att höra prov på en fullgod välläsning. »Ansen icke de halvtimmar förlorade, som I använda till att föreläsa i skolan», var en förmaning, som lärarinnan i nyssnämnda ämne ofta gav eleverna.

Naturligtvis var det av ett visst intresse att höra, huru »Nils Holgerssons resa» behandlades i Selma Lagerlöfs egen stad. Regel var, att lärarinnan först uppläste det stycke, som skulle behandlas, på det att ej genom barnens osäkra läsning det poetiska i innehållet skulle förflyktigas. Det skulle också, enligt vad jag hörde förmälas, hava varit författarinnans mening, att boken skulle användas på detta sätt. I sammanhang med barnens läsning förekommo stundom samtal över innehållet. För övrigt påpekades vid kritik av elevernas lektioner, huru olika stycken av boken inbjöde till högst olika behandlingssätt.

Flerstädes inom Göteborgs folkskolor bedrevs en omfattande *grammatikundervisning*. Vart jag kom under modersmålstimmar, ville man helst bjuda på en uppvisning i form- och satslära. Det var icke heller blott småsaker, man hunnit med. I en klass av folkskolans högre avdelning fick jag höra lärjungarna redogöra för kännetecknen på starka och svaga verb, och i en annan klass höll man på med substantivets deklinationer.

En annan fråga är, om icke en dyrbar tid kunde bättre användas än till inlärande av sådant, som har ringa eller ingen praktisk betydelse. I Falun förekom högst litet av *sammanhängande* undervisning i språklära. Denna undervisning ställdes nämligen där i närmaste samband med uppsatsskrivningen. Då barnen mera allmänt i en uppsats för syndat sig mot en viss grammatisk regel, behandlades denna nästa grammatiktimme medelst en mängd exempel. Så hade t. ex. vid en skrivning under min vistelse där åtskilliga barn satt punkt mellan huvud- och bisats. Nästa modersmålstimme användes då för inlärande av skillnaden mellan över- och underordnade satser. Vid inlärande av begreppet *bisats* utgick man emellertid ej, såsom väl oftast är vanligt, från *satsdelen*, av vilken bisatsen kan anses utgöra en utvidgning, utan från den färdiga bisatsen. Genom en mängd exempel påvisades, att bisatsen ej ensam kan bilda en mening, varefter det genomgångna inövades, därigenom att barnen fingo sätta lämpliga huvudsatser till på svarta tavlan uppskrivna bisatser.

Detta sätt att klargöra bisatsbegreppet synes mig hava fördelen av att vara enkelt och torde vara fullt användbart, när det gäller endast en ringare kurs i språklära.

Vid all grammatikundervisning anslöt man sig, såvitt möjligt, till åskådningen. Ett exempel härpå lämnade en praktiklektion, som jag åhörde. Uppgiften var inlärande av begreppet adjektiv. Barnen fingo nämna olika egenskaper hos två böcker: stor — liten, tjock — tunn, tung — lätt, brun — svart, rolig — tråkig, god — dålig etc. Nästa steg var en ifyllningsövning av ungefär följande utseende: »En gosse kan vara stor eller —, ung eller —, rask eller —, flitig eller —.» Sedan ordklassens namn angivits och inpräglats i barnens minne, fingo dessa, ett och ett i sänder, lämna exempel på adjektiv. Sist kom en övning, under vilken barnen fingo uppskriva de adjektiv, de kunde finna i ett angivet läseboksstycke.

Både i Falun och Göteborg användes läroböcker i språklära: på det förra stället Cederschiöld-Olanders, på det senare J. J. Dalströms. På båda platserna användes dock läroboken med mycken frihet. Jag har redan antytt, att man i Falun ej följde ordningen i boken utan lät kursplanen bestämmas

av det tillfälliga behovet. Genom detta förfaringssätt undgår man att använda tiden för inlärande av sådant, för vilket barnen ej ha användning, eller som de redan genom sin språkinstinkt äro på det klara med. I en klass, som jag besökte i Göteborg, gävos inga hemuppgifter i språklära. I stället fingo barnen stundom hemma efter lärarinnans anvisning skriva exempel till vad som inlärts i skolan. I en annan klass hade lärarinnan förbudit skrivningen av grammatiska exempel med rättskrivningen. Exempelen dikterades då av lärarinnan och hade valts även med hänsyn tagen till ortografiska svårigheter. Emellertid ansåg hon, att metoden kunde tillämpas med fördel endast på det högsta stadiet, således i folkskolans högre avdelning.

Till sist några ord även om *uppsatsskrivningen*. Denna torde numera nästan överallt taga huvudparten av den tid, som är anslagen åt modersmålsundervisningen. Den gamla läroplanen för Göteborgs folkskolor — en ny var just under utarbetande — krävde dock skäligen litet i detta avseende: blott 8 uppsatser pr termin. I de flesta klasser skrevos emellertid betydligt flera; mångenstädes en i veckan.

En redogörelse för en uppsatsskrivningstimme från en skola, jag besökt, må här komma med huvudsakligen för att visa, huru man med mycket ringa medel kan göra ämnet intressant för barnen. Man hade tagit in grodrom i en glasburk. Barnen hade fått följa grodugarnas utveckling och vissa dagar göra anteckningar om sina iakttagelser. Slutligen skrevs en uppsats därom. Denna gång skrevs uppsatsen av klassen gemensamt å svarta tavlan. Fel, som begingos, diskuterades och rättades omedelbart. Denna metod användes annars huvudsakligen vid övergången från »förövningar» till mera självständig uppsatsskrivning. Förfaringssättet vid denna var tämligen likartat i alla skolor, jag besökte. Uppsatserna förbereddes till en början genom samtal över det ämne, som skulle behandlas. I mån av barnens utveckling bliva förberedelserna mera summariska, tills de, åtminstone vid behandlingen av lättare ämnen, helt och hållet utebliva. Genomgången av uppsatserna skedde i regel så, att några få typiska fel genomgingos med klassen gemensamt efter anteckningar å svarta tavlan. På övriga rättelser fästes lär-

jungarnas uppmärksamhet vid renskrivningen, enär koncepten rättades.

I Cederschiöld-Olanders »Svensk uppsatsskrivning, handbok för läraren», föreslås, som bekant, att barnen göras uppmärksamma på felen i sina uppsatser genom understrykningar, att genomgång av uppsatserna därefter äger rum (naturligtvis gemensamt med hela klassen), samt att därpå uppsatserna renskrivas för att slutligen å nyo granskas av läraren. Detta förfaringssätt hade man flerstädes, där man använt det, måst övergiva av det skäl, att det kräver ett allt för stort mått av hemarbete för läraren.

S. Edström.

7.

Från invigningen av den nya seminariebyggnaden i Hernösand.

Såsom vi i förra häftet nämnde, lämnade rektor *Bucht* en redogörelse för det nya seminariets tillkomst och seminariets förutvarande lokala förhållanden. Därur vilja vi meddela följande:

År 1843 började folkskoleseminariet i Hernösand sin verksamhet. I tre årtionden måste den inrymmas uti olika förhyrda lokaler. Så var dess verksamhet från 1848 förlagd till stadens då nybyggda folkskolehus, men, då dess lokaler år 1871 måste tagas i anspråk för folkskolans egen räkning, fick det ånyo flytta, och först 1874 kom det under eget tak.

Rätt snart befanns emellertid seminariebyggnaden olämplig, vadan den år 1886 undergick en grundlig förändring, som visserligen gjorde den åtskilligt bekvämare men dock högst obetydligt ökade utrymmet. Förslag ingavs därför år 1900 om nödiga nybyggnads- och förändringsarbeten vid seminariet, men överintendentsämbetet ville ej vara med om uppförande av någon annexbyggnad på den gamla tomten med dess begränsade utrymme utan förordade anskaffande av en ny större och välbelägen byggnadstomt. En sådan, högt och fritt belägen, omfattande ej mindre än 29,600 kvm. och med åbyggnader, lämpliga till rektors- och vaktmästarebostad, erhöles också genom byte med staden, varpå ritningar och kostnadsförslag till ny seminariebyggnad uppgjordes av arkitekten *G. Hermansson*.

År 1904 hade frågan kommit så långt, att regeringen kunde avlåta proposition till riksdagen om beviljande av 252,000 kronor till nya seminariebyggnader i Hernösand, ett förslag som bifölls utan diskussion.

Entreprenör blev byggnadsfirman *Johannisson & Larsson-Stenberg* i Sundsvall, vars anbud stannade vid 181,000 kronor. Arbetet med grundläggningen börjades i december 1905, och byggnaderna avsynades i augusti 1907. Värmeledningen utgöres av ett kombinerat varmlufts- och ånglågtryckssystem och är utförd av aktiebolaget *Calor* i Stockholm för ett pris av 18,700 kronor. Vatten- och avloppsledningarna ha kostat 7,000 och de elektriska ledningarna 2,300 kronor. Möbler och inventarier hava levererats av bl. a. *E. G. Ekstrands* snickerifabrik i Stockholm, vilken även utfört inredningen av gymnastiksalen enligt av professor *L. M. Törngren* godkända ritningar och till ett pris av 6,000 kr. Till trädgårdsanläggning beviljade 1906 års riksdag 8,000 kronor.

Efter att hava uttalat ett värdsamt och varmt tack till regering och riksdag och till alla, som i en eller annan form bidragit till skapandet av det nya hemmet, slöt talaren sålunda:

»Mätte det arbete, som kommer att utföras i dessa salar, städse bliva ett arbete i ljusets och sanningens tjänst, ett arbete till sannskyldig båtad för de blivande folkskollärarne och de barn, de skola fostra, till välsignelse för vårt fosterland!»

Härpå följde elevernas och barnens sång samt solo och deklamation ur kantaten, varefter biskop *M. Johansson* besteg katedern och uttalade i ett kortare föredrag några tankar om *religionsundervisningen vid folkskoleseminarierna*. Av det innehållsrika föredraget antyda vi några punkter:

Undervisningen i religion måste betecknas såsom det viktigaste av seminariets läroämnen, ty, där religionen ej fått fäste i folkets liv, där hava råhet och sedeslöshet inträtt, och ett sådant folk har gått sin undergång till mötes. Man kunde emellertid uppställa den frågan, huruvida religionsundervisningen vid seminarierna borde gå ut över det specifikt kristliga, så att även religionshistoria där skulle förekomma. Ämnet vore visserligen intressant, men man hade vid studiet av detsamma kommit in på avvägar och gjort kristendomen till en religion bland andra religioner, förbiseende dess absoluta karaktär. Det borde emellertid förekomma vid seminarierna men om i samband med kristendomsundervisningen eller på särskild tid, finge pedagogerna avgöra.

Undervisningen i kristendom måste vara bekännelsestro- gen, och detta gäller även om seminarieundervisningen. Vis- serligen komme den personliga friheten därigenom att bindas, men samhällets rätt bör ställas framför individens. Dock kun- de det vara tillräckligt, om av rektor och kristendomslärare fordrades anslutning till kyrkans bekännelse. At de övrigas takt, grannlagenhet och solidaritetskänsla borde överlämnas att avgöra, huru de skulle lägga sin undervisning för att ej motarbete läraren i kristendom.

I seminariekursen borde förutom Luthers lilla katekes in- gå de 21 första artiklarna av Augsburgska bekännelsen.

Efter att hava betonat, det kristendomsläraren borde vara en kristen personlighet och i sitt leverne ett föredöme för eleverna, slöt biskopen med att påminna om huru den dyrbara gåva, som det nya lärohuset utgjorde, förpliktade till tacksam- het främst mot den, som ytterst vore givaren av alla gåvor, och uttalade sin förhoppning, att denna gåva genom en sam- vetsgrann verksamhet måtte bli väl använd.

—r—

8.

Meddelande från Svenska seminarielärareföreningen.

Sedan föreskrivna val i slutet av förra året verkställts, ha vid konstituerande sammanträde i Nässjö den 26 sistl. januari till styrelsens ordförande för år 1908 återvalts rektor C. O. Arcadius, till vice ordf. adjunkten fröken V. Olander samt till sekreterare och kassör adjunkten A. Ryde. Verkställande utskottet skulle enligt beslut vid samma möte under året ut- göras av ordföranden, sekreteraren och adjunkten fröken E. Eurén.

9.

Erster internationaler Kongress für Moralpädagogik.

Den första internationella kongressen för moralpedagogik hålles i London 23—26 september 1908.

Vid kongressen komma föredrag och diskussioner att hållas öfver bland annat följande ämnen: skola och hem; skolorganisation; disciplin; uppfostrings- och undervisningsmetoder; ungdomslitteratur; etiskt genomgående af hela läroplanen (historia, geografi, litteratur, äldre och nyare språk etc.); särskild moralundervisning; tillfällig moralundervisning; den estetiska och fysiska uppfostrans förhållande till den moraliska m. m.

Generalkommittén för kongressen utgöres af framstående vetenskapsmän och pedagoger från olika land i Europa samt från Japan och Förenta staterna. De svenska medlemmarna äro prof. K. R. Geijer, docenten Axel Herrlin och professor Hj. Öhrvall.

De språk, som användas vid kongressen, äro engelska, franska och tyska.

De, som önska deltaga i kongressen, kunna insända följande anmälan: Ich bitte mich als Teilnehmer des Kongresses in die Liste einzutragen und sende den Betrag von Mk. 10 zur Kostendeckung.

Name, Stand, Wohnort und Adresse. Anmälan insändes till *Generalsekretär Gustav Spiller, 6 York Buildings, Adelphi, London.*

De, som äro hindrade att personligen deltaga i kongressen, kunna för 5 mark erhålla kongressens alla löpande trycksaker, kongressberättelsen däri inberäknad.

10.

Litteratur.

Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige av *Selma Lagerlöf*. Andra bandet. Stockholm 1907. Albert Bonniers förlag. Pris h. 5,50, b. 7 kr.

Till julen 1906 utkom första bandet af Nils Holgerssons resa genom Sverige och till julen 1907 andra bandet däraf.

I den nu utkomna senare delen låter förf. Nils Holgersson fortsätta och avsluta sin färd genom Sveriges bygder. Han färdas då först öfver Kolmården, hvaraf en präktig beskrifning gifves. Härtill ansluter sig hunden Karrs och älgen Gråfälls saga. Därefter kommer Nils in i Södermanland, »Den sköna lustgården», som han beser under trädgårdsmästarens, hertig Karls, ledning. Skildringen häraf synes oss vara en af de bästa i läseboken. I samband med en kort beskrifning öfver Närke förekomma de vackra berättelserna »Marknadsafton» samt »Islossningen».

Stycket »Arfskiftet» gifver en åskådlig bild af naturen i olika delar af Västmanland. Han kommer nu in i Bergslagens, där bland annat ett järnverk beskrifves.

Dalarna behandlas af naturliga skäl rätt noggrant. Först talas om Dalälvens uppkomst, så »Den gamla grufstaden», sagor om Falu grufva, Valborgsmässoaftonen och till sist »Vid kyrkorna» (Rättvik, Leksand, Gagnef, Floda).

I Uppsala rör sig skildringen kring en ung, förhoppningsfull student och en öfverliggare. Utom en berättelse om vårfesten omtalas äfven de förnämsta byggnaderna.

Färden ställes nu öfver Mälarens öar till »Staden, som simmar på vattnet». Tummetott kommer efter ett märkligt äfventyr, som visserligen är något inveckladt, till spelmannen

Klemens Larsson på Skansen. Den senare får af »en ståtlig och vacker gammal herre», hvilken, såsom han sedermera erfor, var ingen annan än kungen själf, höra en sägen om Stockholms första bebyggande och dess utveckling. På Skansen träffar Nils en gammal bekant, Smirre räf, som nu blifvit insatt i en bur därstädes. Nils visar sig ädelmodig mot honom, och genom att följa hans råd blir räffen åter fri och kommer till en ö.

Tummetott kommer slutligen från Skansen och reser nu med örnen Gorgo, om hvilken en särskild berättelse är inflikad, norrut öfver Uppland, där Älfkarleby vattenfall beses, Gästrikland, Hälsingland, Medelpad och Ångermanland. I dessa landskap gifvas tillfällen att taga reda på lifvet i läbodarna, skogsafverkningen, flottningen m. m.

Efter en färd genom Västerbotten kommer han till Lappland, där han ånyo sammanträffar med sina kära vildgäss och Mårten gåskarl.

I Lappland framträda åter Åsa Gåsapiga och Lille Matts, som från Småland vandrat genom landet och kommit till Malmberget för att söka sin far, Jon Assarsson, som begifvit sig dit upp. Lille Matts kom en gång att stå för nära en stor dagöppning, när grufskotten aflossades, och ett par stenar träffade honom, så att han kort därefter dog. På ett rörande sätt skildras den »hederliga» begrafning, som Åsa föranstaltade. Åsa begifver sig ånyo ut på vandring och finner slutligen sin far.

Sedan Nils skådat fjällen i Lappland och fått något reda på lifvet därstädes, anträdes återresan mot söder i vildgässens sällskap. Nu är det sagan om Jämtland och sägner från Härjedalen, som först berättas. Därefter följer en beskrifning af Värmland och Dalsland, och i samband därmed förekommer stycket »En liten herrgård», som är författarinnans eget barn-domshem. Förf. skildrar här, huru hon gått och tänkt på att skriva en bok om Sverige, som skulle passa för barn att läsa i skolorna. Hon hade funderat därpå från jultiden ända till hösten men icke fått en rad skriven på boken och till sist blifvit så trött vid alltsammans, att hon sade till sig själf: »Det här duger du icke till.»

Hon hade emellertid svårt att lämna arbetet ifrån sig. Till sist föll det henne in, att det kanske skulle gå bättre, om hon lämnade staden med dess gator och husväggar och fore ut på landet, där hon kunde se skogar och åkrar.

Hon var från Värmland och ville börja boken med det landskapet, och först och främst skulle hon berätta om stället, där hon vuxit upp. Hon begifver sig dit och kommer fram sent en afton och sammanträffar med parfveln Nils Holgersson, som på hennes begäran redogör för sina märkvärdiga äfventyr.

»Nej, det var då en lycka att råka en, som rest på gåsrygg öfver hela Sverige», tänkte hon. Just det, som han berättar, skall jag skriva om i min bok.»

Lille Nils for sedan öfver västra Värmland och Dalsland bort mot Bohuslän. Här får han bland annat lära känna, huru fisket bedrifves, och hvilken inkomst bohuslänningarne ha där af (»Hafssilver»).

Därefter meddelas »Sagan om Västergötland», och en stor herrgård, Nääs, beskrifves. Hårtill knyter sig en sympatisk berättelse om en lärarinna, som med sina skolbarn ville sjunga för direktören, innan han dog.

Sedan lille Nils färdats genom Halland, kommer han in i Skåne och är snart i sin hembygd, Vemmenhög, och blir förvandlad till människa igen.

Sådant är hufvudinnehållet i 2:a delen, och vi få bekänna, att vi tycka väl så bra om denna del som den föregående. Utan tvifvel är det en värdefull gåfva, Selma Lagerlöf gifvit barnen, som säkerligen ej tröttna på de växlande skildringarna. »En bok om Sverige» är visserligen hufvudsakligen en geografisk läsebok, men äfven mycket annat, såsom folkets seder och lefnadssätt, djurens lif m. m., omtalas.

Att läseboken vid sidan af andra kommer att verka uppfriskande för barnen, är tydligt.

Hvad sakinnehåll och språk beträffar, gäller i tillämpliga fall hvad som sagts i recensionen af förra delen (h. 2 1907).

Utstyrseln är liksom i förra delen präktig och illustrationerna vackra. En skolupplaga till billigt pris har äfven utgifvits.

Anna Sandström. Natur och arbetsliv i svenska bygder.
1. Götaland. Stockholm 1908. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 2 kr.

Man har länge med väntan motsett fröken Anna Sandströms geografiska läsebok. Nu har del I: Götaland, utkommit, och vi hoppas, att förf. kommer att fortsätta med sitt arbete. Den nu utkomna delen gör ett mycket godt intryck. Beträffande urvalet säger förf., att hon »mest tänkt på att få fram en typisk beskrifning på hvarje mera utpräglad art af svensk natur och de viktigaste näringarna».

Beskrifningarna äro liffulla och sakrika, det karakteristiska i natur och lif framhålles, och man får inse sambandet mellan natur och näringar, en sak, hvarpå med rätta hufvudvikten lägges. Visserligen saknas, såsom förf. själf säger, en och annan beskrifning, som varit önskvärd, men hon hoppas att i en möjligen blifvande ny upplaga fylla bristen. Ett stort antal illustrationer pryda boken, hvilken anbefalles såsom en god och lättläst geografisk läsebok. Priset — 2 kr. för bundet exemplar — är mycket billigt.

Vi motse fortsättningen af arbetet med intresse.

Övningar i satslösning och skiljetecknens bruk av A. Heumann, adjunkt vid högre realläroverket å Östermalm. Stockholm. Wilhelm Billes Bokförlagsaktiebolag 1908. Pris b. 75 öre.

Vi ha ej något öfverflöd på öfningsböcker i satslösning, och därför hälsa vi nya försök i den vägen välkomna.

Förf. har i sin öfningsbok lagt hufvudvikten på utredningen af den enkla satsens delar. Beträffande afdelningen om satsföreningarna förefaller den, såsom förf. själf säger, väl knapp, men den suppleras dock i väsentlig mån af de i slutet af boken förekommande blandade öfningarna.

Priset — 75 öre för bundet exemplar — är billigt.

På egen hand. Avskrivningsövningar jämte interpunktions- och språkövningar, utgivna av *Marie Louise Gagner* och *Maria Bergmark*. V. Stockholm 1907. Wilhelm Billes Bokförlagsaktiebolag. Pris kart. 30 öre.

Utgör fortsättning af föregående öfningar af samma förf. Äfven om detta häfte kunna vi afgifva samma fördelaktiga omdöme som öfver det förra (se h. 2 1907).

Sveriges historia för folkskolan av Olof Rosenborg.
I. Forntiden, medeltiden, reformationstiden. P. Palmqvists aktiebolag. Stockholm 1907.

Under de senare åren ha flera försök att åstadkomma en fullt lämplig lärobok i historia för folkskolan blifvit gjorda. Ett ganska aktningvärdt sådant framträder i ofvannämnda lärobok. Förf. har under långvarig skolverksamhet samlat erfarenhet och i många år arbetat på sin lärobok, hvaraf man kan sluta, att den lämpar sig för folkskolans behof, åtminstone en mera utvecklad sådan.

Den nu utkomna delen med tillägget, som innehåller forntiden, medeltiden och nyare tiden till och med slaget vid Breitenfeld, utgör 102 sid., hvadan man kan antaga, att hela historien kommer att omfatta omkring 200 sid. Detta kan synas vara en väl dryg kurs för en vanlig folkskola. Härom nämner författaren: »Denna lärobok är något innehållsrikare än de vanliga och framställningssättet närmar sig mera läsebokens, emedan jag ansett detta fördelaktigast. Grundinnehållet är avfattat och markerat som särskild text i det övriga, så att det kan läsas för sig och därigenom mera befästas, och i de skolor, där ett mindre pensum fordras, kan det tillfredsställa kunskapsfordringarna, och boken i sin helhet kan där tjäna som mindre läsebok i historia.» Nu är det gifvet, att det ej får stanna vid det mera kortfattade resultatet, utan att läraren vid sin första framställning bör gifva en mera konkret bild af ämnet i fråga.

Boken, hvars framställningssätt är bestämdt och enkelt, förtjänar att beaktas af folkskolans lärare.

A. Rydfors. Fäderneslandets historia för folkskolan
Stockholm 1908. C. E. Fritzes Bokförlagsaktiebolag. 178 sid.

Bland läroböcker i historia för folkskolan intager förenämnda arbete ett framstående rum. Förf. är fackman i ämnet, hvaraf man kan sluta till att innehållet är öfverensstämmande med den historiska forskningens nuvarande resultat. Språket

är enkelt och klart. Man kan visserligen tycka, att boken är väl dryg för folkskolan, men härvid har man att beakta, att stilen är stor, samt att illustrationer och kartor upptaga en del af utrymmet.

Sveriges historia i sammanhang med Danmarks och Norges för realskolan av *Carl Grimberg*, docent, lektor vid högre allm. läroverket i Uppsala. Förkortad upplaga. I. Från äldsta tider till och med år 1718. Stockholm 1908. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Lektor Grimberg är en flitig författare af läroböcker för skolor. Vi ha förut omnämnt hans lärobok för folkskolan. Här har han lämnat en förkortad upplaga af sin förut utgifna lärobok för realskolan. Såsom en förtjänst hos läroboken vilja vi särskildt anteckna de utdrag ur krönikor och andra källor, som på behöriga ställen äro infogade. Förf. har f. ö. sökt göra sin historia på samma gång grundlig till innehållet som konkret och lättläst till formen. Liksom förf:s föregående arbeten är äfven detta försedt med illustrationer och kartor.

Läsning för Svenska folket. Häft. 4. 1907. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 30 öre.

Häftet har följande innehåll: Sveriges folk af Arvid Kempe; Riksdagen och den politiska rösträtten II; Om ballonger och drakar i meteorologiens tjänst af Martin Jansson; Karl Vilhelm Böttiger, ett hundraårsminne, af P. B. Bihang: Förteckning på ledamöter af Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande år 1907.

40 Melodier till Sånger ur B. C. Rodhes läsebok, utgivna av *Gottfrid Gisslow*. Stockholm 1908. Aktiebolaget Hiertas bokförlag. Pris 35 öre.

Att utgifva melodier till sånger, som förekomma i läseböcker, hälsa vi som ett mycket lämpligt företag. Ifrågavarande sånger, som äro tilltalande för barnasinnets, kunna sjungas ej blott i de skolor, där Rodhes läseböcker användas utan äfven i andra, emedan texten till sångerna fullständigt är införd.

Om folkskolan i Nordamerikas Förenta stater. Af *Ch. Swanborg*, sem.-adj. i Göteborg. Pris 75 öre.

En intressant och instruktiv broschyr för dem, som vilja sätta sig in i arbetet för folkundervisningen i Förenta staterna. Författaren företog med bidrag ur Kungl. och Hvittfeldtska fonderna under vintern 1904—05 en resa till Förenta staterna för att studera folkbildningsanstalterna därstädes. Resultaten af studierna rörande folkskolan angifvas i broschyren.

Tuberkulosen. Kort framställning till skolornas tjänst. På uppdrag av Svenska nationalföreningen mot tuberkulos efter fransk förebild utarbetad av d:r *Israel Holmgren*, överläkare vid länslasarettet i Falun. Pris 25 öre. Stockholm, Seelig & Co, 1908.

Det har länge varit ett önskemål att finna en tuberkulosskrift, som lämpade sig för undervisning i folkskolans högre afdelning. Åtskilliga försök hafva i denna riktning blifvit gjorda utan tillfredsställande resultat, förrän Nationalföreningens styrelse för någon tid sedan fick uppmärksamheten fäst på en fransk broschyr, afsedd för enahanda ändamål. Denna uppsats, hvilken författats af mr J. Baudrillard, inspektör för folkskoleväsendet i Paris, åtog sig öfverläkaren vid länslasarettet i Falun d:r Israel Holmgren att söka öfversätta. Det visade sig dock, att en öfversättning af broschyren utan vidare icke kunde göra innehållet lämpligt för våra förhållanden. D:r Holmgren beslöt därför att utan rubbning af framställningens grundidé fullständigt omarbete och försvenska boken. Åtskilliga kapitel hafva blifvit tillagda, bland dem det om lungotskräcken, sid. 34. Sedan omarbetning skett, anmodades d:r Fridtjuv Berg att ur pedagogisk synpunkt granska bearbetningen, hvarefter broschyren nu blifvit tryckt.

Den utdelas genom läraretidningar i 6,500 exemplar till folkskollärare och tillhandahålles allmänheten genom bokhandeln till pris af 25 öre per kartonneradt exemplar.

Då d:r Holmgrens försök enligt fackmäns utsago slagit synnerligen väl ut i pedagogiskt hänseende och då det är af stor vikt för tuberkulosstriden i landet, att kunskap om sjukdomen sprides till ungdomen inom de bredare lagren, vore det önskvärdt, att vederbörande skolmän ville taga del af broschyren.

Broschyren, som är försedd med illustrationer, är enkel och lättfattlig. Efter hvarje afdelning förekomma sammanfattande frågor.

Decemberhäftet af **Pedagogisk tidskrift** innehåller:

Samuelsson, Johan, Hur böra vi uttala c i latinet; B—w, O., Anmälan af Löw, Jesu lif och kyrkans äldre historia; Borg, Harald, Anmälan af Engelsk grammatik af Viktor Hammarberg och Sven Zetterström; Uppgifter till de skriftliga profven för mogenhetsexamen h. t. 1907; Kungliga beslut; Personalregister.

Januarihäftet 1908 har utkommit med följande innehåll:

Höjer, Nils, Några tankar om profåret; Lemoine, Magnus, Kraftlinjebegreppet och energiprincipen vid undervisningen i elektricitetsläran; Rfs, A., Anmälan af Nils Rönholm, Ekonomisk geografi; Hallström, A., Anmälan af C. Cavallin, Petronii Cena Trimalchionis; Borg, Harald, Anmälan af Modern English Reader I; N—r, J., Anmälan af C. Cederschiöld och V. Olander, Svensk språklära för folkskolor; Bohlin, Knut, Genmäle å anledning af lektor Malmes recension; Forsling, S., Svar på lektor Abenii genmäle till S. F.; Uppgifter till de skriftliga profven för realskoleexamen h. t. 1907; Kortare meddelanden; Kungl. beslut; Kungl. Öfverstyrelsen för rikets allm. läroverk; Ur utländska tidskrifter; Personalnotiser.

Den Danske Realskole. N:r 22 och 23 (1 och 15 december) 1907.

Dessa häften innehålla följande artiklar af mera allmänt intresse. Den private Skoles Stilling; S. Madsen-Mygdal: Realskoleeksamenernes Virkning; Alb. Dahl: Mens Bornene gaar til Præsten» (»Konfirmationsforberedelsen bør altid foregaa udenfor den almindelige Skoletid»); Privatskolens Ret og Nødvendighed; Kommunale Mellemskoler i København.

»Den danske Realskole» utkommer, liksom förut, under år 1908 med två nummer i månaden och kostar för halfår 1 kr. 50 öre.

Den Danske Realskole. N:r 1, 2 och 3 (15 januari, 1 och 15 februari) 1908.

Ifrågavarande häften innehålla bland annat: Det pædago-

giske Udland 1907; Den kommunale Mellemskole i København; Ludvig Schröder † (af Alb. Dahl).

Muzeum. Czasopismo Poswiecone Sprawom Wychowania i Szkolnictwa wydawane przez Towarz. Nauczycieli Szkół Wyzszych pod redakcyą D-ra Bolesława Mahkowskiego. Styczeń 1908. Lwow (Lemberg) 1908.

Det är något ovanligt för oss att se en polsk pedagogisk tidskrift. Ifrågavarande tidskrift, som utgifves af Lärarsällskapet vid de lägre och högre polska skolorna (i Galizien), synes vara ganska innehållsrik. Januarihäftet omfattar nämligen öfver 170 sidor. Där innehållas pedagogiska artiklar, berörande skilda ämnen, recensioner af in- och utländska skrifter m. m.

Muzeum. Luty 1908.

På P. A. NORSTEDT & SÖNERS förlag:

Natur och arbetsliv i svenska bygder

av ANNA SANDSTRÖM.

I. Götaland. ○ PRIS: kart. 1 kr. 60 öre;
i finare band 2 kr.

Ur pressens omdömen:

»Framställningen, i all sin osmyckade enkelhet är i pedagogiskt hänseende mästerlig . . . för folkskolan bör den (boken) efter vår mening bliva till stor nytta. För det första är den en ovärderlig gruva för lärare och lärarinnor vid undervisningen i Sveriges geografi, mera givande i fråga om materialets sakliga rikedom och formens omedelbara användbarhet än någon, som tidigare stått dem till buds. För det andra bör den . . . kunna med stor fördel användas till läsning av barnen i folkskolans högre avdelning och i fortsättningsskolan.»

SVENSK LÄRARETIDNING.

Läsebok för svenska folkskolan

av LENNART RIBBING.

Del. I. PRIS: kart 1 kr. 20 öre; i finare
band 1 kr. 60 öre.

I ett enkelt, vardagligt, för barnen lättfattligt talspråk avser denna läsebok att genom sina beskrivningar af hemmet på landet, dess omgivningar, arbeten, tilldragelser, grannar m. m. bibringa barnen en hembygds-kunskap i barnsligaste form.

Genom att skildra vårt nuvarande samhälles olika stånd och giva barnen en aning om olika yrken och ämbetens olika uppgift och befogenhet inom ett ordnat samhälle söker den därjämte att redan i barnåren lägga en första anspråkslös grund för en sedermera i livet nödvändig kunskap om samhällets gestalt och lagar, en kunskap, som alls icke är vanlig i vårt land, varken hos äldre eller yngre.

11.

Några bidrag till folkskoleinspektionens historia.

I mom. 2 af Domkapitlets i Hernösand underdåniga berättelse om folkskoleväsendet i Hernösands stift den 14 september 1853 läses:

»Konsistorium föreslår vidare i underdånighet, att Eders Kungl. Maj:t täcktes i nåder bevilja till aflöning för en kringresande skolvisitator, som skulle, efter af konsistorium i vederbörlig ordning undfånget förordnande, årligen besöka ett visst antal skoldistrikter, för att inspektera skolorna, göra sig noga underrättad om lärjungarnas antal, undervisningens beskaffenhet och jämna fortgång, undersöka skolmaterielens och lokalens skick, anställa förhör med lärjungarna (såväl med de på lärorummet församlade som, i händelse läsningen är fördelad på rotar, med alla socknens för tillfället sammankallade skolbarn); vidare meddela såväl skollärarna som skolstyrelserna nödiga upplysningar och, där så behöfdes, rättelser m. m.; samt slutligen aflämna redogörelse för sin inspektionsresa. Konsistorium vågar uttrycka den öfvertygelsen, att redan denna åtgärd ensam skulle förmå att verka en oberäknelig förbättring i folkskoleväsendet.

Såsom förhållandet nu är, saknar Konsistorium, i egenskap af öfverstyrelse för stiftets folkskoleväsende, all annan kännedom om folkundervisningens tillstånd än den högst knapphändiga, som af skolstyrelsernas ofta ofullständiga uppgifter på papperet kan inhämtas. Konsistorium, som i allmänhet ej äger anledning att draga skolstyrelsernas nitälskan för den goda saken i tvifvelsmål, har dock starka skäl till den förmodan, att några af de till konsistorium insända uppgif-

terna, oaktadt de redan på papperet ej visa sig som de fördelaktigaste, dock i verkligheten ännu ytterligare tåla ej så ringa modifikation. Men när en klar och fullständig kännedom af ett ondt är det första villkoret för dess afhjälpan, så vågar konsistorium tillförse sig Eders Kungl. Maj:ts nådiga bifall till hvad konsistorium sålunda i underdånighet hemställt. Medel till bestridande af arfvodet för dylika visitationsresor skulle, enligt konsistorii underdåniga förmenande, lämpligen kunna erhållas af stipendiemedlen, i synnerhet som elevernas antal, i samma mån som de flesta skoldistrikter hunnit med examinerade besättas, komma att betydligt minskas.»

Konsistoriets här ofvan anförda hemställan hade väl icke någon omedelbar påföljd, men det oaktadt hade den helt visst den betydelsen, att den fäste vederbörandes uppmärksamhet på vikten af att en folkskoleinspektion anordnades och var sålunda en beaktansvärd förberedelse för den betydelsefulla institutionen.

I sin berättelse öfver stiftets folkskoleväsen år 1856 framställde domkapitlet åter behovet af en skolvisitator, men äfven denna gång föranledde framställningen ingen åtgärd.

År 1858 förnyade konsistorium sin anhållan om att erhålla medel till aflönande af en visitator af folkskolorna i stiftet. Härpå erhöll konsistoriet följande svar: »Uti skrivelse den 29 nästlidne juli hafven I underdånigst anfört, att, då enligt Vår nådiga kungörelse den 23 april innevarande år, angående ytterligare åtgärder för folkundervisningens befrämjande, och det under samma dag utfärdade nådiga cirkulärbrevet till domkapitlet rörande enahanda ämne, det åligger Eder att ej blott afgifva underdånigt yttrande öfver olika förslag, som kunna komma att framställas till folkundervisningens ändamålsenliga ordnande inom hvarje af stiftets församlingar, utan ock meddela »på noggrann undersökning grundade upplysningar» öfver de ämnen, som därvid böra tagas i betraktande; så hafven I ansett, det ändamålet med detta och i sammanhang därmed i öfrigt gifna nådiga befallningar bäst skulle kunna vinnas, om I ägden att till ifrågavarande ärendens beredning använda en person, som förenade egenskapen af sakkännedom och bekantskap med i tjänst varande

folkskolelärares större eller mindre duglighet och nit samt vid behof kunde användas att genom resor och inhämtade upplysningar på stället undersöka och föreslå medel till afhjälpan af de hinder, som för sakens framgång på ett eller flera ställen kunde möta; och hafven I, på grund af hvad sålunda blifvit anfördt, jämte anmälan, att Hernösands stifts folkskollärare-seminarii nuvarande föreståndare, hvilken, enligt Eder tanke, ägde de egenskaper, som för ändamålet erfordras, förklarat sig villig mottaga det uppdrag, som i öfvermål hänseende kunde honom lämnas, underdånigst anhållit att, från och med innevarande år och tillsvidare så länge sådant kunde anses af nöden och erforderliga medel funnes för ändamålet disponibla, få antaga bemälda seminarieföreståndare som biträde vid tillsynen öfver och ordnandet af folkundervisningen inom stiftet, med skyldighet för honom att i denna egenskap dels bereda och afgifva yttrande och upplysningar i de nämnda angelägenhet rörande ärender, som hos Eder förekomme, dels, när så nödigt pröfvades, på Eder befallning företaga resor till stiftets församlingar för inhämtande af kännedom på stället om hvad till folkundervisningen hör, dels ock att ordna de statistiska uppgifter angående samma ämne, som enligt redan gällande eller framdeles utkommande stadganden böra till Oss af Eder ingifvas: hemställande I tillika i underdånighet, att, därest Vi skulle i nåder befalla hvad I sålunda föreslagit, ett årligt arvode af 1,500 rdr rmt, utom skälig ersättning för resor i tjänsteärenden, måtte åt nämnda person beviljas.

Vid underdånig föredragning häraf hafve Vi funnit godt Eder underdåniga anhållan på det sätt bifalla, att, af de för folkundervisningens befrämjande anslagna medel, ett belopp af 1,500 rdr rmt må för ett år ställas till Eder disposition, för att i mån af behof, användas till arvode och resekostnadsersättning åt den person, som kan finnas lämplig att i och för det uppgifna ändamålet begagna; börande I, efter ett års förlopp, inkomma med berättelse om de af nämnda person verkställda inspektionsresor. Meddelande Eder detta härigenom till svar och underdånig efterrättelse låte Vi nådig skrivelse angående det beviljade beloppets utbetalande uppå vederbörlig rekvisition till Vårt och rikets

statskontor afgå samt befalle Eder Gud allsmäktig nådeligen. Stockholms slott den 10 september 1858.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom

CARL.

L. A. Anjou.»

Till följd af ofvan anförda Kungl. skrifvelse förordnade Domkapitlet i Hernösand seminarieföreståndaren därstädes S. Vagenius till folkskoleinspektör i Hernösands stift men endast för ett år. Detta år omfattade större delen af år 1859 och en mindre del af det följande året. Under denna tid inspekterade Vagenius de flesta skolorna i Ångermanland och Medelpad. Efter denna tid synes ingen inspektör hafva varit förordnad, förrän den 15 juni 1861, då, sedan riksdagen anslagit medel till folkskoleinspektörer i hela riket, chefen för Kungl. ecklesiastikdepartementet förordnade till folkskoleinspektörer i Hernösands stift seminarieföreståndaren S. Vagenius och kyrkoherden E. A. Rosenius.

Samma år, som Domkapitlet i Hernösand hade hemställt till Kungl. Maj:t, att det måtte beviljas erforderliga medel till en skolvisitator i Hernösands stift, väckte på riksdagen representanten för Stockholms län, P. Sahlström, motion om förordnande af folkskoleinspektörer i riket. Motionären föreslog »för tiderymden ifrån denna (riksdagen 1853—1854) till nästa riksdag, således för tre år, må tillsättas tre eller fyra aflönade inspektörer öfver folkskoleväsendet i riket, hvilka, utan att äga någon befogenhet att ingripa uti bestående auktoriteters makt och myndighet, skola äga rättighet och skyldighet, att 1:o under minst sex månader om året kringresa uti hvar sitt af regeringen anvisade distrikt, för att inspektera folkskolorna och därmed sammanhang ägande förhållanden samt öfver dessa inspektionsresor ej blott till ecklesiastikdepartementet inlämna, utan äfven af trycket utgifva en årlig berättelse; 2:o muntligen eller skriftligen kommunicera sig med stiftsstyrelsen och andra myndigheter samt af dessa begära och erhålla sådana upplysningar, som för ändamålet kunna behövas; 3:o där så lämpligt synes, genom

vederbörande pastorer sammankalla församlingarnas skolstyrelser, för att med dem samtala och öfverlägga om skolornas och folkundervisningens angelägenheter; 4:o på bästa sätt söka tillhandagå skolstyrelser och skollärare i afseende på skolornas och undervisningens ändamålsenliga inrättning, i afseende på utförandet af den Rudenschöldska folkskoleplanen eller någon annan sådan plan, som efter lokala förhållanden må befinnas ändamålsenligare, men som kan tjäna att utveckla det närvarande folkskolesystemet till större fullkomlighet i afseende på bildandet af sockenbiblioteker och anskaffande af tjänliga läroböcker och undervisningsmaterieell vid skolorna m. m.; 5:o till biträdande inspektörer i landsorterna, dock utan arvode, förordna sådana personer, som de därtill kunna finna tjänliga och villiga.»

Motionären anförde efter själfva motionen, att han med den af honom föreslagna anordningen mindre afsåge någon förändring i fråga om det yttre af skolorganisationen än det inre, d. v. s. själfva skolan och undervisningen, och att de inspektörer, hvilka han föreslagit, närmast skulle vara att anse såsom ett slags riksskolemästare. Den nytta, sådana personer skulle kunna åstadkomma, vore alldeles oberäknelig; först emedan man genom dem kunde bättre och fullständigare än nu få inhämta verkliga förhållandet med folkskolorna i alla delar af riket, hvilket, på grund af hvad i saken förekommit, syntes vara en högst maktpåliggande omständighet; för det andra, att väcka, lifva och råda både lärare och lokalmyndigheter, där behofvet så föranledde. Hvar och en insåge utan tvifvel lätt, huru gagnelig en sådan påstötning skulle vara, särskildt för skolstyrelserna, som, äfven då de lifvades af det bästa nit, naturligtvis icke alltid hade den insikt och erfarenhet uti skolans behof och angelägenheter, att ju ej råd och upplysningar af någon erfaren person skulle vara både behöfliga och välkomna. Ty utan att på något sätt vilja förnäma någon torde man kunna säga, att icke ens pastorerna nödvändigt måste äga någon speciell kannedom och djupare insikt uti folkundervisningens och folkskolans behof, enär detta ämne icke vore det, som i första rummet toge deras håg och kraft i anspråk. Dessutom vore det själfklart, att de ifrågavarande inspektörerna skulle blott genom sina resor och

besök förvärfva en erfarenhet, sådan den icke stode att vinna för en myndighet, hvars verksamhet och iakttagelse vore inskränkt inom den trånga kretsen af en församling; och blott därigenom skulle de blifva i stånd att meddela mångt godt råd och mången god upplysning. Han vore fullt öfvertygad därom, att mycket skulle kunna göras både ändamålsenligare och till billigare pris, om man blott hade sig bekant hvad på andra ställen blifvit vidgjordt, och om någon gemenskap kunde åstadkommas mellan olika församlingar t. ex. i afseende på anskaffande af böcker och materiell och mera sådant; och det vore ju hvad man genom de ifrågavarande personernas biträde kunde hoppas att vinna.

Det antal han föreslagit för hela riket vore visserligen i sig själf allt för litet; men å ena sidan vore det klart, att de, utan att just behöfva för hvarje år besöka hvarje församling och hvarje skola, icke dess mindre skulle kunna sprida sin verksamhet nog vidt omkring för att blifva allmänt gagnelig; och å andra sidan skulle det otvifvelaktigt, om ej öfverallt, dock på många ställen finnas personer med villighet och förmåga att på det sätt han föreslagit inom en trängre krets fortsätta och vidare utföra inspektörernas arbete till fyllnad i hvad de själfva ej medhunnit. Att han för öfrigt ej föreslagit ett större antal komme sig af flera orsaker. För det första torde det ej vara lätt att finna rätt många personer med tillräcklig insikt och erfarenhet och med tillräckligt nit för att åtaga sig det visserligen icke hvarken bekväma eller i många fall angenäma uppdraget att under minst halfva året resa omkring från socken till socken. För det andra, ehuru han för sin del vore lifligt öfvertygad om nyttan af den ifrågavarande inspektionen, och ehuru man i alla de länder, hvarest folkskoleväsendet vore någorlunda rätt ordnad, hade en dylik permanent uppsikt öfver folkskolorna inrättad, så, enär allt ytterst berodde på att tjänliga personer därtill utsåges, och man icke saknade exempel på att de i sig själfva gagneligaste ämbeten blefve till föga annan nytta än att föda sina innehafvare, emedan otjänliga subjekter valdes; så borde han icke föreslå hvarken ett större antal eller att de tillsattes för längre tid än som föreslagits, innan det visade sig, huruvida de personer, som kallades till ifrågavarande makt-

påliggande platser, utförde sitt uppdrag till den båtnad för det allmänna, som därmed åsyftades. Slutligen för det tredje, huru viktig saken än tycktes honom, hade han likväl ej velat eller bort söka några medel för dess genomförande utom de tillgångar för folkskoleväsendets behof, som redan förefunnnes. Kändt vore, att hela statsanslaget till folkundervisningens befrämjande utgjorde omkring 40,000 rdr rmt årligen, medan ensamt bevilningen till 4:e hufvudtiteln uppginge till öfver 4 mill. rdr; känt vore också, att en enda universitetsbyggnad uppslukade flera gånger den summa, hvarmed staten för året understödde hela folkets bildning, o. s. v. Dessa och flera likartade förhållanden vore väl förtjänta att begrundas och behjärtas, och med en sådan jämförelse för ögonen trodde han icke, att man med skäl skulle kunna kalla den slösare med statens medel, som föresloge något större tillskott för hvad som ändock måste anses som folkets viktigaste angelägenhet, nämligen folkupplysningen; men under de alltmer ökade skattebördorna, under de alltmer stegrade fordringarna på anslag än hit, än dit, och särskildt under för handen varande utsikter för denna riksdag, ville han icke ens för det viktiga ändamål, han afsåge, föreslå någon tillökning i budgeten. Därefter visade motionären, huru medel till den föreslagna institutionen kunde erhållas af besparingar på de anslag, som redan förut vore beviljade till folkskoleväsendet.

Motionen mottogs ej med välvilja. Man hade mycket att invända mot den föreslagna inspektionen. Åtskilliga motståndare mot den, som sade sig vara eller hafva varit ledamöter i skolstyrelser, förklarade, att inga nya åtgärder för att bättra ställningen i folkskolan vore behöfliga, enär den i allmänhet vore så god, man kunde önska; andra förmenade, att man redan uti församlingarnas skolstyrelser, pastorerna, biskoparna och konsistorierna hade tillräckligt många auktoriteter, som vore skyldiga att utföra inspektion, så att, ifall dessa fullgjorde sin skyldighet, man ej kunde behöfva göra några nya utgifter i och för ändamålet; för öfrigt vore det föreslagna antalet inspektörer alldeles för litet för att kunna uträtta, hvad motionären ansett önskvärdt; en talare sade sig kunna antaga, att hvad de föreslagna inspektörerna närmast och egentligen torde komma att uträtta vore att resa omkring och gästa i prästgårdarna.

Motionen föll. Det hindrade dock icke en annan ledamot af bondeståndet, Anders Jonsson från Östergötland, att vid samma riksdag väcka en motion i samma ämne. Meningen med denna torde hafva varit att därigenom få tillfälle att vederlägga de anmärkningar, som framstälts mot Sahlströms motion. Motionären sade, att han af folkskolelärare blifvit uppmanad att väcka motionen, samt att på flera läraremöten den åsikten uttalats, att inspektion vore nödvändig öfver såväl högre som lägre skolor; att ett verkligt behof af bättre tillsyn öfver folkskolan förefunnnes, det bevisade bland annat de iakttagelser, som seminarieföreståndaren Ekendahl gjort under sina besök i folkskolorna; denne hade till och med kommit till den slutsatsen, att, såsom förhållandena nu vore, folkskolorna aldrig skulle förmå lyfta sig till någon högre ståndpunkt, och att hela inrättningen vore förfelad; — att den nitiske folkundervisningsvännen greve Rudenschöld kommit till nära nog samma uppfattning; att regeringen hade genom extra anslag uppmuntrat sistnämnde folkupplysningens främjare uti de försök att ändamålsenligt anordna folkskolan, som han i sin hemsocken gjort; att regeringen sedan beviljat honom ett årligt anslag för att resa omkring och biträda de skolstyrelser, som sådant önskade; att allt detta vore ett bevis för, att regeringen ej trodde, att biskopar och pastorer gjorde till fyllest i allt, hvad folkskolans angelägenheter beträffade. Rudenschölds plan borde vara bekant för biskopar och pastorer och vore icke så konstig, att den icke kunde tillämpas af hvem som helst, om blott vilja funnes, och dock hade regeringen utsändt greve Rudenschöld. — Hvarför? Motionären tadelade ej, att greffen fått uppdraget, men han beklagade, att regeringen ej tagit steget fullt ut. Den hade visserligen gifvit honom uppdraget att resa men ej tilldelat honom några respenningar. Det vore därför att befara, att landet skulle komma att draga alltför liten nytta af den människoälskande mannens verksamhet.

Motionären anförde vidare såsom stöd för sin motion, att inspektion vore införd i alla de länder, där folkundervisningen af gammalt eller på senare tid gjort några betydliga framsteg. Ytterligare sade han, att det hade sagts, att biskoparna och pastorerna utgjorde en tillräcklig inspektion öfver

folkskolorna, men vore det så, då funnes ju intet skäl att yrka på biskopsämbetenas afskaffande eller på upphörande af pastorernas själfskrifvenhet som ordförande i skolrådet, ty voro biskoparna samvetsgranna och nitiska inspektörer öfver folkskolorna, så borde de bibehållas, ja, till antalet ökas, och ådagalade alla pastorer varmt nit för folkundervisningen, borde de visserligen fortfarande få sitta i skolstyrelserna som själfskrifna ordförande.

Såväl Sahlström som motionären hade föreslagit — invändes det — för få inspektörer, men de hade ej ansett sig böra föreslå flera, enär de trodde, att det ej skulle vara lätt att på en gång finna ett större antal personer, som vore fullt lämpliga för uppdraget; inspektörerna skulle ju för öfrigt äga rätt att, där så lämpligt syntes och ske kunde, anmoda för folkskolar nitälskande personer, vare sig präster eller lek-män, att hvar i sin hembygd — t. ex. i fyra eller fem socknar — biträda inspektörerna.

Mot förslaget att anordna inspektion hade därjämte invändts, att inspektörerna endast skulle komma att resa omkring och gästa i prästgårdarna. Därpå svarade motionären, att både Sahlström och han hade föreslagit åtgärder, genom hvilka detta missbruk skulle så mycket som möjligt förbyggas.

Slutligen framhöll motionären, att en af de största fördelar, som den föreslagna inspektionen skulle medföra, vore, att inspektörerna skulle lära känna hvar sann duglighet funnes bland skollärarekåren samt göra denna duglighet bekant och eftersökt; ingenting skulle mer kraftigt än detta bidraga att lifva och höja folkskolelärarekåren.

Motionären tog frivilligt tillbaka sin motion. Den blef sålunda ej behandlad i riksdagen.

Emellertid hade såväl det initiativ, som Domkapitlet i Hernösand tagit år 1853 för att få en folkskoleinspektion till stånd, som de samma år på riksdagen väckta motionerna om förordnande af folkskoleinspektörer haft det goda med sig, att uppmärksamhet blifvit väckt på saken, samt att den till följd däraf började diskuteras i pressen. Så skref den bekante skolmannen P. A. Siljeström en längre artikel med rubrik: »Om uppsikten öfver folkskolorna». I denna motiverar

han utförligt behovet af folkskoleinspektörer och förordade varmt förordnandet af sådana. Han säger, att folkskolans undangömda läge, som så lätt tilläte missbruk att fortfara utan anmärkning, ej mindre än de mången gång underhaltiga förmågor, som måste anlitas, både på lärareplatserna och i skolstyrelserna, gjorde en eftersyn på stället i högsta grad nödvändig. Men äfven där både skolstyrelse och lärare lifvades af det bästa nit och besutte den största skicklighet i sitt kall, vore samma behof icke mindre kännbart. På det undervisningsstadium, hvarom frågan vore, hade undervisningens vänner alltjämt att kämpa mot tvenne fiender, som med lika kraft arbetade att hämma alla bemödanden för upplysningens spridande, nämligen å ena sidan nöden och fattigdomen, å andra sidan okunnigheten och råheten. Under alla de hinder och svårigheter, som dessa fiender lade i vägen, ville det sanneligen mycket till, om ej både lärare och skolstyrelser mången gång skulle förtröttas och blifva modfälda; och ingenting kunde under sådana förhållanden mera tjäna att upprätthålla modet och lifva krafterna än de uppmuntringar, råd och erfarenhetsrön från andra håll, som kunde meddelas af en folkskoleinspektör. Ur en annan synpunkt, nämligen den pedagogiska, vore det äfven påtagligt, hur mycken nytta en sådan person kunde uträtta till införande af förbättrade undervisningsmetoder och läroböcker, förbättrad skolmateriel m. m. Men villkoret för att något af allt detta skulle kunna vinnas vore, att inspektörerna vore personer med både nit och skicklighet — inga höga herrar, som för sitt nöjes skull skulle resa omkring på landets bekostnad; och troligt vore, att de villkor, som af Sahlström blifvit föreslagna, synnerligen med afseende på tiden för ämbetsresorna samt skyldigheten att af trycket utgifva en årlig berättelse därom, borde, såvidt möjligt vore, förekomma missbruk. För öfrigt skulle ämbetet säkerligen åtminstone för det närvarande vara förknippadt med så många besvärligheter och äfven obehag, att svårligen andra än för saken verkligen intresserade personer skulle vilja åtaga sig förtroendet. Hvad godt så beskaffade personer kunde uträtta som kringresande folkskoleinspektörer, hade han haft tillfälle att se både i England och Amerika.

Vidare varnade Siljeström för att till inspektörer förordna

personer, som hade en ordinarie tjänst, och för hvilka därför inspektionen blefve en bisak. Enligt hans förmenande borde till inspektörer tagas endast sådana män, för hvilka folkskolan själf vore hufvudsak. Inspektörerna borde för öfrigt ej sortera under konsistorierna utan direkte under ecklesiastikdepartementet.

Siljeströms artikel aftrycktes i någon af de större Stockholmstidningarna och infördes äfven i Triaden, tidning för kyrkomusikens och folkskolans vänner.

Så skapades en opinion för införande af folkskoleinspektion.

Riksdagen 1856—1858 väcktes åter motion om anställande af folkskoleinspektörer, men den blef äfven nu afslagen, ehuru den försvarades af den store folkskolevännen F. F. Carlson. Bondeståndet förmenade, att inspektörerna ej skulle tillförsäkra folkskolan större säkerhet för en ändamålsenlig utveckling än den, som redan förefanns i de lokala skolstyrelserna, som voro sammansatta af pastor och af församlingarna valda förtroendemän. Prästeståndet instämde i bondeståndets mening samt sände ett cirkulär till ämbetsbröderna innehållande uppmaning att genom sorgfällig vård om skolan visa sig värdiga det förtroendevotum de erhållit. Men allt djupare ned trängde den öfvertygelse hos folkskolans vänner, att folkskolan vore ej endast en kyrklig utan ock en borgerlig institution, som för sin utveckling vore i behof äfven af statens skydd och hjälp. Men i samma mån som staten lämnade bidrag till skolans underhållande och utvidgning, i samma mån hade den ock rätt att vaka öfver att de af staten gifna anslagen användes i ändamålsenligt och i öfverensstämmelse med gifna föreskrifter. Därför förelade regeringen riksdagen 1859—1860 proposition om ett anslag af 17,000 kr. årligen till arfvoden och resekostnader för folkskoleinspektörer. Förslaget, för hvilket F. F. Carlson varmt tackade i prästeståndet, bifölls, och den dåvarande chefen för Kungl. ecklesiastikdepartementet, C. J. Thyselius, förordnade den 15 juni 1861 för två år tjugu inspektörer.

Dessa inspektörer sorterade visserligen under ecklesiastikdepartementet, men på samma gång stodo de i nära förbindelse med biskopar och domkapitel. Inspektörerna förord-

nades af chefen för ecklesiastikdepartementet, sedan biskoparna inkommit med förslag. Efter hvarje års* slut skulle inspektörerna inlämna till domkapitlen kort berättelse om sin inspektionsverksamhet, och efter inspektionsperiodens slut skulle de till ecklesiastikdepartementet afgifva en fullständig berättelse därom.

Under det C. G. Hammarskjöld var chef för ecklesiastikdepartementet, förändrades tillvägagångendet vid inspektörernas tillsättning så, att Kungl Maj:t förordnade dem, sedan biskoparna inkommit med förslag.

I slutet af 1880-talet var mycket tal om förändrade grunder för tillsättningen af folkskoleinspektörer. En af de äldre och mest ansedde inspektörerna framställde då till vederbörande några tankar rörande folkskoleinspektionens ordnande. Vi vilja här nedan meddela hufvudpunkterna i det förslag han framlade.

Först fäste han uppmärksamhet på att hufvudsyftet vid inspektionens ordnande borde vara, att den blefve »i möjligaste mån gagnelig för skolväsendet». Andra synpunkter, t. ex. kostnaden, borde, äfven om de för öfrigt vore viktiga, »betraktas såsom af sekundär betydelse».

Sedan uppkastar han frågan, om inspektionsområdena böra vara små eller stora. Han besvarade den så, att de böra vara större och följaktligen färre, än de vid den tiden voro.

Anledningen, hvarför han ansåg, att de böra vara större än de då befintliga, var, att han trodde, att det därigenom skulle blifva lättare att finna lämpliga personer till inspektörer, samt att dessas verksamhet lättare erhöles större enhet och likformighet, om de voro färre, än om de vore flera. Dock varnade han för att göra inspektionsområdena alltför stora, emedan sådant måste hafva till följd, att det skulle åtgå flera år, innan en ny inspektör skulle hinna göra sig fullt förtrogen med ställningar och förhållanden inom de många skoldistrikten och förvärfva den sak-, lokal- och personalkännedom, »som han behöfde äga för att kunna uppträda med behörig auktoritet såväl hos församlingarna,

* Med undantag af det sista i inspektionsperioden.

skolråden och lärarna som hos myndigheterna vid afgifvande af yttranden i hvarjehanda skolmål och skolfrågor».

Vid bestämmande af ett inspektionsområdes storlek måste man taga hänsyn äfven till den omständigheten, om inspektören skall uteslutande ägna sig åt inspektionen, eller om han skall utöfva den samtidigt därmed, att han sköter en annan tjänst. I förra fallet kan inspektionsområdet vara större än i det senare.

Förslagsställaren synes vara af den åsikten, att man ej bör sätta som villkor för innehafvande af inspektörsbefattning, hvarken att inspektören skall uteslutande ägna sig åt inspektörsbefattningen, eller att han skall utöfva den vid sidan af en tjänst. »Bäst är», säger han, »att man följer samma grundsats och förfaringssätt som hittills, nämligen att man till inspektörer väljer de bästa, som kunna erhållas, antingen de vid sidan hafva andra befattningar eller icke.»

Mot antagande af endast sådana inspektörer, som ej hafva någon annan tjänst, anför han tvenne skäl. Det ena: »Vill man erhålla mera stadgade, erfarna och betänksamma inspektörer, befarar jag, att sådana svårigen skola fås i tillräckligt antal, om man skall utvälja dem blott bland sådana, som icke blifvit pröfvade i andra tjänster.» Det andra: »Man riskerar» — genom antagande af inspektörer, som ej hafva annan befattning — »ökade kostnader, och därjämte torde man få svårt att göra sig af med en eller annan inspektör, som till följd af sjuklighet eller annan anledning icke kunde nöjaktigt sköta sin inspektörsbefattning.»

Mot invändningen, att en inspektör, som jämte sin inspektörsbefattning skall sköta en annan tjänst, ej kan handhafva inspektoratet på tillfredsställande sätt, anför han, att trenne botemedel finnas mot den befarade omöjligheten att i det fall, hvarom här är fråga, se inspektionen tillbörligt till godo. Det ena är, att inspektör, som har äfven annan tjänst i stat eller kyrka, får rätt att hvartannat år erhålla sex månaders tjänstledighet från denna, dock med skyldighet att själf aflöna vikarie; det andra är, att inspektören skall vara skyldig att inspektera alla skolor inom området under en tid af två år; det tredje slutligen är, att inspektören skall årligen hålla minst ett instruktionsmöte med lärarepersonalen inom

hvarje kontrakt. Genom instruktionsmötena bibehålles förbindelsen mellan inspektören och lärarna äfven de år, då de senares skolor ej besökas af den förre.

För att kunna gifva läsaren begrepp om huru stort han ansåg ett sådant inspektionsområde, som sköttes af inspektör, som jämte inspektörsbefattningen hade äfven annan tjänst, borde vara, meddela vi, att förslagsställaren antog, att Växjö stift borde delas i tre inspektionsområden. Hvert och ett af dessa skulle komma att i medeltal omfatta mellan 50 å 60 kvmil samt omkring 225 skolor — sådana förhållandena voro, då ifrågavarande förslag framställdes.

»Skulle man dock lyckas», tillägger förslagsställaren, »erhålla ett par kraftfulla inspektörer, som kunde ägna all sin tid åt inspektionsverksamheten, så skulle det möjligen gå för sig att hafva blott två inspektionsdistrikt inom stiftet, nämligen ett för Kronobergs läns sex kontrakt och ett för Jönköpings läns lika många kontrakt. Dessa inspektionsområden synas mig nämligen vara i hög grad lika med hvarandra, då de hafva nästan samma antal skoldistrikt och nära nog samma ytvidd och antal skolor. Visserligen har Kronobergs län en ytvidd (88 kvmil), som är något större än den ytvidd (77 kvmil), som inspektionsområdet inom Jönköpings län skulle äga, men i stället har det senare området omkring 30 skolor mer än Kronobergs län.»

Med hänsyn till folkskoleinspektörernas löneförhållanden hyste förslagsställaren den åsikten, att med vissa mindre modifikationer samma grundsatser som hittills borde tillämpas. Sålunda borde 1:o ett arfvode utgå för kontorsgöromåler med ett bestämdt belopp. Detta borde dock ej vara lika för alla utan bestämmas med hänsyn till inspektionsområdets storlek, läge m. m. samt till inspektörens tjänstestånd. Till detta minimibelopp borde sedan komma åldersstillägg efter 10 och 20 år. Klart vore ju, att en inspektörs rikare erfarenhet och mognare omdöme vore förtjänt af någon ersättning. Enligt förslagsställarens förmenande borde man som minimibelopp för ett arfvode åt en inspektör i ett medelstort område, som uteslutande ägnade sig åt inspektionen, bestämma 1,000 kr. med 2 ålderstillägg å 200—250 kr. hvartdera.

Därjämte borde inspektören äga rätt till skjut ersättning för inspektionsresorna. Denna borde som dittills utgå efter den tillryggalagda väglängden. Dock torde det böra föreskrifvas, att ersättning för s. k. hämtningsskjuts från ett förrättningsställe till ett annat icke finge beräknas utom i sådana fall, då dylik skjuts verkligen begagnats och den samma blifvit i vederbörande dagbok antecknad.

Det hade visserligen blifvit föreslaget, att ett visst belopp skulle bestämmas för hvarje inspektör till täckande af hans resekostnader, men förslagsställaren förmenade, att man ej på förhand rättvist kunde bestämma storleken af ett sådant ersättningsbelopp. Därjämte skulle inspektören möjligen utsättas för misstanken att taga ersättningsbeloppet utan att resa så mycket, som man ansåg sig kunna fordra af honom.

Angående dagtraktamentet ansåg förslagsställaren, att det borde utgå som dittills. Det skulle äfven, säger han, kunna sättas i fråga, om man ej borde i stället för dagtraktamente bestämma ett viss belopp, t. ex. 3 kr. såsom arfvode för hvarje inspekterad skola. Detta skulle säkerligen sporra inspektören att under hvarje resa och hvarje dag besöka ett större antal skolor, men å andra sidan skulle inspektören därigenom mista allt traktamente för sådana dagar under sina resor, då han ej kunde hålla inspektioner, t. ex. söndagar och andra helgdagar, vissa lördagar, då skolorna äro inställda, samt för de dagar, som inspektören på resor till aflägsnare bygder från sitt hem använde för att komma till den första skolan och vidare från den sista skolan åter till hemmet, hvilket syntes honom obilligt, helst vivre och nattlogis numera vore ganska dyra på järnvägshotellen och gästgifverierna.

Såsom allmän grundsats vid aflöningsförhållandenas bestämmande ville förslagsställaren framhålla, att man ej borde alltför mycket »knussla med ersättningen till inspektörerna, såvidt man ville erhålla riktigt duktigt folk och därigenom tillgodose skolväsendets gagn. Och ansåge han sig dess hellre böra fästa uppmärksamheten härpå, som få tjänster torde finnas, som kräfde så mycken kraft, urskillning, takt och grannlagenhet samt så mycket förstånd och omdöme som

inspektörsbefattningarna, hvilkas innehafvare hafva att göra med ej mindre skolråden, prästerskapet, lärarna, barnen, föräldrarna och församlingarna, därvid de ofta måste medla mellan olika intressen och åsikter, än ock domkapitlet, Konungens befallningshafvande och andra myndigheter ända till Kungl. Maj:t. Inspektörerna måste därför mer än de flesta andra skicka sig så, att de ej uppväcka ovilja mot inspektionen och skolväsendet samt tillika vinna nödig auktoritet hos alla dem, med hvilka de hade att göra.

Förslagsställaren avslutar sina uttalanden rörande inspektionen med den önskan, att ett möte med rikets samtliga inspektörer måtte hållas i början af hvarje inspektionsperiod för att åstadkomma större enhet och öfverensstämmelse i deras verksamhet m. m.

Förslagsställarens önskan uppfylldes den inspektionsperiod, som omfattade tiden 1893—1898. År 1894 hölls nämligen ett folkskoleinspektörmöte i Stockholm. Sedan den tiden har intet inspektörmöte hållits.

Carl K—n.

12.

De praktiska undervisningsövningarna.

De praktiska undervisningsövningarna vid våra folkskoleseminarier hava flera gånger varit behandlade i denna tidskrift, dels i jämförelse med hos oss för några årtionden sedan rådande förhållanden, dels i jämförelse med anordningarna i olika främmande länders lärarbildningsanstalter. Om vi nu åter upptaga frågan om dessa övningar till behandling, så är det närmast med anledning av behovet för oss seminarie-lärare att inför den förestående reformen av seminarierna klargöra för oss själva, om vi skola önska och tillstyrka större eller mindre förändringar i den anordning av »praktiken», som med stöd av nu gällande stadgebestämmelser blivit vanlig.

Ändamålet med de praktiska undervisningsövningarna vid folkskoleseminarierna är att giva en på insikt om barnens natur och läroämnenas bildningsinnehåll stödd vana vid att meddela uppfostrande undervisning i skola samt bekantskap med folkskolans organisation och arbetssätt. En ideal anordning av dessa övningar skulle vara sådan, att de blivande lärarne, sedan de mottagit den teoretiska underbyggnad, som vore erforderlig för utövandet av deras kall, finge i en med utbildningsanstalten förenad mönsterskola under två års tid med ledning av erfarna och skickliga lärare sätta sig in i skolans ordning, verksamhet och undervisning dels såsom åhörare och iakttagare, dels såsom verksamma deltagare i skolarbetet från det lägsta stadiet till det högsta.

Begränsad tid och begränsade tillgångar föranleda inskränkning och avknappning av den ideala utbildningen vid seminariet, och de blivande lärarne hänvisas till att genom egna rön på en mer eller mindre fullständig under läroåren lagd grund förvärva och utvidga praktisk skicklighet under utövningen av sin självständiga lärarverksamhet. I åtskilliga land provas den på sådant sätt vunna lärarfärdigheten ett par år efter avgången från seminariet, och denna examen är villkor för erhållande av ordinarie läraranställning. Vi kunna dock icke i utbildningshänseende sätta denna provtid högt, emedan dess resultat är beroende av den standpunkt, på vilken läraren befinner sig vid avgången från seminariet. En lärare, som väl tillgodogjort sig den utbildning, han erhållit vid seminariet, och har goda anlag, drager rika frukter av sin erfarenhet såsom självständig lärare, vare sig han skall genomgå en ny examen eller icke, men en lärare, som icke äger dessa förutsättningar, gör svårigen några framsteg under provtiden, emedan han under densamma måste umbära den ledning, som skulle kunnat framkalla dem. Vi anse därför icke en tjänstgöring såsom extra ordinarie lärare med obligatorisk praktisk examen efter viss tids förlopp kunna ersätta den praktiska utbildningen vid seminariet. Icke heller skulle vi anse rådligt att, såsom det sker i England och såsom det påtänktes hos oss år 1857 samt ånyo föreslogs inför folkskoleinspektörmötet 1870, grunda en avknappad praktisk seminariekurs på en flerårig förberedelse för inträdet vid

läroanstalten genom tjänstgöring såsom lärarelärning hos betrodda folkskollärare, emedan omedelbart ur folkskolan utgångna elever i de flesta fall sakna förutsättningar för att göra lärorika iakttagelser och tillägna sig anvisningar och rättelser på ett fruktbringande sätt.

Fastän vi icke kunna av lärarbildningsanstalten fordra meddelande av full lärarfärdighet åt sina elever, nödgas vi således pålägga densamma huvuddelen av ansvaret för och arbetet med de blivande lärarnes praktiska inövning i kallet och kunna icke skjuta dem tillbaka på en föregående lärlingstid eller framåt på en kommande provtid såsom lärare.

De fordringar, som vi under dessa förhållanden anse oss böra ställa på seminariets praktiska kurs, torde med beaktande dels av de ideala anspråken, dels av de reala möjligheterna bliva ungefär följande:

Den praktiska utbildningen skall föregås av en tillräcklig teoretisk grundläggning i psykologi och folkskolans läroämnen. Lärarekandidaterna böra få tillfälle att följa och iakttaga mönstergiltig lärareverksamhet i folkskola. De blivande lärarna skola därjämte under sakkunnig ledning med anvisningar och rättelser öva och utveckla sin lärarförmåga medelst skolhållning på folkskolans olika stadier och undervisning i alla dess ämnen. Slutligen bör tiden för dessa praktiska övningar så väl tillmätas, att något resultat av dem kan väntas.

Låtom oss nu se till, huru långt och på vad sätt dessa anspråk tillgodoses i de olika landens och särskilt vårt eget lands lärarbildningsanstalter.

Endast i Frankrike få de blivande lärarna avsluta sin teoretiska kurs, innan de taga itu med den praktiska. I de flesta andra land meddelas visserligen huvuddelen av den teoretiska utbildningen, innan den praktiska börjar, men i de högsta klasserna fortgå dock de båda kurserna vid sidan av varandra och avslutas av samtidiga teoretiska och praktiska provningar. De svenska seminarierna skilja sig från alla andra lands däri, att de praktiska övningarna fortgå i tre klasser samtidigt med teoretisk undervisning. Undervisningen i pedagogik börjar vanligen före de praktiska övningarnas början men börjar i de svenska seminarierna samtidigt med dessa.

Anledningen till de praktiska övningarnas utbredning över tre läsår hos oss är, att våra seminarier fått såsom tilläggsavgift att utbilda lärarepersonal för småskolorna. Enligt 1865 års stadga förekommo praktiska övningar blott i de två högsta klasserna. En särskild avdelning för småskollärareutbildning inrättades i slutet av 1860-talet vid alla kvinnliga och ett par manliga seminarier, vid vilka senare den dock snart upphörde. Då fyra årsklasser kommo till stånd vid seminarierna år 1878, införlivades småskoleseminarieavdelningen med de kvinnliga seminarierna såsom första årsklass. Olägenheterna av denna anordning medförde önsknin- gar om småskolelärarinneutbildningens förläggande till andra årsklassen, och då man ville hava lika organisation vid de manliga och vid de kvinnliga seminarierna, så infördes i 1886 års stadga bestämmelser om praktiska övningar i småskolan för andra klassens elever.

Elevernas iakttagande av mönstergill undervisning sker i de franska, engelska och schweiziska seminarierna på det sätt, att de under perioder av 2—4 veckors längd två gånger hospitera i övningsskolan och därvid taga del av dess verksamhet, samtidigt som de få öva sig med undervisning. Även i de amerikanska seminarierna göras eleverna bekanta med skolorna genom periodisk hospitering under sammanhängande tid. I de tyska, österrikiska, finska, danska och norska seminarierna få eleverna blott avhöra enstaka mönsterlektioner i övningsskolan. De svenska seminarierna giva sina elever förmånen att genom hospitering göra bekantskap med verksamheten i övningsskolans olika avdelningar, men fastän hospiteringen förekommer i åtminstone de tre övre klasserna av seminariet, är den alltför litet omfattande, i det att varje elev i tur och ordning besöker skolan blott en till tre dagar i sänder en eller två gånger om året. Om också en nödtorftig kännedom om skolans arbetssätt därigenom erhålles, så bliva intrycken av de där åhörda lektionerna alltför svaga och beroende av tillfälliga omständigheter för att kunna utöva någon kraftigare verkan på elevens bildning. Åhörande av regelbundet ordnade mönsterlektioner förekommer i allmänhet icke. Elevlektionerna, som dag efter dag åhöras, kunna nämligen icke räknas såsom mönsterlektioner.

Själva övningsundervisningen ingår såsom ett led i hospiteringen i de franska, engelska, schweiziska, italienska och amerikanska seminarierna. Då den är så ordnad, beror dess verkan väsentligen på den tid, som är anslagen till hospiteringen. Förmånligast för utbildningen är saken ordnad i de franska och vanligen även i de amerikanska seminarierna, sämst i de schweiziska och de italienska. Varje elev får i Frankrike vistas och öva sig två gånger i övningsskolan och varje gång en hel månad. I de tyska och efter den tyska typen ordnade seminarierna i Finland och Danmark får varje elev för en tid av 2—3 månader övertaga undervisningen i ett ämne i en avdelning av övningsskolan. Fördelen med denna anordning är, att eleven får vänja sig vid den omsorg och ihärdighet, som meddelandet av en sammanhängande kurs fordrar, olägenheten, att varje elev får övning blott i fyra av folkskolans ämnen och blott på ett stadium av övningskolan i varje ämne. Tillsynen och ledningen av de praktiska övningarna är betydligt bättre efter det fransk-amerikanska systemet, enligt vilket varje lärare i övningsskolan blott har en elev åt gången att ägna sin uppmärksamhet åt, än efter det tyska systemet, där en lärare har att följa och handleda flera samtidigt undervisade elever. Enligt båda dessa system kompletteras undervisningsövningarna medelst utarbetande och föredragande inför kamrater och lärare av lektioner över fristående uppgifter samt hållande av enstaka provlektioner i övningsskolan. I de österrikiska och ungerska lärarebildningsanstalterna är all praktisk övning inskränkt till åhörande av mönsterlektioner, utarbetande av lektionsutkast och hållande av enstaka provlektioner. Dock synes det vara meningen att i Österrike utsträcka det redan nu men i mindre omfång förekommande bruket att gruppvis öva eleverna i meddelande av undervisning i övningsskolan.

Det svenska sättet för anordnandet av övningsundervisningen skiljer sig från båda de ovan angivna systemen. I de tre övre seminarieklasserna äro eleverna inom varje klass delade i två grupper eller, om elevantalet är stort, tre, högst fyra. Varje sådan grupp har praktisk övning under 2 timmar i andra klassen, 2 timmar i tredje och 6 timmar i fjärde. Eleverna i andra klassen övas blott i småskolan, eleverna i tredje

klassen i folkskolan företrädesvis dess nedre avdelning, och eleverna i fjärde klassen i folkskolan och fortsättningsskolan eller folkskolans högre avdelning, där sådana finnas. De i övningsskolan förekommande ämnena delas i lika många grupper, som det finnes elevgrupper, och varje elevgrupp selsätter sig under en period av bestämd tidslängd, vanligen 4 veckor, med en ämnesgrupp, varefter ombyte sker. I tredje klassen övas undervisning blott i biblisk historia, modersmålet och räkning. Ledningen utövas i andra och tredje klasserna av övningsskolans lärare, i fjärde klassen av seminariets ämnes- och övningslärare, dock övertages ofta ledningen åtminstone av någon del av praktiken dels i tredje klassen av seminariets ämneslärare, dels i fjärde klassen av lärare i övningsskolan. För ett par årtionden sedan var det ganska vanligt, att hela elevgruppen var skyldig att bereda sig till den för timmen givna uppgiften och att flera elever efter ledarens bestämmande uppträdde efter varandra och undervisade över var sin del av uppgiften, men numera är vanligen endast en elev undervisningsskyldig vid varje lektion, dock så att förhöret av den vid den föregående lektionen genomgångna uppgiften göres af samma person, som förut behandlat den. Förberedelsen till undervisningen sker skriftligt, vid somliga seminarier med utförliga utkast, vid andra med kortare dispositioner, som granskas av ledaren.

Fördelarna vid denna anordning av övningsundervisningen bestå däri, att eleverna visserligen med avbrott men dock under hela läsår få följa de olika läroämnenas behandling och sålunda få en ganska förtrolig bekantskap med skolans lärokurs samt att de under sina övningar stå under oavbruten ledning och granskning av fullt sakkunniga personer. I dessa hänseenden är det svenska systemet överlägset både det fransk-amerikanska med blott två gånger upprepade hospitering i skolan och det tyska systemet med undervisning i blott 4 ämnen och med ofullständig tillsyn av ledare. Men det svenska systemet lider också av svåra olägenheter. Främst bland dessa står den passivitet, som flertalet av de praktiserande eleverna måste iakttaga, i det att blott en eller två elever uppträda såsom undervisare vid varje lektion och alla de andra nödgas sitta såsom åhörare.

Denna egendomlighet förklaras därav, att de svenska seminarierna tillkommit på den tid, då växelundervisningssystemet var härskande i de svenska folkskolorna och då praktisk undervisningsövning lämpligen meddelades på det sätt, att halva elevklassen medverkade i folkskolan såsom monitörer. När växelundervisningen avskaffades år 1864, bibehölls likväl bruket att ett större antal elever samtidigt var närvarande i övningskolan, och av dessa fick en och en företräda läraren i barnens omedelbara undervisning, till en början så att samtliga elever skulle vara beredda att taga del i undervisningen liksom på växelundervisningens tid, sedermera så att endast en eller två voro undervisningsskyldiga men alla de övriga sutto kvar såsom åhörare.

För att hörandet skall medföra något gagn, måste ledaren fordra, att de åhörande skola aktgiva på den undervisande eleven och vid granskningen avgiva omdömen om lektionen. Men eleverna äro vanligen icke i stånd att bedöma en lektion ur allmänare synpunkter utan inskränka sig till att »märka ord». Övningslektionerna kräva därför mycket beredelsearbete av den undervisande för undvikande af detaljfel och bliva alltför torra och schematiska, emedan den undervisande fruktar för att gå in på de konkreta enskildheter, som kunna giva anledning till anmärkningar. Även giva dessa enstaka lektioner mycket mer anledning till oro och nervositet hos lärjungarna än sammanhängande lektioner, där den undervisande får på sitt eget sätt och efter egen planläggning både börja och fortsätta behandlingen av ett ämne. Elevernas individualitet kan icke göra sig gällande i de så sällan för varje särskild elev återkommande lektionerna, och det är fara värt, att den schablonmässighet, som oundvikligen trycker sin prägel på övningsundervisningen, fortfar att vara utmärkande för den undervisning, som meddelas av den utexaminerade läraren, eller ock att, om personligheten tränger igenom, den nödgas att skapa sin egen metod med fara att komma in på betänkliga avvägar, därför att den nu ej får draga något gagn av sakkunnig ledning.

De med gruppövningarna förenade olägenheterna hava gjort, att vid sidan av dem i åtskilliga seminarier under senaste årtiondet införts övning i meddelande av sammanhän-

gande undervisning på det sätt, att varje elev i högsta klassen fått under en månads tid en eller två gånger i veckan undervisa en klass eller avdelning över en mera omfattande uppgift i ett ämne. Övningen har varit ledd och övervakad av lärare, men den undervisande har merendels varit befriad från kamraters närvaro. Såsom komplettering av gruppundervisningen har denna övning visat sig utöva en synnerligen fördelaktig inverkan på elevernas förmåga att undervisa och behandla dem.

Med avseende på den åt undervisningsövningarna tillmätta tiden stå de svenska seminarierna framför, jag skulle tro, alla andra lands. Man kan till och med anmärka, att för mycken tid blivit dem tilldelad, i det att de få börja på ett så tidigt elevstadium, att övningen icke kan medföra så mycket gagn, som åsyftats. Däremot användes icke den anslagna tiden så väl, som det vore att önska, emedan en stor del av de i övningarna deltagande eleverna nödgas att förhålla sig passivt.

Vilka förändringar och förbättringar i anordningen av de praktiska övningarna skulle vi önska genomförda för att få dem ännu mera svarande mot sitt ändamål än för närvarande är fallet?

1. Det lönar icke mödan att tänka på och arbeta för att få ett eller två år anslagna till den praktiska utbildningen efter avslutningen av den teoretiska kursen, ty med den förbildning, som våra seminarieelever innehåva, behöva de gott och väl fyra år till inhämtande och smältande av den senare, och de ekonomiska förhållandena i vårt land äro icke sådana, att vi kunna yrka på seminariekursens förlängning. Dessutom är ett alltför starkt särskiljande av den teoretiska kursen och den praktiska icke fördelaktigt för elevernas yrkesbildning, som består i meddelandet av förmåga att praktiskt tillämpa det teoretiska vetandet. Sammanträngning av den praktiska kursen till ett enda år vore icke heller lämplig, emedan eleverna under ett sådant praktikår skulle nödgas jaga från lektion till lektion och från ämne till ämne, varigenom tid att smälta och bearbeta intrycken skulle berövas dem. Däremot hålla vi före, att av den teoretiska kursen och särskilt av kursen i psykologi borde en större del vara undan-

gjord före övningarnas begynnelse, än nu är fallet. Av dessa skäl anse vi, att de praktiska övningarna böra fortgå under två år samtidigt med elevernas teoretiska studier i tredje och fjärde klasserna med ökning såväl av tiden som av svårighetsgraden för övningarna i fjärde klassen.

2. Tillfällen att följa och iakttaga mönstergill skolhållning och undervisning böra beredas dels genom att låta eleverna turvis hospitera såväl i övningsskolan som ock — måhända — i seminariestadens och dess omgivnings folkskolor, dels genom anordnande av en regelbunden hela året fortgående följd av mönsterlektioner i övningsskolan av seminariets ämneslärare och övningsskolans lärare i folkskolans kunskapsämnen.

3. Om åt de praktiska övningarna i tredje klassen anslås en tid för varje elev av tre timmar, så bör en timme användas till åhörande av lärarlektioner och två timmar till elevövningar av i huvudsak samma anordning, som för närvarande är bruklig. Gruppövning torde nämligen synnerligen i början vara ganska lämplig, men elevgrupperna böra ej omfatta mer än 4 elever vardera, och varje grupp i denna klass bör ej hava mer än två ämnen med en timme i veckan åt varje ämne. Var fjärde vecka byta grupperna om ämnen. Således får varje elev en lektion varannan vecka och ett förhör varannan vecka eller i ämnen, där förhör icke förekomma, en halv lektion varje vecka. Det arbete, som förberedelsen för denna övningsundervisning medför, torde kunna anses som lagom, och eleverna få icke anledning att slött åhöra undervisningen under längre perioder av overksamhet. Övningarna böra i denna klass så ställas, att de icke bereda alltför stora svårigheter för eleverna. Därför böra de behandla sådant läromaterial, som med säkerhet behärskas av eleverna, och varken ske med nybörjande lärjungar i övningskolan eller med sådana, som tillhöra dess övre avdelningar. Lämpligt torde vara, att övningarna första terminen förläggas till folkskolans första och andra årsklasser och andra terminen tillika till småskolan. De ämnen, som lämpligen kunna bli föremål för övning, äro, om vi icke anse oss hava anledning att frångå det hittills följda förfarandet, biblisk historia, modersmål och räkning i folkskolan samt biblisk

historia och askådningsundervisning i småskolan. Medtagning av ett par småskoleämnen redan under det första läsåret är nyttig, därför att eleverna därigenom tvingas till askådlighet och grundlighet vid genomarbetandet av en uppgift för barnen. Om eleverna endast finge öva sig med undervisning i de lättaste delarna av folkskoleämnena på ett stadium, där barnen förvärvat en viss lätthet att följa lärarens tal och tillägna sig undervisning, så skulle de kanske förledas till ett slentrianmässigt förfarande. Detta motverkas därigenom, att de, sedan de övervunnit de med det första uppträdandet följande svårigheterna, få underkasta sig den tankeanstängning och det tekniska arbete, som fordras för att få barn på det lägsta skolstadiet att uppfatta och behålla en framställning. Biblisk historia och askådningsundervisning äro tillika mycket lämpliga för övningsundervisning på elevernas begynnarestadium, emedan de giva anledning till bemärkande och begagnande av de båda huvudtyperna för undervisande framställning: framställning till omedelbar askådning och framställning till medelbar askådning. Däremot anse vi, att övning i den grundläggande undervisningen i svenska språket och i räkning i småskolan bör uppskjutas, till dess eleverna kommit upp i fjärde klassen, emedan både mogenheten och färdigheten hos eleverna behöva någon utveckling, innan de bringas i beröring med alltför stora svårigheter. Askådningsundervisning i geografi och naturkunnighet för folkskolans nedre avdelning skulle säkerligen med fördel kunna omväxla med undervisning i modersmål och räkning såväl andra höstterminen som vårterminen.

Fjärde klassens praktiska övningar anse vi böra omfatta en tid av fem timmar i veckan för varje elev. Denna tid kan synas som en förkortning av den nu för samma ändamål anslagna, sex timmar, i synnerhet som ingen tid föreslagits för praktiska övningar i andra klassen. Men om fem timmar i veckan väl användas, anse vi dem skola lämna lika gott om ej bättre resultat än de nu använda sex timmarna. Det myckna åhörandet av kamraters lektioner och fåtaligheten av verkliga undervisningsövningar hava redan föranlett ändringar vid flera, särskilt vid kvinnliga, seminarier, i det att eleverna befriats från att närvara vid åtskilliga lektioner och i stället

fått meddela sammanhängande undervisning i ett eller annat ämne. Om halva elevgruppen befrias från närvaro vid varje övningslektion, så reduceras ju elevtimmarna till hälften, och eleverna mista den förmån, som genom deras närvaro vid alla praktiktimmar beredes dem, att få följa en sammanhängande kurs i varje ämne. Vi vilja nu föreslå en förminskning av tiden för gruppövningarna till tre timmar i veckan med övningarnas anordning på ett sådant sätt, att sammanhanget mellan lektionerna så mycket som möjligt för eleverna bevaras, samt de två återstående veckotimmarnas användning på ett för den praktiska utbildningen hos oss hittills mindre ofta använt sätt.

Liksom gruppövningar 6 timmar i veckan innebära, att varje grupp samtidigt övas med undervisning i högst 6 ämnen, så innebära gruppövningar 3 timmar i veckan, att varje grupp samtidigt övas med 3 ämnen. Om varje grupp har 6 ämnen, så kan den ena gruppen hava t. ex. katekes, den andra bibelläsning, den ena gruppen läsning, den andra gruppen uppsatsskrivning, den ena gruppen räkning, den andra geometri, den ena gruppen historia, den andra geografi, den ena naturhistoria, den andra naturlära, den ena sång, den andra teckning och gymnastik, och fastän ämnen var fjärde vecka ombytas, få eleverna en ganska sammanhängande översikt av folkskolans hela lärokurs på olika stadier. Om varje grupp erhåller tre ämnen, bör med en förständig ämnesindelning och iakttagande av undervisningens koncentration översikten och sammanhanget kunna bevaras. Vi indela fördenskull föremålen för undervisningsövningarna i tre avdelningar, företrädesvis karaktärsbildande ämnen (katekes, bibelläsning, kyrkohistoria, läsning, historia), sakämnen (geografi, biologi, fysik och kemi, samhällskunskap) och formella ämnen (läsning och skrivning i småskolan, rätt- och uppsatsskrivning, räkning, geometri, teckning, sång* och gymnastik). Åt varje grupp överlämnas till övningsundervisning under fyra veckor ett ämne ur vardera av dessa tre avdelningar. På nio perioder hinna grupperna sysselsätta sig med alla de inbördes inom

* Sången är även ett karaktärsbildande ämne, och i denna sin egenskap förekommer den på timmar för kristendoms-kunskap, läsning, historia, geografi och naturkunnighet. Men inövningen av sång är formell.

varje grupp nära sammanhängande ämnena och i allmänhet behandla dem två gånger. Varje grupp består av fyra elever, som sålunda erhålla jämn sysselsättning med lektioner och förhör. Övningsskolan måste naturligtvis vara så stor, att flera grupper kunna samtidigt undervisa. I vissa ämnen kunna större grupper med fördel förekomma, emedan flera elever kunna uppträda såsom undervisande på en timme. Särskilt torde detta vara fallet i gymnastik, teckning och sång. Vinsten av sammanslagning är större lätthet för schemats uppgörande och större barnantal i den skolavdelning, som är föremål för undervisningsövningen.

Den fjärde timmen för »praktiken» i fjärde klassen borde enligt vår mening användas till serielektioner. Härmed förstå vi en sådan anordning, att en elev får under fyra veckor undervisa en avdelning i övningsskolan i ett ämne. Vid sidan av gruppövningarna skulle denna undervisningsövning kraftigt bidra till meddelande av vana och färdighet att behandla olika ämnen samt att behandla barn på olika stadier. Vi vilja icke avgöra, huru många ämnen varje elev skall behandla i sådana övningar.

Med 8 timmars undervisning i varje ämne kan varje elev få undervisa i 4—5 ämnen; med 4 timmars undervisning i varje ämne räcker tiden till för undervisning i 8 ämnen. Då för somliga ämnen en sammanhängande undervisningstid för varje elev av 8 timmar är lämplig, för andra 4 timmar äro tillräckliga, så skulle vi anse lämpligt, att varje elev finge undervisa i 6 ämnen i medeltal. För de fall, då två timmars undervisningstid i veckan anses lämpligare än en timmes, bör en elev, som under en period undervisat två timmar i veckan, vara fri från sådan undervisningsskyldighet under den påföljande perioden. Om svårigheter möta för övningsskolans uppdelande i så många avdelningar, att samtliga elever i högsta klassen kunna få en timmes övning i veckan i sammanhängande undervisning, så får man nöja sig med en sådan anordning, att två elever äro samtidigt närvarande vid varje lektion av ifrågavarande slag, den ene såsom undervisare, den andre såsom åhörare under fyra veckor, efter vilkas förlopp de byta roller. I sådant fall skulle antalet undervisningsämnen för varje elev minskas, dock bör det icke understiga

fyra. Alla folkskolans undervisningsämnen kunna användas, dock torde övningsämnena icke behöva och småskolans ämnen icke böra lämnas åt sådan undervisning. Folkskolans högre avdelning är ett synnerligen lämpligt övningsfält. Den sammanhängande undervisningen bör likaväl som gruppundervisningen åtnjuta tillsyn av seminariets eller övningsskolans lärare, emedan de första stegen på lärarbanan behöva ledning och hjälp av en välvillig kritik. Men då det är nyttigt, att de nybörjande lärarne få pröva sin egen kraft, så böra de esomoftast lämnas att reda sig på egen hand. Därför kan en ledare öva tillsyn med två eller flera praktikanter.

Ännu en timme återstår av den tid, som vi ansett böra i fjärde klassen anslås åt de praktiska övningarna. Denna timme vilja vi använda för elevernas åhörande av lärareundervisning i övningsskolan, på samma sätt som vi redan förordat för tredje klassens elever. Hittills hava eleverna fått iakttaga lärarnas sätt att undervisa och handleda skolbarn blott under de få dagar, då de hospiterat, samt möjligen en eller annan gång, då läraren vid gruppövningarna tagit undervisningen i egna händer. Utom vid dessa fortfarande bestående tillfällen skulle de samlade eleverna en bestämd timme varje vecka få höra en lektion av någon bland seminariets ämneslärare eller övningsskolans lärare, vilka efter uppgjord fördelning skulle visa, huru ett ämne inför samlad småskola, folkskola eller folkskoleavdelning lämpligast behandlas. Det bästa stöd skulle därigenom lämnas åt den speciella metodiken, som för de olika ämnena bör av de olika ledarna för övningsundervisningen meddelas dels genom kortfattade motiverade anvisningar, dels genom granskningen av hållna lektioner. För denna speciella metodik bör en särskild veckotimme i vardera av tredje och fjärde klasserna anslås, under vilken de olika ledarna meddela sina anvisningar och rättelser åt de grupper av elever, som under veckan åtnjutit deras handledning.

Om mot denna planläggning av de praktiska övningarna invändes, att dess genomförande skulle medföra elevernas överansträngning så svaras, att två eller högst tre lektioner i veckan i fjärde klassen (en för serielektioner och en eller någon gång två för gruppundervisningen) icke kunna föran-

leda någon överansträngning, såvida icke olämpliga krav ställas på skriftliga förberedelser till lektionerna. Eleverna skola läras att grundligt och förståndigt förbereda sig. Men till en sådan förberedelse hör icke att skriftligt avfatta hela lektionen. Materialet kan skriftligen läggas till rätta och bör alltid skriftligen ordnas, men formen skall den blivande läraren vänja sig att behärska, utan att den är memorerad. En lektion är icke någon teaterföreställning, utan den är levande verklighet, och en övningslektion misslyckas antingen såsom lektion eller såsom övning, om den är på förhand inlärd. Den till uppvisning för läraren avsedda förberedelsen anse vi därför i allmänhet böra bestå blott i ett kortfattat utkast angående lektionens utgångspunkter, disposition och tillämpning.

För övrigt anse vi de blivande stadgebestämmelserna böra vara sådana, att utrymme lämnas för tillämpande av de lärdomar, som erfarenheten kan komma att giva. Skulle förberedelsearbetet, särskilt vid de kvinnliga seminarierna, visa sig alltför betungande, så bör det icke läggas något hinder i vägen för att öka elevantalet i grupperna eller låta elever såsom åhörare följa den sammanhängande undervisningen, varigenom antalet av varje elev hållna övningslektioner kan minskas, där så anses behövt. Då faran för överansträngning är störst i arbetets början, så kan den lindrigare anordningen vidtagas för höstterminen för att under vårterminen utbytas mot en mera krävande. Under fortgången av ett arbete lär man sig nämligen att spara kraft och att icke förbruka mer än som behöves.

Den förändring av de praktiska undervisningsövningarna, som av oss seminarielärare kan tillstyrkas, torde alltså böra vara sådan, att med minskat timantal större direkt övning och flera tillfällen till åhörande av lärarnas skolundervisning komma eleverna till del, utan att det minskade timantalet medför någon minskning av den översikt av skolans lärokurs, som den nuvarande anordningen möjliggjort. Första villkoret för att mera månggestaltade och intensivare övningar skola kunna meddelas åt seminariceleverna är, att övningsskolorna erhålla ökade lärarekrafter och flera lokaler.

C. O. A.

13.

»Våra skalder i Folkskolans läsebok».

En principfråga.

I »Stockholms Dagblad» för den 22 mars har lektor N. P. Ödman skrivit en artikel, i hvilken han påvisar olämpligheten af att göra ändringar och uteslutningar i poetiska stycken, som införas i läseböcker. En mängd exempel härför i Folkskolans läsebok anföras, såsom Snoilskys »Stenbocks kurir», hvars läsning närmast föranledt förf. att närmare granska de poetiska styckena i läseboken, Hedborns »Ute blåser sommarvind», Wirséns »Kyrkklockorna» och »Förbarmande», »Försakelse» af Erik Sjöberg, Viktor Rydbergs »Lyss till granen vid din moders hydda» och »Betlehems stjärna», fablerna »Räfven och rönnbären», »Oxen och myggan» m. fl. Han sammanfattar slutligen hvad som enligt hans åsikt varit det riktiga i följande två punkter:

1) Skaldestycken eller den del däraf man ville använda skulle samvetsgrant ha utgifvits i fullt oförändrad form, och för barnen svårfattliga ord eller annat, som kräfft utredning, skulle ha förklarats i not eller muntligt af läraren.

2) Uteslutningar, där sådana af ett eller annat skäl ansetts nödiga, skulle ha antydts genom tankstreck, och, när de varit af mera omfattande art, äfven genom särskildt angifvande vid styckets titel.

Gentemot lektor Ödmans kritik har den nuvarande utgifvaren af läseboken, läroverksadjunkten F. W. Lindvall, i samma tidning för den 23 mars förnämligast af pedagogiska skäl försvarat det tillvägagångssätt, som blifvit följdt dels af honom, dels af dem, som före honom redigerat nämnda läsebok. Han följer härvid samma ordning som lektor Ödman och granskar de anmärkningar, som af denne blifvit framställda beträffande olika poetiska stycken.

Några af de dikter, mot hvilkas behandling lektor Ödman riktar sin kritik, äro ej upptagna i 10:de uppl., t. ex. »Stenbocks kurir», enligt utgifvarens yttrande ett »något braskande poem» och därför »mindre lämpligt». Vi kunna ej annat än anse som en förlust för läseboken, att detta stycke saknas, ty det är utan tvifvel en bland de bästa och mest fosterländska dikter, vi haft i läseboken.

Vi hänvisa de i frågan intresserade till de nämnda artiklarna. Beträffande principfrågan torde det riktiga tillvägagångssättet vara, att man endast i sådana fall, där tvingande skäl därtill föranleda, bör företaga ändringar i ett poetiskt stycke. Uteslutningar kunna ju göras, men de böra då på något sätt markeras.

14.

Svenska seminarielärareföreningen.

Till ortsföreningarnas behandling hade styrelsen genom cirkulär den 8 februari 1908 överlämnat två ärenden, om lämpligaste anordningen av de praktiska undervisningsövningarna vid seminarierna och om ortsföreningarnas ställning till det kungliga cirkuläret den 7 april 1906 om stavnings-sättet i statens undervisningsanstalter, samt begärt, att ortsföreningarnas protokoll över behandlingen av dessa ärenden skulle insändas till styrelsen före den 1 april.

Angående de utlåtanden, som i dessa frågor avgivits av ortsföreningarna, meddelas följande:

I. På frågan: Anses praktiska undervisningsövningar böra förekomma i samma seminarieklasse framdeles som hittills? svara 4 ortsföreningar (i Linköping, Strängnäs, Härnösand och Landskrona) ja och 1 ortsförening (i Lund) förklarar, att goda skäl kunna anföras såväl för jakande som för nekande svar. Ytterligare 3 ortsföreningar (i Stockholm,

Skara och Kalmar) tillstyrka ävenledes övningarnas bibehållande i de tre högsta klasserna, men under förutsättning att undervisning i allmän metodik och psykologi samt pedagogikens historia meddelats redan i första klassen. Däremot uttala 6 ortsföreningar (i Uppsala, Växjö, Göteborg, Karlstad, Falun och Umeå) den mening, att ifrågavarande övningar borde framflyttas till högre klasser än andra klassen (Göteborgs ortsförening önskar dem framflyttade till en femte årsklass). Några ortsföreningar hava, på samma gång som de förklarar undervisningsövningarna icke böra börja för tidigt, framhållit önskvärdheten därav, att eleverna på tidigt stadium genom hospitering få göra bekantskap med skola och skolbarn.

Vid besvarandet av frågan: Med vilka av skolans avdelningar böra undervisningsövningarna börja? hava 8 ortsföreningar (i Linköping, Strängnäs, Lund, Härnösand, Skara, Landskrona, Kalmar och Umeå) fäst sig vid den större enkelhet, som småskolans lärokurs erbjuder för de undervisande, och tillstyrkt ett vidblivande vid den nuvarande ordningen att börja undervisningsövningarna i småskolan. Härvid hava dock 2 ortsföreningar (i Strängnäs och Lund) gjort det förbehåll, att svårare delar av småskolekursen skulle upptagas till föremål för undervisningsövning först i fjärde klassen. Däremot hava 4 ortsföreningar (i Stockholm, Falun, Växjö och Karlstad) ansett, att undervisningsövningarna borde börja i folkskolan, företrädesvis dess nedre avdelning, varvid likväl Växjö ortsförening framhållit, att den andra terminens undervisningsövningar borde till någon del förläggas till småskolan, på det att eleverna måtte vänjas till åskådlighet och grundlighet. De båda ortsföreningarna i Uppsala och Göteborg hava icke gjort något uttalande med anledning av denna fråga, och ortsföreningen i Umeå har ansett sig i brist på tillräcklig utredning böra vidhålla den nuvarande ordningen.

Med anledning av frågan: Anses en förändring av bestämmelserna om anordningen av de praktiska övningarna i andra avseenden önskvärd? hava olika önskningar framställts. Samtliga ortsföreningar med undantag av 3 hava uttryckligen framhållit önskvärdheten av att en inskränkning i elevernas åhörande av kamraters lektioner komme till stånd, var-

emot ett par föreningar (i Växjö och Lund) önskat, att flera tillfällen till åhörande av lärares lektioner skulle beredas. Även frihet från åhörare och frihet från kritik vid somliga övningslektioner hava av en ortsförening (i Stockholm) be-tecknats såsom önskliga. Flera ortsföreningar (i Linköping, Strängnäs, Växjö, Stockholm och Falun) hava förordat en sådan anordning, att varje elev finge hålla serier av lektioner över begränsade delar av olika ämnen. Några ortsföreningar (i Linköping, Växjö, Stockholm och Skara) önska, att eleverna även under hospitering i övningsskolan skulle erhålla övning i meddelande av undervisning icke blott i övningsämnen utan även i kunskapsämnen, och ett par (i Uppsala och Stockholm) uttrycka den önskan, att tillfälle till hospitering och undervisningsövning även i kommunala skolor måtte beredas eleverna. En ortsförening (i Karlstad) anser, att hospitering bör minskas, men en annan (i Stockholm), att den bör förekomma även i första klassen, och en tredje (i Falun), att den bör förekomma i andra klassen, även om praktiken framflyttas till den tredje, samt att den bör förenas med skyldighet att avfatta skriftliga redogörelser för gjorda iakttagelser. Med avseende å förberedelsen till övningsundervisningen har en ortsförening (i Karlstad) uttryckt den mening, att förberedelsen borde ske gruppvis av eleverna gemensamt på lärorummet, och en (i Stockholm) ansett, att eleverna borde övas dels med grundligare, dels med hastig förberedelse. Tre ortsföreningar (i Uppsala, Göteborg och Falun) hava framhållit önskligheten därav, att de praktiska övningarna så förläggas, att de ej störa de teoretiska studierna, och att högsta klassens tid företrädesvis ägnas åt de förra, varvid Göteborgs ortsförening och en reservant i Lunds uttalat den mening, att seminariekursen borde utvidgas med ett femte läroår, som företrädesvis skulle användas för den praktiska utbildningen. Äntligen hava två ortsföreningar (i Lund och Falun) uttryckt den önskan, att i de blivande bestämmelserna måtte inrymmas frihet för seminarierna att ordna de praktiska övningarna på det sätt, som erfarenheten och lärarebildningens utveckling kunna komma att anvisa såsom det lämpligaste, varvid också angelägenheten av övningsskolornas

utvidgning med avseende på lokaler och lärarekrafter framhållits.

II. Styrelsen har av 12 orfsföreningar samt av en minoritet hos de 2 övriga (i Skara och Landskrona) erhållit bemyndigande att uttala svenska seminarielärareföreningens förhoppning, att ingen ändring måtte ske i det kungl. cirkuläret den 7 april 1906 angående stavsättet i statens undervisningsanstalter, varvid 8 av förenämnda 12 orfsföreningar tillika uttalat sin tillfredsställelse med de bestämmelser, som i samma cirkulär innehållas. Reservation mot dessa uttalanden hava afgivits av 1 ledamot i Falu orfsförening och 2 ledamöter av Linköpings.

15.

Litteratur.

Bidrag till Sveriges officiella statistik. *Undervisningsväsendet*. Berättelse om *Statens allmänna läroverk för gossar läsåret 1904—1905*, utarbetad i Kungl. Ecklesiastikdepartementet. Centraltryckeriet, Stockholm, 1907.

Det rikhaltiga innehållet är fördeladt i följande afdelningar: A. Undervisningen i allmänhet. B. Lärare. C. Lärjungar. D. Ekonomiska förhållanden.

Läroverkens antal utgjorde 82, hvaraf högre allm. läroverk 37, femklassiga 24, treklassiga 17, tvåklassiga pedagogier 3, enklassiga pedagogier 1.

Antalet lärare var 1,385, af hvilka 82 voro rektorer och pedagoger, 226 lektorer, 609 adjunkter, 202 extra lärare, 92 lärare i teckning, 82 i sång, 86 i gymnastik och militäröfningar samt 6 skrifflärare.

De närvarande lärjungarnas antal vid de allm. läroverken och pedagogierna uppgick till 20,131, af dem 15,266 vid 37 högre läroverk, 3,508 vid 24 femklassiga, 1,161 vid 17

treklassiga, 175 vid 3 tvåklassiga pedagogier och 21 vid 1 enkl. pedagogi. Under vårterminen 1905 utgjorde antalet närvarande lärjungar 19,970, således en minskning af 161 mot antalet under höstterminen.

Antalet *efter godkänd mogenhetspröfning* afgångna uppgick till 933. Af dem afgingo 310 till universitetet eller enskild högskola, 122 till tekniskt läroverk, 41 till landtbruk eller skogsskötsel, 11 till fabrik eller handtverksrörelse, 103 till handelsyrket, 94 till civila tjänster utan universitets-examina, 181 till militäryrket, 52 till apotekare-, tandläkare- och veterinäryrket eller andra lefnadsbanor samt 19 utan någon uppgift om tillämnad lefnadsbana.

Jakten i vårt land. Af *A. Sylvén*. Pris 1 kr. 75 öre.

Stycken på vers och prosa utgifna af *Carl Kastman*. Pris 1 kr. 25 öre.

Båda utgifna på P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm.

Ofvanstående böcker höra till det fördelaktigt kända samlingsverket »Svenskt folkbibliotek», redigeradt af kanslirådet C. Kastman. Förf. af det förra häftet, jägmästare A. Sylvén, är en afgjord fiende till all s. k. okynnesjakt, där villebrådet utan ringaste hänsyn eller urskillning dödas, men han är också af den åsikten, att den på *jägmässigt* sätt utöfvade jakten är vår sundaste och måhända härligaste idrott. Förf. önskar, att hans häfte måtte bidraga till att hos det uppväxande släktet sprida kunskap om vårt svenska villebråds värde, om jaktvården och framför allt om våra jaktlagars och fridlysningstiders stora betydelse för villebrådsstammens framtida bestånd.

Beträffande innehållet meddelas först en kort historik, därefter framställas i afd. I våra jaktbara däggdjur och i afd. II våra jaktbara fåglar. Härvid lämnas först en beskrifning öfver djuren och sedan öfver jakt- och fångstsättet.

Tredje afdelningen handlar om jakthundar och den fjärde om jaktvård och minnesregler, hvarjämte en jakttabell bifogas. I *det senare häftet* har Carl Kastman efter en gammal tysk berättelse gifvit en rörande skildring af »*Vedgreffen*», en hård man, som slutligen blef förändrad, och af hans ädla dotter, och därefter framställt *Niebelungarnes hjältedikt* efter

Otto Roquette. »Något om zigenarne» meddelas af utgifvaren efter Esquiros m. fl. Sist bland de prosaiska styckena märkes *Ida Pfeiffer* en kvinnlig turist, af L—M—N. Ida Pfeiffer från Wien började år 1842 vid 45 års ålder sina utländska resor med ett besök i Palestina och Egypten och företog tre år därefter en resa till Island, Danmark, Norge och Sverige. Under tre följande resor besökte hon många land i olika världsdelar. Hon utgaf äfven underhållande skildringar af sina resor. Hon dog i Wien 1858. De poetiska styckena i häftet utgöras af Sveriges fana och Vid en försvarsfest af Frithiof Holmgren, En färd i minnet rundt om och kors och tvärs genom fosterbygden af D. M. Pontin (vid Östgöta Gilles minnesfest den 28 nov. 1905) samt Småland af J. P. Velandér.

Läsning för Svenska folket. Häft. 1. 1908. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 30 öre.

Läsning för Svenska folket börjar med detta häfte sin 74 årgång. Tidskriften, hvars innehåll är godt och underhållande, förtjänar i hög grad att blifva spridd bland allmänheten.

Häftet innehåller följande artiklar: Kristusbilder i den kyrkliga konsten af Herman Levin; Om ballonger och drakar i meteorologiens tjänst af Martin Jansson; Skuggsidor i partitidehvarfvets historia af A. Rfs; Ur djurriket: Kräftan af Matts Floderus; I världens högsta bergland. I slutet förekommer en dikt: Segerkraft, af E. N. Söderberg.

Föreningen. Tidskrift för Sveriges allmänna folkskollärareförening, utgiven av Centralstyrelsen. 1908. Första häftet: Årsmeddelanden. Häftet innehåller: Årsberättelse; Föreningens nionde ombudsmöte i Gävle; Revisionsberättelse; Stadgar; Anvisningar för länsombuden; Anvisningar för sockenombuden: Föreningens Centralstyrelse; Föreningens länsombud; Katalog över föreningens medlemmar; Alfabetiskt register över krets-föreningarna; Pedagogiska litteratursällskapets medlemsförteckning.

Muzeum. Pod Redakcyą D:ra *Bolesława Mankowskiego*. Marzw 1908. Leców (Lemberg). Utgör tredje häftet för inne-

varande år af den pedagogiska tidskriften för de polska skolorna i Galizien.

Häftet innehåller ped. artiklar, skolprogram, recensioner, litteraturförteckning m. m.

Muzeum. Kwiecien 1908.

Den Danske Realskole. N:r 4 och 5 (1 och 15 mars) 1908.

Häftena innehålla bl. a. följande artiklar: Omkring Tysken i Middelskolen; Skolebestyrer O. L. Arndal: Feriekursus i Esperanto; Salmer for Børn; Lærernes Velfærdslag (Foreslagen Løntillæg til Lærere ved private Mellem- og Realskoler, som er Medlemmer af den i Lit. d. omhandlede Pensionskasse... 65,000 kr.); Førstelærer H. Jepsen, Brønderslev, Laboratorieøvelser ved Fysikundervisningen; Kampen om Skolen i England; Det pædagogiske Kursus i Haslev.

Den Danske Realskole. N:r 5 och 6 (1 och 15 april 1908).

Af innehållet anteckna vi: Christensen—Dalsgaard: Selvspekt; Chr. Hansen Larsen, Skagen: Moderne Skriveundervisning; Mr J. S. Thornton: Private initiative in education in the North of Europe (Sverige, där Nya elementarskolan och Palmgrenska samskolan omnämnas, Finland, Norge, Danmark); Nye Bøger, af hvilka märkas Aksel Mikkelsen: Almen legemlig Opdragelse: Leg, Gymnastik, Sport og Sløjd.

Fr. Thomassen. Skolestuens Udstyr. Udgivet av Dansk Skolemuseum. København.

Dansk skolemuseum, hvars verksamhet vi i h. 3 förra året omnämnt, har i enlighet med en af lärare och skolråd ofta uttalad önskan låtit utarbета en förteckning öfver nödiga möbler och praktisk undervisningsmaterieil för en folkskola på landet.

Beträffande materielleu angifves först under I, hvad som är nödvändigt för en folkskola, därefter under II, hvad som ytterligare kan anskaffas för att utvidga och fördjupa det gifna, och slutligen under III den materielle, som bör anskaffas på de ställen, där de ekonomiska förhållandena tillåta det.

Förteckningen är öfverskådlig och bör blifva till god nytta för de olika folkskolorna.

Ur utländsk tidskrift.

I *Pedagogische Blätter*, h. 1—4 1908, förekomma bland annat följande längre artiklar och meddelanden:

Rückert, Der Pantateuch im Lichte der neueren Forschung mit besonderer Beziehung auf den Seminarunterricht (i tre nummer); *Heubaum*, Der Bildungswert der Geschichte der Pädagogik; *Bohnstedt*, Von der Freude des Wiederholens — ein Wort auch gegen den Vortragsgötzen; *Walsemann*, Gesichtspunkte für die Beurtheilung einer Lektion; *Beurtheilungen*: Philosophie, Beschreibende Naturwissenschaften; Geschichte der Pädagogik.

Rostads elevförbunds årsskrift. Femte årgången. 1908.

Nämnda årsskrift, som utkommit sedan år 1904, innehåller följande:

Tal vid läsårets avslutning av biskop *J. A. Eklund*; *Linné* av *Elna Palén*; *Den ensamma* av *Anna Uddenberg*; *Lytzen, Swedenstein och Gustav Adolfskapellet* av adjunkt *Hj. Nordin*; *Vid Lytzen* av *Anna Uddenberg*; *Brev till lärarinnan i staden* av *Elisabet Clausen*; *Vid invigningen av flaggan* av *Cecilia Bengtsson*; *250-årsminnet av freden i Roskilde* av v. adj. *Märta Borgenstierna*; *Några minnen från inspektörens senaste besök i missionsskolan på Oscarsberg* av missionslärarinnan *Hanna Öfverberg*; *Rostads elevförbunds Uppsalamöte* av sem.-elev. *Anna Abrahamsson*; *Hemförlovade från arbetet*: *Ann-Cecilia Bengtsson* av rektor *J. Wickbom*, *Mina Torpson* av *Helena Palmqvist*, *Alma Cedergren* av rektor *J. Wickbom*; *Misströsta ej!* av *Ebba Hultqvist*; *Vid vårterminens början* av rektor *Wickbom*; *Strödda meddelanden från förbundsstyrelsen*.

Innehållet är omväxlande och godt, och företaget förtjänar uppmuntras. En sådan publikation kan nämligen hafva något värde, medan det missfoster, som i höstas i handskrift under titel »Sveriges folkskoleseminariers cirkulärbok» såg dagen, måste betraktas som fullkomligt värdelöst.

Bidrag till Sveriges officiella statistik.

Undervisningsväsendet.

Berättelse om *Folkskolorna för år 1905*, utarbetad i Kungl. ecklesiastikdepartementet. Centraltryckeriet, Stockholm 1908.

Ur nämnda berättelse meddela vi följande:

I. Högre folkskolorna.

Deras antal, som år 1904 utgjorde 19, har nu ökats till 20, sedan Raus högre folkskola tillkommit. Vid dem voro 43 lärare anställda. Lärjungarnas antal utgjorde 587, af hvilka 483 voro under 15 år och 104 15 år och däröfver.

Undervisningen har vid alla skolorna omfattat kristendoms-kunskap, modersmålet, historia (vid alla utom 1 både allmän och svensk), geometri, räkning, naturkunnighet (vid 1 fysik och vid 2 äfven hälsolära) samt vid 19 skolor frihandsteckning och linearritning. Vid 18 skolor har undervisats i geografi, vid 12 i välskrifning och bokföring, vid 10 i tyska, vid 1 i engelska samt vid 4 i både tyska och engelska. Bland ämnena nämnas dessutom vid 3 sk. statskunskap, vid 1 svensk statskunskap, vid 2 kommunalvetenskap och vid 1 lagfarenhet. Vid 2 skolor ha flickorna undervisats i hushållslära och matlagning. Sång har förekommit i 15 skolor, slöjd för gossar vid 6 och slöjd för flickor vid 6 samt trädgårdsskötsel vid 3 skolor.

De flesta lärarne i läsämnen hafva aflagt någon akademisk examen vanligen i förening med folkskolelärareexamen,

6 hafva aflagt mogenhetsexamen och folkskolelärareexamen och 3 folkskolelärareexamen.

II. Allmänna folkskolorna.

Antalet *skoldistrikt* i riket uppgick år 1905 till 2,409 mot 2,407 år 1904. Samma år funnos i riket 5,676 *folkskolor*, hvaraf 5,221 fasta och 455 flyttande, 2,173 *mindre folkskolor* samt 5,869 *småskolor*. Hela antalet folk- och småskolor uppgick sålunda år 1905 till 13,718 mot 13,533 år 1904.

Antalet *skolhus* (skollokaler), egna eller förhyrda, uppgick år 1905 till 12,661 mot 12,596 år 1904. Antalet skoldistrikt, som år 1905 erhöilo statsbidrag för *den fortsatta undervisningen*, uppgick till 998, hvaraf 934 voro belägna å landsbygden och 64 voro städer. Antalet fortsättningsskolor, som erhöilo dylikt bidrag, uppgick till 1,837, hvaraf 1,684 på landsbygden och 153 i städerna. För Stockholms stad finnas inga fortsättningsskolor upptagna, enär den fortsatta undervisningen därstädes ej är anordnad enligt de grunder, som äro fastställda för statsbidrags åtnjutande.

Antalet skoldistrikt, som erhöilo statsbidrag för *undervisning i slöjd för gossar*, uppgick till 1,437, hvaraf 1,353 voro belägna på landsbygden och 84 voro städer, medan antalet skoldistrikt, som erhöilo statsbidrag för *undervisning i slöjd för flickor*, uppgick till 1,639, hvaraf 1,551 voro belägna på landsbygden och 88 voro städer.

Antalet *skolträdgårdar* uppgick till 2,611, af hvilka 2,105 voro för barnens undervisning särskildt anordnade, under det att de öfriga 506 utgjordes af lärarens jordland, hans privata trädgård eller andra för tillfälligt bruk upplåtna jordområden. Med afseende på *skolornas anordning* enligt normalplanens olika littera förekom littera A-skolan vid 628 folkskolor, littera B-skolan vid 560, littera C-skolan vid 1,314, littera D-skolan vid 180, littera E-skolan vid 1,429, littera F-skolan vid 1,110, littera G-skolan vid 449, littera G² vid 6. I procent te sig talen sålunda: litt. A 11,1, B 9,9, C 23,1, D 13,2, E 25,2, F 19,5, G 7,9, G² 0,1.

De *mindre folkskolornas* antal uppgick 1905 till 2,173 mot 2,141 år 1904.

Hela antalet *småskolor* var 5,869 mot 5,775 år 1904.

Antalet *lärare och lärarinnor* i läsämnen utgjorde i folkskolan 8,316, i de mindre folkskolorna 2,176 och i småskolorna 6,929 eller tillsammans 17,421.

Antalet *skolpliktiga barn* (i åldern 7—14 år) var 849,747, och hela antalet i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor under året undervisade barn både inom och utom den egentliga skolåldern utgjorde 760,995.

Medeltalen af lärjungar på hvarje lärare och lärarinna i läsämnen utgjorde i *fasta skolor*: för landsbygden 45, i städerna 39 eller för hela riket 44; i *flyttande skolor*: för landsbygden 43, i städerna 23 eller för hela riket 43.

Med afseende på skoldistriktens *ekonomiska förhållanden* uppgingo samtliga utgifterna för år 1905 till 28,341,285 kr. mot 26,404,547 kr. för år 1904.

I rikets större städer uppgingo utgifterna för folkskoleväsendet till följande belopp: i Stockholm 2,571,198 kr., i Göteborg 1,034,722, i Malmö 510,112, i Norrköping 301,373, i Gäfle 433,202, i Hälsingborg 252,522, i Karlskrona 243,554, i Örebro 158,803, i Uppsala 276,710, i Jönköping 141,471, i Lund 118,575, i Borås 175,891, i Halmstad 103,579, i Linköping 77,127, i Sundsvall 118,853, i Landskrona 126,582, i Västerås 148,158, i Karlstad 215,825, i Kalmar 65,754, i Eskilstuna 107,162, i Söderhamn 64,365, i Uddevalla 52,085, i Kristianstad 90,115, i Falun 63,136, i Ystad 40,899, i Södertälje 56,838, i Visby 48,272, i Västervik 37,187, i Härnösand 60,389, i Luleå 83,047 kr.

17.

Om organisationen af folkbibliotek.

I vår tid, då man med all rätt lägger så stor vikt vid att folkbibliotek anordnas i landets särskilda bygder, för att tillfälle till gagnande och vederkvickande läsning må beredas åt så många som möjligt, bör det vara af intresse att erinra

sig, huru en varm folkskolevän för omkring femtio år sedan tänkte sig anordnandet af »sockenbibliotek».

Fasta folkskolan i socknen borde vara bibliotekets centralpunkt och förvaringsplats. Men därjämte borde i socknen finnas kringvandrande boksamlingar, ty ofta voro afstånden från de skilda byarna och gårdarna till skolan långa, och, då lusten för läsning ännu ej vore hvarken så brinnande eller så allmän, borde man sörja för att böcker kunde erhållas med så ringa besvär som möjligt. »Man bör låta berget gå till Mohammed, då Mohammed ej vill gå till berget.»

Uti hvar och en af de rotar, hvori socknen är indelad, bör en af rotens invånare åtaga sig att vara bibliotekarie för det kringvandrande biblioteket. Denne får från boksamlingen i fasta folkskolan ett antal böcker, hvilka han sedan lånar ut till dem, som bo inom roten. Bibliotekarien i roten får behålla de böcker, han från centralbiblioteket mottagit, endast en bestämd tid. Sedan denna lupit ut, sändes boksamlingen till annan rote i enlighet med förut uppgjord och bestämd ordning. På detta sätt kan med ett jämförelsevis litet antal böcker åstadkommas rätt mycken läsning på kort tid.

Om två eller flera nästgränsande församlingar slå sig tillsammans i afseende på inköp af böcker, så att de särskilda församlingarna ej köpa samma böcker, så kan genom ömsesidigt utbyte vinnas en stor besparing i kostnaderna.

Förslagsställaren förmenar, att i hvarje socken böra finnas ett »egentligt sockenbibliotek» och ett skolbibliotek. Det senare bör bestå af två afdelningar. Den ena afdelningen bör omfatta böcker, som äro afsedda för skollärares enskilda bruk och begagnande; den andra böcker, som äro beräknade för lärjungarna i skolan.

Vikten däraf att böcker finnas, som äro lämpliga för lärarens fortsatta studier, motiverar förslagsställaren sålunda: »Man bör ihågkomma, att skolmästaren aldrig kan vara rätt fullkomligt utbildad, när han inträder i sitt yrke; och äfven om han genomgått den allra mest hedrande examen i seminarium, behöfver han alltjämt arbeta sig upp till allt större och större skicklighet, om han ej skall gå tillbaka. Detta är ock det bästa medel att fästa hans kärlek vid yrket. Följaktligen är det af stor vikt, att skolan äger någon liten boksamling,

genom hvilken skolmästaren kan öka både sina allmänna kunskaper och särskildt sina insikter i uppfostrings- och undervisningsläran; och detta är en sak, som jag icke nog varmt kan lägga hvarje för skolans utveckling intresserad skolstyrelse på hjärtat.»

För lärjungarnas behof bör ett förråd af läroböcker anskaffas genom skolstyrelsernas försorg. Dessa läroböcker skola tillhandahållas lärjungarna vare sig mot betalning eller gratis. I detta stycke kunna vi ej instämma med den värde förslagsställaren. Visserligen kan det vara en god sak, om läraren köper in det antal läroböcker, som är erforderligt, och sedan säljer dem till lärjungarna eller delar ut af dem till de lärjungar, som enligt skolrådets beslut få läroböcker af skol- eller fattigkassan. Men dylika böcker böra väl ej räknas till skolbiblioteket. Däremot bör, synes det oss, detta innehålla läseböcker, i hvilka lärjungarna kunna få något fullständigare läsa om det, som i skolan blifvit genomgånet, lättfattliga reseskildringar och biografier, stycken på prosa och vers, som höra till skönlitteraturen, och som äro af förädlade art m. m.

Hvad däremot det egentliga sockenbiblioteket — centralbiblioteket och dess utgreningar, de kringvandrande boksamlingarna — beträffar, bör, enligt förslagsställarens mening, dess innehåll vara af annan beskaffenhet. Läroböcker höra egentligen icke dit, om ej undantagsvis någon sådan kan anses mera lämplig; helt och hållet böra de ej saknas. Bibeln och psalmboken äro böcker, som finnas eller böra finnas i hvarje stuga, och de höra icke heller hit; dock anser jag det i sin ordning att uti sockenbiblioteket hafva en större upplaga än den vanliga, så att den både upptager de apokryfiska böckerna och innehåller förklarande noter med upplysningar och jämförelser. Bönböcker och postillor och i allmänhet sådan litteratur, som afser husandakten, böra icke heller komma ifråga, dels emedan de i följd af sin bestämmelse böra ägas af hvarje särskildt hus och familj, dels emedan i motsatt fall sockenbiblioteket aldrig skulle kunna förslå att fylla behofvet. Däremot är det i alla afseenden tillbörligt att förse sockenbiblioteket med annan allmän religiös och moralisk läsning, blott med undvikande af egentliga teologiska stridsskrifter.

Sveriges grundlagar och Sveriges allmänna lag böra finnas

i hvarje sockenbibliotek. Äfven handböcker i praktisk rättslära, såsom rörande landtmäteri och andra sådana ämnen, böra icke saknas; man bör icke tro, att jag vill göra bonden till mera politikus och lagklok än lofligt är; men något politikus och lagklok behöfver hvarje människa vara. Att allmogen icke i allmänhet besitter tillräckligt af hvad den behöfver i sistnämnda afseende, tänker jag ingen kan neka, som sett, huru bakvänt en och annan betar sig i fråga om de enklaste saker, ja, till och med af okunnighet förledes att med stor kostnad försöka det omöjliga och t. ex. företaga långa resor till hufvudstaden i ändamål att få ändring uti utslag till och med af högsta domstolen m. m. Jag tror icke, att bonden skall blifva större processmakare för det; snarare tvärtom, emedan han möjligen skulle få lära nog för att icke låta sig föra bakom ljus af eländiga advokater, hvilkas intresse det är, att han processar om likt och olik. Jag tror ock, att, om biblioteket hade något sådant att bjuda på, skulle det i väsentlig mån bidraga att vinna allmogen för hela inrättningen. Hvad grundlagarna beträffar torde jag icke behöfva säga ett ord om önskvärdheten, att menige man därom finge någon bättre kännedom än för närvarande. I Norge finner man konstitutionen uppspikad på väggen i hvarje bondstuga. Äfven statistiska och andra böcker rörande staten och samhället äro mycket lämpliga; dock bör man undvika politiska parti- och stridsskrifter.

Afhandlingar rörande åkerbruket och andra näringar, som kunna tjäna till upplysning och vägledning, böra icke saknas. Böcker under denna rubrik, likasom under den föregående, gå, så att säga, hem till bondens hvardagslif; han känner sig icke på främmande botten, när han läser dem, och han skall icke läsa dem utan gagn; därför skall han läsa dem med nöje och genom dem få ökad smak för äfven annan bildande läsning.

I denna senare kategori kommer naturligtvis både vetenskaplig och estetisk litteratur. Af båda slagen bör endast sådant, som är godt, väljas. Underhaltig estetisk litteratur är i synnerhet att undvika. Likväl får man icke vara så partisk för det blott lärande eller det, som är ämnadt att odla förståndet, att man alldeles försummar det roande eller det, som afser att gifva näring åt fantasien. Man måste äfven på detta stadium så vidt möjligt tillfredsställa alla behof. För öfrigt

är det en ganska viktig omständighet, som härvid kommer i fråga, men som jag fruktar man icke alltid tillräckligt tänker på, då fråga är att välja tjänlig folkläsnings, det vill säga de läsandes olika innanläsningsförmåga. Den förmågan är, såsom man vet, äfven bland den bildade klassen olika hos olika individer. Somliga kunna med ett enda ögonkast tillägna sig hela perioder, ja, halfva sidan i sänder; de liksom skjuta meningen i flykten; och själfva läsningen eller orden göra dem ingen möda. Andra återigen, ehuru de läsa med lätthet, måste likväl för att uppfatta meningen gå igenom perioden ord för ord; men om de än göra detta med aldrig så stor färdighet, förorsakar likväl den sagda nödvändigheten en viss vedermöda, som, när ämnet därjämte föranleder till någon allvarligare tankeanssträngning, gör läsningen till en viss grad till ett ganska kämbart arbete. Slutligen finnas ännu andra, som, ehuru de ifrån »barnsben» sägas hafva »läst rent», och så äfven göra i vanlig bemärkelse, likväl nödgas med en viss omsorg betrakta icke blott hvarje ord i perioden utan ock själfva bokstäfverna i ordet; och under sådant förhållande blir läsningen rent af ett onus, om på samma gång äfven ämnet medför någon svårighet. Det torde icke kunna bestridas, att om än en stor del allmoge befinner sig på det andra af de nämnda trappstegen, stå likväl icke färre på det tredje. Följaktligen är det nästan nödvändigt, om man ej skall afskräcka från läsande, att välja antingen sådana böcker, hvilkas innehåll är af nog stort praktiskt intresse för att uppväga alla svårigheter, eller ock hvad man brukar kalla »lätt läsning». Denna lättare läsning skall åtminstone kunna leda till en lättare innanläsning; och när denna senare vunnits, skall den stadigare läsningen icke förefalla lika afskräckande.

Såsom förträffliga att medla mellan strängt lärande läsning och romaner eller annan dylik litteratur måste man anse tjänliga historiska böcker, biografier och resebeskrifningar, de där förena nyttan — en stor och obestriddlig nytta ur flera synpunkter — med romanens nöje och lättlästhet. Med sådana bör ett sockenbibliotek vara väl försedd.

Jag vet icke, om jag uteglömt något; men jag hoppas i alla fall hafva tillräckligt antyd, huru jag tänker mig att ett sockenbibliotek borde vara beskaffadt. Att nu skapa ett sådant,

därtill behöfs verkligen icke stort mer än god vilja; och fråga kan således blott vara, huruvida det verkligen är skäl att uppmuntra läsning bland allmogen och den arbetande klassen. Men för hvad ändamål skulle man eljest lära dem att alls läsa i bok? — Emellertid frukta somliga, att bonden skall blifva »för lärd»; andra frukta för inflytandet af dålig läsning. Dessa farhågor och några därmed sammanhängande frågor kunde förtjäna att särskildt afhandlas.

Med anledning af hvad förslagsställaren skrifver om bokurvalet synes det oss, som om man vid valet af böcker ej numera behöfver fästa något afseende på förmågan att läsa innan. Man kan och bör utgå från den förutsättningen, att alla låntagarna hafva erforderlig färdighet i konsten att läsa innan samt tillräckligt utveckladt förstånd för att kunna uppfatta folkligt skrifna böcker, hvilkas innehåll rör sig omkring till folkbildningen hörande ämnen.

Vidare synes det oss, som om ett exemplar af såväl grundlagarna som allmänna lagen och kommunallagarna borde finnas i centralbiblioteket men ej i de kringvandrande boksamlingarna. Men härvid bör iakttagas, att man alltid i biblioteket har den senast utgifna upplagan; i annat fall kan mången blifva narrad att gå till väga på ett sätt, som på ett eller annat sätt för med sig större eller mindre skada.

Jämväl förekommer det oss, som om predikosamlingar, bönböcker, betraktelser för hvar dag i året samt liknande andaktsböcker endast undantagsvis böra förekomma i boksamlingarna, enär dylika böcker likasom bibel och psalmbok böra ständigt vara till hands i hemmen.

Gärna instämman vi med förslagsställaren dessutom däruti, att i boksamlingarna böra förefinnas både sådana böcker, som äro hufvudsakligen lärande, och sådana, som äro hufvudsakligen roande; både sådana, som hufvudsakligen vädja till fantasien, och sådana, som hufvudsakligen vända sig till förståndet. Men vid valet af böcker hörande inom skönlitteraturens område måste man samvetsgrant se till, att man får till biblioteket endast goda, ty det är en sanning, som ej kan förnekas, att mycket ondt kommit däraf, att de unga läst »*dålig litteratur*». Därjämte bör man akta sig för att den skönlitterära afdelningen blir alltför rikhaltig. Läs de unga mycket romaner,

kan följden lätt blifva, att de komma att lefva i en drömvärld, och att detta har med sig, att de antingen blifva mer eller mindre odugliga för den verkliga världen eller känna sig i den olyckliga. Man har på sista tiden tillämpat den satsen, att man bör förse boksamlingarna med mycken skönlitteratur; ty genom sådan väckes läslusten, och har läslusten väl blifvit väckt, så faller valet af sig själf sedan på böcker af lärande art. Och för att läslusten i tid må blifva väckt, så må man både i skola och hem läsa hufvudsakligen sagor och sådana liknande berättelser. Men man har bedragit sig. Barn, som under uppväxtåren närts hufvudsakligen med sagor och annan »lätt» läsning, komma ofta att, sedan de vuxit upp, hafva lust endast för lätt läsning. Vi behöfva här ej orda om de olyckliga följderna häraf.

När det finnes flera fasta folkskolor inom en socken, kan man nöja sig med ett lärarebibliotek. Detta bör vara förlagdt till skolan vid kyrkan. Därifrån kunna lärarne vid öfriga fasta folkskolor få låna de böcker, de anse erforderliga för deras utbildning eller undervisning. Däremot bör i hvarje skola finnas ett lärjungebibliotek. För att minska kostnaderna för dessa boksamlingar bör utbyte kunna äga rum mellan de särskilda skolorna.

Men vi återgå till förslagsställaren. Han förmenar, att nödiga medel till anskaffande af sockenbibliotek lätt kunna erhållas. Vilja ej församlingarna gifva anslag, kunna medel vinnas genom frivilliga afgifter för boklån, om man blott försöker att göra en början därmed (med bibliotek) i smått.

Men erfarenheten har visat, att det ej är så lätt att skaffa nödiga medel till inköp och underhåll af sockenbibliotek. Församlingarna äro ofta ovilliga att bevilja anslag för ändamålet; afgifter för boklån förminska antalet låntagare och uppgå vanligen till endast obetydliga belopp. Frivilliga penninggåfvor till saken i fråga äro sällsynta, och de boksamlingar, som stundom erhållas till skänks, äro ej sällan mindre lämpade för ändamålet. I samma mån som läslusten och vettbegäret hafva stigit, hafva församlingarna dock funnits villigare att bevilja medel till biblioteken; i många kommuner har hela hundskatten eller en del däraf blifvit anslagen därtill. Sannolikt skall det nu blifva lättare att få penningar till biblioteken, sedan regering och riksdag beslutat, att anslag af allmänna medel kan

erhållas till inrättande af bibliotek, om vederbörande kommun eller förening anslår lika stort belopp. Statsanslaget får dock ej öfverstiga 75 kr.

Några år efter framställandet af det förslag till inrättande af sockenbibliotek, hvarmed vi här ofvan syselsatt oss, skrifver förslagsställaren, den bekante skolmannen P. A. Siljeström: »De penningesummor, som för detta ändamål — inrättande af ett nytt bibliotek eller en betydligare utvidgning af ett gammalt — stå till buds, vare sig de gifvas af enskilda personer eller sammanskjutas af hela menigheter, torde — att döma af erfarenhet — sällan understiga 50 rdr eller öfverstiga 300 r:dr. Det vanligaste beloppet torde vara 75 à 100 r:dr. rmt. Att på bästa sätt för ändamålet använda en sådan summa, är icke ett lätt problem att lösa. Icke nog med att man skall göra ett godt urval af böcker, man måste ock sörja för att bokförrådet blir någorlunda stort. Har man nämligen till att börja med alltför få böcker, så blir det bland annat svårt att komma i någon sådan gång med utlåningen, att därmed väckes något allmänt intresse för saken. Men när man skall köpa nya böcker i boklådan och låta binda dessa — hvilket senare är alldeles nödvändigt —, så kommer man icke särdeles långt med 50 r:dr, ja om det än är 100 r:dr rmt.»

Herr S. omtalar sedan, att för att afhjälpa ofvan antydda svårighet förslag blifvit framställt till de förnämsta bokförläggare i Stockholm, att de skulle hålla tillhanda sockenbibliotek för en bestämd summa, 50, 75, 100 r:dr o. s. v., sedan urvalet af böcker skett genom en för ändamålet utsedd kommitté af sakkuniga personer.

Alternativt föreslogs, att en förteckning öfver för ändamålet tjänliga böcker med utsatta pris och prisnedsättningar borde uppgöras och spridas till alla socknar i riket, så att rekvisiterna kunde därefter själfva välja hvad de åstundade. Rekvisitionerna skulle sedan ske hos den eller dem, som fått bokförläggarnas uppdrag att mottaga och expediera rekvisitioner af sockenbibliotek.

De framställda förslagen ledde ej till något resultat, enär de ansågos förknippade med praktiska svårigheter.

Då uppdök sommaren 1857 den planen, att en förteckning öfver för ändamålet lämpliga böcker skulle upprättas, att man

skulle skaffa de ifrågasatta böckerna genom antikvariska bokhandeln samt att några personer i Stockholm skulle åtaga sig att mottaga och expediera rekvisitioner på sockenbibliotek från landsorten.

Äfven den planen synes icke hafva haft någon påföljd. Emellertid blef en förteckning öfver lämpliga böcker uppsatt och spridd. Den intogs i Läsning för folket.

I sammanhang härmed vilja vi erinra om att sedan den tiden flera dylika förteckningar blifvit uppgjorda och spridda bland allmänheten. Så har t. ex. genom ecklesiastikdepartementets försorg två dylika förteckningar blifvit uppgjorda. Den sista utarbetades af Chr. L. Anjou med biträde af Carl Kastman m. fl. — Dylika förteckningar hafva därjämte blifvit utarbetade af Svenska folkskolans vänner, Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening, studentföreningarna Heimdal och Verdandi, Sällskapet för nykterhet och folkupfostran m. fl. — Några af dessa förteckningar äro nu föråldrade; andra hafva ej uppsatts med tillbörlig försiktighet och noggrann sakkännedom. Vid sista folkskoleinspektörsmötet uttalades den åsikten, att ecklesiastikdepartementet borde låta utarbeta förteckning på de för folkbibliotek lämpliga böcker; men företaget är förenadt med så stora svårigheter, att man tillsvidare ej ansett sig böra vidtaga några åtgärder för dess förverkligande. Det synes oss dock, som om tiden nu kunde vara inne att företaga saken. Man kan ju nämligen nu hoppas, att sedan statsanslag kan erhållas till folkbibliotek, antalet af dem skall betydligt stegras, och då vore det ju godt för de myndigheter, som skola ombestyras anskaffandet af böcker, att hafva sådana förteckningar på till ifrågavarande boksamlingar lämpliga böcker, till hvilka de kunde sätta lit.

Slutligen vilja vi meddela några råd, som herr S. gifvit rörande inrättandet och handhafvandet af sockenbibliotek. Vi anföra dem i förkortad form och utan motivering.

1. Sockenbiblioteket bör vara uppställt i folkskolan och stå under uppsikt af folkskoleläraren. Finnas flera fasta skolor i socknen, böra böckerna fördelas och bytas mellan dessa.

2. Några böcker böra skaffas särskildt för lärarens behof.

3. Man må hellre välja sådana skrifter, som något grund-

ligare afhandla vissa särskilda ämnen, än ytliga sammandrag. Egentliga läroböcker böra dock jämväl finnas.

4. Vid val af böcker bör man tänka på såväl ungdomens som den mognare ålderns behof.

5. Man bör icke uteslutande välja läsning, som är beräknad på uppbyggelse eller praktisk nytta, utan äfven lämna något rum för det underhållande och roande.

6. Kyrkohistoriska arbeten kunna anskaffas; däremot i allmänhet icke religiösa uppbyggelseskrifter.

7. Den låntagare, som genom grof oaktsamhet eller vårdslöshet förstör eller nedsmutsar en lånt bok, förverkar sin lånerätt, såvida han ej ger skälig skadeersättning.

8. Ingen utlåningsavgift bör tagas.

9. För bibliotekets underhåll bör församlingen gifva ett årligt bidrag.

10. Utlåningstiden bör ej tagas hvarken för knapp, till förfång för låntagaren, eller för rundlig, till förfång för andra.

11. Reglerna för utlåningen böra tryckas och klistras på insidan af hvarje bokperm.

12. Förteckning på i boksamlingen befintliga böcker bör tid efter annan tryckas och spridas omkring i läsdistriktet.

13. Alla böcker böra vara bundna, innan de lånas ut. Mycket små häften kunna bindas i ett band.

Åtskilligt, ja, vi kunna säga de flesta af här ofvan anförda råd synas oss vara af den beskaffenhet, att de böra iakttagas äfven af dem, som i vår tid hafva uppgiften att ordna folkbibliotek.

Carl K—n.

18.

Ideal och verklighet med avseende på folkskolan.

Det gamla slagordet av Seneca »non scholæ sed vitæ discimus» angiver den ideala uppfattningen av skolans verksamhet. Icke kunskaperna utan livet böra vara mål för densam-

ma. Men huru mycket man än talar om skolans uppgift för livet, och huru mycket man än bemödar sig att giva ordning åt skolans inrättning och metod åt dess arbetssätt med detta mål i sikte, så löper skolans arbete dock alltjämt i gammal tid och ny ut på detsamma: att samla, ordna och inpräglade ett kunskapsförråd, olika för olika skolor, samt inöva dess användning.

Om folkskolan gäller detsamma som om alla andra skolor. Den skall göra barnen dugliga att fylla en livsuppgift, det är det ideala målet. Men kunskaper anses som den nödvändiga förutsättningen för att komma till detta mål, och så bliva kunskaperna det verkliga målet. Dock, skolkunskaper äro för människosjälens vad vattnet är för sanden: de försvinna, och när de bäst behövas, äro de icke till hands. Livet har icke det gagn av dem, som påräknats, och dugligheten har ej framkallats av dem. Skolorganisatorerna försöka nya uppslag: Naturvetenskap eller slöjd eller nykterhetsundervisning skall bota bristen. Nya normalplaner uppgöras, nya kurser inrättas. Men resultatet är blott, att nya kunskaper fordras, och med dugligheten för livet bliver det icke bättre beställt än förut.

Man plägar med ogillande tala om en död kunskap och menar därmed en sådan, som blivit inhämtad utan intresse, icke framkallar någon verksamhet hos innehavaren och icke är någon hjälp och något stöd för honom. Skolkunskaperna motsvara i allmänhet denna beskrivning. Intresset har icke haft tillräcklig del i inhämtandet, ty lärjungen har icke känt något behov av den ifrågavarande kunskapen och har därför icke frivilligt bemödat sig om dess förvärvande, utan meddelandet har kommit utifrån. Inhämtandet har därför skett genom minnet, tanken har använts så litet som möjligt, känslan har lämnats oberörd och viljan har ej rönt något inflytande. En på sådant sätt inhämtad kunskap lockar ej till nytt kunskapsförvärv och eggas ej heller till handling på andra områden. I livets värv bliver den därför oanvändbar, och de kunskaper, som fordras i livet, får var och en skaffa sig, när han behöver dem. Verkligheten motsvarar icke de anspråk och de förhoppningar, som ställts på skolan.

Nu får man icke påstå, att skolans arbete är fruktlöst i

alla avseenden och hos alla lärjungar. Arbetet, om det också icke direkt lämnar det resultat, som avsetts, övar dock krafterna, och lärjungar finnas, för vilka kunskapen i och för sig själv är tilldragande utan avseende på dess användning. Men i det stora hela äro både barn och föräldrar missnöjda med skolan: de förra finna den tråkig och de senare icke motsvarande sina önskringar och fordringar. Man säger, och det icke utan skäl, att barnen läst och hört talas om allt möjligt men ej känna igen det i verkligheten, att de ha en hel del regler och allmänsatser i huvudet, men att de ej kunna använda dem, att de äro självgodas och egenkära men ej hava förmåga att genomföra något och icke motståndskraft mot frestelserna. Man begär mera praktiskt anlagda skolor, där barnen få lära mera direkt för livet, men man kommer in i samma olyckliga cirkelgång som förut.

Det finnes ett fel i själva utgångspunkten, som gör, att verkligheten ej vill motsvara idealet. Felet är lätt att finna, svårare att rätta. Livet, som uppfostran skall avse, är icke barnens liv i framtiden som vuxna utan deras närvarande liv.

Så snart man anlägger uppfostran och undervisning efter det liv, som barnen skola komma att leva såsom vuxna, så rättas de efter de vuxnas erfarenhet, icke efter barnens behov. De vuxna hava erfarit, att deras liv kräver kunskap och övning i varjehanda. Om barnen förvärvat den, så skola de kunna med säkerhet och insikt utföra de värv, som komma att åligga dem. Så uppgöres ett kunskapsschema, på vilket upptagas ett antal ämnen och ett visst mått av kunskap och färdighet i varje. Efter detta schema inrättas skolan. Om resultatet icke blir gott, så göres schemat om. Men i huvudsak förblir allting sig likt. Skolan är inrättad för kunskapen, icke för barnet.

När skolan inrättas för kunskapen, så finnes ingen gräns för den arbetsbelastning, som lägges på barnet, och normen för arbetssättet hämtas icke från kännedom om barnets natur.

Den vetenskapliga forskningen går framåt för varje dag. Nya fält läggas inom dess område. Alla dess landvinningar äro av betydelse för människans hälsa, för hennes arbete, för hennes samliv med sina likar, för hennes moraliska och religiösa liv. Grunddragen åtminstone böra vara väl bekanta för

varje människa, på det att hon ej må bliva tillbaka i sin egen kroppsliga och andliga utveckling och ej stå i vägen för andras. Ämnena bliva därför flera, ju mera tiden går, och deras innehåll bliver rikare, mångfaldigare och grundligare. Det märkes allrämest på folkskolan, ty i högre skolor gör sig en viss specialisering, valfrihet, gällande, men folkskolan skall göra barnen »allmänbildade», hemmastadda med allt och *prövade* i allt. Ju mera tid skolan har till sitt förfogande, ju bättre ordning den har, ju bättre läraren är, dess mera arbete kräves av barnen. I själva skolan genomgås och repeteras lärokurserna, men arbetet därstädes är långt ifrån tillräckligt, utan barnen få i hemmet uppgifter, som kräva flera timmars daglig ansträngning. Arbetsbelastningen medför sina ofördelaktiga följder. Barnen bliva kroppsligen försvagade genom det myckna stillasittandet, andligen utmattade genom det ensidiga läsandet och hörandet samt avvanda från hemsysslor och föräldralydnad.

Då huvudsaken för skolan är storleken av det kunskapsförråd, som skall givas med på vandringen genom livet, så måste arbetssättet vara sådant, att så mycken kunskap som möjligt meddelas på så kort tid som möjligt. Skolan måste därför söka att koncentrera kunskapen. Det lämpar sig icke att följa vetenskapens forskningsväg samt från massor av detaljer utdraga allmänna resultat. Mera lättvindigt är att omedelbart giva resultatet i allmänsatser, lärdomar och regler samt att inpräglade det i minnet. På detta sätt medhinnes inhämtandet av kunskaper massvis. Men behållningen är klen. Barnanaturen vill vara med om något, vill uppleva något och förstår sig endast på det konkreta. Men skolkunskapen är abstrakt allmänvetande, frigjort från förbindelsen med personer och handling. Intet hemvant, intet kärt och förtroget finnes däri. Eftertanken får ingen eggelse, hjärtat ingen värme, handlingskraften ingen uppmuntran. Därför sker lärandet genom tvångsinprägling utifrån.

Säg icke, att dessa påståenden äro överdrifter, att lärarna utgå från exempel och åskådning, och att barnen få lära genom övning! Till grund för undervisningen ligga i alla händelser läroböcker i alla ämnen, och att läsa eller höra talas om verkligheten eller se dess avbildning i illustrationer eller på planscher

är icke detsamma som att handskas med den och hämta sin kunskap om densamma från levande livet. Fantasien kan komplettera verkligheten, men den måste hava omedelbara iakttagelser att bygga på, om den icke skall bliva innehållstom. Planscher och kartor kunna sammanfatta och förtydliga verkligheten, men de kunna icke ersätta den. Så snart undervisningen bygges på läroböcker, kartor och väggtaflor, sättes tecknet i stället för saken och kunskapen bliver minneskunskap, läskunskap, i stället för sakkunskap.

Så gestaltar sig skolan i verkligheten, när det liv, efter vilket den ordnar sig, är de vuxnas liv och ingen hänsyn tages till barnens eget liv. Huru skall den då gestalta sig, om den ordnas efter barnens eget liv?

Att ordnas efter någons liv vill säga att ordnas efter hans livsbehov.

Ett behov föranleder alltid ett strävande. Behovet av föda åstadkommer strävande efter densamma, behovet av rörelse ett strävande att röra kroppens lemmar. Enär strävandet är en följd av behovet, så kan man säga, att strävandet är ett bevis på ett behovs tillvaro. Strävandet är en kroppslig rörelse, men denna är endast uttryck för ett andligt tillstånd. Detta andliga tillstånd, som är upphov till strävandet, kalla vi intresse. Intresse är villkor för strävandet, men strävande eller handling är på samma gång villkor för intresse på det sätt, att om strävandet hämmas, så uttömmes också intresset, som var dess drivkraft. Om strävandet fortgår alltför länge eller är alltför länge av samma slag, så framkallar det känsla av ansträngning och trötthet, varav intresset utmattas.

Vilka behov har nu barnet, som kunna tagas om hand av skolan? I främsta rummet äro de kunskapsbehovet och verksamhetsbehovet. Icke samma kunskapsbehov och icke samma verksamhetsbehov, som den vuxne har, väl att märka, men de behov av detta slag, som barnet äger. Barnet har behov av kunskap om allt, som omgiver det och gör intryck på deras sinnen, och har behov av verksamhet och övning för alla sina krafter och anlag. Dessa behov ådagaläggas av barnets intresse för allt, som åstadkommer sinnliga intryck, och av dess strävande att öva sinnen, fantasi, tankeförmåga, handfärdighet och handlingskraft med allt och på allt, som omgiver det.

Så länge det får i mån av sina krafter öva sig att hantera, iakttaga och höra berättas om det, som på ett eller annat sätt gör intryck på dess sinnen eller dess fantasi, så länge är dess intresse vaket och dess strävande efter kunskap och övning verksamt. Men när ansträngningen bliver för stor i förhållande till själens eller kroppens krafter eller den bliver för enförmig eller uppmärksamheten upptages av sådant, som icke gör omedelbart intryck på sinnen och för svagt intryck på fantasien, så slappas intresset och strävandet upphör. Samma verkan uppstår, om strävandet icke får giva sig utlopp i handling utan inskränkes till blott hörande, seende eller läsande.

Det är lätt att inse, varför skolan icke motsvarar idealet. Den sysselsätter barnen alltför mycket med att höra och läsa om verklighet, för litet med verkligheten själv, den övar för mycket barnens receptiva förmögenheter, för litet deras handlingsförmåga, den kväver därför intresset och bliver ej i stånd att öva deras anlag.

För att komma närmare idealet bör skolan ordna sig så, att den kan sysselsätta barnen med föremål, företeelser och handlingar, som göra omedelbart intryck på deras sinnen och genom förtrogen bekantskap och daglig samvaro äro dem kära samt därför med intresse införlivas med fantasien och göras till föremål för eftertanke. Med sådant innehåll skola icke blott barnens andliga förmögenheter utan även deras kroppsliga krafter övas. Så befordras icke blott deras nuvarande liv, utan deras duglighet för det medborgerliga och det privata verksamhetslivet i en framtid grundlägges. Ty kraft och förmåga kunna icke läggas in i en varelse. De kunna blott utvecklas av vad som redan finnes. Det är därför en naturlig sak, att man icke skall öva krafter, som icke finnas, utan dem, som äro redan för handen. Om man övar och undervisar barnen med ihärdigt beaktande av deras nuvarande liv, så undervisar man även till gagn för deras blivande liv.

Hava då varken pedagogerna eller det praktiska livets män fått ögonen öppna för dessa självklara sanningar? Härför kan man svara både ja och nej. Det finnes en riktning bland människorna, som icke kan göra allvar av att tillerkänna individerna, särskilt barnen, något värde i och för dem själva utan

sätter detta värde i den betydelse, som de hava för något utanför dem. Vanligen är det ett samhälle av ett eller annat slag, som sättes över individen och anses giva honom sitt värde. För den antika världen var det staten, för medeltiden kyrkan, för de gamla germanerna ätten, vars tjänare och medel den enskilde var. Kristendomen har lärt människorna att uppskatta varje enskilds personliga värde såsom ämnad till medlem av Guds rike på sitt särskilda sätt och bidragande till dess utveckling med de gåvor och krafter, som äro hans särskilda egendomlighet. Men även i den moderna tiden har det funnits stor benägenhet att i fråga om uppfostran mera se på det gagn, den kunde göra det allmänna, än den utveckling av personligheten, den kunde medföra. Sjuttonhundratalets upplysningsfilosofi upphöjde nyttan till princip för det mänskliga livet, och det är den, som har givit medborgerlig bildning till lösen för skolundervisningen. Denna uppgift för skolorna är vid en mera ytlig betraktelse så tilltalande, att den måste vinna genklang hos allmänheten. Också var det förhoppningen, att folkskolorna skulle åstadkomma en sådan, som var den drivande kraften för deras inrättning i slutet av sjuttonhundratalet och början av adertonhundratalet i de flesta europeiska land. Så var även förhållandet i vårt land.

Men den psykologiska erfarenheten har väckt uppmärksamheten på de mänskliga anlagens övning såsom villkor för en sann människobildning. Att denna skall vara målet även för folkskolan, har först Pestalozzi med full kraft framhållit. Enligt honom bliver människan människa i sann mening genom utvecklingen av hjärtats, förståndets och handlandets krafter under ledning av gudsfruktan och sedlighet, och åskådning samt självverksamhet äro de enda medlen för denna utveckling. Han framhåller också, att åskådningen och självverksamheten böra utgå från barnens närmaste omgivning, och att skolan i hela sin verksamhet bör taga ett gott hem till eftersyn.

Den nyare pedagogiken har upptagit och ytterligare utvecklat dessa Pestalozzis grundtankar, stödande sig på den bekräftelse av dem, som den alltjämt fortskridande psykologiska forskningen giver. Även vår svenska folkskolestadga hyllar dem, då den i sin 29 § ålägger folkskolläraren att vid undervisningen begränsa innehållet inom barnens åskådningskrets och

icke allenast meddela bestämda kunskaper och färdigheter utan framför allt utveckla deras själsförmögenheter.

Men den praktiska tillämpningen av pedagogikens lärdomar och lagens föreskrifter hämmas av den antagna läroängsen, de föreskrivna provningarna, den gängse slentrianen och allmänhetens krav på kunskapsuppläring. En utväg ur den försumpning, vari skolundervisningen befinner sig, erbjudes av den från flera håll ivrigt förordade hembygdsundervisningen. Om denna kan genomföras så, att en annan lärogång följes än böckernas och ett annat undervisningssätt än inpräglandet av minneskunskap begagnas, så torde skolan kunna mera närma sig sitt ideal, än vad den kan göra under nuvarande förhållanden.

Åskådning och självverksamhet äro nämligen oundgängliga villkor för en själsutvecklande undervisning. Men med den efter vetenskapliga system uppgjorda läroängsen kunna åskådning och självverksamhet icke med fullt allvar och kraft genomföras. Böcker måste läggas till grund för undervisningen, och åskådningen bliver då, när den förekommer, en illustration och självverksamheten, när den tages i anspråk, en tillämpning av bokens ord. Men barnen läsa sig till kunskapen och tillkämpa sig den icke genom omedelbar åskådning och egen bearbetning av den verklighet, om vilken de skola inhämta kunskap.

Skall hembygdsundervisningen kunna åstadkomma en förändring härutinnan, så får den icke vara ett läroämne jämte de förutvarande på skolans schema. Nej, hembygden skall själv vara schemat för skolans undervisning, grunden för all kunskap och grunden för all övning.

Barnens första skoldagar användas till att göra det hemvant i skolan, bekant med dess lokal, inredning och ordning. Sedan företagas samtal om barnens hem, dess inrättning och dess medlemmar. Från samtal om hemmens ordning är övergången icke svår till samtal om den himmelske fadern, och kristendomsundervisningen anslutes till hemundervisningen. Den första läsundervisningen bör på samma sätt anknytas till från hemmet välbekanta föremål och förhållanden. Huvudämnet i småskolan, åskådningsundervisningen, rör sig om enskilda föremål och enkla förhållanden ur barnets liv och deras närmaste omgivning, vilka beaktats genom omedelbar handläggning och iakttagelse dels under utflykter, dels på lärorummet.

I den egentliga folkskolan bör likaledes all undervisning ansluta sig till naturens och människornas liv i den omgivning, där barnen uppväxa och mottaga sina kraftigaste intryck från yttervärlden. De olika läroämnena behandla hembygdens form, föremål och liv från olika synpunkter. Genom utflykter göras barnen bekanta med föremål, företeelser, levande varelser, deras beroende av varandra, deras förhållande till människan och de arbeten, som människan utför. Vi kalla undervisningen för naturkunnighet, då den behandlar ett natursamhälle i omgivningen. Ett sådant kan företagas under varje läsår, t. ex. en trädgård, en åker, en äng, en skog, en sjö o. s. v. Med iakttagelserna förenas anställandet av försök dels i det fria, dels på lärorummet. När jordytans former och deras framställning på planritning eller karta äro föremål för behandling, kallas undervisningen geografi. I folkskolans övre klasser kan läraren icke vid denna undervisning inskränka sig till hembygden, men han kan förtydliga och åskådliggöra sin framställning genom hänvisning till hembygden. Då alstren av mänsklig verksamhet från gångna tider i omgivningen beaktas, bliver framställningen historia. Huru mycket enklare bliver ej uppfattningen av historiska perioder, händelser och personer, då läraren anknuter skildringen och berättelsen till fornminnen, byggnader, historiska platser och bland folket gängse traditioner! Slöjd och trädgårdsarbete komma till naturlig användning för de försök och iakttagelser, som måste göras för att komma underfund med de fysiska och kemiska företeelserna samt växternas livsförrättningar. De fysiska företeelserna och de geometriska äro till sina grunddrag identiska, och arbetet med det ena slaget sammanknyter sig naturligt med arbetet med det andra. All undersökning av naturföreteelser kräver räkning, mätning och vägning. Aritmetik förenar sig därför såsom ett oundgängligt hjälpmedel med geometri, fysik och kemi. På lärorummet förtydligas, ordnas och befastas de gjorda iakttagelserna och undersökningarna. Hjälpmedel härvid äro teckning, skriftliga anteckningar och redogörelser samt läsning. Modersmålsundervisningen och teckningen få sålunda även de sin medelpunkt i hembygdsundervisningen. Att även kristendomsundervisningen kan få stöd och kraft av hembygdsundervisningen, torde icke kunna bestridas. Att leva tillsammans med något i motgång och med-

gång och i gemensam handling är enda vägen att få något kärt. Kärleken är å sin sida förutsättning för att förstå något och utträtta något. Genom hjärtat går vägen både till förståndet och till viljan. Hembygdsundervisningen finner hjärtevägen på helt annat sätt än den abstrakta, från personliga band frigjorda kunskapsundervisningen. Huru mycket lättare skall icke barnaförhållandet till Gud med denna undervisning till grundlag intränga i barnens medvetande än genom läsläsning!

En undervisning, som tager icke blott en eller några få sidor av barnens själsverksamhet i anspråk utan alla de krafter, som finnas hos dem, gör dem till människor. En sådan undervisning uppfostrar dem genom livet för livet. En sådan undervisning är i sann mening praktisk. Den lär nämligen barnen att använda de krafter, de äga, och sätter dem därigenom i stånd att, när deras tid kommer att deltaga i det praktiska livet, lägga in den kraft däri, som då utvecklats hos dem.

Det betyder icke något, om luckor finnas i den kunskap, som barnen medföra från skolan, när den prövas efter den systematiska fullständighetens synpunkt. Ty när fullständigheten är beroende på minnet, så uppstå alltid efter kortare eller längre tid luckor, och då är det värderikare att äga förmågan att snabbt och säkert skaffa sig den kunskap, som behöves, än att *hava ägt* samma kunskap.

Så länge skolan gör kunskap till mål för sin verksamhet, arbetar den förgäves, men när skolan gjort utvecklingen av förmågan att inhämta kunskap och utvecklingen av alla andra goda anlag och krafter, som finnas hos människan, till sin uppgift, då har den gjort människans mål till sitt mål och då är den på vägen till sitt ideal.

C. O. A.

19.

Folkskolans i Nordamerika organisation och uppgifter.

Vad som genast faller främlingen i ögat, då han kommer till Amerika för att studera uppfostringsfrågor, är den kärlek till bildning och uppfostran, som genomgår hela det amerikanska folket. Anledningarna till denna bildningstörst äro flera.

En sådan är, vad den s. k. underklassen angår, av rent praktisk natur. Den infödde amerikanske kroppsarbetaren vet eller har hört, att en intelligent och bildad arbetare sköter sin sak bättre än en obildad och sålunda har lättare att få en förmånlig plats. Han vet också, att — huru demokratiskt landet än är — bildningen i Amerika som annorstädes drager en gräns mellan de olika folkklasserna. Hans strävan går därför ut på att synas och vara bildad såväl i yttre som inre hänseende.

Som gentleman begagnar han icke berusande drycker, som gentleman uppträder han såväl i yttre som inre måtto värdigt, går snyggt klädd, rör sig med ett vårdat språk och är måttfull i tal och rörelser. Som gentleman älskar han också bildning och strävar efter att allt mera tillägna sig sådan.

Denna blir emellertid ofta nog — det är sant — resultatet av ett arbete mera på bredd än på djup. Detta gäller i viss mån även det vetenskapliga arbetet. »Professorslärdomen» är främmande för den äkta amerikanen. Bildning och vetenskap anser han vara hela folkets egendom. Man påträffar i Amerika icke så många representanter för den högsta bildningen som hos oss, men å andra sidan påträffar man heller icke bland de infödde amerikanerna — jag talar alltjämt om dem — proportionsvis så många obildade som här.

I nyssnämnda åskådning ligger givetvis både en svaghet och en styrka. Det är ju tydligt, att på grund av en dylik vetenskaplig frihandel en del underhålligt gods alltid måste komma ut i marknaden. Men å andra sidan — och det var hit jag ville komma — stegras intresset för vetande och ökas kärlek

till bildning, då även lekmannen utan djupare studier med någon sakkännedom kan yttra sig.

Förhållandena äro dock icke desamma överallt i Amerika. Östern med Boston i spetsen är tämligen europeiserad. Man måste gå västerut, minst till Chicago, för att se det specifikt amerikanska träda fram.

Av delvis annan art äro de bevekelsegrunder, som driva de bildade och rika klasserna att träda fram och verka för de lägre klassernas bildning.

De hålla före, att endast det folk är mäktigt att rätt bruka den frihet, det tilläventyrs fått, *endast det folk, som är på samma gång moraliskt och intellektuellt upplyst*. De inse, att en statsform som Nordamerikas, byggd, som den ursprungligen är, på den fulla demokratiens princip, följaktligen måste ha sin argaste fiende i massornas okunnighet, omdömeslöshet och moraliska nedkommenhet. De utgöra, mena de, en den allra största fara för statens bestånd, och de söka paralysera den genom en efter deras åsikt hög och vittgående folkbildning.

Framförallt koncentrera de då sitt intresse på den anstalt, som fått sig folkets andliga förkovran och förädling anförtrödd, eller folkskolan. Och så har det från europeisk synpunkt sett märkliga inträffat, att staten eller rättare staterna, folket i dess helhet, så gott som uteslutande drager försorg om folkskolan, medan de lämna den högre klassiska eller vetenskapliga utbildningen på högst få undantag när åt den enskilda företagsamheten eller enskilda intresset. För undervisningsändamål utgav Nordamerikas folk (c:a 80 mill. innebyggare) år 1903 c:a 251,500,000 dollars eller bortåt 930 mill. kronor. Därav tillföll folkskolan icke mindre än 220 mill. dollars eller bortåt 814 mill. kronor.

Huru intressant det än skulle vara att skildra den amerikanska folkskolans utveckling från en ringa början till vad den nu är, måste jag likväl förbigå detta. Nog av, Nordamerikas folkskola framstår i denna stund som en mäktig institution, ett föremål för hela nationens kärlek och omvårdnad.

För oss har denna Amerikas folkskola i närvarande tid ett alldeles särskilt intresse. Här finna vi nämligen bottenkoleiden typiskt genomförd och sedan många år med fördel praktiserad. Folkskolan där har sedan länge varit den enda väg,

staten anvisar för att från de första grunderna komma upp till en allmän humanistisk eller naturvetenskaplig bildning. Ut i den elva- eller tolvåriga kurs, som folkskolan i sin helhet omfattar, gives det blott *ett* system. En gosse, som väljer kroppsarbetarens yrke, använder samma skola som den blivande köpmannen, fast denne senare stundom fortsätter några år längre. Den blivande läkaren, prästen eller akademikern har heller ingen annan av *staten* understödd väg att vandra för att komma in i ett college och universitet. Den demokratiska principen står fast: samma skola för alla.

Detta betyder emellertid icke nödvändigt, att, som man ofta här hemma får höra, »rik och fattig mans barn i amerikanska skolor sitta bredvid varandra». I storstäderna bo rika och fattiga i skilda kvarter. De rika få sålunda här sina skolor, de fattiga sina, och det är svårare att som lärare få plats i de förra än i de senare. Men undervisningen är i samma stat densamma, och framför allt principen är klar: alla äro medborgare och ha rätt till samma undervisning.

Nu finnes det naturligtvis i Amerika som annorstädes privatskolor, och många av dem äro av den mest utmärkta beskaffenhet. Antalet av de barn, som undervisas här, är i alla fall en bråkdel av dem, som besöka folkskolorna. År 1902 besöktes Amerikas undervisningsanstalter av c:a 18 mill. elever. Av dem kommo c:a 16,5 mill. på folkskolornas lägre eller mellanavdelning eller med dem jämförliga skolor. Av dessa 16,5 mill. deltog c:a 1,200,000 i privatskolornas undervisning.

De, som sätta sina barn i privatskolor, syfta vanligen från början åt något visst mål (sålunda gå c:a 32 % från privatskolorna, endast 11 % från folkskolorna vidare till college och universitet) eller tillhöra de mångmillionärernas klass med ärvd förmögenhet. Förlusten av dessa senare beklagas dock icke. Fastän vi tyvärr ofta nog bilda oss vårt omdöme om Amerika efter vad vi höra eller läsa om en Vanderbilt, en Astor m. fl. och deras extravaganser, stå dessa i själva verket ganska främmande för den äkta amerikanska andan. De äro internationellt färgade element, för vilka amerikanen hyser föga sympati och som han på alla sätt söker hålla utanför det offentliga livet.

Verkligt arbetande, även mycket rika amerikaner sätta sina barn i folkskolan (*common school*) och detta icke för att spara

pengar (folkskolan är avgiftsfri hela vägen igenom), utan emedan de hålla före, att barnen blott där kunna få den demokratiska uppfostran och den träning för livet, som amerikanen skattar så högt och varförutan det har sig oändligt svårt att taga sig fram i ett land som Amerika. Och så länge det stora flertalet män, som kommit till anseende och inflytande, fått sin första uppfostran i folkskolan och så länge en mycket stor del av dem endast besökt folkskolan, så länge måste privatskolan i Amerika alltid stå som en inrättning, som övar relativt litet inflytande på nationens utbildning som helhet betraktad.

* *

Om något för hela Nordamerika gemensamt skolsystem kan man näppeligen tala. Den olika kulturutvecklingen i de enskilda staterna omöjliggör ännu så länge ett sådant. Visserligen finnes i Washington en s. k. Bureau of Education, där man finner en del statistiska uppgifter om de enskilda staternas skolväsen. Den är emellertid blott en rådgivande, icke en administrerande myndighet; varje stat bestämmer själv om sitt skolväsen. Högsta ledningen av detta har man i de flesta stater och större städer överlämnat åt en folkskolestyrelse, den s. k. Board of Education. Medlemmarna af denna åtnjuta icke någon lön. Åt dem har man överlämnat vårdnaden om hela skolväsendet. De sköta skolornas finanser, sörja för nya skolbyggnader, bestämma läroböcker, kurser m. m. samt tillsätta rektorer och lärare.

Vid alla folkskolor och seminarier finnas rektorer (*principles*), manliga eller kvinnliga. De undervisa ett mindre antal timmar än hos oss; vid somliga undervisningsanstalter äro de befriade från all undervisning. Men så fordrar man så mycket mer av dem i andra hänseenden. De måste noggrant följa med den pedagogiska litteraturen och utvecklingen samt noga övervaka varje detalj i skolarbetet. De äga stor makt, föreslå lärare och lärarinnor och bestämma i vissa fall kurserna i de olika ämnena. Till rektorer väljer man, så vitt möjligt är, endast kraftiga och initiativrika pedagoger, som kunna föra utvecklingen framåt. I jämförelse med de måttligt avlönade lärarna åtnjuta de ganska höga löneförmåner.

De amerikanska folkskolorna äro i regel samskolor.

Om undervisningen har mycket talats och skrivits. Allt sedan d:r Clarke i Boston år 1873 utgav sin bekanta broschyr »Sex in Education», hava i Amerika skarpa strider utkämpats för och emot samundervisningen. Flera av österns mera framstående pedagoger förkasta samundervisningen efter elevens 14:e år. I de östra staterna finner man också åtskilliga skolor, där gossar och flickor undervisas var för sig. I hela det övriga Amerika praktiseras så gott som överallt samskoleiden även på högre stadier. Bortåt 95 % av alla skolor i Amerika äro samskolor.

I stort sett har samundervisningen slagit väl ut i Amerika. Några fysiska vådor hava icke visat sig, några moraliska icke heller. Umgänget de olika könen emellan är i Amerika såväl inom som utom skolan fritt och otvunget men på samma gång fint och ädelt. Att vilja tillskriva samundervisningen ensam förtjänsten härav är emellertid förhastat. Det gäller att icke förväxla orsak och verkan. Kvinnan har i alla tider intagit en mycket hög ståndpunkt i Nordamerika, och den aktning och vördnad, som här visas henne överallt och såväl av hög som låg, är enastående. Just detta förhållande *möjliggör* en samundervisning även på högre stadier.

Några fysiska vådor behöver man ej heller befara i ett land, där allt är så praktiskt ordnat i skolorna, där valfria ämnen minska arbetstiden, där hemarbetet på grund av koncentrationen i undervisningen blir obetydligt, där man endast läser 5 dagar i veckan, och där arbetsintensiteten under själva lektionstimmarna icke är densamma som hos oss.

Det är ju också tydligt, att från början de skäl, som föranlett samundervisningen, varit mera av praktisk och ekonomisk art än av pedagogisk och psykologisk.

Nybyggaren levde under enkla kulturförhållanden och mången gång under besvärliga ekonomiska omständigheter. När det då gällde att skaffa flickorna uppfostran, fann han det ur flera synpunkter lämpligt att låta dem gå i samma skolor som gossarne. Så började samskolan i Nordamerika. När försöket slog väl ut — av skäl, som vi redan nämnt —, blev samskolan det ideal av uppfostringsanstalter, om vilket Amerikas folk samlade sig. Nu på senare tider, då man betraktar denna sak

även från psykologisk synpunkt, har oppositionen börjat framträda, och antalet av amerikanska pedagoger, som förkasta samskolan på de högre stadierna, är alltjämt i stigande.

En annan egendomlighet för det amerikanska skolväsendet är, att undervisningen till största delen bestrides av kvinnor. I vissa stater uppgår antalet lärarinnor till 90 % av hela antalet pedagoger. De amerikanska lärarinnornas arbete är av stor betydelse, särskilt på skolans lägre stadier. Där fylla de sin plats väl. Genom sitt intresse och sin sympati för barnen och genom sin goda takt utöva de ett förfinande inflytande även i moraliskt hänseende på gossarne. Men icke så ofta väljer någon skolkallet som livskall. Lärarinnan undervisar en tid (i medeltal 5 år), hon gifter sig, och en ny kommer i stället. Det blir evig ungdom i katedern med ungdomens entusiasm men också med ungdomens brist på mogenhet. Framstående pedagoger, som Will. Monroe i Westfield m. fl., beklaga, att så få män i Amerika ägna sig åt folkskolelärarekallet.

Orsaken till detta överklagade missförhållande är icke att söka i bristande intresse. I Amerika intressera sig alla för skolan, och man finner ofta bildade amerikaner utan ersättning hålla föredrag, leda aftonkurser o. d. Men att taga lärarekallet som verklig livsuppgift finner amerikanen av ekonomiska skäl mindre lockande. Genomsnittslönen för folkskolläraren är 50 dollars, för lärarinnan 40, allt pr månad. I kretsar, där man lever på enkelt, borgerligt sätt, motsvarar en dollar ungefär 2 kr., d. v. s. man lever i så fall i Amerika på 600 dollars ungefär på samma sätt, som man i Sverige lever på 1,200 kr. Följden blir den, att en storstadsbo med familj, även om han önskade bliva eller fortsätta som skollärare, av ekonomiska skäl ofta måste försaka eller lämna detta kall.

Härtill kommer folkskollärarens ovissa ställning. Han tillsättes av statsmyndigheterna eller kommunens myndighet, den s. k. School Board, oftast eller i regel blott på 1 år i sänder. Då man vet, huru politiken influerar på sammansättningen av dessa myndigheter, kan man förstå, att lärarens ställning måste bliva synnerligen prekär. Han kan i ett slag mista sin plats.

Någon pension åt lärare förekommer icke heller. Då lärarne eller lärarinnorna bli sjuka eller gamla, måste de vika undan för friska, yngre krafter. Amerikanen tänker framför

allt på skolans bästa. Den enskilda människan måste taga vård om sig själv i Amerika. »Help yourself, and God will help you», är också varje amerikans valspråk.

I likhet med alla, som arbeta för ideella uppgifter, åtnjuter folkskolläraren i Amerika stor aktning.

Folkskolan i Nordamerika består av två avdelningar: Elementary School och High School, i viss mån motsvarande våra småskolor och folkskolor samt de tre sista klasserna i real-skolan.

Elementary School sönderfaller i Primary School eller den egentliga primärskolan och Grammar School eller mellanskolan. Alla dessa tre, Primary School, Grammar School och High School äga ett organiskt sammanhang, den lägre förbereder för den högre. Om man så vill, kan man till dem lägga ännu en fjärde avdelning: Kindergarten. Denna senare skolform, som är avsedd för barn mellan 4—6 (7) år, är visserligen på de flesta ställen fristående, och Kindergartensskolorna ledas då ofta av förmögna och intresserade damer, som utan lön ägna sig åt detta arbete. På andra ställen åter är Kindergarten sammanknuten med folkskolan. Så är förhållandet i bortåt 250 av Nordamerikas städer; deltagandet i undervisningen är dock icke obligatoriskt.

Kindergarten har i Amerika vunnit en storartad utbredning. År 1904 uppgavs antalet kindergartensskolor till 6,000 med c:a 300,000 barn. Medtager man antalet fristående Kindergartensskolor, stiger siffran upp emot 20,000. Ensamst Chicago äger över 100 sådana skolor. Att döma av den statistik, som finnes tillgänglig, verka de till stor välsignelse, synnerligen i storstäderna. Huvuduppgiften blir här etisk påverkan. För många bland dessa barn blir den tid, de tillbragt i Kindergarten, den härligaste, för icke så få den enda härliga i deras liv. »Kindergarten», säger en amerikansk skolman, »är den dörr, genom vilken vi ånyo låta barnen träda in i det förlorade paradiset.» De intryck, som här bibringas barnen, kvarstå ofta livet igenom, och det ligger säkerligen mycket sanning i amerikanens påstående, att han har Kindergartensskolorna att tacka för den vördnad mot religion och fosterland, som utmärker all infödd amerikansk ungdom.

Från Kindergarten gå barnen in uti Elementary School,

vilken, som nämnt är, består av två avdelningar: Primary School och Grammar School. Båda dessa ha fyraårig kurs. De flesta sluta sin skolgång med Grammar School och gå ut i livet att förtjäna sitt bröd. De, som fortsätta, inträda i High School, vars kurs vanligen är treårig. High Schools uppgift är att dels giva en högre utbildning för det praktiska livets olika yrken, dels förbereda för college och akademien.

Efter genomgången High School-kurs har gossen eller flickan avslutat sin offentliga skolundervisning, för såvitt denna faller inom folkskolans ram. Hitintills har undervisningen också varit kostnadsfri. Önskar man studera vidare, söker man inträde vid ett »college», som i vissa fall motsvarar vårt gymnasium. Man måste t. ex. ovillkorligen kunna förete intyg på genomgången college-kurs för att vinna inträde vid de närmsta universiteten, Harvard, Yale m. fl. Vid andra universitet, framför allt i de västra och södra staterna, äro fordringarna mindre. Där går man på många ställen från High School, i vissa stater för några år tillbaka direkt från Grammar School upp till universitetet.

Att nu ett sådant system som det amerikanska skolsystemet blir praktiskt utförbart, beror på de anpassningar, som man finner så gott som i alla skolans avdelningar.

Det gives till att börja med olika linjer med olika läroämnen. Inom varje linje gives det sedermera ett eller flera valfria ämnen. Ju högre upp man kommer, dess mer utbildas differentieringen, som når sin kulmen i High School.

High Schools uppgift var, som nämndes, dels att giva en högre utbildning för det praktiska livets olika yrken, dels att förbereda för college och akademien. I enlighet härmed finnas flera olika linjer att välja på.

Oftast nöjer man sig under de två första åren med tvenne linjer: en klassisk och en reallinje. Senare eller redan från början anordnas 3 à 4, ända till 5 parallellkurser med olika mål i sikte och med ett eller flera valfria ämnen. Philadelphia High School anordnar sålunda följande kurser:

1. The Classical Course (klassisk linje).
2. The Latin-scientific Course (latin-linje, lik den första men utan grekiska).

3. The Modern language Course (huvudvikten lägges här på studiet av moderna språk, matematik, fysik och kemi).

4. The Course in Commerce (för blivande affärsmän, motsvarande våra handelsinstitut).

5. The Graduate Course in Pedagogy (avsedd att utbilda lärarinnor för småskolorna).

I flera städer står i jämbredd med den klassiska och reala linjen en slöjdavdelning, den s. k. Manual Training High School. Här äro lektionerna så fördelade, att 22 timmar i veckan (vid några endast 15) äro anslagna till läsämnen, teckning och sång samt 10 timmar till praktiska arbeten. Gossarne sysselsättas med slöjd, såsom modellering i lera, träskärning, smide, flickorna med tillklippning av mönster, sömnad, matlagning o. d. Dessa Manual Training High Schools hava samma rang som övriga High Schools och förbereda även de såväl för det praktiska livet som för inträde vid högre lärdomsanstalter.

Ett alldeles nytt system har kommit fram med detta slöjdens upptagande som huvudpart på skolschemat. Det är, vad amerikanerna kalla »the new education» eller »education by doing» till skillnad från de gamla metoderna, »the old memoriter methods».

Vad åsyftar man då med denna undervisning? Männe man blott önskar nå en mekanisk färdighet för någon viss yrkesbransch? — Man syftar djupare än så. Man vill uppöva hand och öga i avsikt att därigenom skärpa iakttagelse- och omdömesförmågan. Teori och praktik gå hand i hand. Lärjungen måste hava förstått principen för arbetet, innan han går att omsätta det i handling.

I denna undervisning, som från början var avsedd för arbetsklassen i syfte att skapa tänkande och intelligentare arbetare, deltaga numera med stort intresse även de förmögnare klassernas barn.

* * *

De krav, amerikanen ställer på sin folkskola, skulle kunna sammanfattas i följande punkter: 1:o barnen skola fostras till vakna, intelligenta och omdömeskraftiga människor, med vördnad för och kärlek till bildning och vetande; 2:o de ämnena,

som studeras, skola i första hand avse det nyttiga, det som kan komma till omedelbar användning i det praktiska livet, och undervisningen skall läggas så, att barnen komma tidigt ut; 3:o barnen skola fostras till självständiga, likvärdiga, goda medborgare och glödande patrioter.

Har man haft tillfälle att blicka in i det amerikanska livet, förstår man lätt tillkomsten av detta program.

Kampen för tillvaron fortgår allestädes, men i intet land är den så tillspetsad som i Nordamerika. Hurudan framtiden skall gestalta sig för en ung människa, beror där mer än här på vad hon kan sätta in av egen energi och arbetskraft. Folkets barn sträva därför att så fort som möjligt komma ut i arbete för att härigenom också så tidigt som möjligt komma till ekonomiskt oberoende. För att nu icke behöva stanna på lägsta trappsteget och förrätta de grövsta sysslorna — dem lämnar man åt invandraren — måste man vara väl rustad. Skarp iakttagelseförmåga, utvecklad intelligens och god omdömesförmåga äro framför allt av nöden. Dessa egenskaper äro lika oumbärliga för arbetaren vid de industriella verken som för affärsmannen i den starka konkurrens, som råder i Amerika.

Redan i småskolan börjar arbetet för utvecklingen av barnets sinnen och skärpandet av dess iakttagelseförmåga. Ögat och örat riktas på det omgivande livets fenomen. Man lär barnet att *se*. Det får göra jämförelser mellan olika föremåls form och storlek, får tala om vad det sett i hemmet, i skolan, i naturen. Man lär barnet *höra*. De få t. ex. lära sig att känna igen kamraterna endast på rösterna. Man lär barnen att *minnas*. De få t. ex. ur minnet teckna av föräldrar och syskon, föremål i hemmet eller skolan, vilka de en längre tid haft tillfälle observera. Längre fram försvåras uppgifterna. Man låter dem t. ex. under en kortare stund skarpt fixera ett föremål eller en person, som de förut ej sett, varefter lärarinna och elever strax gripa sig an med att ur minnet teckna av föremålet eller personen.

Över huvud taget fäster man sig i de amerikanska skolorna icke så mycket vid regler, fastmera uppmanar man de unga att själva göra sina erfarenhetsrön. Det unga sinnet danas ej blott att tänka klart utan också att forska.

Det andra kravet, amerikanen ställde på sin folkskola,

var, att den — framför allt på nedre och mellanstadiet — skulle lägga an på praktiskt viktiga ämnen, som under alla förhållanden skulle komma barnet till nytta och skickliggöra det för det praktiska livet.

Ämnena i folkskolans lägre och mellanavdelning, Primary School och Grammar School, bliva därför: läsning, skrivning, räkning, historia och geografi (d. v. s. Amerikas historia och geografi), teckning, sång och slöjd samt slutligen ett ämne, som bär namnet Nature Study (naturåskådningsundervisning). Hygienen innefattar även sexuell hygien — man drager sig icke för att meddela undervisning i detta ämne — samt nykterhetsundervisning, som likväl på sina ställen också kombineras med undervisningen i historia. Nykterhetsundervisningen är speciellt avsedd för invandrebarnen — den infödde amerikanen är i regel nykter — och fortgår i vissa stater under hela nio år med 20 å 30 lektioner årligen.

Nature Study är ett ämne av största intresse.

Avsikten med detta ämne är att göra barnen bekanta med den levande naturen och låta dem själva göra sina iakttagelser och dymedelst giva dem stoff för egna tankar och slutledningar. De få t. ex. följa en växt under dess liv, se, huru den utvecklar sig ur fröet, huru den frodas vid vatten, sol och värme, huru den vissnar och dör vid torka, mörker och köld. De få följa och studera molnets flykt, fågelns bo, biets liv, myrans arbete, fjärilns utveckling. Genom förstöringsglaset visar man dem de mikroskopiska världarna och tyder för dem, vad de där se.

Idén till Nature Study är hemtad från Fröbel. »Barnen», säger han, »måste bliva intima med naturen icke så mycket med hänsyn till detaljerna som mera med hänsyn till det liv, som rör sig inom naturen, och den Gud, som styr henne. — — — — — Ingenting skall djupare förena lärare och elever än ett tankfullt studium av naturen.»

Träder man en höstdag in i en småskola, finner man det material hopat, som under vintern skall användas. Blommor, snäckor, uppstoppade fåglar och fjärilar, fågelbon, ägg, akvarier, terrarier, ja t. o. m. levande fåglar och kaniner ser man där.

I några av våra privatskolor här hemma drives detta stu-

di. Vi må hoppas, att det skall vinna inträde även i våra seminarier och folkskolor. I en god lärares hand kan det för barnet äga en sedligt ingripande betydelse. »Då vi lära våra barn Nature Study», säger en framstående organisator av Kindergartens i England, miss Lucy Latter, »skärpa vi icke blott deras observationsförmåga och öka deras intelligens utan förädla också deras känsla till välsignelse för dem själva och samhället.»

Ett ämne, som vi äro vana att finna i våra elementarläroverk på jämförelsevis lågt stadium, är de främmande språken. Amerikanen föredrager att förlägga studiet härav till folkskolans högsta avdelning, High School.

På låg- och mellanstadiet driver han i stället med iver studiet av modersmålet eller rättare engelskan och dess användande i tal och skrift. Barnen få vid mycket unga år lära sig konsten att uppträda och forma sina tankar i ett vårdat språk först inför kamraterna, sedermera inför föräldrarna och andra intresserade. De vänjas härigenom tidigt vid offentligt uppträdande, något som särskilt för en amerikan spelar stor roll.

Man börjar i de amerikanska skolorna *mycket* tidigt med skrivövningar och uppsatser. De första grundas på åskådning (s. k. Observation lessons). Lärjungen får skildra, vad han observerat om ett djur, en växt, om föremålen hemma och på lärorummet, vad han sett på sin väg till skolan o. s. v. Längre fram börja övningarna i brevskrivning, i avfattning av telegram, i uppsättande av affärshandlingar för att sedermera så småningom omfatta mera krävande uppgifter.

Ovannämnda förhållande bör särskilt intressera den svenske pedagogen. Som bekant är man här hemma långt ifrån enig i sina åsikter om lämpligaste tidpunkten för de främmande språkens upptagande på skolschemat. Den ene vill börja tidigt, den andre sent, och var och en har skäl att anföra för sin åsikt. Men så mycket lär oss åtminstone erfarenheten från Amerikas folkskola, att man visst icke behöver riskera, att icke lärjungen på ett redan mycket tidigt stadium gott skall kunna tillgoda göra sig även ett mera ingående studium av modersmålet.

Övningsämnena — för att tala några ord härom — åtnjuta vida högre rang i Amerikas skolor än hos oss. Resultat

taten af teckningsundervisningen äro verkligt storslagna. Redan vid elva års ålder tecknar och färglägger eleven föremål från naturen, såsom blad, blommor och frukter, med en finhet i uppfattningen även i fråga om färgnyanser, som väcker förvåning.

I fråga om välskrivning nöjer man sig icke med en ren och tydlig skrift; man fordrar av barnen rent av konstmässig färdighet.

Detsamma gäller sången. Sångundervisningen bedrivs med utomordentlig grundlighet. Till lärarinnans och elevernas förfogande finnes gärna i varje större folkskola ett piano. Man gallrar icke eleverna, avskiljer icke dem från undervisningen, som sakna öra och röst. Alla måste sjunga. Verkligt framstående auktoriteter på sångundervisningens område i Amerika framhålla enstämmigt och med skärpa, att såväl öra som röst kunna uppövas till det normala, att således alla barn kunna lära sig sjunga. Men villkoret härför är, att man börjar *mycket tidigt*.

I sångundervisning ernå också de amerikanska skolorna goda resultat. Redan i Primary School sjunga barnen efter noter, och de vinna på en jämförelsevis kort tid en förvånande säkerhet i tonträffning.

Amerikanen betraktar sången och musiken som ett värdefullt medel för den sedliga utvecklingen. Då man frågar de amerikanska lärarinnorna, vilka metoder de använda för att komma till rätta med alla dessa svårhanterliga sydeuropeiska immigrantbarn, svara de: »Vi sjunga och spela för dem».

Ett ämne, som man förgäves spanar efter på det amerikanska skolschemat, är religionsundervisning. Detta är och anses också av djupseende pedagoger som en olycka för landet, men en olycka som man måste böja sig för såsom under nuvarande förhållanden oundviklig. Amerika är de många konfessionernas land. På den tid, då religionsundervisning meddelades i skolorna, fördes mellan dem en långvarig och bitter kamp. Alla fordrade nämligen, att skolan skulle i sin kristendomsundervisning taga hänsyn till just *deras* bekännelse. För att få ett slut på dessa stridigheter ströks religionsundervisningen från schemat. Härmed förlorade skolan sitt förnämsta ämne, då det gäller icke blott att lära utan också att fostra.

Man får likväl icke på grund av det ovannämnda draga den slutsats, att skolan skulle vara irreligiös. Tvärtom, över Amerikas skolvärld liksom över landet i dess helhet vilar en varmt religiös prägel. Amerikanens djupa vördnad för kristendomen, som han ärvt från puritanska förfäder, och som giver sig till känna på så många livets områden, tager sig på flera sätt uttryck även i skolarbetet. Så t. ex. börjar arbetsdagen med psalmsång, bön och bibelläsning. Vid bönen läses »Fader Vår» högt och gemensamt av lärare och lärjungar, och vid bibelläsningen genomgås ett kapitel, dock utan textförklaring. Den uppgift för religionsundervisning, som skolan har hos oss, har i Amerika övertagits av kyrkan och bibelskolan (söndagsskolan). Denna senare får på detta sätt en dubbel uppgift att fylla: att kristligt-etiskt påverka sina elever samt att skaffa dem den djupare kristendomskunskap, som de ej kunna få på annat sätt. Bibelskolorna i Amerika besökas både av barn och äldre. De fylla en viktig mission, ja, äro helt enkelt nödvändiga för staten, så länge nuvarande förhållanden råda på det religiösa området.

Den sista av den amerikanska folkskolans uppgifter har jag sammanfattat så: Folkskolan skall fostra barnen till självständiga, likvärdiga, goda medborgare och glödande patrioter.

Denna uppgift är säkert — då en rent religiös fostran saknas — folkskolans viktigaste på samma gång det tyckes, som skulle den vara den svåraste. Man tänke sig dessa tusentals nedkomna fattiga invandrare, som varje vecka strömma in från alla världens kanter och med så olika språk och uppfattning. Höstterminen 1904 fanns det enligt uppgift i New-Yorks folkskolor representanter för icke mindre än 27 olika nationer med bortåt 20 olika språk. Samma år fann jag själv i Chicago i en småskoleklass på 30 elever sju olika nationer representerade: 4 negerbarn, 6 italienare, 1 spanjor, 4 ungrare, 3 norrmän och resten barn av i Amerika födda föräldrar. Alla dessa olika element skulle och måste om möjligt omstöpas och formas till goda amerikanska medborgare och patrioter.

Man hör stundom — särskilt från hemvändande svensk-amerikaner — det påstående, att i Amerika icke gives någon klass-skillnad. »Där äro alla lika», heter det. Detta påstående är emellertid endast delvis sant. Bland svensk-amerikaner råder

nog stor jämlikhet, beroende på att de merendels rekryteras från samma folklager här hemma.

Ser man återigen på nationen i dess helhet, existerar klassskillnad där som annorstädes, om den också på grund av en hel del förhållanden icke träder så skarpt i dagen som här hemma. Vi behöva nu icke dröja vid de färgade elementen, negrer och kineser. De föraktas djupt, så djupt, att en neger i vissa stater icke anses värdig att åka i samma kupé som en vit man. Men även mellan den infödde och immigranten är klyftan vid. Våra här i Sverige födda landsmän utgöra knappast något undantag. De åtnjuta stort anseende såsom goda och hederliga kroppsarbetare, som amerikanen av detta skäl tager emot med öppna armar, men till någon mera betydande ekonomisk, social eller politisk maktställning ha de i allmänhet icke lyckats komma, om man undantager vissa platser, t. ex. i Minnesota, där de på grund av sin stora numerär spela en viss roll.

Anledningen till denna sociala och politiska undervärdering av den vuxne immigranten torde till en god del ligga om icke i hans fattigdom så i de små möjligheter han anses äga att komma sig upp. Hans bildning är i allmänhet mycket underhållig och de ekonomiska resurserna minimala.

Det första intrycket man får vid studiet av hithörande ting är, att penningen just är den förnämsta värdemätaren på en människa i socialt hänseende. »How much is he worth?» d. v. s. huru mycket pengar har han? är en mycket vanlig fråga, och för »the almighty dollar» och dess ägare har varje amerikan, han må bekläda vilken ställning som helst, en övermåttan stor aktning. Själv söker amerikanen förklara och försvara detta på ungefär följande sätt: »Penningen i och för sig», säger han, »bestämmer hos oss icke människovärdet, men kraften, klokheten och sparsamheten, som förvärva och föröka den, det är dessa egenskaper, som förskaffa sin innehavare medborgerligt anseende. Då emellertid vårt folks arbete hitintills framförallt riktats på materiellt förvärv, se vi i den större förmögenheten också ett bevis på större kraft och förmåga. Väljer en person ett levnadsskall, där materiell vinst icke utgör målet för arbetet, aktas han efter vad han på sitt område kan prestera.» Och för att illustrera sitt påstående pekar han på det icke precis så sällsynta förhållandet, att den

rike amerikanen, sedan han först givit barnen den bästa uppfostran, testamenterar bort sin egendom till välgörande stiftelser. Han vill icke beröva barnet det karaktärsstärkande, som ligger i att själv bryta sig fram i livet. — Detta är nu en äkta amerikansk åskådning, sådan man ännu kan finna den här och var inom unionen.

Och även där mänsklig dårskap eller svaghet förfuskat författningens vackra uttalande om allas likvärdighet,* måste man dock skänka sitt varma erkännande åt den iver, varmed staten söker hos det uppväxande släktet vidmakthålla principen i fråga.

Man skulle tycka, att i ett land som Amerika med dess heterogena element olik organiserade skolor mer än annorstädes vore av nöden. Man har svårt att förstå annat, än att åtminstone dessa invandrades barn, varje nation med sitt särskilda kynnne och alla totalt okunniga i engelska språket, väl behövde någon tids träning, innan de med fördel kunde tillgodogöra sig undervisningen vid de allmänna folkskolorna. Amerikanen har en annan åsikt. Han tager dem på en gång upp i sin egen krets och börjar omedelbart med sin amerikanisering. Det blir en fråga social synpunkt sett vacker undervisning, som här presteras, en åskådningsundervisning av ädel halt, ty materialet, på vilket han pekar, är det käraste han har: de egna barnen. Från denna stund arbetar han icke endast av politiska skäl för folkskolan och folkbildningen; det blir nu ett rent personligt intresse, som knyter honom samman med folkskolan. Nu tänker han icke endast för skolan, nu känner han med henne. Mödrarna besöka skolorna, åhöra lektionerna och äro även på annat sätt en viss kontroll över skolarbetet. Fäderna å sin sida, ofta framstående män i olika ställningar, närvara vid skolvärlutningarna och säga då gärna ungdomen några tankvärda ord, som spridda genom tidningarna sedermera bära frukter i allt vidare lager.**

* Att denna idé förfuskats, därpå lämnar bl. a. det amerikanska rättsväsendet fullt tydliga bevis.

** Följande »rundskrivelse» av presidenten Roosevelt ser man ofta i de amerikanska hemmen: Till Amerikas gossar! Naturligtvis ha vi rätt att vänta av varje amerikansk gosse, att han skall bli en god amerikansk man. Nu äro utsikterna just icke stora, att han skall bli en god man, om han icke förut visat sig som en god gosse. Han får icke vara en kruka eller en vekling, en skrävlare, en skolkare eller en inbilsk narr. Han måste arbeta mycket

Skolan själv söker med alla upptänkliga medel väcka och öka självförtroendet och stärka kamrat- och samhörighetskänslan. Barnet lär sig icke blott att »jag är så god som han» utan också att »han är så god som jag». Gossen eller flickan från det förmögna eller välbärgade hemmet lär sig på detta sätt *känna med* den modstulne och nedkomne lille immigranten och arbetar omedvetet på att höja hans självtillit. Det sämre lottade barnet återigen lär sig en smula förstå det bättre situationen, finner, att det icke i alla hänseenden är så avundsvärt, som det förut trodde, fattar, att det också har sina små bekymmer. Avunden och bitterheten minskas eller försvinner. För känslan av ståndsskillnad barnen emellan gives ingen lämplig jordmån; i dess ställe födes fördragsamhet, stundom vänskap, och det band, som i skolan knutits mellan individerna, skall i vissa hänseenden åtminstone i framtiden sammanhålla medborgarna i samhället och staten.

I sitt nivelleringsarbete försmår skolan heller icke det hjälpmedel, som ligger i den yttre hyfsningen och förfiningen. I Amerikas folkskola sysslas på fullt allvar med sådana saker som att lära barnen hälsa artigt och otvunget, sköta näsan, tänderna och naglarna, äta på ett propert sätt och iakttaga måtta och värdighet i tal och rörelser. Amerikanen anser allt detta synnerligen viktigt, och då man icke kan förutsätta, att invandrarnes hem alltid kunna bibringa barnen denna yttre hyfsning, måste skolan åtaga sig uppgiften.

Det har sig också mycket svårt att på det yttre uppträdandet avgöra, till vilken samhällsställning en man eller kvinna med amerikansk skolbildning hör. Alla visa de en månhet om sin yttre människa, som stundom går väl långt,* och främlingen förvånas över den yttre förfining, som mera allmänt än här vilar över även de mindre väl situerade klas-

och leka mycket. Han måste vara ren i sitt hjärta och ren i sitt liv och äga kraft att stå för sin åsikt under alla livets förhållanden och mot vem det vara må. Det är endast med sådana förutsättningar han kan växa upp till en man, över vilken Amerika med skäl kan vara stolt. I livet gäller samma regel som i fotboll: Sikta skarpt på målet, och drag dig ej tillbaka, sacka icke ned dig utan gå rakt på målet.

Theodore Roosevelt.

* I Chicago blev jag en gång vittne till följande. En detektiv var ute på spaning efter en brottsling och frågade hisspojken, om denne sett en bättre klädd man med det och det utseendet gå upp i hissen. »Det har jag icke lagt märke till», svarade pojken, »men nyss gick en man upp, som icke hade pressade benkläder, så det var nog han.»

ernas medlemmar. De äga dessutom — försåvitt jag kunnat bedöma dem rätt — denna, vad jag skulle vilja kalla balanseringsförmåga, som är av stort värde i livet. De förstå att hålla en viss måtta i allt, de äro artiga utan att vara krypande, självständiga utan att vara påflugna.

Märkvärdigt nog finner man heller icke här den djupt sittande bitterhet mellan olika samhällslager som man skulle vänta i ett land som Nordamerika med å ena sidan så mycken rikedom, å andra sidan så oändligen mycken nöd och fattigdom. Nog får man i Amerika som annorstädes bevittna häftiga strider av allehanda slag, men sedan striden är utkämpad, är också bitterheten borta. Sällan har väl en kamp rasat skarpare än mellan Nord- och Sydstaterna i det bekanta slaverikriget. Men sedan striden var utkämpad, var allt försonat, och Sydstaternas invånare framstodo efter detta som lika goda patrioter som någonsin Nordstaternas.

Att denna fördragsamhet och denna förmåga att se i stort till en del är uppfostringssystemets förtjänst, lider intet tvivel. Men härtill komma sedan andra bidragande omständigheter. Amerikas folk är ett i allra högsta grad optimistiskt folk. Amerikanen ser världen i ljust, han tror på framtiden och tror på sig själv. Vad andra tänka om honom, intresserar honom däremot föga. Gränserna mellan de olika yrkena äro på grund av den korta utbildningstiden just icke så svåra att överstiga. Utkomstmöjligheterna för den *infödde* amerikanen ha hitintills varit ganska goda o. s. v.

Det ena med det andra gör, att de sociala skiljaktigheterna, oaktat de förvisso finnas, likväl icke låta så mycket tala om sig eller föranleda till sådana stridigheter, som man stundom får bevittna i Europa.

Jag övergår nu till den sista av folkskolans stora uppgifter: att väcka, nära och stärka kärleken till Amerika.

Man vet icke vilket man mest skall förvånas över — de snabba och likväl bestående resultat, som framgå ur detta arbete, eller den lätthet, med vilken man, tack vare praktiska arbetsmetoder, glider över svårigheterna. Åtskilliga av dessa metoder äro dock sådana, att de väl tåla kritik. Lika barmhärtigt och ärligt, som amerikanen behandlar invandrarebarnen,

lika obarmhjärtigt går han till väga, då det blir fråga om att omforma barnet till amerikan. Konservativ i övrigt blir han hänsynslös, när det gäller att genomdriva reformer, som han anser nödvändiga. Varje främmande barn, som träder in i Amerikas skolsalar, således även de från vårt kära fosterland, måste draga ett stort streck över det gångna och lära sig konsten att kunna glömma, ty varje fosterländskt intryck, som ett sådant barn till äventyrs fört med sig hemifrån, måste till vad pris som helst utplånas. »Det finnes blott ett enda stort och skönt och gott land i världen, och detta land är Amerika», dessa ord ristas djupt in i barnasjälens för att sedan där kvarstå intill livets slut.

Det bör då förvåna oss mindre, om man vid undervisningen söker undvika allt, som skulle kunna rubba ett dylikt påstående. Historie- och geografiundervisningen rör sig sålunda så gott som uteslutande om Amerika. Republikens uppkomst, befrielsekriget, den inre utvecklingen och statsförfattningen bilda huvudinnehållet. Kulturhistorien — landets egen — intager en mycket bemärkt plats. Amerikas store män, även på den fredliga utvecklingens områden, framställas som föredömen, som varje amerikansk gosse bör söka efterlikna. Övriga länder studeras endast försåvitt de stå i handelsförbindelse med Förenta staterna. Amerika blir på detta sätt för den amerikanske gossen »the world», världen som i sig rymmer allt det bästa och största.

Den beundran för Amerika, som på detta sätt väckts, söker man vidmakthålla även med yttre medel. I New-York t. ex. såg jag eleverna om morgonen under musikens toner tåga in i högtidssalen, varje klass företrädd av sin fana. Efter börens slut sänktes skolans standar framför de församlade lärjungarne, som lyfte sina händer och svuro fosterlandet trohet.

Men man nöjer sig icke med att amerikanisera barnen, man söker också genom barnen, d. v. s. genom skolan, amerikanisera föräldrarna. Barnen föra in i hemmen engelskt språk, amerikansk historia och amerikanska åskådningar. Så sker det hos alla, så sker det också hos våra svensk-amerikaner. För deras barn bli icke längre Gustav Adolf och Karl XII nationalhjältarna utan en Washington eller Franklin, de kära blågula färgerna, för vilka förfädren gått i döden, de blekna allt

mer och mer för denna ungdom, men stjärnbaneret strålar i så mycket klarare glans; och så sitta de gamla föräldrarna där oförstådda t. o. m. av sina egna barn. Deras längtan står till fädernestugan långt bort i högan Nord, men den påverkan, de rönt från Amerika, gör att de, då de åter komma hit, ofta nog icke heller trivas här. De bli, dessa hederliga och arbetsamma svensk-amerikaner, på så sätt rotlösa utan något fosterland, som de helt kunna kalla sitt. Och detta är en av orsakerna, varför det har sig så svårt att åt fosterjorden återbörda dem, som en längre tid vistats i Amerika, i synnerhet om de där ingått äktenskap och besitta eget hem.

Det finnes säkerligen få länder, där fosterlandskärleken är så fast och glödande som i Amerika. Amerikanen är vart han kommer och i alla livets omständigheter Amerikan. Detta gäller t. o. m. då det blir fråga om landets skuggsidor. »Det är amerikanskt», säger han, »alltså måste det vara bra.» Då man besöker fängelser, straffskolor och dylika inrättningar, njuter amerikanen av att visa de präktiga lokalerna och huru ändamålsenligt allt är inrättat. Men spörjer man något om det material, som här fostras, då tiger han. Han kan icke förmås erkänna, att det finnes något dåligt i Amerika. Fosterlandskärlek är i Amerika knappast någon särskild dygd, amerikanen finner det så naturligt att älska Amerika. Och fastän folkskolan i Amerika icke står ensam i sitt arbete att framkalla och nära denna fosterländska glöd, blir resultatet dock till största delen hennes förtjänst. Det är hon, som lägger den fasta och breda grunden och giver riktlinjerna för detta hos varje amerikan så starkt framträdande drag.

Ch. Svanborg.

Folkskoleseminariernas undervisning i kunskapsämnena 1907—1908.

Av allt att döma befinna vi oss i en period av reformsträvanden på den svenska seminarieundervisnings område. Visserligen har seminariekommittén ännu ej hunnit framlägga det med stor spänning motsedda resultatet av sitt maktpåliggande arbete. Men detta hindrar ej, att de olika seminarierna själva begynt att reformera inom skilda områden. Man har nämligen känt, att gällande stadga i mer än ett avseende överlevat sig själv, och att den bildning, som vid tiden för dess utfärdande befanns tillräcklig för vårt lands folkskolelärarkår, ej fullt motsvarar den innevarande tidens krav. Därför har man ock sökt ej blott att ersätta föråldrade läroböcker med nya, som i fråga om både innehåll och form hålla måttet, utan ock att inom tillåtna gränser göra seminariernas undervisning i *bästa* mening modern. Att så är förhållandet, skall, såsom jag hoppas, åtminstone i någon mån framgå av det följande. För att rubriken till min uppsats ej må vilseleda, skyndar jag mig emellertid att upplysa därom, att framställningen avser endast seminariernas men ej övningsskolornas undervisning.

I.

Till en början skola vi då kasta en blick på de *läro-* och *läseböcker*, som under senast förflutna läsår vid seminarieundervisningen använts. Dessförinnan må emellertid nämnas, *dels* att jag ej upptagit böcker, som förekommit i blott ett enda seminarium, utom i det fall, att jag av något skäl ansett dem särskilt beaktansvärda, *dels* ock att jag ej heller anfört sådana böcker, som äro officiellt påbjudna, och rörande vilka således något val ej får komma i fråga. Envar, som önskar erhålla en fullständig förteckning över den litteratur, som arbetsåret 1907—1908 vid Sveriges folkskoleseminarier varit i bruk, har följaktligen att vända sig till årsberättelserna själva. Dess-

utom torde böra framhållas, att, om särskild lärobok i någon viss ämnesgren angives vara införd blott i ett fåtal seminarier, detta icke betyder, att undervisning i denna ämnesgren ej meddelats i övriga seminarier, utan blott att undervisningen där givits muntligen och ej med ledning av en bestämd lärobok.

Kristendoms-kunskap. — I biblisk historia har bland äldre läroböcker i ämnet Norlén-Lundgrens haft den ojämförligt största spridningen, ity att den använts vid ej mindre än tio seminarier. Vad nyare arbeten på detta område vidkommer, har jag funnit, att Herners och Wickboms Israels historia varit i bruk på *ett* håll, under det blott Herners bok studerats i tre seminarier, nämligen i ett vid sidan av Norlén-Lundgrens i klass I och II, i ett annat ävenledes vid sidan av nyssnämnda lärobok i klass I och i det återstående i klass III, varjämte Stave, Jesu liv på två håll vunnit insteg. — Att Lundgrens Handbok och Lundqvists Anteckningar till bibliska historien äro i allmänt bruk vid våra seminarier, tar jag för avgjort; särskilt finnes detta dock angivet endast rörande nio, av vilka sex antagit det förra och tre det senare arbetet. — Särskild lärobok i bibelkunskap angives vara införd i sju seminarier. På de flesta hållen användes den av Flodman utgivna, på de återstående Kübel, Bibelkännedom och Billing, Inledningsord till den heliga skrift.

Vad angår den dogmatisk-etiska litteratur, som jämte och dels till belysning, dels till utvidgande av den påbjudna katekesutvecklingen använts, är huvudsakligen följande att bemärka. — I regeln har man ej nöjt sig med blott 1878 års utveckling av Luthers lilla katekes utan satt även andra arbeten i lärjungarnas händer. Så begagnades i tre seminarier Kort katekesutveckling av Billing, i ett seminarium Lutherska kyrkans bekännelseskriterier av samme förf. och i ett Mazér, Utdrag ur Luthers stora katekes, vartill kommer, att handböcker av Norlén, Lundgren m. fl. troligen överallt varit i bruk såsom hjälpreda för de praktiska övningarna, ehuru det blott undantagsvis omnämnes, att så varit fallet. På några håll har man prövat skäligt att med litteraturen inom detta gebit införliva framställningar av till en del rent vetenskaplig art. Sådana äro: Ahnfelt-Bergqvist, Tros och sedelära, Bensow, Den kristna tros- och sedelära, Ternstedt, Den

heliga läran, Ullman, Kristlig religionslära, och Martensen, Etik. Även ett par skrifter, som behandla särskilda dogmatiskt betydelsefulla spörsmål hava vid seminarieundervisningen förekommit, nämligen Ekman, Försoningen och Ternstedt, Uppståndelsestrons centrala betydelse. På kyrkohistoriens område hava Lövgrens läroböcker under läsåret intagit främsta rummet, enär de begagnats i tillsammans nio seminarier, under det Gummerus-Rosenqvists av Johansson bearbetade lärobok studerats i två och Tönder-Nissens likaledes i två seminarier. Bland övriga skrifter av kyrkohistorisk art märkas: Bekännelser av Augustinus, Om en kristen människas frihet av Luther, Läsebok i kyrkohistorien av Ullman och Den heliga striden av Strömberg.

Svenska språket. — Av Sundéns och Beckmans arbeten i svensk språklära har endast det förra lästs i tre och endast det senare i fyra seminarier, varemot i de övriga sju bägge arbetena fått komma till användning. I rättskrivning har man begagnat läroböcker av Landahl, Sturzen-Becker och Sundén. För undervisning i satslära hava nedanstående skrifter varit i bruk: Heuman, Övningar i satslösning, Lindvall, Övningar i satsanalys, Widegren, Allmän satslära och D:o, Svensk satslära i exempel. I fråga om den lärobokslitteratur, som avser uppsatsskrivningen, har jag antecknat följande. Särskilda framställningar av stilistiken angivas blott för fyra seminarier; i två av dessa lästes Landtmanson, Bidrag till läran om den svenska prosastilen, i de andra två Sjöberg och Klingberg, Svensk stilistik. Andra tillhörande skrifter, som under senaste läsår vid seminarieundervisningen förekommit, äro: Beckman, Hjälpreda vid uppsatsskrivning, och Cederschiöld-Olander, Vinkar och råd om undervisningen i modersmålet. Dessutom bör nämnas, att Ljungstedt, Modersmålets historia studerats på två håll och Lindvall, Välläsninglära på ett.

I litteraturhistoria ha seminariernas elever skaffat sig insikter företrädesvis med ledning av Warburgs lärobok, som är antagen vid elva seminarier, under det Steffens i tre och Sundéns i ett utgjort ledtråd för den muntliga framställningen. I detta sammanhang anser jag det ock böra omtalas, att Sundén, Översikt av nordiska mytologien i ett seminarium och Wrangel, Konststilarna i ett annat varit föremål för studier. — Att den samling av skönlitterära verk, som

under läsåret blivit i våra seminarier genomgången, är ganska stor och representerar vitt skilda strömningar, synes mig vara en hart när självklar sak. För att emellertid ej trötta genom en detaljerad framställning härav inskränker jag mig särskilt härvidlag till det enligt mitt förmenande viktigaste. Bland läseböcker finna vi då Ekermann, Läsebok till svenska litteraturhistorien hava vunnit inträde i elva, Schück-Lundahl, Läsebok för folkskolans högre klasser i nio, Lagerlöf, Nils Holgerssons underbara resa i åtminstone sju samt Rohde, Thomée och Zimmerdahl, Läsebok för folkskolan i tre seminarier. Bland enskilda författare från yngre tid, med vilka våra seminarister fått stifta mer eller mindre djupgående bekantskap, märkas i främsta rummet Snoilsky, Rydberg och Karlfeldt. Den förstnämndes diktsamling Svenska bilder har lästs i elva, under det att valda skrifter av Rydberg hava genomgåts i fem och av Karlfeldt i tre seminarier. Att ävenledes verk av Sveriges förnämsta äldre skalder samt Runeberg och Topelius flitigt studerats, torde knappt behöva särskilt angivas. Något, som jag däremot ansett mig böra påpeka, det är, att enligt årsberättelserna endast i ett fåtal seminarier uppmärksamhet ägnats åt våra skandinaviska grannars språk och litteratur. De böcker, som därvid använts, ha varit Laurin, Dansk och norsk läsning, Schück-Lundahls läsebok och dramer av Ibsen.

Räkning och geometri. — I aritmetik träffa vi en uppsjö på läroböcker. Det är nämligen inalles ej mindre än omkring 20 arbeten inom denna bransch, som redogörelserna upptaga. Av dessa är det emellertid endast ett par, som på ett flertal ställen varit i bruk. Dessa äro: Berg, Räknelära för de allm. läroverken och flickskolorna samt Larsson-Lundahl, Sifferekvationer, av vilka böcker den förra haft hemortsrätt i sex, den senare i sju seminarier. Av nedan uppräknade arbeten har vart och ett begagnats i två seminarier: Cederbom, Exempel till aritmetiken, algebran och plana trigonometrien, Damm-Asperén, Lärobok i räkning, Lindblom, Räknekurs för seminarier och Möller-Larsson-Lundahl, Lärobok i räkning för realskolan. Dessutom förtjänar nämnas, att vid några seminarier logaritmtabeller av Bergstrand, Lindman eller Mebius och Freutlein varit i bruk.

I geometri angivas 12 arbeten hava vid seminarieun-

dervisningen fått komma till användning. Ett par av dessa hava varit antagna på ett flertal håll, nämligen Laurin, Lärobok i geometri för realskolan och Vinell, Euklides' fyra första böcker; det förra har studerats i fem, det senare i fyra seminarier. Av efterföljande geometriska framställningar har var och en varit införd i två seminarier: Asperén, Lärobok i geometri, Bäckman, Tillämpad geometri, Nordstedt, Praktisk lärokurs i geometri och Siljeström, Lärobok i geometri. — Vad geometriundervisningen i två av seminarierna vidkommer, hava skilda läroböcker använts i olika klasser. Närmare angivet, har på det ena hållet Segerstedt, Geometriens grunder utgjort lärobok i klass I och Siljeströms ovan omnämnda verk i de övriga klasserna, på det andra åter Laurins lärobok (se ovan) varit påbjuden i klass I och Bergius, Geometri i de högre klasserna. I de övriga seminarierna tyckes en och samma lärobok hava varit införd i alla fyra klasserna.

Historia och geografi. — Det är ej lätt att åstadkomma i allo tillförlitliga uppgifter angående i historia under senaste läsår vid seminarierna begagnade läro- och läseböcker. Detta beror därpå, att icke i alla redogörelser böckernas titlar äro fullständigt angivna. Så mycket kan dock i fråga om svensk historia med bestämdhet sägas, att Odhners allom bekanta läroböcker med eller utan Westmans bearbetning fortfarande intaga främsta platsen; de användas nämligen i nio seminarier, under det Hallendorff, Vårt folks historia vunnit insteg i fyra, Zachrisson, Lärobok i Sveriges historia i tre samt Grimberg, Svensk historia för realskolan och Larsson, Svensk historia för skolans lägre klasser vardera i två seminarier. Ett par arbeten, som behandla delar av svenska historien, hava studerats vardera på tvenne håll; dessa äro: Montelius och Hildebrand, Sveriges forntid och medeltid samt Höjer, Sveriges nyaste historia. Särskild lärobok i statskunskap synes hava varit införd i sju seminarier; i fem av dessa har Hildebrand, Lärobok i svensk statskunskap varit antagen och i de övriga två Nyström, Sveriges statskunskap i kort sammandrag. Tvenne till den fosterländska historielitteraturen hörande och i förteckningarna upptagna skrifter anser jag särskilt böra påaktas, nämligen Berggren, Sveriges historia enligt samtida skildringar och Edén, Gustav Wasas brev. — De läroböcker i

allmän historia, som under arbetsåret 1907—1908 varit mest i bruk, äro Pallins; med eller utan Boethii bearbetning ha nämligen de av honom författade arbetena studerats i tillsammans elva seminarier. Zachrisson, Lärobok i världshistorien har utgjort grund för den muntliga framställningen i tre och Boethius, Lärobok i allmän historia för realskolan i två seminarier. — Av de historiska läseböckerna synes Ekmarks haft större spridning än Sjögrens; även andra hava emellertid begagnats, t. ex. Boethius, Historisk läsning, som på ett håll använts t. o. m. såsom lärobok, och Estlander, Allmänna historien i berättelser, som i likhet med nyssnämnda verk blivit läst i tre seminarier.

I geografi är Carlson, Skolgeografi med eller utan Fagerlunds bearbetning den avgjort mest använda läroboken; övriga hithörande arbeten hava haft endast obetydlig utbredning. — Bland läseböckerna tävla Fehr, Geografiska skildringar med Torpson, Europa och Norden om främsta platsen. Sandström, Natur och arbetsliv har i två seminarier fått komplettera lärobokens framställning. — De mest omtyckta kartböckerna äro Cohrs-Torpson, Geografisk handatlas och Roth, Geografisk atlas. Uteslutande har vardera begagnats i tre seminarier, under det båda gemensamt förekommit i fyra. Av utländska kartverk finna vi Südow-Wagner, Metodischer Schulatlas vara introducerad i tre och Putzger, Historischer Atlas i två seminarier.

Naturkunnighet. — Även på detta område träffa vi en ganska rik litteratur, nämligen 34 verk av i någon mening biologiskt samt 19 av fysiskt och kemiskt innehåll. Men även här gäller det, att några verk hava tämligen stor, de flesta åter ganska liten spridning. Till bevis på riktigheten av det senast sagda kan omnämnas, att av inalles 24 skrifter i olika grenar av det vittomfattande ämne, som kallas naturkunnighet, var och en förekommit i blott ett enda seminarium.

De utan gensägelse viktigaste arbetena i zoologi äro Boas, Lärobok i djurrikets naturalhistoria för de allm. läroverkens högre klasser och Boas-Haij, Djurrikets naturalhistoria för realskolan. Det förra har nämligen lästs på sju, det senare på fem håll. Almquist-Lagerstedt, Läran om djuren har begagnats i tre och Almquist, Lärobok i zoologi i två

seminarier. Gemenligen har samma bok varit införd i alla de klasser, som räkna zoologien bland sina läroämnen. Ett och annat undantag härifrån har jag emellertid observerat. Så ha i ett seminarium Boas' bägge arbeten fått komma till användning, det ena i klass I, det andra i klass II och III, och i ett annat ha ända till tre läroböcker i zoologi varit i bruk, nämligen Almquist-Lagerstedts lärobok i klass I, Lyttkens, Läran om djuren i sammandrag i klass II samt Almquists lärobok i klass II och III. — Rörande människokroppen ha skrifter av Klercker, Lindén, Sandelin, Thunberg och Widerström studerats i tillsammans nio seminarier. Närmare bestämt, har Thunberg, Vår kropps byggnad och förrättningar varit antagen i fyra och Widerström, Kvinnohygien i två seminarier, under det var och en av de övriga hit hörande skrifterna, Klercker, Människokroppen, Lindén, Människokroppens byggnad, förrättningar och vård samt Sandelin, Kvinnokroppens byggnad och hygien, studerats i ett seminarium. Dessutom förtjänar nämnas, dels att Göransson, Hälsovårdslära för folket och Wallis, Hälsovårdslära förekommit vardera i två seminarier, dels att i fyra särskild lärobok angående rusdrycker begagnats, nämligen (Trygg-)Helenius, Lärobok om alkohol i två samt Wallis, Alkoholologi och Santesson, Alkoholens verkningar, av vilka skrifter vardera lästs i ett seminarium.

Se vi åter på den i botanik angivna litteraturen, så finna vi, att Forssell-Skärman, Lärobok i botanik för de allm. läroverkens högre klasser, Henning, Botanik och Lindman, Lärobok i botanik varit lika mycket spridda, i det vart och ett av dessa tre arbeten haft hemortsrätt i fyra seminarier. Dessutom hava botaniska läroböcker av Forssell använts på tre samt av Almquist-Lagerstedt på två håll. — I fråga om valet av flora har den största möjliga samdräkt varit rådande, ity att blott ett arbete inom denna bransch uppgives hava begagnats, nämligen Krook-Almquist, Svensk flora för skolor.

I fysik har det allmännast förekommande arbetet varit Moll, Lärobok i fysik, som vunnit inträde i åtta seminarier, under det på tre håll Wijkander, Fysikens grunder och på två Christie-Lindeberg, Lärobok i fysik vid undervisningen

använts. — De framställningar av astronomin, som våra seminarister företrädesvis begagnat, äro Jäderin-Charlier, Stjärnvärlden och Wijkander-Holmström, Läran om världskropparna; av dessa har vardera varit antagen i tre seminarier. — Inom gebitet kemi och geologi gestaltar sig saken såunda: Almquist-Nordenstam, Kurs av kemiska försök har förekommit i sex, Vesterberg, Kemi och geologi i fem, Nordgren, Grundlinjer i kemi i fyra och Hennig, Lärobok i geologi för realskolan i tre seminarier.

Pedagogik och metodik. — Enligt årsberättelsernas läroboksförteckningar hava under senaste arbetsår i pedagogik 19 och i metodik 22 skrifter funnit användning i de svenska folkskoleseminarierna. Tilläggas bör emellertid, att vart och ett av 7 pedagogiska och 12 metodiska arbeten förekommit blott på ett enda håll. — Vad pedagogiken beträffar, hava följande böcker varit mest spridda: Arcadius, Bilder ur svenska folkundervisningens historia, D:o, handledning i folkskolepedagogik, Schorn-Reinecke, Pedagogikens historia i förebilder och bilder samt Arcadius, Om uppfostrans föremål. De tre första utav dessa böcker ha begagnats i åtta, den fjärde i sju seminarier. Därefter i ordningen komma: Westling, Lärobok i undervisningsväsendets, särskilt folkskolans historia, som lästs i sex, Lundgren, Bilder ur pedagogikens historia, som lästs i fyra, Lundqvist, Lärobok i pedagogik, D:o, Uppfostran under skolåldern, Larsson, Psykologi samt Anjou-Kastman, Bidrag till pedagogik och metodik, vilka allesamman lästs i tre seminarier. Till sist bör nämnas, att Norlén, Bilder ur pedagogikens historia och Almquist, Lärobok i skolhygien varit införda i två seminarier.

Vad åter litteraturen i metodik vidkommer, har jag gjort följande iakttagelser. Bucht-Svensk, Anteckningar i räknemetodik för folkskolan och småskolan har begagnats i sex, Westling, Metodik för undervisningen i folkskolan i fem, Norlén, Kristendomsundervisningen i folkskolan i fyra och Lyttkens, Läslära i tre seminarier. Härtill kommer, att på tvenne håll vart och ett av nedanstående arbeten varit i bruk, nämligen: Ambrosius, Handledning vid åskådningsundervisningen, Cederschiöld-Olander, Svensk uppsatsskrivning I,

Lundgren,Handledning vid bibelläsningen i småskolan, Nordström, A., Anvisningar till begagnande av läsetabeller vid den första undervisningen i modersmålet, Nordström, M., Utkast till föreläsningar i metodik samt Norlén, Undervisningen uti modersmålet i folkskolan. —

II.

Härmed övergår jag nu till att rörande seminariernas *undervisning*, sådan den gestaltat sig läsåret 1907—1908, framhålla ett och annat, som jag funnit särskilt värt att beakta.

I första hand må då sägas några ord om undervisningen i *kristendoms-kunskap*. Det finnes inom detta ämne en gren, som i gällande seminariestadga onekligen blivit alltför styvmoderligt behandlad: jag menar kyrkohistorien. Enligt stadgan skall nämligen, som bekant, undervisning däri meddelas endast åt fjärde klassens elever, men de kunskaper, som i denna klass kunna på ifrågavarande område inhämtas, måste åtminstone i regel bliva både ytliga och små. Detta har man ock på de flesta håll beaktat, vilket framgår därav, att man infört kyrkohistoria såsom undervisningsämne redan i klass III och där genomgått åtminstone gamla tiden eller ock såväl detta skede som även medeltiden. Att nu angivna reform visat sig vara till nytta, betonas i Kalmar seminariums årsberättelse, där det heter:

»Den anordning, som detta läsår försöksvis blivit träffad, att använda den ena av de i kl. 3 åt biblisk historia anslagna timmarna till kyrkohistoriskt studium, har visat sig synnerligen ändamålsenlig.»

Endast i tre seminarier meddelas den kyrkohistoriska undervisningen fortfarande blott i fjärde klassen. Vad seminariet i Göteborg angår, har en framställning av »den första kristna församlingen och apostlatidevarvet i kyrkans historia» lämnats redan i andra och resten genomgåts i fjärde klassen. — Även inom den dogmatisk-etiska grenen av kristendomsundervisningen har man på flera håll insett vikten av att gå mer eller mindre utanför stadgans trånga gränser särskilt inom avgångsklassen. Rörande stadgans påbud om »förnyat genomgående av katekesen» i seminariernas fjärde klass uttalar sig ock rektor Lundqvist sålunda:

»På olika sätt kan denna stadgans bestämmelse efterlevas. Den bokstavliga uppfattningen av densamma såsom innebärande en föreskrift om katekesutläsning med tillhörande förklaring i vanlig ordning torde väl nu mera börja giva vika.»

Det förefaller mig också helt naturligt, att man vid sidan av katekesen och den muntliga undervisningen velat sätta i elevernas händer en lämplig lärobok med vetenskaplig hållning och sökt göra dem bekanta med luterskt-kristlig tros- och sedelära även i en annan form än den, som i den påbudna katekesutvecklingen förekommer. Därigenom böra nämligen seminaristerna vinna en allsidigare uppfattning av den evangeliska sanningen och dessutom en större fasthet i sina kunskaper, än man eljest kan våga hoppas. Men ingen dogmatisk-etisk lärobok mäktar härvid göra tillfyllest, om ej läraren alltigenom lägger sitt arbete så, att han på detsamma kan tillämpa rektor Johanssons i Falun ord om kristendomsundervisningen i därvarande seminariums avgångsklass:

»Syftet med denna undervisning har varit, icke att göra eleverna förtrogna med alla spörsmål angående den kristna tron, dem en hyperkritisk tid framkastat, utan att förhjälpa dem till en positivt kristlig totalåskådning, utifrån vilken sedan mångfalden av tidsfrågor och tidsföreteelser kan lättare bedömas.»

Det får emellertid ej stanna därvid, att man söker bringa eleverna en sant kristlig åskådning; fastmer gäller det naturligtvis ock att verka i enlighet med följande ord av rektor Lundgren:

» — — — att undervisa i kristendom är att visa, huru livet gestaltar sig, när det står i överensstämmelse med den kristna tros- och sedeläran, det inre livet, tanke- och viljelivet, och det yttre, orden och handlingarna, huru det får denna riktning, och vad den livsriktningen har för mål. — — — En framställning av den kristna tros- och sedeläran utan samband med det kristliga livet anse vi vara skal utan kärna, ord utan innehåll.»

Till sist vilja vi påakta den ställning, våra seminarier visat sig intaga till den vetenskapligt kritiska bibelforskningen. — I de flesta årsberättelserna nämnes här om ingenting, vilket otvivelaktigt innebär, att man ej alls riktat uppmärksamheten på nu-avsedda spörsmål. Från ett håll, nämligen Lund, få vi den upplysningen, att i klass III av därvarande seminarium lämnats en »kort exemplifierad framställ-

ning av den nyare bibelforskningens metoder och resultat». I samma riktning har man sökt gå även vid seminariet i Härnösand och Växjö. Utförligare yttrar sig adjunkt Ryde i Landskrona rörande saken i fråga; han skriver nämligen bl. a. följande:

»Kristendoms läraren får icke söka fördölja de moderna forskningsresultaten och de nya tankarna. Det är bättre, att *han* såsom kristendomens vän framställer dem för de unga, än att dessa få reda på dem från kristendomsfientligt håll. Döljas *kunna* de i alla fall icke i vår tid.»

Och längre fram i hans redogörelse angående »*mål och tillvägagångssätt vid undervisningen i kristendoms kunskap*» heter det:

»Därför ha de ledande grundsatserna för kristendomsundervisningen — — — varit dels att lära eleverna möta den moderna forskningen icke minst på det teologiska området med aktning och kärlek, dels att lära dem skilja mellan det, som är oväsentligt och skiftande i olika tider, t. ex. meningarna om författarna till bibelns böcker o. d., och det, som är väsentligt och i alla tider sig likt, t. ex. människohjärtats erfarenhet av skuld och förlåtelse o. s. v.»

I alldeles motsatt riktning uttalar sig emellertid rektor Lundqvist angående samma fråga. Hans ord lyda sålunda:

»Däremot har jag icke ansett det behöfligt att kasta in seminaristerna i den s. k. bibelkritiken. Detta av två skäl. Först och främst är den striden ännu icke utkömpad i vad det rör enskilda bibelböcker och enskilda bibliska utsagor. För det andra sakna seminariets elever de historiska och filologiska förutsättningarna för att kunna förstå och mot varandra väga de skäl, som anföras från ena och andra sidan. Hela resultatet komme därför att utmynna i ordkunskap.»

Någon samstämmighet i åsikter på detta område har således icke blivit uppnådd. Personligen är jag emellertid övertygad om att en snar framtid skall uppenbara, vilkendera åskådningens tillämpning är till större gagn för undervisningen i våra folkskoleseminarier.

Gå vi nu att betrakta, vad redogörelserna meddela i fråga om undervisningen i *svenska språket*, så märka vi till en början, att en åtminstone i det närmaste fullkomlig nyhet under det gångna läsåret införts i Stockholms lärarinneseminarium, nämligen en kurs i talteknik. Adjunkten vid nämnda läroanstalt fröken Eurén har ock i dess årsberät-

telse angivit »några av de skäl, som bestämt tala för införandet av denna gren av modersmålsundervisningen, något om vad som i denna sak är åtgjort här hemma och i utlandets skolor och ett par ord om förfaringssättet vid undervisningen». Som emellertid hennes framställning är tämligen utförlig och en resumé därav sannolikt ej skulle bli tillfredsställande, så får jag nöja mig med att hänvisa till den intressanta uppsatsen själv, som återfinnes i oförmälda redogörelse sid. 21—29. Vad åter angår den lärokurs i talteknik, som under arbetsåret genomgåts i seminariets första klass, meddelas på sitt håll, att den omfattat följande:

»Det allra viktigaste av läran om talorganens byggnad och förrättningar samt de högsvenska språkljudens bildning. Undervisningen har koncentrerats på *praktiska övningar*: ljudbildning, t. ex. kraftig och tydlig artikulation, mjukt ansättande av vokaler, användning av huvudresonans, riktig andning, pausering och betoning. Om accent. Om röstläge. Om röstorganens vård.»

Även i andra klassen ha övningar i talteknik förekommit. — Att en kurs av nu angivet innehåll måste få stor betydelse för seminarieundervisningen, synes mig vara öppendagligt, och i följd härav måste författaren till denna uppsats i likhet med adjunkt Eurén erkänna sig vara förvissad om »att det icke skall dröja länge, innan detta ämne har sin givna plats i seminariernas läroplan, till stor båtnad för såväl de blivande lärarna och lärarinnorna som deras lärjungar och till fromma för uttalet av vårt vackra modersmål».

Rörande undervisningen i svenska språket bör vidare framhållas, att föredrag av elever över fritt eller i samråd med lärarne valda ämnen under arbetsåret hållits i ganska stor utsträckning. Det finnes nämligen ej ett enda seminarium, i vilket ej övningar på detta område bedrivits åtminstone i de två högsta klasserna, men väl finnes det ett, nämligen Lunds, vars alla klasser ägnat sig däråt, varjämte ock förtjänar nämnas, att, ehuru seminariet i Luleå under senaste läsår hade blott en klass, föredrag av lärjungar även där blevo hållna. Sammanställa vi de olika seminariernas uppgifter i detta hänseende, så framgår därav, att inom klass I föredrag av elever utarbetats och hållits i två, inom klass II i sju, inom klass III i tolv och inom klass IV i elva se-

minarier. — I detta sammanhang anser jag även det böra omtalas, att i ett seminarium (Landskrona) några elever, som tillhörde klass I, »i kortare föredrag redogjort för självstudier» på naturkunnighetens gebit, samt att på trenne håll (Falun, Härnösand, Lund) kyrkohistoriska, på ett håll (Härnösand) pedagogiska och på ett annat (Kalmar) geografiska ämnen blivit av elever behandlade i föredragets form. I ett par årsberättelser finner man särskilt angivet, att föredragen hava med hänsyn till såväl innehåll som framställningssätt underkastats granskning i klassen. — Gagnet av dessa övningar torde knappt kunna överskattas och ligger enligt min av andra bestyrkta erfarenhet i allt för öppen dag, för att jag skulle behöva särskilt påvisa detsamma. För egen del får jag ock med nöje konstatera, att eleverna med största flit och omisskännligt intresse hängivit sig åt det slags arbete, som nu är på tal, samt att alla de föredrag, jag åhört, varit utmärkta såväl för ett gediget innehåll som för en tilltalande form. — Såsom något otvivelaktigt synnerligen betydelsefullt må desslikes nämnas, att i en del seminarier diskussionsövningar förekommit.

Vad beträffar den skönlitteratur, som under det senast gångna läsåret satts i elevernas händer, kan man förvisso ej undgå att lägga märke till en förtjänstfull strävan att inrymma den största möjliga plats åt arbeten av den innevarande tidens märkesmän på vitterhetens fält samt att göra eleverna bekanta med representanter för skilda litterära riktningar inom såväl nutiden som ock flydda tidevarv. Att bevisa detta genom uppräknande av alla de författare, vilka i våra folkskoleseminarier blivit lästa men på grund av relativt liten spridning ej i den föregående översikten av läro- och läseböcker omnämnda, finner jag ej vara lämpligt. Där emot är det mig ett nöje att med ett par uteslutningar återgiva följande ord av adjunkten i Stockholm fröken Gagner angående undervisningen i litteraturhistoria och litteraturläsningen:

» — — — — ett av målen med denna undervisning är väl att lära eleven, huru böcker skola läsas, hur en författare skall studeras. I vår tid — — — — frestas man ju starkt till ytlighet i sättet att läsa, och snabbläsning och slöläsning äro väl lika karakteristiska drag för tiden. Och båda delarna innebära väl en stor fara just för

en blivande lärare. Därför behöva — — — — seminarieeleverna nu mer än någonsin få vänja sig vid att verkligen intränga i, fördjupa sig i de klassiska verk, vår litteratur äger.

Ett av de viktigaste målen med föreläsningarna i litteraturhistoria — — — — har varit att söka giva eleverna förståelse av de förnämsta litterära strömningarna under olika tider. Att äga en sådan förståelse är väl nödvändigt för dem icke minst därför, att de annars ej kunna förstå och kritiskt bedöma sin egen tids litteratur — de litterära riktningarna upprepa sig ju.»

Vid läsningen av de olika årsberättelserna har det förefallit mig, som om dessa ord skulle förträffligt karakterisera det arbete, man i våra folkskoleseminarier utfört på litteraturstudiets gebit. Under alla omständigheter torde väl envar kunna skriva under dem såsom angivande målet för denna del av seminariernas undervisning.

(Forts.)

Gideon Sandahl.

21.

Sjukdomsförhållandena vid seminarierna.

En sak, som på senare tider vållat lärare isynnerhet vid de manliga seminarierna bekymmer och svårigheter, är de talrikt förekommande sjukdomsfallen.

Redogörelsen för hälsotillståndet vid de olika seminarierna är visserligen ej uppgjord efter någon enhetlig plan, hvarför det är svårt att få någon exakt föreställning om sjukdomsförhållandena, men man kan dock af några få en närmare inblick i tillståndet i detta afseende. Så visar sig, att vid ett seminarium antalet sjukdomsfall under det gångna läsåret belöpte sig till 395, således nära 4 fall för hvarje elev, vid ett annat till 199 eller omkring 2 fall för elev, vid ett tredje till 102 eller 1 fall för elev. Dessa höga siffror gifva läraren anledning att tänka på hvad som kan vara orsaken till sjukdomarna. Att vid epidemier sjukdomsfallen ökas, är

naturligt. Men äfven oafsedt sådana är antalet stort. Stundom har man talat om öfveransträngning vid seminarierna. Att sådan kan förekomma hos enskilda elever, isynnerhet mindre begåfvade, nekas ej. Men med nuvarande små kurser vilja vi ej tro på någon öfveransträngning i stort sedt vid seminarierna.

Det är gifvet, att bland ett så stort antal elever sjukdomar af olika slag stundom skola infinna sig, isynnerhet som många af naturen ej äro så starka vid inträdet. En f. d. läkare vid ett seminarium, som gjort åtskilliga iakttagelser i ämnet i fråga, har uttalat den åsikten, att det i allmänhet är de svagaste barnen i familjerna, som skickas till seminarierna. Detta torde sammanhånga med den gamla föreställningen, att de, som ej anses orka med vanligt kroppsarbete, skola ägna sig åt skollärarekallet, en föreställning, som på senare tider visserligen till en god del försvunnit men ännu alltjämt dyker upp. Egendomligt är, att sjukdomsfallen äro rätt få i 1 kl., ökas något i 2 kl. och stiga till sin höjd i 3 och 4 kl. Man kunde visserligen försöka förklara detta så, att arbetet under de senare åren frestar mera på krafterna, men det ser nästan ut, som om eleverna under seminatietiden lärde sig att bli sjuka. Seminarieelever synas också vara mycket nogräknade med äfven ganska obetydliga krämpor. Vid det minsta illamående eller obehag begära många ledighet från undervisningen. Vanligen anföres då såsom orsak hufvudvärk, som under de åren torde vara en mindre vanlig åkomma, eller någon annan opasslighet, som ej är så lätt att kontrollera. Emellertid kan man efter aktgifvande på olika fall med säkerhet antaga, att på långt när ej alla anmälda sjukdomsfall äro verkliga utan låtsade.

Vid de kvinnliga seminarierna synes det i nämnda fall vara bättre ställt. Åtminstone vid några af dem är antalet sjukdomsfall ganska ringa. Detta synes häntyda på att ambitionen är större hos de kvinnliga än hos de manliga eleverna.

Huru skall man söka bot för detta onda, som är ett af de svåraste missförhållandena vid seminarierna? Det bästa vore, om sannings- och hederskänslan kunde höjas hos eleverna, så att de endast i nödfall eller vid verklig sjukdom vore borta

från seminariet. Ett medel mot bortovaro är, att lärarne besöka de elever, som anmält förfall för sjukdom. Det har sin stora betydelse. Nu är lärarnes tid så mycket upptagen dels af arbete i skolan, dels af hemarbete, att de ej så mycket, som önskligt vore, kunna göra det. Äfven från den synpunkten vore det behöfligt, att antalet undervisningstimmar minskades för lärarne. Seminariernas läkare hafva nu så litet arvode (omkring 200 kr.), att de ej utom i svårare fall äro hågade att besöka eleverna. Ett medel torde vara att höja läkarnes löner. I sådant fall kunde läkaren, då elever ej själfva vilja eller kunna gå till honom, besöka dem, som anmälts sjuka. Detta skulle vara ett kraftigare medel mot obehöflig bortovaro.

Äfven andra åligganden än det nyss nämnda skulle tillkomma läkaren. Se härom i doktor Törnells år 1905 utgifna skrift »Om skolläkare».

Då förut nämnda missförhållande utöfvar ett menligt inflytande på seminariernas arbete och elevernas utbildning, ha vi ansett, att det borde komma till tals.

J. F. B.

22.

Meddelanden.

Första internationella kongressen för Moralpedagogik hålles i år den 26—29 september i London. Anmälan om deltagande insändes till Generalsekreteraren *Gustav Spiller* 13 Buckingham Street, Strand, London. Bland vicepresidenterna vid kongressen märkes från Sverige professor F. von Schéele.

Småskollärarynnorna och deras seminarierreform.

Småskollärarynnemöte, anordnat av Jönköpings läns småskollärarynneförening, och i vilket deltog 70 småskollärarynnor från 12 olika län, hölls lördagen den 25 d:s i Eksjö.

Mötet instämde enhälligt i det av seminarieföreståndare Rudvall i Eksjö första gången vid det stora småskolläraryrinnemötet i Jönköping sistlidna sommar framlagda och av samma möte enhälligt antagna samt andra gången vid allmänna svenska folkskolläraryrinnemötet i Gävle innevarande år framlagda och av detta möte med 300 röster mot 75 förkastade förslaget om småskoleseminariernas reformering till 2-åriga statsseminarier och bottenseminarier; beslöt vidare tillställa såväl centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrinneförening som seminariekommittén mötets uttalande i frågan, utsåg medlemmar i en eventuell deputation till regeringen, och beslöt slutligen att avgiva till Tidning för lärarinnor en protest för dess hållning i småskolelärarinnornas seminariefråga; varjämte bildades Kalmar läns småskolläraryrinneförening.

Nya möten, eventuellt i Eksjö och gemensamma för de båda föreningarna, torde komma att hållas under instundande julferier för definitivt antagande av stadgar och besluts fattande om anordnande genom de båda föreningarnas försorg av sommarkurser för småskolläraryrinnor under nästkommande år.

Karl Rudvall.
Seminarieföreståndare.

23.

Litteratur.

Bilder från Egypten tecknade af Carl Kastman. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr. 50 öre.

Vid utarbetandet af detta häfte af *Svenskt folkbibliotek* har författaren såsom källor använt reseskildringar, monografier öfver Egypten och geografiska arbeten. Innehållet är fördeladt under följande rubriker: Alexandria, Kairo, Utflykt till pyramiderna vid Gizeh, Dervischerna, Suezkanalen, Resa från Kairo till Assuan, Assuan, Drag ur nubiernas lif, En ökenresa, Resa från Assuan till Kartum, Kartum, Uppfostran, Några drag ur egyptiernas familjelif, Kopterna, Ett besök hos

schellukerna. I en efterskrift talas om stämningen mellan egyptierna och engelsmännen. Den är ingalunda god, i det engelsmännen ses med ovilja af de infödde.

Läsaren finner i detta arbete en noggrann och sakrik beskrifning öfver det gamla kulturlandet. Framställningen är klar och medryckande. Häftet är försedt med ett flertal illustrationer.

Läsning för Svenska folket. Häft. 2. 1908. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 30 öre.

Häftet innehåller: Tåget öfver Bält och Roskildefreden af N. F. Lilliestråle; De geografiska upptäckterna i äldre tiden af A. Rfs; Några drag ur den kristna psalmens historia af E. N. Söderberg; I Åbo slott.

Otto Salomon (A Personal Appreciation) by Sir Harry R. Reichel, M. A., LL. D., Principal of the University College of North Wales.

Direktör Salomons verksamhet vid Nääs har blifvit känd och uppskattad äfven långt utom hemlandets gränser. Därom vittnar bland annat nämnda broschyr. Här har en gammal elev vid Nääs gifvit en sympatisk skildring af det vidtgående inflytande, som utgått från Nääs och dess om den pedagogiska slöjden varmt intresserade nitiske föreståndare under en lång följd af år. —

Ett vackert porträtt pryder broschyren.

P. A. Norstedt & Söner. *Förlagskatalog 1904—1907.*

Utgör n:r 3 af firmans utförliga kataloger. Samma öfversiktliga och instruktiva anordning utmärker denna katalog som de föregående.

Svensk vers. Psalmer, sånger och visor valda och sammanställda av Alfr. Dalin. Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Utgör andra delen af »Läseböcker för Sveriges barndoms-skolor» och är afsedd att läsas parallellt med »Nils Holgerssons resa» och en under året utkommande del: Berättelser ur Sveriges historia.

Samlingen upptager 216 poetiska stycken, ordnade under följande rubriker: 1) Ur naturens värld, 2) Ur fantasivärlden, 3) Från barnens liv, 4) Från de vuxnas liv, 5) I svenska bygder, 6) Historiska bilder, 7) Fosterlandet, 8) Tankar och stämningar, 9) Julsånger och legender, 10) Det oförgängliga.

Om den grundsats, utgifvaren följt vid urvalet, uttalar han sig sålunda i förordet: »Av bokens huvudsyfte följer, att vid urvalet ingen avgörande vikt kunnat läggas vid dikternas eller ens diktarnas större eller mindre betydelse i rent litteraturhistoriskt hänseende. Från författare, vilka haft att bjuda på en rikedom av för barndomsåldern tilltalande stycken, hava sålunda en mängd bidrag blivit hämtade, medan däremot andra, vilkas diktning legat över barnens fattningsförmåga, måst nästan helt och hållet förbigås. Dock hava, utan att så varit avsikten, de allra flesta av våra mera kända poetiska författare kommit att få sina namn upptagna i innehållsförteckningen».

Det har utan tvifvel varit både ett drygt och ett svårt arbete att utvälja stycken, som lämpa sig för barndomsskolan.

I det hela anse vi, att utgifvaren lyckats väl. Efter en inledningssång af Topelius följer ps. 420 af Wallin. Boken slutar också med en psalm af Wallin. Af författare representeras Topelius med 20 stycken (största antalet), Geijer och Anna M. Roos hvardera med 12, Runeberg med 10, Fröding och Daniel Fallström hvardera med 7, Viktor Rydberg och K. E. Forsslund med 6, Snoilsky med 5, Tegné, Karlfeldt, Heidenstam, A. U. Bååth och Sten Granlund hvar och en med 4 stycken. Dessutom finnas stycken af Atterbom, Nicander, Anna Maria Lenngren, Wennerberg, Elias Sehlstedt, Edv. Bäckström, C. D. af Wirsén, Edv. Fredin, Hugo Gyllander, Frans Hedberg, K. A. Mellin, Ossian-Nilsson m. fl.

Visserligen kunde något anmärkas beträffande urvalet, i det man i samlingen gärna skulle vilja hafva sett en och annan dikt, som nu saknas, under det en annan kunnat vara borta. Så t. ex. skulle vi önskat finna mer än ett stycke af Anna Maria Lenngren. Lämpligheten af urvalet kommer bäst att pröfvas under bokens begagnande i skolan, och de rön, som därunder göras, kunna gifva anledning till tillägg eller uteslutningar i en ny upplaga. — Boken, om prydes af 23 hel-

sidesillustrationer, ansluter sig emellertid på ett värdigt sätt till den nya läsebokens 1:a del: Nils Holgerssons resa. Priset — 80 öre för folkbildningsanstalter och eljest 1 kr. 25 öre — måste anses billigt för snyggt bundet exemplar.

Föreningen. Tidskrift för Sveriges allmänna folkskollärareförening, utgiven av Centralstyrelsen. 1908. Andra häftet: *Föreningsärenden*. Tredje häftet: *Småskollärarinnorna och allmänna föreningen*. En försvarsskrift av Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening.

Museum. Maj 1908.

Utgör 5 häftet för innevarande år af den utförliga tidskrift för de polska skolorna i Galizien, som utgifves i Lemberg (Lwów).

Museum. Czerwiec (juni 1908).

Förevarande häfte är liksom de föregående ganska omfattande (230 sidor). Utom pedagogiska artiklar i skilda ämnen omnämnas här redogörelser för skolor i England, Frankrike, Tyskland, Schweiz, Sverige och Polen. Från några skolor, såsom från Abbotsholme (England), L'Ecole des Roches (Frankrike) och Palmgrenska samskolan meddelas ett flertal vackra illustrationer.

Den Danske Realskole. N:r 8 och 9 (1 och 15 maj) samt n:r 10 och 11 (1 och 15 juni) 1908.

Bland innehållet förekommer: Det nye Karaktersystem (i båda häften); Meddelelse fra Undervisningsinspektionen; Fra Realskolen; Alb. Dahl: Løningslovene; En europeisk Bevægelse (reformer i matematikundervisningen); Den danske Realskoles Seminarium; Københavnske Skoleforhold.

Den Danske Realskole. N:r 12, 13, 14 och 15 (1 och 15 juli samt 1 och 15 augusti) 1908.

Af innehållet i dessa häften påpeka vi följande: Adjunkt M. Andresen: Praktiske elevøvelser i fysik (en beaktansvärd uppsats); St. Croix højere Skole; Mødet i Fredericia den 12 juli.

Berättelse om Malmö stads folkskoleväsen under år 1907 af stadens folkskoleinspektör.

Malmö förening för Skollofskolonier. Styrelsens berättelse för år 1907. Utom en mycket fullständig redogörelse för folkskolorna i Malmö har stadens folkskoleinspektör, d:r Stenkula, i det förra häftet infört en uppsats om *Premier*. Förf. upptager här de vanliga invändningarna mot premier och söker vederlägga dem. Premier äro nämligen enligt hans mening lämpliga och berättigade såsom uppfostringsmedel. I teorien kan man visserligen medgifva detta, men i praktiskt afseende medför utdelningen af premier så många svårigheter och olägenheter, att vi ej finna oss öfvertygade af författarens framställning om de tillfälliga belöningarnas lämplighet, utan anse vi bäst, att sådana ej förekomma, eller åtminstone att de ej införas, där de ej redan äro i bruk.

Det senare häftet utgöres af en berättelse om de 22 kolonier, som utsändts under sommaren 1907. Antalet barn i hvarje koloni var i allmänhet 21, som vistades 32 å 33 dagar å olika ställen på landet. Samtliga utgifter för kolonierna belöpte sig till 13,759 kr. och växlade för de olika kolonierna mellan 582 och 664 kr. och för dag och barn 90 öre.

Berättelse om Folkskoleväsendet i Linköping under år 1907 utgiven av *Alfr. Fridén*, stadens folkskoleinspektör.

Reglemente och *Undervisningsplan* för *Linköpings folkskolor*.

Linköping, som under de senare åren betydligt tillväxt, har numera ett ganska utveckladt folkskoleväsen. De skolpliktiga barnens antal utgjorde vid 1907 års slut 2,312, och skolbarnen voro 1,503. En fördel för staden är, att den nu har en inspektör, som uteslutande kan ägna sig åt folkskolans ledning och vård. Att reglemente och undervisningsplan blifvit utgifna i tryck, är mycket lämpligt.

Pedagogisk tidskrift h. 5 och 6 (h. 2—4 ha vi ej erhållit).

Bland längre uppsatser märkas: Hilmer Gillqvist, Om en mänsklig språkundervisning; Anders Uppgren, Språkforskning och stil.

Pedagogisk tidskrifts augustihäfte har utkommit med följande innehåll:

Gerdin, J., »Pia desideria» i fråga om läroböcker i historia;

Wallmo, Rob., Några önskemål med avseende på undervisningen i levande språk; J—n, Aug., Anmälan af Bensow, O.: Kristen barnalära; Fgd, E., Anmälan af Anna Sandström: Natur och arbetsliv i svenska bygder. I. Götaland; N—r, J., Anmälan af J. Wallinder: Grundlinjer till svenska språkets ord- och satslära; Hj. L., Anmälan af Monumenta Germaniae Pædagogica; Ullman, U. L., Lärobok i den kristna Tros- och Sedeläran för läroverkens översta klasser; Kungliga beslut; Personalnotiser.

Redogörelse för seminarier. Landskrona folkskolelärarinneseminarium 1906—1908. Redogörelse av *Nils Torp-son*, seminariets rektor.

Berättelse om verksamheten vid Folkskoleseminariet i Kalmar under läsåren 1906—1907 samt 1907—1908 av *Joh. Wickbom*, seminariets rektor.

Folkskoleseminariet i Lund. Redogörelse för verksamheten under läsåren 1906—1907 och 1907—1908, utgiven av *Otto W. Sundén*, seminariets rektor.

Folkskoleseminariet i Hernösand. Redogörelse för verksamheten under läsåren 1906—1907 och 1907—1908 av *G. W. Bucht*, seminariets rektor.

Utom den vanliga redogörelsen förekommer här dels »Historik över tillkomsten av Folkskoleseminariets i Hernösand nya lärohus» av rektor G. W. Bucht, dels »Beskrivning över Folkskoleseminariets i Hernösand nya lärohus». Fem bifogade planritningar lämna närmare upplysning om tomtens form, byggnadernas läge och våningarnas indelning.

Folkskoleseminariet i Strängnäs. Redogörelse för läsåren 1906—1908.

Folkskollärareseminariet i Växjö. Årsredogörelse under läsåren 1906—1907 och 1907—1908 av *C. O. Arcadius*, seminariets rektor.

Läsning för svenska folket. Häft. 3. 1908. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 30 öre.

Häftet innehåller följande läsvärda artiklar: Några ord om lifvet på de stora hafsdjupen af J. A. O. Skärman; Från Sveriges nordanbygd af Arvid Kempe; Några drag ur den

kristna psalmens historia (slutet) af E. N. Söderberg; Om ärtväxterna af Ejnar Malmberg; Minnesvärda ord.

En felaktig uppgift förekommer på sid. 197, där det säges, att Luleå »har ett vackert läge på en ö». Luleå ligger ej på en ö utan på en halfö.

Tryckfel.

I uppsatsen »De praktiska undervisningsövningarna» (h. 2):

S. 91 rad 3 »tilläggsavgift», läs: tilläggsuppgift.

S. 95 rad 9 »dem», läs: barnen.

S. 97 rad 27 »andra», läs: under.

Hvilka myndigheter böra hafva vård om folkskolans angelägenheter?

I våra dagar, då man så ofta får höra talas om nödvändigheten, att vården om folkskolans angelägenheter öfverflyttas från kyrkliga till borgerliga myndigheter, bör det vara af intresse att erinra sig, hur en liberal skolman för fyrtio år sedan tänkte, att handhafvandet af folkskolans angelägenheter borde ordnas. Det var rektor P. A. Siljeström, som i motion till 1867 års riksdag framställde det förslag därom, hvars grunddrag vi här nedan meddela.

Siljeström förmenar, att lagens både anda och bokstaf sade, att vården om folkskolan vore en kommunens och således en civilangelägenhet; men att enligt gammal tradition och lag fortfarande ett betydande ecklesiastiskt inflytande ägde rum. Han befarade, att detta blandade system icke vore ägnadt att medföra några särdeles hälsosamma verkningar eller att åstadkomma den liflighet och kraft i främjandet af folkskolans utveckling, som det vore hans öfvertygelse, att man med större sannolikhet skulle kunna påräkna af en rent kommunal styrelse. Han ville ej blifva missförstådd, så att man uti hans framställning skulle se endast misstroende till prästerskapets nit för folkundervisningen. Han både kände och visste uppskatta det sanna intresse, som prästerskapet på flera ställen ådagalagt för denna angelägenhet, och han vore förvissad om att dettas erfarenhet skulle med hvarje dag blifva allt allmännare. Han visste ock, att man haft flera exempel på motsatsen, och vore viss, att äfven sådana fragment ej skulle saknas. Detta vore ingenting annat än hvad man hade skäl

att vänta inom hvarje folkklass, som med själfskrifvenhetens rätt fått sig vissa uppdrag anförtrödda. Hvad han åsyftade, vore att genom att göra hela vården och uppsikten öfver folkskolan till en rent kommunal angelägenhet å ena sidan vinna mera enhet och därigenom äfven kraft samt å andra sidan kasta ansvarets tyngdpunkt med mera bestämdhet än nu vore förhållandet åt ena sidan och därigenom förekomma ett haltande åt båda sidor, som verkade förlamande på alla åtgärder. Det vore alldeles själfklart, att under det system, han föresloge, prästen, ifall han hade intresse för saken, i alla fall blefve den person, hvars verksamhet i första hand toges i anspråk; under det i motsatt fall till ömsesidig fördel många obehagliga kollisioner kunde undvikas.

Till följd häraf vore hans förslag, att folkskolans angelägenheter inom kommunen skulle behandlas liksom öfriga kommunens angelägenheter (med undantag af de rent kyrkliga) på de vanliga kommunalstämmorna äfvensom att skolrådet, hvilket borde vara skildt från kyrkorådet, skulle hafva rätt att välja sin ordförande.

Därjämte vore hans förslag, att ofvanför kommunen icke stiftet utan länet skulle med afseende på folkskolans angelägenheter utgöra den administrativa indelningen, och att dessa angelägenheter måtte i andra rummet handläggas af den närmast högre kommunalmyndigheten, nämligen landstinget, hvilket således borde genom en af detsamma tillförordnad skolkommitté öfvertaga den befattning med folkundervisningen, som hittills tillhört domkapitlet, med undantag af uppsikten öfver seminarierna. Öfver hvart och ett af dessa borde Kungl. Maj:t tillsätta en särskild styrelse, som han på hvarje ort kunde finna lämplig.

Landstingen hade redan under sin korta tillvaro ådaga-lagt ett ganska stort intresse för denna angelägenhet, och det kunde ej vara något tvifvel om att detta intresse skulle stegras, om de komme i åtnjutande af något mer positivt inflytande därpå, liksom detta senare icke vore mer än ett billigt erkännande af nyssnämnda förhållande. Till de funktioner, som på detta sätt skulle tillkomma landstinget, borde då äfven höra att, om och när det funnes lämpligt, genom särskilda inspektörer utöfva uppsikt och kontroll öfver länets

folkskolor. Detta uteslöte icke statens inspektion, ifall — såsom han antog — en sådan framgent skulle finnas behöflig; men sannolikt skulle denna ganska snart komma att kunna hvad antalet inspektörer beträffade högst betydligt inskränkas.

Huru rektor S. tänkte, att religionsundervisningen skulle meddelas, sedan folkskolan blifvit sekulariserad, framgår af en uppsats, som han skref år 1867. Öfverskriften öfver denna är: »Folkundervisningen tjugufem år efter folkskolestadgans utfärdande.» Ur denna anför vi här nedan ett och annat för att visa, huru, enligt rektorns förmenande, vårt folk skulle fostras i religiöst hänseende.

Prästen borde rätt ofta och om möjligt hvarje vecka hela året igenom besöka rotarna i församlingen för att sålunda inom mindre kretsar göra religionen bättre känd och älskad, för att ställa sig i närmare beröring med hemmet samt dymedelst äfven där, i det dagliga lifvet, ej blott i kyrkan och vid högtidliga tillfällen, göra religionen bofast och sig själf till en verklig rådgifvare i andliga ämnen — en roll, som den nuvarande formalismen lämnade åt förstkommande vinkelpredikant. Om genom ett sådant inflytande det blefve sed, att föräldrarna i religiöst afseende gäfvade en ledning åt barnen, som måhända för det närvarande alltför ofta saknades — något som ej vore omöjligt —, månne ej detta skulle verka bättre på religiositetens befrämjande än de allra bäst inpluggade »hemläxor» ur katekes och biblisk historia? Man svarade, att vi, tyvärr, icke stode på en sådan ståndpunkt i religiöst hänseende, att man kunde hoppas något dylikt. Men han trodde, att det verkligen berodde på prästerna själfva att skapa ett sådant tillstånd; och misslyckades de äfven i enstaka fall, så skulle dessa fall icke vara talrikare än de klagomål, som då för tiden hördes öfver försummelser uti förhörande af hemläxor. För öfrigt skulle religionsundervisningen ingalunda stanna härvid. Skolan kunde gärna afstå en del af en skoldag eller af två skoldagar i veckan för detta ändamål, men undervisningen skulle då meddelas af prästen, icke af skolläraren. Hunne ej prästens tid till för alla skolorna i en församling, kunde han taga sig ett särskildt tjänste-biträde till hjälp; eller, än bättre, taga enskilda nitiska församlingsbors biträde i anspråk för denna verksamhet; ty S.

vore därom öfvertygad, att det icke skulle vara svårt att finna både män och kvinnor, hvilka i detta fall hade lust att medverka såsom frivilliga. Funnes det ej nu, så skulle en verkligt kristlig och nitisk präst säkerligen ej hafva svårt att framkalla dem och att bilda dem för kallet. Att äfven en skollärares biträde finge mottagas, vore naturligt; men endast i det fall, att han af inre drift och kallelse kände sig därtill manad; icke så, att det ansåges tillhöra tjänsten, eller kvalifikation härför ansåges såsom nödvändig för tjänsten. I allmänhet kunde man säga, att det funnes något, som under för öfrigt liknande omständigheter syftade att göra skolläraren mindre skicklig än mången annan just för denna del af undervisningen. Eller borde det förundra, om den, som hade till sin dagliga uppgift att meddela kunskap och förhåra läxor och detta i alla ämnen, äfven i religionsämnet, skulle ägna sin uppmärksamhet hufvudsakligen eller till och med utslutande åt blotta kunskapen och läxan? Att i detta hänseende undantag funnes, vore för alla bekant.

På detta sätt trodde han, att en lefvande kristlig undervisning och en sant kristlig anda skulle kunna göra sig gällande inom församlingarna och bland det uppväxande släktet; hvilken verkan däremot katekesläsningen med eller utan hemläxor, med eller utan förklaringar, d. v. s. hela denna hittills brukliga skolastiskt-teoretiska s. k. kristendomsundervisning ännu aldrig visat sig i stånd att åstadkomma. Detta vore en sida af saken. Den andra sidan vore, att sålunda en omätlig vinst skulle tillskyndas de världsliga läroämnena i folkskolan, så att omsider några verkliga framsteg däruti kunde göras, dels därigenom att tillräcklig tid blefve lämnad för undervisningen uti dessa ämnen, dels därigenom att man kunde hoppas att erhålla skollärare, som vore sin uppgift fullt vuxna.

Man begärde i allmänhet icke litet af folkskoleläraren. Då såsom nu folkskolan ansåges vara företrädesvis en kristendomsskola och religionsämnet följaktligen det viktigaste af alla skolans läroämnena, så vore det tydligt, att man i första rummet måste fordra af skolläraren att vara en sant religiös och kristligt bildad person, med förmåga att handleda barn i sann kristendom. Detta vore emellertid kanhända den

svåraste fordran man ställde till och med på prästen. Men vidare skulle skolläraren förstå att undervisa i alla de världsliga ämnena: innanläsning och välläsning, historia, geografi, naturvetenskap, geometri och räkning; han skulle vara skönskrifvare och tecknare, sångmästare, gymnastik- och exercismästare samt trädgårdsmästare. Vore han tillika klockare, skulle han förstå att vaccinera och låta åder m. m. Det vore ju ganska lyckligt, om man kunde finna — sådana tusenkonstnärer; men erfarenheten visade det vara klokast att i sådana fall hellre något inskränka sina fordringar. Toge man bort, på det sätt S. föreslagit, religionsundervisningen från folkskolan, ville man erkänna skolläraren vara endast socknens världsliga lärare men låta prästen vara religionslärare, skulle svårigheten att finna en fullt duglig skollärare säkerligen reduceras till hälften af hvad den nu vore. Och religionsundervisningen skulle medelbarligen därigenom göra den ofantliga vinsten, att prästen finge uti sin skola, framför allt i nattvardsskolan, mottaga barn, som, om de än ej från folkskolan medförde en hop illa förstådda och illa sagda katekesläxor, i stället hade god förmåga att läsa innan till och ett nog odladt förstånd för att fatta hvad som sades — ett vida säkrare underlag för prästens följande undervisning än katekesläxorna.

Han hyste mycket liten förhoppning att någonsin få se utförd en plan, som han för sin del trodde skulle verksamt bidra till att främja kristendoms-kunskap och sant kristligt lif bland folket, och som vore nödvändig för åstadkommande af den medborgerliga bildning, som folkskolan varit afsedd att meddela, men han kunde i alla fall icke underlåta att ånyo upprepa, hvad han redan förut mer än en gång yttrat, och han trodde, att saken förtjänade att begrundas. — Han tvekade icke att såsom förnämsta villkoret för folkundervisningens rätta utveckling, både i religiöst och världsligt afseende, beteckna skolans emancipation från kyrkan och skolundervisningens sekularisering.

Så långt Siljeström.

Under den tid, som förflutit, sedan rektor Siljeström framställde dessa förslag, har svenska folkskolan gått mycket framåt både uti yttre och inre hänseende. Antalet sko-

lor har betydligt ökat, skolorna hafva fått en mycket ändamålsenligare anordning; undervisningsmetoderna hafva förbättrats, och undervisningens resultat äro mera tillfredsställande. Allt är väl icke som det borde vara, men det blir det aldrig. Man må glädja sig öfver och vara tacksam för, att det betydelsefulla verket, Sveriges folkskola, ej stått stilla utan verkligen städse varit stadt i utveckling till ett bättre. Och detta har ägt rum, fastän skolan ännu icke, enligt Siljeströms förslag och önskan, emanciperats från kyrkan. Således torde man vara berättigad till slutsatsen, att kyrkan ej utgjort hinder för skolans utveckling. Men nu förhåller det sig så, att historien ojäfaktigt vittnar om att det varit just kyrkans tjänare, de i församlingen tjänstgörande prästerna, som kraftigt bidragit till denna utveckling. Såsom stöd för detta påstående behöfver jag endast åberopa folkskoleinspektörernas berättelser. Under sådana förhållanden synes det vara mycket djärft att nu vilja upptaga det Siljeströmska förslaget att skilja skolan från kyrkan. Man har svårt att förstå, hvad som därigenom skulle vinnas. Känner man hvad som rör sig på djupet hos vårt folk, tvekar man åtminstone, om det skulle vilja vara med om skolans emancipation från kyrkan, och helt visst skulle det inträffa, att i många skoldistrikt både skola och skollärare skulle få skäl att sakna det gamla förhållandet mellan folkskolan och kyrkan. Men vi hysa den förhoppningen, att äfven många lärare och lärarinnor ej vilja vara med om att emancipera skolan från kyrkan, och önska att kyrkans tjänare ej måtte tröttna på det otacksamma arbetet för skolans bästa. Vi tillägga arbetet för skolan bestämningen otacksamt därför, att prästen för detta, ofta nog mödosamma, arbete får uppbära så mycken försmädelse från både lärare i skolan och åtskilliga andra, hvilkas intresse är att få kristendomsundervisningen antingen bort ur skolan eller förvanskad.

Det har varit vidrigt att se, hur på sista tiden den ena prästen efter den andra blifvit smäddad i tidningarnas spalter för det sätt, hvarpå de handhaft skolans angelägenheter. Det är ju alldeles tydligt, att man skall kunna uppleta exempel på att präster ej tillfredsställande skött sig som ordförande i skolråden. Men är man rättvis, måste man medgifva, att

exemplen på motsatsen äro mycket talrikare. Hvarför har man intet att säga om detta? Skulle skolrådets ordförande i tidningarna offentliggöra de fall, då lärare och lärarinnor ej skött sig som de bort, blefve kanske exemplen talrika nog; men härtill hafva prästerna, som väl är, ej kunnat förmå sig.

Det är i synnerhet sedan den omtalade boken »Hvit ljung» kom ut, som smädelsen mot prästerna fått fritt lopp. Af sikten med denna bok må hafva varit så god som helst, visst är dock, att den ej litet bidragit till att allmänheten fått en skef uppfattning af prästens förhållande mot småskolans lärarinnor i allmänhet, och att han fått uppbära skulden för mycket, som han med bästa vilja i världen ej kunnat hjälpa. Hade författarinnan haft litet bättre reda på förhållandena i de särskilda trakterna af vårt land, skulle hon ej, såvida hon hade någon rättfärdighetskänsla, kunnat skriva som hon gjort. För öfrigt om småskolelärarinnans ställning vore så usel, som den i boken i fråga framställts, hur kan man då förklara, att alla läroanstalter för bildande af småskolelärarinnor äro öfverfulla, samtidigt därmed, att det är ondt om kvinnliga arbetare inom andra områden.

Dem, som hafva intresse för frågan om folkskolans förhållande till stat och kyrka, hänvisa vi till en uppsats med öfverskrift: »Två frågor», som finnes i »Tal och uppsatser» af Chr. L. Anjou.

Carl K—n.

25.

Skolreformspolitik.

Folkskolläraren Värner Rydén höll för en tid sedan i Folkets hus i Stockholm ett längre föredrag om »Skolreformspolitik». Svensk Läraretidning har meddelat ett referat öfver föredraget och därvid förklarat, att den visserligen icke i allö underskrifver de åsikter, som i föredraget uttalades, men att

den anser sig böra lämna sina läsare ett referat däraf, då det utan tvifvel i flera afseenden är ett uttryck för tänkesätten inom ganska vidsträckta kretsar.

Det skulle hafva varit af stort intresse att få veta, hvilka af de i föredraget framställda åsikterna Svensk Läraretidning skulle hafva velat underskrifva, men, då den ej velat tillkännagifva detta, får den nöja sig med, att man tillägger den meningar, som den möjligen ej hyser. Vi vilja dock nu ej sysselsätta oss med Svensk Läraretidnings ställning till de af herr Rydén framställda åsikterna. Vår afsikt med dessa rader är en annan. Vi vilja fästa uppmärksamhet på hvad en vid svenska folkskolan anställd lärare och därtill riksdagsman anser sig kunna säga vid ett offentligt möte.

Först vilja vi då tillse, hur det förhåller sig med talarens sakkunskap och månhet om att säga sina åhörare endast sådant, som är sant. Sedan han meddelat upplysningarna, att chefen för ecklesiastikdepartementet är skolans främste målsman, säger han: »Ända till förra året ha vi på den posten icke haft någon intresserad eller på folkskolans område initierad fackman. Det har i allmänhet varit jurister, som beklädt posten; med deras sakkunskap har det varit si och så.» Sant är, att före Fritjuv Berg ingen folkskolelärare varit chef för ecklesiastikdepartementet, men däremot är det ej öfverensstämmande med sanningen, att chefen för ecklesiastikdepartementet i allmänhet varit jurist. Från 1841 till den dag, som i dag är, hafva aderton personer innehaft chefskapet för det departement, som här är i fråga. Af dessa aderton hafva endast fyra varit jurister. Det är sålunda icke sant, att chefen för ecklesiastikdepartementet i allmänhet varit jurist.

Lika litet öfverensstämmande med verkliga förhållandet är talarens påstående, att »med deras» — chefernas för ecklesiastikdepartementet — »sakkunskap har varit si och så». Hade talaren liksom undertecknad haft förmånen att få arbeta för folkskolans främjande under t. ex. en Carlson, en Hammar-skjöld, en Gilljam, skulle han ej kunnat framkomma med ett dylikt uttalande. Om deras sakförstånd i hvad till folkskolan hör vittna för öfrigt de åtgärder i och för folkskolans främjande, som af dem blifvit vidtagna. Dessa torde vara ett fullt tillfredsställande bevis för att det ej är erforderligt, att en

folkskollärare är chef för ecklesiastikdepartementet, för att folkskolans intressen skola blifva tillgodosedda.

Af talarens ord synes det också framgå, att han anser, att cheferna för ecklesiastikdepartementet — med undantag naturligtvis af F. Berg — saknat tillbörligt intresse för folkskolans angelägenheter. Männe icke Carlson — om hvilken en författare med fullt skäl skrifver: »Carlsons viktigaste insats i fosterlandets utveckling utgöres dock af hans verksamhet för uppfostringsväsendet. Det omfattar alla undervisningens stadier från det högsta till det lägsta» — hade lefvande intresse äfven för folkskolan? Männe icke Hammar-skjöld och Gilljam af sin stora samvetsgrannhet och lefvande plikt känsla manades att med allt nit tillse, att äfven folkskolans intressen blefvo tillvaratagna? Men nog med exempel!

Vidare säger talaren: »Inom ecklesiastikdepartementet ha vi nu i allmänhet en vanlig kanslist i spetsen för skolafdelningen, och han begriper sig föga på de verkliga reformer och kraf, som framställas af skolan.» Sedan den så kallade folkskolebyrån inrättades, har den innehaft af tre byråchefer. Ingen af dessa har varit en vanlig kanslist, om talaren därmed menar en, som efter att hafva tagit sådan examen, som gör honom behörig till anställning i konungens kansli, och efter att sedan hafva trampat den vanliga ämbetsmannavägen därstädes slutligen hamnat som föreståndare för byrån. Den förste byråchefen hade efter vederbörligen aflagda examina tjänstgjort som lärare och rektor vid h. allmänt läroverk samt varit ledamot af skolstyrelse och, om vi ej misstagat oss, varit inspektör öfver folkskolorna i en stor stad, innan han blef byråchef; den andre hade, innan han befordrades till ifrågasvarande plats, varit lärare vid lägre och högre allmänt läroverk, varit adjunkt och rektor vid folkskoleseminarium, varit ledamot af skolråd samt folkskoleinspektör och därjämte deltagit i åtskilliga kommittéer, som behandlat folkskoleärenden; den tredje har jämväl varit lärare och detta både vid universitet och högre allmänt läroverk; varit folkskoleinspektör samt varit mycket använd i för folkskoleangelägenheter tillsatta kommittéer. Allt detta oaktadt kallar talaren byråcheferna vanliga kanslister, som föga begripa sig på de verkliga reformer, som framställas af skolan.

Därefter vänder sig talaren mot domkapitlen, om hvilka han säger, att i dem det kyrkliga intresset breder ut sig och skolan får maka åt sig. Vi tro ej, att talaren kan framdraga några grundade skäl för påståendet, att domkapitlen behandla skolan som styfbarn.

Det anförda torde vara nog för att visa den sakkännedom och den sanningskärlek, som utmärkte talaren.

Vi öfvergå nu till att något skärskåda de reformförslag, som talaren framställde.

Ett särskildt departement bör anordnas »för skolan och undervisningen» med en intresserad fackman som departementschef — en undervisningsminister». Kommer det därhän, att kyrka och skola skiljas, torde det vara förmånligt, att skolan får sitt eget departement. Men antagligt torde vara, att en vanlig folkskollärare har svårare att reda sig med ärenden hörande till den högre undervisningen, än en lärare vid universitet eller h. allmänt läroverk har att sätta sig in uti folkskolans angelägenheter. Vi äro ej utan erfarenhet i detta stycke. Så länge åter kyrka och skola få behålla sin nuvarande ställning till hvarandra, synes det ej erforderligt, att skolan »har sitt eget departement». Det är så långt ifrån att kyrkan hindrar folkskolans utveckling, att denna (folkskolan) tvärtom står i stor tacksamhetsskuld till kyrkan för det väldiga arbete, denna underkastat sig för folkskolans främjande. Historien vittnar härom ojäfaktigt.

I stället för folkskolebyrån bör, menar talaren, anordnas en särskild folkskoleöfverstyrelse med intresse och sakkännedom. Det har ej visat sig, att folkskolebyrån icke kunnat fylla sin uppgift. Det torde därför ej vara erforderligt att utbyta den mot en öfverstyrelse för folkskolan, helst som man ej har någon säker garanti för att denna skall fullgöra sitt värf med större intresse och sakkännedom än byrån. Hvad man vet är, att en öfverstyrelse blir åtskilligt dyrare än folkskolebyrån. Skall emellertid en öfverstyrelse anordnas för folkskolan, bör man akta sig för två ting. Det ena: att utse till medlemmar i den endast fackmän; det andra: att draga alltför många ärenden under dess omedelbara afgörande (för stark centralisation).

Domkapitlen böra, säges vidare i reformförslaget, förlora sitt inflytande på skolan, och rent världsliga länsskolestyrelser böra komma i stället. Så länge kyrka och folkskola ej äro skilda, torde domkapitlen, helst om de få en sådan anordning, som i ett nyligen framlagdt kommittéförlag blifvit föreslagen, vara mycket lämpliga styrelser mellan lokalstyrelserna och regeringen. Angående de länsskolestyrelser, som föreslås, kan ej mycket sägas, då i förslaget ej angifves hvarken hur de skola vara sammansatta eller hvad de skola göra. Blir folkskolan religionslös, som herr Rydén synes vilja, bör man ju hafva rent världsliga skolstyrelser. I annat fall torde kyrkan böra vara representerad äfven i länsskolestyrelserna, om sådana skulle komma att anordnas.

Mot folkskoleinspektörerna utslungar herr Rydén den beskyllningen, att åtskilliga bland dem skött inspektörsbefattningen så dåligt, att »en räfst bland dem vore lika behöflig som bland de militära kasernbyggarna». För öfrigt säger han ej, hur han vill hafva inspektionen ordnad. Förmodligen vill han, att till inspektörer skola utses endast folkskollärare, och att dessa ej skola hafva någon annan befattning. Däruti kunna vi visserligen instämma med herr Rydén, att många skäl kunna anföras för att inspektörerna ej skola hafva någon annan tjänst, om man nämligen vill bevilja erforderliga belopp för att aflöna och pensionera en ny stor ämbetsmannakår. Däremot tro vi ej, att det skulle under nuvarande förhållanden vara gagneligt, om alla folkskoleinspektörerna toges ur folkskollärarnas led. Ser man fördomsfritt och opartiskt på vår folkskolas utveckling, torde med fullt skäl kunna sägas, att folkskoleinspektionen, sådan den hittills varit anordnad, väsentligen bidragit till att folkskolan hunnit den ståndpunkt, hvar på den nu står.

Beträffande skolråden förmenar herr Rydén, att präster- nas själfskrifna ordförandeskap bör afskaffas, och i skolråden böra insättas målsmän för barnen. De, hvilkas barn icke sändas till folkskolan utan till läroverken, böra icke ha plats i skolråden. Under det folkskoleinspektörerna enhälligt förklara i sina ämbetsberättelser, att skolrådets ordförande med jämförelsevis få undantag samvetsgrant och nitiskt arbetat för skolans bästa, och att inspektörerna haft sitt bästa stöd och sin kraf-

tigaste hjälpare i ordföranden i sina bemödanden för skolans höjande, vill herr Rydén fråntaga dem detta stöd och beröfva dem denna hjälpare. Det är i sanning ett märkvärdigt sätt att gagna skolan. Skulle man under nuvarande förhållanden upphäfva föreskriften om pastors själfskrifvenhet som ordförande i skolrådet, skulle man helt visst därigenom åstadkomma, att folkskolan i många distrikt stannade i sin utveckling för lång tid, och att den i andra till och med ginge tillbaka.

Folkskolan bör ej, menar herr Rydén, vara en kommunens skola utan en statsskola som de allmänna läroverken. Huru detta skall förenas med hans kraf, att barnens föräldrar skola få betydande inflytande i skolstyrelsen, är ej lätt att inse. Blir folkskolan en statsskola, kommer den att styras af statsmyndigheter. Dessa komma att tillsätta lärare och att i öfrigt besluta om läroämnen, lärokurser, lärotider m. m. Kommunerna få hålla till godo med hvad vederbörande myndigheter besluta och åtgöra. Skolorna blifva helt visst strängt reglerade, och fara är, att de ej få anpassa sig efter lokala förhållanden. Alla stöpas de i samma form och föräldrarna tvingas att sända sina barn att uppfostras af den lärare, staten skickar på dem, antingen de för honom hafva förtroende eller icke. Jag tror ej, att kommunerna vilja lämna från sig sina skolor. Lika som de ej vilja lämna från sig rätten att tillsätta präst, vilja de nog ej heller afstå från rätten att hafva ett ord med i laget, när det gäller att välja lärare för deras barn.

Folkskolan bör, enligt herr Rydéns förmenande, så anordnas, att den blir bottenkola, där alla barn få sitta på samma bänk, och där anlagen få göra sig fritt gällande. Det är så mycket taladt för och emot folkskolan som bottenkola, att vi anse öfverflödigt att här orda om den saken. Endast det vilja vi erinra att, om folkskolorna i alla våra skoldistrikt skola så ordnas, att de kunna blifva s. k. bottenkolor, måste antingen oerhördt stora summor årligen offras på våra folkskolor eller också den allmänna bildningsnivån betydligt sänkas. Att lösa problemet »folkskola som bottenkola» är för öfrigt mycket svårare än de, som äro så hastigt färdiga att instämma i krafvet, att folkskolan bör vara bottenkola, föreställa sig. I Norge hafva tio år förlupit, sedan folkskolan där blef bottenkola, men ännu har man ej kommit till någon tillfredsstäl-

lande lösning, och belåtenheten med den nuvarande anordningen är långt ifrån allmän. Härvid är dock att märka, att det endast är folkskolan i stad, som man äfven i Norge vågat göra till bottenkola. Folkskolan i stad är i vårt västra grannland så ordnad, att den omfattar tre afdelningar: den lägsta är treklassig (7—10 år), den mellersta tvåklassig (10—12) och den högsta jämväl tvåklassig (12—14 år). Från den mellersta afdelningens högsta klass vinnes inträde i den fyrklassiga mellanskolan (vår realskola), och på denna är ett treklassigt gymnasium byggdt. Om en kommun underhåller en förberedande skola, får den intet statsunderstöd till mellanskola. Genom detta stadgande har man velat tvinga föräldrarna att sända sina barn till folkskolan. Lagen tillåter därjämte att anordna folkskolan så, att dess högsta afdelning motsvarar mellanskolans två lägre klasser. I sådant fall blir hela folkskolan bottenkola och mellanskolan endast tvåklassig. En kommitté i Finland, som hade uppdrag att inkomma med förslag till förändringar i elementarläroverkens organisation, vände sig till några framstående norska skolmän för att få svar på följande två frågor:

Är man i Norge nöjd med den ställning, folkskolan har kommit att intaga till den högre skolan genom lagen af den 27 juli 1896?

Finnes i Norge bland fackmän någon starkare opinion för att folkskolan i dess helhet blir bottenkola?

Tjugutvå vid högre skolan anställda lärare hafva besvarat första frågan. Af dessa äro tre belåtna med den nuvarande anordningen; sex äro något så när nöjda; åtta anse, att den lider af så ansefliga brister, att de ej kunna gilla den utan hellre vilja hafva förberedande skolor; fyra uttala sig sväfvande och en vill ej yttra sig, då han anser sig därför äga för liten erfarenhet.

Anmärkningar, som framställas mot den nya anordningen, äro, att den har medfört en tillbakagång i kunskaper och tvingar till en mera forcerad undervisning i mellanskolan; att de båda skolorna ej stå i någon organisk förbindelse utan arbeta hvardera i sin bestämda riktning och mot sitt mål; att här och där folkskolans styrelse ej vill anordna denna så, att den passar som förberedande läroanstalt för den högre skolan; att folk-

skolans elever sakna den villighet till och öfning i ett planmässigt arbete, som äro erforderliga, för att mellanskolan skall kunna ordna sitt arbete på tillfredsställande sätt; att folkskolan midt i skolkursen går miste om sina bästa elever.

Beträffande den andra frågan anse nästan alla vid den högre skolan anställda lärare, som besvarat den, att det ej vore någon fördel, om hela folkskolan blefve bottenskola. »Folkskolan har ännu ej nått den utveckling, att den kan vara en lämplig sådan.» Skulle hela folkskolan blifva bottenskola, måste mellanskolan dock blifva treårig.

Folkskolans lärare i allmänhet anse den nuvarande anordningen som en öfvergångsform och vilja hafva hela folkskolan som bottenskola, men de hafva ännu ej kommit till någon klarhet om huru en sådan anordning bäst skall sättas i verket. I Kristiania har man försökt med en treklassig mellanskola, byggd på hela folkskolan; men resultaten hafva ej blifvit gynnsamma. Beträffande de barns kunskaper, som efter afslutad folkskolekurs intagas i mellanskolan, har erfarenheten visat, att de inhämtade insikterna äro osäkra. »Det är för få saker, som barnen med visshet känna, hvartill kommer, att de ej hafva förmågan att på rationellt sätt läsa sina läxor.» I Gjövik har man försökt med en tvåklassig mellanskola, byggd på hela folkskolan; men resultaten blefvo dåliga.

Vår skolreformator, herr Rydén, ansåg i sitt märkliga föredrag, att hela folkskolan, äfven anordnad som bottenskola, vore endast en öfvergångsform, ty därtill borde man ju komma, att hvarje hem skulle vara en skola, från hvilken väl således de barn, som skulle fortsätta sina studier, skulle intagas i gymnasiet eller däremot svarande läroanstalt. Vi endast anteckna detta dåraktiga uttalande.

Vidare yrkar herr Rydén, att kristendomsundervisningen i sin nuvarande form bör bort och ersättas med undervisning i moral. »Det konfessionella plagget bör bort, och i stället tillkomma sådana former och ämnen, att vi få fram den moraliska individen och den ansvarsfulla medborgaren». Herr Rydén synes ej hafva lärt något af den erfarenhet, som i Frankrike hämtats af undervisningen i moral. Andra, som synas hafva varit mer läraktiga, hafva kommit till insikt om att undervisningen i moral därstädes är fullkomligt otillfredsställande och

förfelad. Med afseende därpå skrives i en tysk skoltidning: »Här gäller det således endast och allenast ett antingen — eller. Antingen skall moralundervisning meddelas i innerligaste sammanhang med religionen eller också alls icke. Ty löst från deana naturliga förbindelse är den fullkomligt obrukbar vid ungdomens undervisning, den största pedagogiska dårskap, som gärna kan tänkas. Man tänke sig blott en lärare, som sitter och meddelar sina barn moraliska abstraktioner, i hvilka guds namn ängsligt undvikes, och hvilka han icke får illustrera genom exempel ur den heliga skrift! Kunna vi då anklaga barnen, om de, såsom i berättelser om franska skolor meddelas, med största likgiltighet åhöra sådana föredrag? Med religionen aftappar man moralen dess hjärteblod. Den, som icke inser detta, han har ingenting lärt af historien; han begriper t. ex. icke, hvarför den stoiska filosofien med sin beundransvärda etik icke förmådde fördröja hedendomens moraliska undergång, och hvarför det lyckades kristendomen att uppbygga en ny sedlig ordning på det hedniska folk- och statslivets ruiner. I den nämnda filosofien saknade moralen den religiösa grunden; därför blef den stoiska moralen endast några utvaldas egendom, utan förmåga att tillvinna sig massans intresse, och därför blef den äfven utan välsignelse för folklivet och utan verkan i historien. Men i kristendomen är den högsta etik på det innerligaste sammanväxt med religiös tro, och därför är denna religion en oförgänglig sedlig makt, hvilken framtiden tillhör och måste tillhöra.

Hade herr Rydén grundligare studerat historien, skulle han troligen betänkt sig mera, innan han inför en mängd okritiska åhörare föreslagit borttagandet af religionen ur skolan. Han borde behjerta hvad som berättas om Fredrik den store. Vid slutet af sin lefnad, säges det, insåg han, att religion måste åter införas bland folket. »Jag skulle», säger han, »vilja bortbyta min skönaste batalj, om jag åter igen kunde hafva religion och moralitet ibland mitt folk, där jag vid min tronbestigning ännu fann den. Jag inser väl, att jag skulle verkat mer härför.»

Ytterligare säger herr Rydén, att, i stället för detaljer och siffror om det och det »krigiska» slaget, barnen böra få kunskap om olika tiders stora kulturella kämpar och stora epoker i historien, men framför allt vår nuvarande tid och dess förhållanden

på olika områden. Här synes förslagsställaren hafva glömt, att det är barn, som undervisas i våra folkskolor. För att de skola hafva nytta af undervisningen böra inga andra personer framställas för dem än sådana, hvilkas motiv af dem kunna förstås, och som hafva lefvat och handlat under förhållanden, som äro enkla nog för att kunna af lärjungarna uppfattas. Vidare torde kulturhistorien ej böra så framskjutas, att intet rum lämnas för krigshistorien, ty de personliga egenskaper, som göra det kraftigaste intryck på ungdomen, äro hjältemod och hjältekraft samt offervillighet. Berättelsen om huru förfäderna lidit, försakat och kämpat för att försvara fosterlandet är så värdefull för väckande och underhållande af kärlek till detta, att man sannerligen icke bör sakna den i barndomsskolan.

Angående skolans uppgift säger herr Rydén, att den är att fostra medborgare för lifvet. Hur fattig är ej den uppgift, som reformatorn gifver skolan, i jämförelse med den, som skalden säger vara uppfostrans mål, då han sjunger:

Mig föd och vattna med ditt ord
och med ditt blod så trogen,
att jag med nytta för din jord
blir för din himmel mogen!

Skalden är förvissad om att människan har icke endast en jordisk lefnadsuppgift utan ock en himmelsk kallelse, och att det är denna, som vid uppfostran hufvudsakligen bör betonas, ty hvad gagnade det människan, om hon vunne hela världen men toge skada till sin själ? —

I samband med åsikten om folkskolans uppgift står reformatorns kraf, att undervisningen skall vara praktisk, då ju barnen skola danas för praktiska lifvet. Vi vilja visserligen också, att undervisningen skall vara praktisk, men vi mena därmed icke, att den bör hafva till syfte att meddela sådant, som är af omedelbar nytta vid utöfningen af något visst lefnadskall. Vi hålla nämligen före, att undervisningen i barndomsskolan är praktisk, när den ställer som sin uppgift att sörja för att barnen »utveckla sig till ett mer och mer sant och harmoniskt lif». Är nämligen folkskolan en uppfostringsanstalt — och det vill väl ingen förneka —, bör hon sörja för att barnens inre lif utvecklas så naturenligen som ske kan. Detta kan vinnas därige-

nom, att deras själskrafter öfvas genom att upptaga och bearbeta ett godt och sant kunskapsinnehåll, som är af den beskaffenhet, att barnen på den ståndpunkt de stå kunna tillägna sig det, göra det till sin egendom. Och därigenom att man bemödar sig om, att barnet på hvarje grad af sin utveckling får lefva fullt och sant, bereder man det bäst för det kommande lifvet. Eller om skolan skickar från sig barn med en kraftig, till det goda riktad vilja, ett för det höga och ädla klappande hjärta och ett klart förstånd samt med de insikter, hvar och en behöfver äga oberoende af det yrke, han innehar, månne den icke har gjort, hvad som hufvudsakligen kan fordras af den? Har den då icke sörjt äfven för barnens framtida lif. Och är det icke just detta, som förnämligast är af nöden för hvilken ställning som helst här i lifvet.

Vår reformator säger, att i folkskolans lärokurs bör ingå äfven en kurs i hälso- och renhetslära. En besynnerlig sammanställning! Då i hälsoläran ingår äfven ett kapitel om renlighetens betydelse och om sättet för åstadkommande däraf, torde någon föranledas tro, att herr Rydén här syftar på moralisk renhet; men skulle någon föreställa sig detta, blir han upplyst om misstaget genom följande ord, med hvilka herr Rydén vill framhålla vikten af renhet: »Man gagnar mera sin klass genom att gå ned och bada och tvätta den än genom att plugga katekes.»

»En helt ny anda», säger herr Rydén, »måste arbetas fram, ty eljest kommer man ingenstans.» Det torde vara öfverflödigt att spörja, hvilken anda vår reformator vill arbeta fram. Är det referat af hans föredrag, som vi följt, troget, synes man utan tvekan kunna säga, att han vill, att vår folkskola skall genomträngas af en hednisk, materialistisk anda.

Det förmäles, att herr Rydéns föredrag mottogs med ihållande applåder, samt att efter dess slut några talare uppträdde och instämde i talarens synpunkter, hvilka mötet beslöt att helt biträda.

Herr Rydéns reformförslag synes väl i mycket så oöfönsamt, att det ej förtjänt mycken uppmärksamhet; men det förekommer oss dock, som om det vore klokt att vederbörande i tid gjorde sig reda för de åsikter, som från olika håll söka bana

sig väg till folket, för att kunna, innan det blir för sent, vidtaga de åtgärder, som efter samvetsgrann pröfning anses mest lämpliga till främjande af skolans sanna bästa.

Carl K—n.

26.

Folkskoleseminariernas undervisning i kunskapsämnena 1907—1908.

(Forts.)

Vi övergå nu till det *matematiska* området. Som jag ej är fackman på detsamma, kan det visserligen tyckas, att jag borde lämna det helt och hållet oberört. Några iakttagelser vågar jag dock framlägga och detta med så mycket större skäl, som jag även inom nu ifrågavarande lärdomsgren funnit, att man på många håll ansett stadgans gränser för trånga. — Först och främst vill jag då rikta uppmärksamheten på det förhållandet, att — under det stadgan talar blott om »siffer-ekvationer av första graden med en obekant» och föreskriver, att läran härom skall framställas i klass III — man å ena sidan i trenne seminarier påbörjat ekvationsläran i klass II och i tvenne redan i klass I, å andra sidan dels i åtminstone åtta seminarier låtit eleverna behandla förstegradsekvationer även med flera obekanta, dels i fem seminarier framställt läran om ekvationer av andra graden. I allmänhet har studiet av andrageradsekvationerna uppskjutits åtminstone till klass III, men från ett håll (Lund) meddelas, att redan i klass II ekvationer av andra graden blivit eleverna förlagda. — Förutom det nu sagda bör även påpekas, att läran om rötter och potenser genomgått i två, logaritmer i fem och trigonometriens första grunder i tre seminarier samt geometriska serier i ett och såväl geometriska som aritmetiska serier likaledes i ett seminarium.

Se vi åter på redogörelsernas uppgifter angående undervisningen i *historia*, så finna vi även inom detta område åtskilligt, som onekligen är värt att beakta. — Bl. a. lär väl

envar anse det vara en förtjänst, att man flerstädes låtit eleverna göra bekantskap med historiska källskrifter av rent fosterländsk eller allmänt kulturell betydelse, t. ex. Gustav Vasas brev, utg. av Edén, Gustav Adolfs tal och skrifter, Gustav III:s tal till ständerna 1772, Sveriges regeringsformer, utg. av Hildebrand, Crusenstolpe, ställningar och förhållanden, Berggren, Sveriges historia enligt samtida skildringar; Centervall, Greklands och Roms litteratur i urval och översättning samt Platon, Valda skrifter, övers. av Dalsjö. — Vidare bör såsom något för visso gagneligt framhållas den »omläggning av kurserna i historia», som f. n. pågår vid seminariet i Landskrona »med syfte att ernå ett synkronistiskt genomgående av den svenska och den allmänna historien». Som bekant, föreskriver stadgan, att fäderneslandets historia skall i klass I läsas till 1611, i klass II till 1809 och i klass III återstoden, vartill kommer, att i klass. II och III »bilder ur allmänna historien» skola framställas och i klass IV »en kort översikt av allmänna historien under nyare tiden» skall genomgås. Detta innebär, att studiet av allmänna historien skall börja, först då man i Sveriges historia hunnit fram till »storhetstiden». Att under sådana förhållanden åstadkomma »ett synkronistiskt genomgående av den svenska och den allmänna historien» är emellertid icke möjligt; ett nödvändigt villkor för uppnåendet av detta mål är nämligen, att studiet av allmänna historien får börjas tidigare. Detta har man ock i Landskrona genomfört, så att undervisningen i allmän historia där (liksom även i Falun) tager sin början redan i klass I. Härigenom såväl som ock genom att fördela kursen i svensk historia på alla fyra klasserna, så att i klass I läses till 1521, i klass II till 1648, i klass III till 1809 och i klass IV återstoden, under det av allmänna historien genomgås i klass I gamla tiden och medeltiden, i klass II nya tiden t. o. m. 1646, i klass III samma skede till 1789 och i klass IV återstoden, ämnar man i Landskrona göra undervisningen i den ena grenen av historien så långt möjligt är parallell med undervisningen i den andra. Fullständigt genomförd blir denna omläggning dock ej förrän under nästa läsår. — Det gagn, en dylik ändring av nu gällande kursfördelning tvivelsutan kommer att medföra, synes mig ej behöva närmare framhållas;

frågan är blott, om den låter sig realiseras även vid manliga seminarier.

Av icke ringa betydelse för historieundervisningen hava förvisso de fosterländska minnesfester varit, som under senast gångna läsåren firats i en del seminarier. Detsamma torde ock med allt skäl kunna sägas om t. ex. den utfärd, seminaristerna i Göteborg företogo till Nya Älfsborg, där historieläraren höll ett föredrag, »vari några bilder ur Älfsborgs historia tecknades», och elevernas i Landskrona resor till Köpenhamn och sydöstra Skåne, om än dessa senare torde hava företagits huvudsakligen i geografisk-naturvetenskapligt och mindre i rent historiskt intresse.

Med avseende på undervisningen i *geografi* har jag ej mycket att säga. I allmänhet synes man stricte hava följt bestämmelserna i gällande seminariestadga, om än här och där med några smärre olikheter och modifikationer. Vad den s. k. allmänna geografin vidkommer, så antaga vi, att den blivit genomgången överallt, ehuru det ej särskilt är angivet i mer än sex redogörelser för seminarier. Fullständigast synes den hava lästs vid Uppsala seminarium, där den behandlats icke blott i III kl., såsom vid andra seminarier, utan även i II och I kl. enligt följande fördelning: I kl. Valda begrepp ur den allmänna geografin i förening med exkursioner; II kl. Sveriges geologi, i huvudsak efter läroboken (A. E. Törnebohm, Grunddragen av Sveriges geologi); III kl. Översikt av den allmänna geografin. Exkursioner. Angående tillvägagångssättet vid Landskrona seminarium nämner rektorn eller läraren i ämnet, att »den s. k. allmänna geografin anses, i den mån så lämpar sig, böra behandlas vid undervisningen i naturkunnighetens särskilda grenar». — Att under alla omständigheter de studiefärder, som i (företrädesvis) geologiskt syfte angivas hava företagits av eleverna i Göteborg till Hisingen, i Landskrona till sydöstra Skåne och i Uppsala till kronoparken Åsen m. fl. platser, haft sin stora nytta med sig, torde man ej kunna betvivla, och önskligt vore, att alla seminarister åtminstone någon gång under sin studietid finge vara med om en dylik utflykt.

I fråga om det sätt, varpå undervisningen i *naturkunnighet* under senaste läsår meddelats i folkskoleseminarierna, vore

förvisso mycket att andraga såsom bevis för sanningen av det påståendet, att man i våra dagar, så långt möjligt är, söker göra seminarieundervisningen i *bästa* mening modern. Enligt min övertygelse framträder nämligen denna strävan allra tydligast just i behandlingen av de vetenskaper, som stadgan med ett gemensamt namn kallar naturkunnighet. Då jag emellertid ej är sakkunnig på dessa gebit, nödgas jag inskränka mig till några lika generella som kortfattade antydningar. — Först och främst vill jag då betona det faktum, att man med all makt velat göra framställningen i möjligaste måtto konkret. Men, skall detta mål kunna vinnas, är det givetvis av nöden, att en rikhaltig samling modern undervisningsmateriell finns att under lektionerna tillgå. Det blir ej någon konkret framställning av, ifall man tar sig före att studera t. ex. botanik utan växter eller kemi utan experiment. Fördenskull synas ock vederbörande hava gjort allt, vad i deras förmåga stått, för att dels anskaffa så på en gång fullständig och tidsenlig naturvetenskaplig undervisningsmateriell, som förhållandena medgivit, dels ock genom demonstrationer, dissektioner och laborationer göra det bästa möjliga bruk därav. — Det jag vidare med avseende på seminariearbetet inom naturkunnighetens olika grenar vill framhäva, det är, att man med erkännansvärt intresse lagt an på att sovrå det vetenskapliga materialet och därav meddela just sådant, som eleverna i sin blivande verksamhet bäst behöva veta, samt gjort detta i en sådan form, att den undervisning, seminaristerna erhållit, bör av dem en gång kunna praktiskt omsättas i folkskolan. Hit hör t. ex., att man inom biologien icke gjort systematiseringen till huvudsak utan fastmer bedrivit arbetet så, att »tyngdpunkten förlagts till breda, fylliga skildringar av typiska eller särskilt intressanta djurs och växters liv och förhållande till omgivningen samt betydelse för människan eller i naturens hushållning». De citerade orden ange visserligen den åskådning, enligt vilken de biologiska studierna speciellt i Stockholms folkskoleseminarium varit anordnande, men jag tror, att de med all rätt kunna tillämpas på arbetet i även de övriga seminarierna. — Slutligen bör jämväl betonas, att man vid undervisningen på nu berörda område i hög grad har tagit elevernas självverksamhet i anspråk. Från flere håll omförmäles nämligen, att

de ej allenast företagit varjehanda exkursioner utan även fått på egen hand utföra (eller åtminstone deltaga i) dissektioner, fysiologiska experiment samt fysiska och kemiska laborationer. Och detta är väl ändock härvidlag det enda rätta. Ty icke blir t. ex. en person skicklig simmare därför, att han åsett en annans prestationer i simkonsten, huru förträffliga än dessa må vara, och lika litet kan en lärare i regeln utföra goda experiment, om han under sin studietid endast fått åse, huru hans lärare därvid gått till väga. Såsom ytterligare bevis på att man inom naturkunnigheten låtit eleverna genom självständigt arbete medverka till sin utbildning omtalas från ett håll, att i första klassen varje elev haft sig ålagt »att följa och föra anteckning över ett träd eller en buske från knopp till fruktsättning», samt att, sedan i tredje klassen olika elever gjort avläsningar av termometer- och barometerstånd, »hela klassen haft att rita ett diagram över observationerna» (Landskrona). Detta blott såsom exempel på arbeten, som inom nu ifrågasvarande vetenskaper av eleverna själva utförts.

Till sist några ord om de iakttagelser, jag gjort med avseende på undervisningen i *pedagogik och metodik*. — Om det i allmänhet erkännes vara någonting gott, att eleverna få gå till »vetandets källor» och ej behöva åtnöja sig med ett vetande, som hämtats ur andra eller tredje hand, så måste givetvis denna uppfattning vara riktig, även då det är fråga om att förvärva insikter i förgångna tiders pedagogiska åskådningar och strävanden. Ju mer eleverna få tillfälle att läsa de banbrytande pedagogernas *egna skrifter*, desto bättre måste det vara. I överensstämmelse härmed har man ock i Umeå seminarium anslagit lämplig tid till »läsning av utdrag ur framstående pedagogers arbeten, såsom Comenii Stora undervisningslära och Salzmanns Lilla myrboken m. m.». I vilken mån dylikt studium av källskrifter i pedagogik annorstädes förekommit, har jag mig ej bekant. — Särskilt intressant är att betrakta det sätt, varpå undervisningen i *psykologi* bedrivits i Lunds och Växjö seminarier. Efter att i klass II på det förra stället hava givit en framställning av hjärnan och nervsystemet, sinnespsykologien samt det högre själslivets företeelser och lagar har man i klass III fört eleverna till studiet av psykologisk pedagogik. Vilka särskilda partier därvid till behandling upp-

tagits, torde bliva för långt att här omnämna, varför jag inskränker mig till att hänvisa till den å sid. 27 i årsberättelsen lämnade redogörelsen för desamma. I Växjö seminarium åter hava tredje klassens elever bl. a. »fått deltaga i individualitetsundersökning av barnen i småskolans andra årsklass». Det, som, närmare bestämt, utgjort föremål för dessa undersökningar, har varit: syn- och hörselskärpan, hudens känslighet, näsandningens beskaffenhet, den relativa lungstyrkan, lungkapaciteten, pupillreflexen, lemmehärskningen, hand- och talmotoriska förmågan, färg- och tonsinnet samt kroppslängden. —

»Att varsamt pröva nya metoder kan icke anses ligga utom seminariernas befogenhet. Fastmer böra dessa läroanstalter i det stora hela vara vägledande vid folkundervisningen. Men då får undervisningen vid dem icke stelna i de en gång givna formerna.»

Så uttalar sig rektor Lundqvist i redogörelsen för Strängnäs folkskoleseminarium och det förvisso med all rätt. I enlighet härmed har han ock i övningsskolan infört ett par *metodiska nyheter*. Den ena gäller barnens första undervisning i läsning, den andra, som började redan år 1904, har bestått i undersökning rörande nybörjares föreställningskrets. Att seminariets elever gjorts bekanta med ifrågasvarande spörsmål, har jag visserligen ej funnit i årsberättelsen särskilt angivet, men, som jag tar för avgjort, att så varit fallet, har jag även ansett mig här böra nämna desamma. — Även från seminariet i Karlstad omtalas nyheter på metodikens område. I dess årsberättelse heter det nämligen:

»Vid metodikundervisningen hava eleverna bland annat fått göra bekantskap med H. Scharrelmanns och Arno Schmieders metoder för undervisningen i uppsatsskrivning samt de nya principer för naturkunnighetsundervisningen, som hava framträtt under de senare åren, varvid särskilt professor Otto Schmeils grundtankar härutinnan blivit beaktade.»

En uppgift av likartat innehåll förekommer jämväl i redogörelsen för Uppsala seminarium, där det säges, att en »översikt av samtidens pedagogiska strömningar» blivit lärjungarna meddelad. Visserligen torde nämnda översikt ej företrädesvis hava gällt metodiken, men, då den i varje fall är att betrakta

såsom en strävan att låta seminarieundervisningen träda i kontakt med nutiden, har jag just i detta sammanhang velat påpeka förhållandet: —

Efter att hittills hava talat uteslutande om undervisningen i våra folkskoleseminariers *obligatoriska* läroämnen går jag nu att i korthet beröra den undervisning, som läsåret 1907—1908 på några håll meddelats i vissa *icke obligatoriska* kunskapsämnen. — Till en början må då några ord sägas om studiet av *moderna språk*.

I Göteborgs, Strängnäs, Karlstads och Växjö (manliga) seminarier hava under senaste läsår kurser varit anordnade i ett eller två främmande språk, nämligen på de två första fallen i både tyska och engelska, på de två övriga endast i tyska. Att dessa kurser utgöra glädjande bevis på intresse för saken å ena sidan hos eleverna, å andra sidan hos de lärare, som åtagit sig att leda desamma, kan visserligen icke bestridas. Men, tar man seminariernas nuvarande arbetsbelastning med i räkningen, så torde man ej få vara sangvinisk i sina förhoppningar om dessa språkkursers fortbestånd och vidare utveckling. Av redogörelsen från seminariet i Göteborg framgår det för övrigt rörande såväl den engelska som den tyska kursen, att antalet deltagare under vårterminen var avsevärt mindre än under höstterminen. Varför detta? Sannolikt åtminstone i viss och ej ringa mån därför, att folkskoleseminariernas ordinarie arbetsbelastning för en del av eleverna varit alltför stor. En likartad erfarenhet har ock gjorts vid Härnösands seminarium, där under skilda läsår undervisning i tyska varit anordnad men av nu angivet skäl måst upphöra. Emellertid är det rätt stora pensa, man på de ställen, från vilka uppgift härom föreligger, under arbetsåret hunnit genomgå, ehuru i regeln blott ett par timmar per vecka kunnat åt dessa frivilliga studier anslås. Och, beaktar man detta, kan man förvisso ej annat än instämma i de ord, med vilka läraren i engelska vid Göteborgs seminarium avslutar sin redogörelse. Han skriver nämligen:

»Dessa — — — erfarenheter — — — tala för lämpligheten och behovet av undervisning i moderna språk vid folkskoleseminarierna för att fylla ett känt och erkänt tomrum i deras elevers utbildning.»

På fyra håll, nämligen Göteborg, Härnösand, Karlstad och Uppsala, ha seminaristerna erhållit undervisning i *skogsvård*. — På initiativ av rektor företogo under sistlidna vårtermin eleverna i avgångsklassen vid Göteborgs folkskoleseminarium under vederbörande länsjägmästares ledning en excursion till en ljunghärad, där ledaren höll »ett föredrag med demonstrationer angående olika slag av skogssådd och skogsplantering», varpå klassens medlemmar fingo »lägga hand vid arbetet under jägmästarens och en länsskogsvaktares ledning». På aftonen samma dag höll jägmästaren å seminariets lokal »ett föredrag med ljusbilder om skogen i vårt land, dess historia och dess vård». — I Härnösand åter hölls under vårterminen av en jägmästare inför fjärde klassens elever en serie föreläsningar i ämnet. — I Karlstad fingo tredje och fjärde klassernas elever av en bland seminariets adjunkter undervisning »om olika metoder för odling av barrträd», varefter plantering och frösådd ägde rum. Dessutom undervisades nämnda klassers lärjungar genom föredrag av samme adjunkt »om skogarnas betydelse för vårt land, om barrträden och deras liv, om insamling av barrträdsfrö, om anläggning och skötsel av plantskolor, om barrskogens vård och avverkning, om villkoren för återväxt genom självsådd samt om det viktigaste av nu gällande skogslagar». — Vad slutligen seminariet i Uppsala vidkommer, omtalas i dess årsberättelse, att eleverna i klass I och II »på inbjudan och anmaning av Skogsvårdsstyrelsen i Uppsala läns landstingsområde» under vårterminen deltagit i skogsskötsel och trädplantering, vardera klassen två dagar. — Att dylika kurser äro av stor vikt för blivande folkskollärare, ligger i öppen dag, i synnerhet som K. M:t i ett cirkulär av 28/2 1908 påbjuder undervisning i skogsvård vid »folkskolor och med dem jämförliga undervisningsanstalter». —

Rörande icke obligatoriska ämnen är vidare att bemärka, hurusom i Landskrona seminarium »undervisning i *hushållslära* har meddelats en dag i veckan åt första seminarieklassen, delad på två avdelningar, varje avdelning med tre hushåll. Undervisningen har omfattat såväl teoretiska lektioner som ock praktiska övningar i »matlagning, bakning, rengöringsarbete, dukning, uppköp, prisberäkningar och bokföring, därjämte tvätt och mangling». —

Slutligen bör i detta sammanhang omnämnas, att vid Uppsala seminarium »undervisning i *stenografi* har meddelats inom den för ändamålet 1887 bildade föreningen». —

Någonting, varpå jag anser uppmärksamheten särskilt böra fästas, äro de s. k. *fria studierna* vid våra folkskoleseminarier. — Alldenstund, enligt vad ovan framhållits, inom alla seminarier föredrag — huvudsakligen såsom ett moment i modersmålsundervisningen — av eleverna blivit hållna, så följer därav, att fria studier överallt idkats åtminstone i och för samlandet och bearbetandet av det i föredragen ingående materialet. I fråga om detta slags fria studier torde man emellertid utan orätt kunna påstå, att de bedrivits huvudsakligen, ja, uteslutande för de resp. *föredragens* skull. Men vid sidan av talet om dessa studier omnämnes i en del årsberättelser, att elever genom läsning av större verk fördjupat sina insikter i något visst läroämne och sedan på lärorummet framlagt resultatet av sitt arbete antingen genom tentamen eller ock genom föredrag. Då emellertid nu åsyftade föredrag, såvitt jag ej missuppfattat saken, egentligen äro att betrakta såsom referat av det väsentliga innehållet i de vetenskapliga framställningar, som varit hemstudiernas föremål, så torde man i avseende på dem åter kunna fälla det omdömet, att de blivit utarbetade och hållna för *studiernas* skull, d. v. s. till en kontroll på dessa. Dylika studier på egen hand angivas hava förekommit i sex folkskoleseminarier. Och, enär man haft klart för sig, att elevernas tid genom obligatoriskt arbete av olika slag i vanliga fall är ganska strängt upptagen, har man på tvenne håll sökt skaffa dem någon sammanhängande ledighet härtill. — Det är emellertid ej uteslutande åt studier av teoretisk natur, som eleverna i de sex ovan åsyftade läroanstalterna ägnat sig; från en av dessa (Landskrona) berättas nämligen, att några elever i därvarande fjärde klass i stället » varit sysselsatta med kemiska och fysiska experiment ». — Betydelsen av s. k. fria studier är ojävaktigt mycket stor, och fördens skull bör man även söka främja deras utveckling. Det är dock särskilt ett par omständigheter, från vilka man härvidlag icke får se bort. Å ena sida låter det nämligen tänka sig, att en intresserad elev med klen kropps-konstitution genom allt för intensivt andligt arbete ådrager sig ohälsa, å andra sidan

är nog den möjligheten ej utesluten, att en eller annan elev av sitt intresse för *fria studier* kan frestas till att mer eller mindre negligera de *obligatoriska*.

Härtill hade jag ursprungligen tänkt foga några reflexioner i anledning av och anslutning till rektor Lundqvists beaktansvärda ord om *ämneskoncentration* och *repetitioner*. Men, som dessa viktiga frågor ej låta sig avfärdas på några få rader, torde det vara lämpligt att för denna gång ej gå närmare in på desamma. Tilläventyrs komma de att längre fram bliva föremål för en särskild uppsats. —

På alla nu berörda undervisningsområden visar sig, enligt vad jag sökt framhålla, ett livligt intresse för seminariestudiernas utvidgning och omläggning i modern anda. Emellertid är icke allt, som jag ovan omnämnt, att betrakta såsom först under läsåret 1907—1908 genomförda reformer, utan åtskilligt är nog av äldre datum; alltsammans har dock under senaste arbetsår i våra seminarier faktiskt förekommit. — Att jag hela uppsatsen igenom talat om blott fjorton seminarier, ehuru deras antal f. n., som bekant, är femton, beror därpå, att årsredogörelsen för 1907—1908 från ett håll ännu ej har kommit mig till handa.

Gideon Sandahl.

23.

Litteratur.

Sveriges historia för folkskolan av *Carl Grimberg* under medverkan av *Frans von Schéele*. Försöksupplaga. Tredje häftet, omfattande tiden 1718—1814. Stockholm 1908. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: häft. 15 öre; häft. 1 och 2 inbundna tillsammans 80 öre.

Förevarande häfte utmärker sig liksom de föregående för en enkel och lättfattlig framställning samt är försedt med

illustrationer och en karta. För öfrigt hänvisa vi till hvad som blifvit nämnt om förra häftet (h. 4, 1907). Vi motse med intresse afslutningen af läroboken.

Den Danske Realskole. N:o 16 och 17 (1 och 15 september), 18 och 19 (1 och 15 oktober) samt 20 och 21 1908.

Af innehållet märkas följande artiklar: Er vor Almueskole, som den bør være? J. Aldal: Svensk i Mellemsskolen; Er Forandringer i Karakterskalaen ønskelige? S. Madsen—Mygdal: Preliminæreksamen—Realeksamen; Overlærer Th. Christensen, Odder, Svar til Hr. Madsen—Mygdal; Legeaftener for Storbyens Skolebørn (redogørelse for ett sällskap i England, som kallar sig »Glada aftnar», och hvars uppgift är att bereda folkskolans barn lämplig förströelse om aftnarna).

I h. 20 o. 21 förekommer en artikel af Skolebestyrer P. B. Fenger, Aarhus: Brydninger mellem gammelt og nyt paa Skolens Omraade. Ämnet behandlas i följande tre punkter: 1) Undervisningens Deling; 2) Metoder og 3) Maal og Midler.

Dessutom märkes i h. 20 en uppsats af utgifvaren om Forældreforeningen.

Muzeum. Wrzesień och Październik 1908.

Utgöra 6 och 7 häftena af den i Lemberg (Lwów) utgifna tidskriften för de polska skolorna i Galizien. Innehållet är liksom i förgående häften rikligt.

Pedagogisk Tidskrifts septemberhäfte innehåller:

Gillqvist, Hilmer, Skolbibliotek i de främmande språkens tjänst; Göransson, Edvard, Om rötter, potenser och logaritmer; Lönborg, Sven, Genmåle till Aug. J—n; Kungl. beslut; Kungl. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Personalnotiser.

Oktoberhäftet innehåller:

Arnman, A., Dogmatikundervisningen i gymnasiet; Engelskan som begynnelsespråk; Grekiska linjens studentskrifningar; Olsson, Ingvar, Något om åskådningsmateriel vid undervisningen i klassiska språk; E. S—f., Anmälan af Axel Dahlman: Q. Curtii Rufi Historiarum Alexandri Magni liber III; Nft., Anmälan af A. J. Ling: Kort öfversikt af franska språkläran; J—n, Aug., Genmåle. Några ord med anledning af rektor Sven Lönborgs genmåle; Kungl. beslut; Kungl. öf-

verstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Ur utländska tidskrifter; Personalnotiser.

Novemberhäftet innehåller:

Schwartz, E., Folkskolan som bottenkola; Melander, J., Om profåret; L—n, Några tankar om modersmålsundervisningen i realskolan; Gn, E., Anmälan af Karl O. Ericsson: Lärobok i plan trigonometri; Gn, E., Anmälan af O. Behrendsen und Dr E. Götting, Lehrbuch der Mathematik nach modernen Grundsätzen; Kortare meddelanden; Kungliga beslut; Kungliga öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Ur utländska tidskrifter; Personalnotiser.

Åsgårds skolkoloni i Jämtland (adress Täng) under dess andra verksamhetsår 16 juli 1907—15 juli 1908.

Åsgårds skolkoloni har till ändamål att uppföstra *välartade gossar* i åldern 13—17 år, hvilka antingen afslutat sin ordinarie skolgång före studentexamen eller för minst ett år afbryta sina studier i läroverket, till *arbetsglädje, ordningssinne och praktisk duglighet*, att utveckla elevernas kroppskrafter, stärka deras hälsa, härda deras kropp, sinne och karaktär.

Som medel härför använder kolonien ett *strängt regelbundet, enkelt och hygieniskt lefnadssätt* samt *kropparbete* af olika slag.

Antalet elever, som tillhöra vidt skilda samhällsklasser, har under det gångna läsåret utgjort 58, hvaraf 36 årselever och 22 sommarelever. Några hafva dock ej varit närvarande hela tiden. Anstalten, som tillkommit uteslutande i pedagogiskt och fosterländskt intresse, äges af föreståndaren, greve *Robert Mörner*. För att anstalten skall kunna äga bestånd, erfordras under den närmaste tiden 8,600 kronor. Företaget synes oss vara värdt all uppmuntran.

Inbjudningsskrift med anledning af invigningen af *Malmö Realskolas nya byggnad* af *S. Adrian*, läroverkets rektor.

Den 23 sisl. november invigdes Malmö realskolas präktiga byggnad af öfverdirektören E. Carlson. Till inbjudningsskriften, som är försedd med ritningar och illustrationer öfver den nya byggnaden, är fogad en af rektor Adrian författad afhandling om »Underhandlingarna i Prag nov. 1648—febr. 1649 angående Westfaliska fredens verkställande».

Läsning för Svenska folket. H. 4. 1908. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 30 öre.

Häftet innehåller: En af Fänrik Ståls hjältar (Duncker). Af Isak Fehr; Bilder ur Sveriges forntid I. Af Emil Svensén; Ur djurriket. Af Matts Floderus; En världsstad för 2,500 år sedan.

Emil Hammarlund. *Folkskolekalender*. Andra årgången 1909. 237 s. (förra årg. 190 s.). Pris 1 kr. 25 öre.

Utmärker sig för rikhaltigt innehåll och samma praktiska anordning som föregående årgång.

28.

Meddelande.

Svenska seminarielärareföreningen.

Då trenne styrelseledamöter, nämligen lärarinnan med adjunkts tjänstgöring Valborg Olander, seminarieföreståndaren J. Wahlqvist och seminarieadjunkten Åke Ryde, samt därjämte en styrelsesuppleant, rektor G. W. Bucht, voro i tur att avgå, har nytt val förrättats, varvid samtliga avgående styrelseledamöter omvaldes med resp. 89, 88 och 62 röster; likaledes omvaldes till suppleant rektor Bucht med 82 röster. Närmast i röstetal kommo till styrelseledamöter seminarieadjunkten A. Th. Brandt, Lund, med 31 röster och rektor Bucht med 11, till suppleant herr J. Wahlqvist med 4 röster.

Till revisorer återvaldes seminarieadjunkterna L. C. Lindblom och A. T. Hasselberg med resp. 92 och 88 röster; närmast i röstetal var rektor Sven Lundqvist med 7 röster. Till revisorsuppleanter utsågos lärarinnan med adjunkts tjänstgöring Marie Louise Gagner (omvald) och sem.-adjunkten G. Sandahl (nyvald) med resp. 26 och 22 röster; närmast i röstetal voro lärarinnan med adjunkts tjänstgöring Elida Andersson med 15 röster samt adjunkterna J. Gerdin och K. Karlgren med vardera 12 röster.
